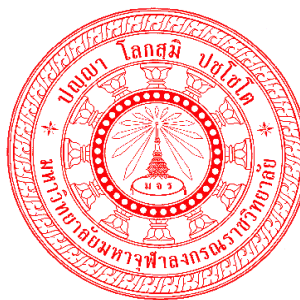

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ

Tham luang cave : past and present after a wonderful day of
friendship

โดย

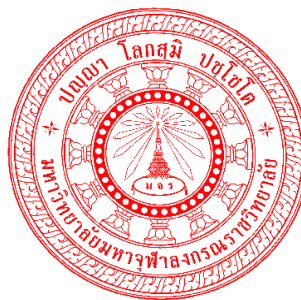
พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766051

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ

Tham luang cave : past and present after a wonderful day of
friendship

โดย

พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ, ผศ.ดร.

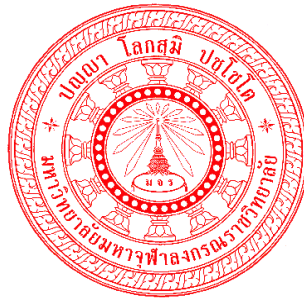
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766051

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Progress Report (Revised Edition)

Tham luang cave : past and present after a wonderful day of
friendship

BY

PhramahaTeerawat Sesapunyo (Sanyattitat)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Chiangrai Buddhist College

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800766051

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบัน หลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ
 ผู้วิจัย : พระมหาธีรวัฒน์ เสสบุญโณ, ผศ.ดร.
 ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
 ปีงบประมาณ : ๒๕๖๖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. สืบเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ ๒. พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ๓. บูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ รูปหรือคน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สืบเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มชนทั้งชุมชนในท้องถิ่น หลังเกิดเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีการบูรณาการหลายภาคส่วน เกิดเป็นชุมชนวงกว้าง ติดต่อประสานงานอย่างเป็นระบบนำไปสู่การแสดงบทบาทพัฒนาชุมชน มีทุนทางสังคมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน พัฒนาวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนสู่ความยั่งยืน จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกันนำพลังชุมชนไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ร่วมถึงศาสนาอื่นๆ มีการสร้างศาสนสถานในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง แสดงมิติความเข้มแข็งของชุมชน

๒. พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง การพัฒนาชุมชนจากฐานเดิมต้นทุนเดิมของชุมชน มีการเตรียมการสำหรับวางแผนพัฒนาชุมชน จัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รูปแบบวิธีการพัฒนาคำนึงถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การขยายตัวทางเศรษฐกิจสอดคล้องกับวิถีชุมชน สมาชิกชุมชนจะเน้นการพัฒนาแบบพึ่งพิงอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไว้ส่งต่อไปยังสมาชิกชุมชนรุ่นต่อไป โดยสามารถพึ่งพาตนเองในชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาสร้างความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จนเกิดแผนงานกิจกรรมชุมชน การปฏิบัติตามวิถีชุมชน มีกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลาย มีการเตรียมการพัฒนาเลือกใช้ทุนได้อย่างเหมาะสม มีแกนนำชุมชนนำจัดกิจกรรม และกิจกรรมต่างๆ ลักษณะร่วมบริหารจัดการ ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสร้างงาน สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน

๓. บูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย รูปแบบชุมชนเป็นสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีกิจกรรมร่วมกันในรูป

แบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิกชุมชน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ระหว่างสมาชิกชุมชนกับองค์กรในชุมชน ความสัมพันธ์เครือข่ายการพัฒนาชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงรายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันเครือข่ายทางสังคม ส่งผลให้เกิดการสะสมเป็นทุนทางสังคม ความสำเร็จให้กับตัวบุคคลและองค์กร เช่น การเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน แกนนำอาสาสมัครชุมชน เป็นต้น ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทำให้บุคคลในองค์กรมีการเชื่อมโยงประสานงานกันดีขึ้น ทั้งยังสามารถดึงทรัพยากรของแต่ละองค์กรมาประสานเชื่อมโยงกันเกิดประโยชน์ต่อชุมชนตามมิติต่าง ๆ

Research Title: Tham luang cave : past and present after a wonderful day of friendship

Researchers: PhramahaTeerawat Sesapunyo (Sanyattitat)

Department: Mahachulalongkornrajavidyala University Chiangrai Buddhist College

Fiscal year: 2566/2023

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1. Synthesize the lessons of the Tham Luang social movement in an integrated manner. 2. Develop a sustainable development process for the Tham Luang community. Chiang Rai Province 3. Integrate friendship networks with the development of the economic and social systems of the Tham Luang community. Chiang Rai Province Integrated research methods A group of 30 key informants or people collected data using interviews. Data were analyzed using descriptive content analysis.

The research results found that

1. Synthesize the lessons of Tham Luang, an integrated social movement. Social movements of entire local communities After the incident, 13 forest groups were stuck in Tham Luang cave. There is a social movement both in the area and in different areas. There is integration of many sectors. Born into a wide community Coordinate in a systematic way, leading to playing a role in community development Having social capital helps develop the community economy. Join in community development Develop Tham Luang-Khun Nam Nang Non Forest Park towards sustainability. Organize creative activities together to use community power to preserve Buddhism. including other religions Religious places are built in the community and there are joint activities that contribute to continuous community development. Showing the strength of the community

2. Develop the sustainable development process of the Tham Luang community. Community development from the original base of the community's original costs Preparations are being made for community development planning. Organize joint activities continuously Forwarding community development activities from the past to the present The development method model takes into account economic activities.

Economic expansion is consistent with community lifestyles. Community members will focus on self-reliant development, conserving resources and the environment to pass on to the next generation of community members. By being able to rely on yourself in the community creating a participatory development process Development creates abundance in resources and the environment. until a community activity plan was born Following the community way of life There is a wide range of development activities. There is preparation for development and selection of funds appropriately. There are community leaders leading activities. and various activities Characteristics of joint management Helps drive the community economy and create jobs. Generate income into the community

3. Integrate friendship networks with the development of the economic and social systems of the Tham Luang community. Chiang Rai Province The community model is to create a community development network. Develop the economic and social system of the Tham Luang community. Chiang Rai Province It connects relationships between members of the Tham Luang-Khun Nam Nang Non Forest Park community. and nearby areas In the area of Doi Nang Non National Forest Reserve. Huai Krai Subdistrict, Pong Pha Subdistrict, Pong Ngam Subdistrict and Wiang Phang Kham Subdistrict, Mae Sai District, Chiang Rai Province There are joint activities in the form of a network of cooperation between community members. between community members and government agencies between community members and community organizations Community development network relations Develop the economic and social system of the Tham Luang community. Chiang Rai Province has 3 characteristics: an exchange network communication network and networks of relationships in living together in social networks This results in the accumulation of social capital. Increase success for individuals and organizations, such as being the leader of community nature and environmental conservation groups. Community volunteer leaders, etc., help build good relationships, making people in the organization have better connections and coordination. It can also draw on the resources of each organization to coordinate and connect to benefit the community in various dimensions.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความอนุเคราะห์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้อนุมัติให้ทำการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไขให้งานวิจัยฉบับนี้ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัยทุกท่านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่งานด้านถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวัน มหัทศจรย์แห่งมิตรภาพ และผู้สนใจทั่วไป ตลอดจนจะเป็นประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้ต่อไป

พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ, ผศ.ดร.

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพประกอบ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน.....	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก.....	๑๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม	๓๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	๕๐
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๖๑
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๖๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๓
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๖๓
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๓
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๓
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๓
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๕
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๖๖
๔.๑ สังเคราะห์บทเรียนถ้าหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ..	๖๖
๔.๒ พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย.....	๑๓๗
๔.๓ การบูรณาการเครือข่ายมิติสภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคม ของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย.....	๑๖๓

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๗๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๘๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๘๑
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๘๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๘๕
บรรณานุกรม.....	๑๘๖
ภาคผนวก.....	๑๙๐
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๑๙๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เหตุการณ์ปฏิบัติการกู้ภัยทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน ออกจากถ้ำหลวง ขุนน้ำนางนอน จังหวัด เชียงราย ในช่วงกลางปี ๒๕๖๑ ที่ผ่านมาเป็นการรวมผู้เชี่ยวชาญด้านการกู้ภัย การดำน้ำ การขุดเจาะ นักภูมิศาสตร์ นักบินเฮลิคอปเตอร์ ทหาร เอกชนจากทุกภาคส่วน ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงเป็นการบูรณาการวิทยากร หลายศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ นับเป็นปฏิบัติการกู้ภัยระดับโลกที่เป็นข่าวโด่งดัง บทเรียนดังกล่าว สะท้อนให้สังคมตระหนักรู้อันตรายจากภัยธรรมชาติได้ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะความตื่นตัวในการเอาชีวิตรอดเมื่อเผชิญ ภัยธรรมชาติ^๑ และการมีจิตอาสาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ถึงแม้ประเทศไทยจะมีบทเรียนจาก การได้รับผลกระทบภัยธรรมชาติมาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังไม่ได้นำบทเรียนสู่การแก้ปัญหาด้วยการลดความเสี่ยง เตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติโดยเฉพาะการสร้างการเรียนรู้ที่ควรปลูกฝังให้กับเด็กตั้งแต่เยาว์วัยเพราะเด็กจะ กลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีความตระหนักในอนาคต ซึ่งการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่บูรณาการเข้าสู่การเรียนการสอนใน หลักสูตรของโรงเรียนจะนำไปสู่ความยั่งยืน^๒

วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน มีตราบาปบทเรียนถ้ำหลวงเหตุการณ์ช่วยเหลือ ๑๓ ชีวิตหมูป่า สร้างการเปลี่ยนแปลงเป็นที่รู้จักของนานาชาติมากยิ่งขึ้น หลังจากเหตุการณ์สงบเรียบร้อยดีแล้ว นักท่องเที่ยวสนใจเที่ยวชมสถานที่จริงที่เกิดเหตุ โดยเฉพาะที่ “ถ้ำหลวง” ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของเหตุการณ์ รวมไปถึงขุนน้ำนางนอนซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน มีที่ตั้งของศาลเจ้าแม่นางนอน เป็นศาลขนาดเล็กที่ภายในมีหุ่นของสตรีที่เป็นดังตัวแทนเจ้าแม่นางนอน ด้านหน้ามีดอกไม้สดที่ผู้มาเยี่ยมเยือนวางสักการะแด่เจ้าแม่ โดยทางวนอุทยานฯ ได้ขอความร่วมมืองดจุดธูปเทียนบริเวณนี้ เนื่องจากเกรงว่าควันธูปเทียนจะไปทำลายระบบสิ่งแวดล้อม สัตว์ป่าและระบบนิเวศภายในถ้ำ อีกหนึ่งจุดสำคัญที่หลายๆ คนตั้งใจมาเยือนก็คือ “อนุสาวรีย์จำแชม” หรือนาวาตรีสมาน กุนัน ฮีโร่ถ้ำหลวง ผู้เสียชีวิตในขณะที่ทำภารกิจช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่า รูปหล่อของจำแชมนี้นี้หล่อด้วยโลหะบรอนซ์ มีความสูง ๓.๒ เมตร ฐานกว้าง ๒.๕ เมตร โดยผู้ริเริ่มและออกแบบแนวความคิดการสร้างรูปหล่อจำแชมก็คือ อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ และได้ อ.สรวิศ คำมูลชัย เป็นหัวหน้าทีมช่างปั้นสร้างสรรค์ผลงานออกมาได้อย่างยอดเยี่ยม

^๑Boonyanuwat, R, Lesson learned from Tham Luang cave rescue. Retrieved August ๙, ๒๐๑๘, from https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_๑๕๓๔๔๐๒

^๒Jantakoon, J. Disaster education : Learning approach to disaster preparedness activities (part ๑). *Journal of Education Naresuan University*, ๑๗(๔) (๒๐๑๕), ๑๘๘-๒๐๑.

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจเข้าเที่ยวชมสวนอุทยานถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน ที่เชียงรายจำนวนมาก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและพื้นที่ท่องเที่ยวหลายประการทั้งด้านบวกและด้านลบ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคประชาชนได้ระดมกำลังและความคิดจัดทำโครงการพัฒนาร่วมกัน แต่ถ้าว่ การดำเนินโครงการที่จัดทำโดยหน่วยงานภายนอกและองค์กรในพื้นที่ยังไม่เพียงพอรับการเปลี่ยนแปลง การใช้วิธีการมองย้อนอดีตให้สังคมได้เรียนรู้องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาถูกนำมาสร้างขวัญกำลังใจเผชิญวิกฤตในถ้ำหลวง องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับมิตรภาพของ คณะสงฆ์ หน่วยงาน องค์กร ผู้ประกอบการ ชุมชน การเรียนรู้และปฏิบัติการวิจัยพัฒนาควรถูกนำมาใช้จัดการชุมชนที่เชื่อมโยงกับสวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ให้เกิดการสังเคราะห์องค์ความรู้บูรณาการจัดกิจกรรมในระบบเศรษฐกิจชุมชน ประยุกต์ใช้ทุนทางสังคม ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนอย่างสร้างสรรค์ เกิดขบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต^๓

ปัจจุบันมีองค์ความรู้หลายมิติ สำหรับมิติพุทธธรรมกับเหตุการณ์บเรียนถ้ำหลวงเป็นอีกภาพหนึ่งความรู้เชื่อมโยงจัดการความรู้ตนเองและฐานกิจกรรม สังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการ ย้อนกลับมาพิจารณาในช่วงเวลาที่ผ่านมา แล้วหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาและดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา การจัดการความรู้เชิงสร้างสรรค์ การจัดการชุมชนที่นำองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมวิถีพุทธประยุกต์กับการอยู่ร่วมกัน การจัดการชุมชน การพัฒนาตนเองของสมาชิกชุมชน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

เกิดเป็นเครือข่ายมิตรภาพหลังวันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพถ้ำหลวง ได้แก่ ภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการ ย้อนกลับมาสร้างพลังรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ให้เกิดการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน บทบาทสมาชิกชุมชนที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน สวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมชุมชนตระหนักในสิ่งที่ต้องให้ความร่วมมือจัดการสนับสนุนก่อนด้วยตัวของสมาชิกเอง เช่น ขายน้้า ต้องตระหนักว่า ถูงพลาสติกที่ส่งให้ผู้ซื้อ ๑ ถูง จะสะสมเป็นขยะจำนวนมาก ควรเริ่มเชิญชวนดใช้ถูงพลาสติกหรือนำถูงพลาสติกกลับมาที่ร้านค้าไม่ทิ้งที่แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น สมาชิกชุมชน ๑ คน มีความตระหนัก เรียนรู้การเปลี่ยนแปลง ปรับพฤติกรรมตนเอง จะขยายผลสู่สมาชิกสังคมได้หลายคนในวงกว้าง เกิดเป็นขบวนการพัฒนาชุมชน แบบบูรณาการกิจกรรมเป็นเครือข่ายมิตรภาพในระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ใช้ฐานต้นทุนสังคมถ้ำหลวงให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

ปัญหาที่พบเมื่อนักท่องเที่ยวมาชมสวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนมากขึ้น มีการจัดระเบียบจุดจอดรถ มีกฎระเบียบต่าง ๆ เพิ่มเติม บริเวณถนนปากทางเข้าสู่ถ้ำหลวงวันนี้ปิดไม่ให้รถเข้าให้เฉพาะคนเดินเท้าและรถสองแถวของพื้นที่รับส่งผู้สูงอายุและผู้ที่ไม่สะดวกในการเดิน ส่วนรอบ ๆ

^๓กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, การดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้สูญหายในสวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย, เอกสารสรุปผลการถอดบทเรียนภายหลังการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร : กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, ๒๕๕๙).

ปากทางเข้ามีลานจอดรถกว้างใหญ่หลายจุด เพราะในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์จะมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนหลายพันคน และด้านหน้าทางเข้าวันนี้เต็มไปด้วยร้านค้าร้านขายของกินและของที่ระลึก แสดงให้เห็นว่ามีคนจำนวนมากเดินทางมาชมในแต่ละวัน “ถ้าพระ” ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากอนุสาวรีย์เจ้าแช่ม โดยถ้าพระนี้มีความลึกเพียง ๔๐ เมตร และมีเจ้าหน้าที่คอยให้ความรู้บริเวณปากถ้ำด้วย หรือใครจะเข้าไปไหว้พระอย่างเดียวก็น่าได้ ดังนั้น ปัญหาที่ต้องจัดการในแต่ละวัน สมาชิกชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมจัดการแก้ปัญหาเพื่อบริการนักท่องเที่ยว เสริมพลังให้หน่วยงานภาครัฐ เกือบเกี่ยวผลประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ เมื่อชุมชนได้ประโยชน์เราก็ได้ประโยชน์และตอบแทนด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์ทั้งทางตรงหรือทางอ้อมเพื่อช่วยให้วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนเกิดกิจกรรมท่องเที่ยวและอนุรักษ์ธรรมชาติ

ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ ควรได้รับการสังเคราะห์ถอดบทเรียนถ้ำหลวงให้เกิดกิจกรรมขบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนและสังคมชุมชนพึ่งตนเอง นำองค์ความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาวิจัยร่วมกันมาพัฒนาเป็นแผนงาน โครงการ กิจกรรม บูรณาการกิจกรรมสร้างสรรค์เป็นเครือข่ายมิตรภาพในระบบเศรษฐกิจชุมชนและทุนสังคมถ้ำหลวงถูกนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนโดยรอบและชุมชนเชื่อมต่อกับวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ส่งเสริมความสามารถในการปรับตัวของชุมชน เปลี่ยนแปลงอย่างมีอิสระในเชิงพลวัตตามบริบทที่เกิดขึ้นภายใต้องค์ความรู้ที่มีอยู่ของตนเอง ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ เป็นผลต่อการลดภาระรัฐ ช่วยสร้างรายได้สนับสนุนรัฐ^๔

การนับถือพระพุทธศาสนาและการมีจิตสำนึกรักชุมชน วัฒนธรรมการบำเพ็ญบุญ การมีจิตเมตตาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรับตัวกิจกรรมตนเอง พัฒนาตนเอง ให้ความสำคัญกับการประชุมตามหลักอภิธานิธรรม เคารพภูมิปัญญาชุมชน ศักยภาพในชุมชนถูกนำองค์ความรู้ใช้ร่วมกับการวิจัยและพัฒนาแบบปฏิบัติการจัดการชุมชน เกิดชุดความรู้การปรับตัวชุมชนรองรับกิจกรรมท่องเที่ยววนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ข้อมูลชุมชน ตำนานขุนน้ำนางนอน วัฒนธรรมชุมชนมิติความเชื่อ มิตรภาพชุมชน ประวัติศาสตร์ วิถีพุทธชุมชน เจ้าแช่ม การจัดการธุรกิจชุมชน กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว กิจกรรมอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว สื่อออนไลน์ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดการชุมชน เป็นต้น องค์ความรู้จากการวิจัยของชุมชนที่เข้าร่วมในกระบวนการวิจัยถูกนำไปใช้สร้างมิตรภาพพัฒนาชุมชน แก้ไขปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทันต่อเหตุการณ์ในพื้นที่ และยังขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียงนำแนวคิดมิตรภาพชุมชนไปจัดการพัฒนาชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนตามบริบทของพื้นที่

การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ทั้งพื้นที่“ไช้แดง” คือ “บริเวณภายในวนอุทยานถ้ำหลวง” พื้นที่ “ไช้ขาว” หรือ “บริเวณชุมชนรอบนอกวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน” และพื้นที่ “กระทะใหญ่” ซึ่งก็คือ “พื้นที่ อำเภอด่าง ๑ ของจังหวัดเชียงราย” ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ หลังเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมหมูป่า อคาเดมี

^๔วิชญ์ พนาสิทธ์และ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, “แนวทางการพัฒนานวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หลังเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมหมูป่า อคาเดมี”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔): ๑๙๑-๑๙๙

จังหวัดเชียงราย โดยเลือกสังเคราะห์บทเรียนถ้าหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ การพัฒนากระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และการบูรณาการ เครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อสังเคราะห์บทเรียนถ้าหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ
- ๑.๒.๒ เพื่อพัฒนากระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
- ๑.๒.๓ เพื่อบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ การสังเคราะห์บทเรียนถ้าหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ การพัฒนากระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงรายเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงรายเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง ถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ ดังนี้

- ๑) สำรวจบริบทชุมชนสังเคราะห์บทเรียนถ้าหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมชุมชนพึ่งตนเอง
- ๒) สร้างความร่วมมือในการพัฒนาแบบบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพระบบเศรษฐกิจชุมชนและทุนสังคมถ้าหลวง เป็นต้น
- ๓) การส่งเสริมทุนสังคมถ้าหลวง ด้านทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ ต.โป่งผา อ.แม่สาย จ.เชียงราย

๑.๔.๓ ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ ได้แก่ พระสงฆ์และพระสงฆ์ นักวิชาการ มจร. นักวิชาการด้านพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานถ้าหลวง-ขุนน้ำนางนอน ผู้แทนกลุ่ม/องค์กร/ผู้ประกอบการในชุมชน ผู้แทนประชาชนนักท่องเที่ยว จำนวน ๓๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาพื้นที่ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนโดยชุมชนกำหนดทิศทางอนาคตการท่องเที่ยววนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และร่วมบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์

ขบวนการเคลื่อนไหว หมายถึง ความร่วมมือของชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนสร้างสรรค์ส่งเสริมรายได้สนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง การจัดระบบดูแลระบบเศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์ชุมชนแผนจัดบริการสนับสนุนท่องเที่ยวชุมชนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ให้สามารถการพึ่งพาตนเองได้

ทุนทางสังคม หมายถึง การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ด้านทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ได้แนวทางการสังเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ

๑.๖.๒ ได้แนวทางการพัฒนากระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย

๑.๖.๓ ได้บูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย

๑.๖.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเรื่องถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบัน ภายวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบัน หลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

- ๒.๑.๑ ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน
- ๒.๑.๒ ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน
- ๒.๑.๓ องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน
- ๒.๑.๔ ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน
- ๒.๑.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

- ๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก
- ๒.๒.๒ ความหมายเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก
- ๒.๒.๓ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
- ๒.๒.๔ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง
- ๒.๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับฐานราก

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

- ๒.๓.๑ ความเป็นมาและแนวคิดของทุนทางสังคม
- ๒.๓.๒ ความหมายของทุนทางสังคม
- ๒.๓.๓ หลักการของทุนทางสังคม
- ๒.๓.๔ รูปแบบและองค์ประกอบทุนทางสังคม
- ๒.๓.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ๒.๔.๑ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ๒.๔.๒ การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ
- ๒.๔.๓ ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

๒.๑.๑ ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน

การให้นิยามความหมายของ “ความเข้มแข็งของชุมชน” มีบริบทที่แตกต่างกันกล่าวคือ หากมองจากประสบการณ์การพัฒนาของนักพัฒนาเอกชนหรือนักวิชาการสายพัฒนาชุมชน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้น ล้วนมีเงื่อนไขหรือตัวแปรที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบความซับซ้อนของปัจจัยต่าง ๆ อยู่อย่างหลากหลาย อาทิ สภาพชุมชน การบริหารจัดการของสมาชิกของชุมชน เครือข่าย ผู้นำ การเรียนรู้ของชุมชน หรือการมีส่วนร่วมภายในชุมชน จิตสำนึกร่วมกันของสมาชิกชุมชน ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเอง โครงสร้างอำนาจรัฐ รวมถึงระบบกลไกของเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อชุมชนนั้นอีกด้วย ดังนั้น ด้วยบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกันกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนหนึ่งเข้มแข็งภายในบริบทหนึ่งอาจไม่สามารถนำกระบวนการพัฒนาดังกล่าวไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ได้แม้จะมีสภาพบริบทที่ใกล้เคียงกันก็ตาม ถึงกระนั้นหากกระบวนการพัฒนาดังกล่าวมีระบบ ขั้นตอน กระบวนการที่ชัดเจน เข้มข้น และหวังผลได้ นักพัฒนาชุมชนสามารถนำกระบวนการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ให้มีความเข้มแข็งภายใต้กระบวนการดังกล่าวได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของนักพัฒนานั้นเอง^๑

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่คนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน เศรษฐกิจมั่นคง สิ่งแวดล้อมยั่งยืน อันเป็นผลลัพธ์จากสถานะพื้นฐานนับตั้งแต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อการรวมพลังชุมชนในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและวิถีทางการดำรงชีวิตของท้องถิ่น^๒ ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทร มีกิจกรรมสื่อสารและมีการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจนและมีคุณภาพ นอกจากนี้ ยังได้เสนอกลวิธีในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ การจัดเวทีประชาคมอันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในทุกรูปแบบ^๓ ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การให้ความสำคัญต่อประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ อันส่งผลให้ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ พึ่งพากันเองได้อย่างยั่งยืนและสมศักดิ์ศรีในสังคมโลก โดยคำว่าพึ่งเองได้รวมถึงความเป็นตัวของตัวเองความเป็นอิสระ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพอเพียงทางเศรษฐกิจในระดับสูง มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มี

^๑ พิรพัฒน์ พันศิริ, เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน, (นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑.

^๒ ดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว และวิชุดา ปาณปณัง, “ชุมชนเข้มแข็งชุมชนแห่งการเรียนรู้ : ข้อคิดและความเคลื่อนไหวจากชุดโครงการวิจัยการศึกษาชุมชน”, วารสารประชาคมวิจัย, (๒๕๕๑) : ๑๑-๑๒.

^๓ ชำนาญ วัฒนศิริ. “ความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม”, วารสารพัฒนาชุมชน. ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๕๒) : ๑๘.

ความเสมอภาคและมีลักษณะของความร่วมมือ โดยหัวใจของความเข้มแข็งอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยเริ่มจากรวมคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียนและร่วมรับผลจากการกระทำ^๔

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองและชนบท รวมกันเป็นองค์กรชุมชนมีการเรียนรู้ การจัดการ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน แล้วจึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งการให้ความสำคัญต่อกลไกของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือองค์กรชุมชนนั้นทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม และการมีวัฒนธรรมของชุมชนเป็นพื้นฐานที่เกิดจากการบูรณาการภูมิปัญญาเข้ากับความรู้สมัยใหม่ประกอบกับการมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและการสะสมทุนหรือมีสวัสดิการชุมชนที่เอื้อประโยชน์แก่ชาวบ้าน รวมทั้งมีความตระหนักถึงความเป็นเจ้าของชุมชนของตนเอง^๕ ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ลักษณะของสังคมใด ๆ ที่ต่อต้านการพัฒนาไปสู่ความเป็นปึกแผ่นและยั่งยืน คือเป็นชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น มีขีดความสามารถพึ่งตนเองได้ มีความสามารถควบคุมจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ และเป็นชุมชนที่พัฒนาขีดความสามารถของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยภูมิปัญญา วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป^๖ ซึ่งคนในชุมชนสามารถคิด ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ แก้ไขปัญหาติดตามประเมินผลได้ด้วยตนเอง และเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ อันส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง คือ มีความสามารถพึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต ตลอดถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะ รวมทั้งการมีวิสัยทัศน์ของชุมชน และการมีความรักและหวงแหนชุมชนของตนเอง^๗

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

๒.๔.๒ ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน

ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นชุมชนมีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่น โดยสมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมทั้งในด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน ร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความรู้สึกผูกพัน รักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนสามารถ

^๔ ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๔), หน้า ๗.

^๕ วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล, “ชุมชนเข้มแข็ง : รากฐานการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน” วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๖ (๒๕๔๔) : ๑๙.

^๖ สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, อบต.ในอุดมคติ, (ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓.

^๗ ปรีดี โชติช่วง, รายงานผลการศึกษา เรื่อง การประเมินคุณภาพและแนวทางการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, (กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

พึ่งตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุน แรงงานทรัพยากร แม้จะมีการพึ่งพาภายนอกแต่ชุมชนก็มีอำนาจในการจัดสรรเลือกสรร ตัดสินใจ ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล เป็นชุมชนสามารถควบคุมและจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาจจะอาศัยอำนาจความรู้และกลไกภายในของชุมชนเป็นหลักไม่ว่าเรื่องปัญหาทางเศรษฐกิจสังคม หรือวัฒนธรรม และเป็นชุมชนที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองให้ด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การบริหาร การจัดการ การปกครอง และความสามารถที่จะพัฒนานตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^๔

ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนมีคุณสมบัติ ๘ มิติ ดังนี้

๑. สามารถพึ่งตนเองได้โดยสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถปรับตัวแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง

๒. เป็นชุมชนที่สามารถเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์และปรับตัวจนสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

๓. ชุมชนสามารถดำเนินหรือจัดการตนเองได้ โดยไม่ต้องรอหรืออาศัยออกนอกชุมชน สามารถคิดสามารถวางแผน หรือกำหนดการดำเนินการหรือจัดการชีวิตของชุมชนโดยคนในชุมชนและเพื่อชุมชนได้

๔. เป็นชุมชนที่อยู่ในระดับพออยู่พอกินอย่างพอเพียงที่สามารถผลิตเองได้ มีเทคโนโลยีเป็นของตนเอง และสามารถใช้ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

๕. มีวัฒนธรรมเป็นรากฐานของชุมชน คือ เป็นทุนของชุมชนในกระบวนการการผลิตเพื่อความอยู่รอดและดำรงอยู่ของชุมชน โดยมีสถาบันทางสังคมเป็นผู้ผลิตซ้ำหรือดำเนินการตามหน้าที่คือ วัดและโรงเรียน และครอบครัวในชุมชนนั่นเอง

๖. มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐและชุมชนอื่นโดยชุมชนต้องมีอำนาจในการต่อรองและต่อต้านหรือคัดค้านอิทธิพล อำนาจนอกชุมชน ทั้งนี้เพื่อสามารถรักษาผลประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันของชุมชนไว้

๗. ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน อย่างมีจิตสำนึกร่วมกันไม่แปลกแยก เป็นการมีส่วนร่วมที่ยืนบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นรากแก้วที่ยังรากลึกหรือเป็นสายโลหิตหล่อเลี้ยงชุมชนและเป็นสายใยที่ยึดโยงให้ชุมชนดำรงอยู่ได้

๘. มีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและคน (ที่มีคุณภาพ) สามารถจัดการกับทรัพยากรได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีอำนาจ มีสิทธิในการเข้าถึงและใช้ได้ และต้องมีกระบวนการจัดการอย่างมีทักษะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ได้รับการถ่ายทอดสะสมกันมาเป็นเวลายาวนานในเชิงของภูมิปัญญาท้องถิ่น^๕

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้แบ่ง ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน มี ๔ ประการ คือ

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^๕ สุรวุฒิ ปัดไธสง, องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, (นครนายก : โครงการพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๓.

๑. เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) คือ สมาชิกของชุมชนนั้นเองเรียนรู้ หากเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่หรือสมาชิกทั้งหมดของชุมชนช่วยกันเรียนรู้ (ทั้งเรียนและรู้) หมายความว่า ชุมชนพัฒนาจะต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาต่อความเป็นไปของโลก รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็น เช่น ด้านการอาชีพ ด้านการเมือง การปกครองให้กับชุมชนอย่างครอบคลุมและลึก

๒. เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) คือ เป็นชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการตนเองได้ การจัดการ (Management) ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ ๔ ประการ คือ

๒.๑ การวางแผน (Planning) คือ ชุมชนจะต้องมีโครงการ (Project) หรือแผน (Plan) ของชุมชน ในโครงการหรือแผนจะต้องระบุว่าชุมชนจะทำอะไร (What) ใครจะทำ (Who) ทำที่ไหน (When) และทำอย่างไร (How)

๒.๒ การจัดกระบวนการ (Organizing) คือ การเตรียมการเพื่อดำเนินการตามการวางแผน โดยการเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนจะต้องมีการวางแผนว่าใครจะทำอะไรตอนไหน มีการฝึกทักษะที่จำเป็นและนัดหมายการลงมือทำไว้เรียบร้อย

๒.๓ ลงมือดำเนินการตามแผน (Implementing) คือ การเอาแผนหรือโครงการมาวางแล้วปฏิบัติตามขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน

๒.๔ การประเมินผล (Evaluating) เมื่อการดำเนินงานเริ่มขึ้นแล้วสิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการดำเนินงานตามแผน คือ การตามงาน (Monitoring) เพื่อให้แน่ใจว่างานเริ่มและดำเนินตามเป้าหมาย มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ แก้ปัญหาอุปสรรค สนับสนุนส่วนที่ดำเนินไปด้วยแล้วให้ดีขึ้น และตอนท้ายเมื่องานเสร็จแล้วจะต้องมีการประเมินผลงานอีกครั้งหนึ่งว่าได้มีการดำเนินงานครบถ้วนถูกต้องตามที่วางแผนไว้ สรุปปัญหาและแนวทางทั่วไป รวมทั้งบทเรียนได้มีการดำเนินงานครบถ้วนถูกต้องตามที่วางแผนไว้ สรุปปัญหาและแนวทางทั่วไป รวมทั้งบทเรียนที่ได้จากการทำงานโครงการนี้ มีข้อเสนอแนะและแนวการใช้ประโยชน์จากผลสำเร็จอันนี้ร่วมกัน

๓. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) การมีจิตวิญญาณของชุมชนอาจแสดงได้หลายอย่าง เช่น การมีสมาชิกที่มีความผูกพันรักดีกับชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนห่วงหาผูกพันชุมชน มีสิ่งที่สมาชิกยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด พระ สุสานตระกูลบรรพบุรุษ หรือชีวิตในวัยเยาว์ หรือผลประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตในชุมชน สิ่งเหล่านี้หลายๆ อย่างรวมกันทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนมีชีวิตอย่างหนึ่ง พร้อมที่จะเจริญเติบโตหรือเสื่อมสลายตามสภาพร่างกายและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) ในขณะที่คนพัฒนามีความสันติหรือสงบสุข คือ จิตสงบ เยือกเย็น ชุมชนมีสันติภาพ หมายถึง ภาพรวมของคนมีความสันติสุข ในขณะที่สันติสุขเป็นศูนย์รวมของคนมีคุณภาพและคุณธรรม ซึ่งสันติภาพเป็นศูนย์รวมความพยายามเรียนรู้ ความสามารถในการจัดการและการมีชีวิตจิตใจหรือจิตวิญญาณ^{๑๐}

^{๑๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๒.

สรุปได้ว่า ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนคือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนในการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชนที่ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชนสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ซึ่งสมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชนมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน มีการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด และมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคการพัฒนา

๒.๔.๓ องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน

องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาแบบองค์รวมที่สามารถเชื่อมโยงในทุกมิติในชุมชน ประกอบไปด้วย ความน่าอยู่ที่ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม มีความน่าอยู่ สังคมเข้มแข็ง คุณภาพชีวิต และวิถีชีวิตที่ดีมีความสุข มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยเกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสมนำมาใช้ประโยชน์ของกับการผลิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้และการมีงานทำด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและพัฒนาเชื่อมโยงกันระหว่างเมือง และการมีระบบบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรมตรวจสอบได้ ประชาชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๑๑}

โดยระบบที่เป็นองค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน คือ

๑. ระบบคุณค่า เป็นนามธรรมที่คอยกำกับกิจกรรมหรือกิจกรรมระบบอื่นๆ โดยมีคุณค่าและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่างๆ ของสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน

๒. ระบบการเรียนรู้ จะเป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ โดยมีภูมิปัญญาเป็นแกนกลางเชื่อมโยงร้อยความรู้ทุกส่วนเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน

๓. ระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืน เป็นการเกษตรที่คำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ

๔. ระบบทุนชุมชน มีการสะสมทุนของชุมชนทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ หลักเกณฑ์ และกฎระเบียบ โดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

๕. ระบบธุรกิจชุมชน มีการจัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของตนเองมีระบบการจัดการด้านระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชนและระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

^{๑๑} นิตยา กมลวาทินนิศา และนิสวันต์ พิษณุดำรง, “ยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน”, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๙ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๖) : ๑๖.

๖. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจมีรากฐานจากระบบการพึ่งตนเองเดิมที่ครอบครัวเป็นผู้แปรรูปการผลิต เครื่องมือ เครื่องใช้พื้นบ้านต่างๆ

๗. ระบบสิ่งแวดล้อม เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตการจัดการทางกายภาพของชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเจริญชีวิต

๘. ระบบสวัสดิการชุมชน มีกองทุนที่เกิดจากผลกำไรของกองทุนชุมชนต่างๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ และอื่นๆ ที่เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการใช้ชีวิตร่วมกันของชุมชน

๙. ระบบการรักษาสุขภาพของชุมชน เป็นการดูแลสุขภาพและตั้งอยู่บนฐาน ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย

๑๐. ระบบจัดการชุมชนโดยชุมชนจะต้องมีการจัดการร่วม รวมทั้ง ๙ ระบบข้างต้นเพื่อพัฒนาให้เป็นสถาบันทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้^{๑๒}

องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

๑. การมีอุดมการณ์ร่วม คือ การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนร่วมกันและยอมรับในอุดมการณ์และทิศทางการพัฒนา ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญในการยึดเหนี่ยวการรวมกลุ่มหรือองค์กรไว้

๒. มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมีการจัดทำข้อตกลงในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาร่วมกัน

๓. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นความพยายามขององค์กรชุมชนในการสร้างผลประโยชน์และกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมตัวขององค์กรชุมชนโดยมีการกระจายอย่างเป็นธรรม

๔. ทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นส่วนสำคัญขององค์กรชุมชนโดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านต่างๆ ทั้งในด้านความคิด ศิลธรรม การประกอบอาชีพ การพูด การประสานงานและผู้นำที่มีบาร์มี ผู้นำด้านต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กรชุมชน

๕. สมาชิกทั้งที่เป็นสมาชิกในองค์กรชุมชนและชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วม แต่มีผลกระทบต่องค์กรทั้งด้านความร่วมมือ ข้อพิพาทข้อวิจารณ์และผลประโยชน์ร่วมของชุมชน

๖. การบริหารจัดการถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยในด้านการบริหารจัดการมีรายละเอียดที่สำคัญคือ การตัดสินใจร่วม การจัดโครงสร้างองค์กรและบทบาทหน้าที่การกำหนดกฎ กติการ่วมกัน สถานที่ และทรัพยากรที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ การสื่อสารและการประสานงาน กระบวนการควบคุมตรวจสอบและประเมินผล

๗. กิจกรรม การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและมีประโยชน์ต่องค์กร สมาชิก และชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนา

๘. ทรัพยากรที่เป็นทุนและงบประมาณ เช่น ทรัพยากรในด้านความรู้ประสบการณ์ เทคโนโลยี ทรัพยากรในการระดมทุนและงบประมาณ และการประสานทุน จากทั้งภายในและ

^{๑๒} วิจิต นันทสุวรรณ, แผนแม่บทชุมชน ใน รับวิกฤติเศรษฐกิจโลกปี ๒๐๐๐ เศรษฐกิจยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๗๗-๘๐.

นอกชุมชน จากองค์ประกอบดังกล่าวทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เรียนรู้ รู้จักการจัดการกับตนเอง มีจิตวิญญาณ และมีสันติภาพในชุมชน^{๑๓}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย บุคคลหลากหลาย ที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการบริหารกลุ่มที่ดี มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงหลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

๒.๔.๔ ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นดัชนีสะท้อนภาพของปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชน นับถึงความสามารถในการดำรงอยู่ของชุมชนอย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ร่อยคอยช่วยเหลือจากภายนอก คนในชุมชนมีความมั่นคง ปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความรักและห่วงหาผูกพันชุมชน รวมทั้งตระหนักถึงศักยภาพจุดอ่อนของชุมชน สามารถกำหนดเป้าหมายของชุมชนและยุทธศาสตร์เพื่อบรรลุเป้าหมายได้ พบว่า ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนประกอบด้วยดัชนีย่อยที่สำคัญมี ๕ ประการ

๑. ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีความเป็นอิสระ (Autonomy) ที่จะกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนโดยไม่หวังการพึ่งพิงจากภายนอก การติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรทางสังคมนอกชุมชนเป็นไปอย่างเสมอภาคและมีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้เป็นไปตามเจตจำนงของชุมชน ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) จำนวนกิจกรรม/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชนที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งพิงจากภายนอก (๒) จำนวนกิจกรรม/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชนที่เกิดจากความสามารถของชุมชนในการสร้างความร่วมมือกับภายนอกชุมชน (๓) ประสบการณ์ของความสำเร็จของชุมชนในการต่อรองหรือปฏิเสธข้อเสนอของกิจกรรมหรือโครงการที่ไม่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชุมชน และ (๔) สัดส่วนของการบริโภคผลผลิตที่ผลิตได้ในชุมชนต่อการบริโภคทั้งหมด

๒. ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน หมายถึง สภาพการณ์ที่คนในชุมชนมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านสังคม การประกอบอาชีพทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน รู้จักมักคุ้นกันมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่รู้ว่าเป็นคนแปลกหน้าต่อกัน (๒) สิ่งแวดล้อมอันเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชนไม่ถูกทำลาย ชุมชนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรของชุมชนโดยปราศจากการใช้อิทธิพลที่ไม่เป็นธรรม (๓) มีระบบความช่วยเหลือที่เป็นหลักประกันให้คนในชุมชน (๔) มีอาหารบริโภคเพื่อการดำรงอยู่ (๕) สัดส่วนของครัวเรือนที่มีอยู่ย้ายถิ่นออกไปทำงานนอกชุมชน (๖) จำนวนคนและสัตว์เลี้ยงในชุมชนที่เสียชีวิตหรือ

^{๑๓} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, *อบต.ในอุดมคติ*, หน้า ๓-๔.

เจ็บป่วย เนื่องจากสภาพแวดล้อมเป็นพิษหรือสารพิษ และ (๗) จำนวนอาชญากรรมประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา

๓. การมีจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การที่ชุมชนมีสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีการเสียสละทรัพย์สินและเวลาเพื่อร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ประเภทและจำนวนของกิจกรรมหรือโครงการที่คนในชุมชนร่วมมือกันสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างเข้มข้น (๒) สัดส่วนของคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน (๓) ประสิทธิภาพของความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชน และ (๔) ประสิทธิภาพของการรวมกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนและคนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดค้านกิจกรรมเพื่อการกระทำที่จะเป็นผลเสียต่อชุมชนในการประชุม การชุมนุม เวทีสาธารณะ หรือเวทีประชาคม

๔. การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความตระหนักในศักยภาพและจุดอ่อนของชุมชน มีความเข้าใจในปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และสามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของชุมชนได้ในอนาคต โดยสามารถวางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ชุมชนมีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับสภาพการณ์ทั่วไปและปัญหาของชุมชน รวมทั้งกำหนดเป้าหมายในอนาคตและวางยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (๒) ชุมชนสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา (๓) ผู้นำชุมชนสามารถระบุศักยภาพที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนของคนในชุมชนในด้านต่างๆ และ (๔) สามารถระบุเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของชุมชนได้

๕. ความรักและหวงแหนชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความรัก ความผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน รวมทั้งมีความภาคภูมิใจและตระหนักในศักดิ์ศรีของชุมชนมีการสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง คนในชุมชนพร้อมที่จะเสียสละปกป้องการกระทำใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของชุมชน ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ชุมชนมีการสืบทอดตำนานหรือเรื่องราวของความเป็นมาของชุมชน คนในชุมชนบอกถึงที่มาแห่งตนหรือรากเหง้าของตนได้ (๒) มีภาพลักษณ์ตัวตนของความเป็นชุมชนสะท้อนถึงสำนึกร่วมของความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน (๓) คนในชุมชนมีความรักและผูกพันกับชุมชนว่าบ้านเกิดเมืองนอนเป็นแผ่นดินแม่ (๔) ชุมชนตระหนักในศักดิ์ศรีและความภูมิใจในชุมชน รู้สึกว่าชุมชนของตนเองไม่ด้อยกว่าชุมชนอื่นๆ ซึ่งรวมถึงชุมชนเมือง และ (๕) ชุมชนมีความพอใจและภูมิใจในวิถีการดำรงชีวิตของตนเอง ไม่รู้สึกที่ตนเองด้อยกว่าผู้อื่น และความรู้สึกของคนในชุมชนว่าชุมชนของตนเองเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากชุมชนอื่นๆ^{๑๔}

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นตัวบ่งชี้ที่สามารถอธิบายความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

๑. จำนวนประชากรที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในชุมชนต่อประชากรทั้งหมด
๒. จำนวนครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือชุมชน

^{๑๔} สุรวุฒิ ปัดไธสง, องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, หน้า ๑๑-๓๒.

๓. จำนวนแผนงานโครงการ หรือกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมสาธารณะ และเกิดการมีส่วนร่วม และริเริ่มโดยชุมชน

๔. การจัดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เช่น การร่วมกิจกรรมสาธารณะ การกระจายข่าวสาร การร่วมตรวจสอบ และการติดตามประเมินผล

๕. จำนวนผู้นำตามธรรมชาติและจำนวนผู้นำที่มีความรู้ความสามารถต่อประชากร

๖. อัตราเพิ่มของจำนวนเงินออมของชุมชน

๗. จำนวนองค์กรธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของและอัตราการเพิ่มของรายได้จากธุรกิจ

๘. การกระจายสวัสดิการที่เป็นธรรมแก่ประชาชนทุกคนในชุมชนและอัตราการเพิ่มของสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน

๙. จำนวนการเป็นสมาชิกองค์กรภายนอกและความสามารถในการประสานงานพัฒนา กับภายนอกชุมชน

๑๐. อัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลง รวมทั้งคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนดูแล

๑๑. การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชน

๑๒. ความสามารถของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้ง^{๑๕}

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างเศรษฐกิจพึ่งตนเองของชุมชน มีตัวชี้วัดของชุมชน ดังนี้

๑. ชุมชนที่มีผู้นำที่มีความสามารถเป็นผู้นำธรรมชาติไม่ใช่ผู้นำเชิงอำนาจ จัดสรรเฉพาะผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวก มีผู้นำที่หลากหลายและแบ่งบทบาทกันทำงาน

๒. ชุมชนมีสมาชิกที่มีส่วนกันทำกิจกรรมไม่ใช่รอรับแต่ผลประโยชน์ แต่ได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติร่วมสรุปบทเรียน จากนั้นจึงร่วมรับผลประโยชน์เป็นขั้นตอนสุดท้าย และหมุนกลับไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนสลับสับเปลี่ยนเป็นวงจรการพัฒนาที่ต่อเนื่อง

๓. ชุมชนมีการออมทรัพย์หรือกองทุนของตนเองในการสร้างรากฐานพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและเชื่อมโยงกับทรัพยากรจากภายนอกการระดมทุนนี้สามารถช่วยเหลือสวัสดิการชุมชนได้ตั้งแต่เกิด อยู่ เจ็บ แก่ และตายได้อย่างมีศักดิ์ศรี รวมทั้งสามารถทำธุรกิจชุมชนที่มีชาวบ้านเป็นเจ้าของร่วมกันได้

๔. ชุมชนมีกิจกรรมที่ดำเนินร่วมกันอย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กิจกรรมที่มีรากฐานของการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจชุมชน

๕. ชุมชนมีการบริหารแบบธรรมาภิบาล คือ มีคุณธรรม มีนิติธรรม มีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลการใช้จ่ายงบประมาณ บัญชีรายรับ รายจ่าย การจัดทำแผนโครงการต่างๆ มีความรับผิดชอบร่วมกัน มีส่วนร่วมของผู้นำ และสมาชิกชุมชนมีความคุ้มค่าในการใช้จ่ายเงินทุนกับกิจกรรมที่ดำเนินการและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้หรือสร้างสรรค์พลังชุมชนให้เข้มแข็ง

^{๑๕} อีรพงษ์ แก้วหาญ, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ประชาคม ประชาสังคม, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๖-๑๒๕.

๖. ชุมชนมีความเป็นประชาคมที่มีความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนและผู้นำธรรมชาติมีการรวมกลุ่มกับเกิดเวทีระดมสมองด้วยความรักสมานฉันท์ใช้ปัญญาร่วมกันอย่างเท่าเทียม มีการเรียนรู้ สรุปผลการทำงานเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอและสื่อสารข้อมูลอย่างทั่วถึง^{๑๖}

สรุปได้ว่า โดยตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ประชาชนมีอยู่ มีกินอย่างพอเพียง สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ประชาชนในชุมชนต้องมีความสามัคคีกัน ไม่มีความขัดแย้ง อิจฉาริษยากัน ประชาชนต้องมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรของประชาชน สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดโดยการพูดคุยและการประชุม สมาชิกในชุมชนต้องมีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ชุมชนมีการยกย่องคนที่ทำงานดี และชุมชนมีการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น คนพิการคนชรา และเด็ก

๒.๔.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งเนื่องจากการยกระดับความสามารถในการคิด วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ปัญหา การตัดสินใจทางเลือกในการแก้ปัญหาและสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกของคนในการมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง และเรื่องของการพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง^{๑๗} ซึ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นเรื่องเดียวกับการเสริมสร้างชีวิตสาธารณะ คือ เป็นการแสวงหาวิธีการต่างๆ ที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การค้นหากิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ความสัมพันธ์ของผู้คนกลายมาเป็นความสัมพันธ์เชิงสาธารณะ มีการพบปะและแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน ประการสำคัญ คือ กิจกรรมต่างๆ นั้นจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงสาธารณะ โดยมีหลัก ๔ ประการ คือ ๑) การกำหนดประเด็นปัญหา ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ค้นหาปัญหาที่มุ่งประโยชน์ของส่วนรวมถือเป็นขั้นแรกที่น่าชาวบ้านไปสู่การร่วมรับรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน ๒) การสร้างทางเลือกให้กับชุมชนโดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิจารณา คือ ต่างคนเป็นพลเมืองเหมือนกันกระบวนการตัดสินใจสามารถเชื่อมโยงกับการปฏิบัติ สร้างสำนึกที่ดีของคน มีเวทีการเรียนรู้ประสบการณ์ของผู้อื่น และเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ๓) การดำเนินกิจกรรมสาธารณะจะเป็นกิจกรรมที่รวมพลังของชาวบ้าน มีความหลากหลาย การมีเป้าหมายที่ร่วมกันได้ และเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากที่เป็นผลมาจากการสนทนาแบบพินิจพิจารณา ก่อให้เกิดการรวมพลังที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน และ ๔) การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจถึงประโยชน์และคุณค่าที่แท้จริงของชุมชน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ประเมินและปรับเปลี่ยนกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๘}

^{๑๖} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, *อบต.ในอุดมคติ*, หน้า ๕.

^{๑๗} สีสวรรณ์ นาครทรรพ, *แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมระดับกลุ่ม/ชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๙.

^{๑๘} ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๑-๑๙๒.

นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ ได้กล่าวถึง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ดังนี้ ๑) การส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกของประชาชน กลุ่ม/องค์กรให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤตการณ์เพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์ การจัดทำแผนปฏิบัติการและการดำเนินงานตามแผน การจัดเวที การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ ผลกระทบของวิกฤติที่มีต่อชุมชน วางแผน แก้ไขปัญหา ติดตาม การปฏิบัติตามแผนและประเมินตามผลการปฏิบัติงานร่วมกัน และส่งเสริมเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกัน ๒) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล โดยการพัฒนาทัศนคติขององค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลให้ยอมรับและสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์เสริมสร้างขีดความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลในการบริหารจัดการในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤตการณ์และส่งเสริมบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบลในการสนับสนุนกรรมการหมู่บ้าน จัดเวทีการแลกเปลี่ยน และ ๓) การสนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพของกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยการจัดตั้งกลุ่มแกนนำระดับตำบลให้สนับสนุนการบริหารจัดการพัฒนาและวิชาการให้แก่หมู่บ้าน การสร้างและพัฒนาเครือข่ายระหว่างกรรมการหมู่บ้านองค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการสนับสนุนศูนย์ข้อมูลของกรรมการพัฒนาชุมชนในการให้ข้อมูลแก่หมู่บ้านในการจัดทำแผน^{๑๙}

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน มีแนวทางการพัฒนาในการบริหารจัดการกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ร่วม คิดร่วม ทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็งเน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมหาเถรชัยตั้งแต่ระดับปัจเจกระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก ในฐานะที่เป็นแนวนโยบายหนึ่งของภาครัฐที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ซึ่งที่จริงแล้วก็เป็นการพัฒนาถึงรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนแบบหนึ่งที่เน้น การสร้างสรรค์อาชีพและการกระจายรายได้ลงไปสู่ชุมชน

“เศรษฐกิจฐานราก” คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชนวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความร่วมมือ เกิด

^{๑๙} คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติฉบับชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๖-๕๗.

โอกาสและความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอกระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความต้องการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้เทคโนโลยีมาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่ายและสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิตผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์หลากหลายมีเอกลักษณ์ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย พอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดีอย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

๒.๒.๒ ความหมายเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

“เศรษฐกิจฐานราก” คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นภายนอก

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความต้องการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตต่าง ๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนา

เป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่าง ๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์
ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๐}

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุก
กลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้ง
สามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตร เป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่าง
เท่าเทียม ๒ องค์ประกอบ สำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

๑. มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและ
ประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่
เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม
สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน

๓. มีการจัดการทุนชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะทุนเงินตรา แต่รวมถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ พื้นฟู
ทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

๔. มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของ
ท้องถิ่น อาชีพ รายได้รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูล
ความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการ
ตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

๕. มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและ
สามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

๖. สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและ
สัมพันธ์ภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ภูมิภาค หรือรวมตัวกัน
เป็นเครือข่ายประเด็นต่าง ๆ ได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน
เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาวิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างร่วมมือระหว่างชุมชน
กับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

๗. มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบ
สวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์ และ
เกื้อกูล

๘. มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและ
สังคม หรือการดำรงชีวิต

๙. มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการ ในการ
พัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

๑๐. คนในพื้นที่หรือสมาชิกของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาใน
พื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้

^{๒๐}“เศรษฐกิจฐานราก”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา. http://www.codi.or.th/attachments/article/๑๕๐๕๘/Guide_economic_๒๕๐๙๕๙.pdf ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

๒.๒.๓ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๑. การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งตามนโยบายรัฐบาล ปัจจุบัน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยหลายเรื่อง มาจากผลพวงวิธีการพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งในด้านรายได้ โอกาสทางการศึกษา การมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ ที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณสุข ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความอบอุ่นในครอบครัว ทั้งหมดผูกพันเป็นลูกโซ่จนยากที่จะหาจุดเริ่มต้นแก้ไข ปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใดแบบแยกส่วนคิดได้

อย่างไรก็ดี เป็นที่ยอมรับว่าปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนของสมาชิกสังคมกลุ่มใหญ่ที่สุด คือ คนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและอาศัยอยู่ในชนบท ส่วนหนึ่งอพยพมารับจ้าง หรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในเมืองหรือใช้แรงงานอยู่ในย่านอุตสาหกรรม ซึ่งในภาพทั่วไป คือ มีอาชีพที่หารายได้น้อย ไม่มั่นคง ขาดการออมและมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นความคาดหวังความพยายามของรัฐบาลในการที่จะคิดหาวิธีการจัดการแก้ไขอย่างถูกต้อง และมีความยั่งยืน หรืออาจกล่าวสรุปว่าเป็นการสร้าง “ความมั่นคง มั่งคั่ง ที่ยั่งยืน” ในระดับชุมชน คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักคิดในการดำเนินงาน ทั้งการคิดพิจารณา ระบุปัญหา คิดค้นแนวทางที่จะแก้ไขจนถึงขั้นการปฏิบัติ การสรุปประเมินผล เรียนรู้ข้อเท็จจริงจากภูมิสังคม คิดอย่างรอบคอบ นำไปใช้ปฏิบัติอย่างระมัดระวัง มีการทบทวนเรียนรู้และปรับแก้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ผ่านการสื่อสารสร้างความเข้าใจ เรียนรู้สภาพปัญหา การแก้ปัญหาด้านข้อมูล ข้อเท็จจริง เหตุผล ใช้หลักคิดพอประมาณตามสมควร นำไปสู่การมีหรือการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กับการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทั้งทีมขับเคลื่อน และชุมชนที่คัดเลือก ผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมงานกันในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้านวัตถุประสงค์การดำเนินงาน นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานสานพลังประชารัฐ คือ การลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศแล้ว คณะทำงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐยังมีการกำหนดเป้าหมายเฉพาะที่ชัดเจน คือ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีความสุข

๒. เศรษฐกิจชุมชนในความคาดหวัง หมายถึง ชุมชนพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจและมีความยั่งยืน โดยเฉพาะเอื้อต่อการพัฒนาที่มุ่งทั้งประโยชน์ของคนหมู่มากในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นการมองภาพประกอบของปัจจัยความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจทุกด้าน หรือเป็นองค์รวม หมายถึง การวัดเชิงเศรษฐกิจกับทุนชุมชนทุกด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย

๒.๑ ทุนชุมชนที่เป็นตัวเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนแก้ไขปัญหาคาญยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.)

๒.๒ ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ การมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

๒.๓ ทุนวัฒนธรรมและสังคม กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทักษะ และความสามารถในการผลิต การจัดการ และอื่น ๆ

๒.๔ ทุมนุญษย์ ที่หมายถึง นักคิด/นักปฏิบัติที่มุ่งมั่นบริหารชุมชนสู่ความเข้มแข็ง มี ความเป็นผู้นำ ความเสียสละ ปราชญ์ชุมชน ที่สะสมภูมิปัญญา มา พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รอบด้าน นำมาพัฒนาตนเองเพื่อชุมชนส่วนรวม^{๒๑}

ทั้งหมดนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จะขับเคลื่อนผ่านบริษัทประชารัฐรัก สามัคคี มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง ถึงปลายทาง จนก่อให้เกิดรายได้ แล้วร่ายไถ่นั้นมาต่อยอดพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

Social Enterprise (SE) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม มีหลักเข้าใจง่าย ๆ ๕ ประการ

(๑) มีเป้าหมายหลักเพื่อสังคมไม่ใช่เพื่อกำไรสูงสุด

(๒) เป็นรูปแบบธุรกิจที่รายได้หลักมาจากการให้คำปรึกษาแก่ธุรกิจชุมชน ไม่ใช่เงิน จากรัฐหรือเงินบริจาค

(๓) กาไรต้องนำไปใช้ขยายผล ไม่ใช่เพื่อปันผลเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

(๔) บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

(๕) จัดทะเบียนเป็นรูปแบบบริษัท

๓. กลุ่มงานหรือกลุ่มกิจการที่เป็นเป้าหมายการดำเนินงาน เพื่อสร้างรายได้ให้ยั่งยืนตาม กรอบคิดของคณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ และบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จากัด มี ๓ กลุ่ม คือ

๑. การเกษตร เป็นการสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน อาจเป็นพืชผลจากไร่ นา สวน ผลิตภัณฑ์ประมง ปศุสัตว์ ที่ผูกโยงกับอัตลักษณ์ คุณค่าในทางหนึ่งทาง ใด เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สายพันธ์ที่เป็นเอกลักษณ์ รสชาติที่โดดเด่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีต่อสุขภาพ ผลิตภัณฑ์ปลอดภัย ปลูกหรือเลี้ยงด้วยระบบอินทรีย์ การดูแลเป็นพิเศษโดยใส่ใจต่อประโยชน์สูงสุดของผู้บริโภค รวมทั้งการดูแลสิ่งแวดล้อม เป็นต้น สามารถผูกเรื่องเป็นตำนานเรื่องเล่า ให้เห็นคุณค่าที่แตกต่างได้ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ เกษตรจากระบบคุณภาพต่าง ๆ เช่น มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS : Participatory guarantee System) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ที่พัฒนาขึ้นโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM : International Federation of Organic Agriculture Movements) มาตรฐานการปฏิบัติ ทางการเกษตรที่ดี (GAP : Good Agriculture Practices) มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร (มาตรฐาน “Q”) เป็นต้น รวมถึงการสะสมชื่อเสียงของเกษตรกรในการดูแลผลิตภัณฑ์ของตนให้ดี พร้อมในทุกด้านอย่างสม่ำเสมอ

๒. การแปรรูป (SMEs/OTOP) เป็นการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบที่มี อยู่ในพื้นที่ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์เกษตรทุกกลุ่ม (เกษตร ปศุสัตว์ ประมง) วัตถุดิบจากธรรมชาติอื่นที่มีอยู่ ในพื้นที่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากกระบวนการแปรรูป ถนอมอาหารหรือปรับ-ปรุงรสชาติ ในแบบ ผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป การผลิตงานฝีมือจากทักษะภูมิปัญญาชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นข้าวของ เครื่องใช้ประดับตกแต่ง เครื่องแต่งกาย ของฝากของที่ระลึก ซึ่งปรับเปลี่ยนจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิต

^{๒๑} การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, สำนักงาน, “คู่มือประชารัฐรักสามัคคี ฉบับที่ ๑”, ไม่ ปรากฏปีที่พิมพ์, หน้า ๑-๑๓.

เพื่อบริโภค เพื่อใช้ในครัวเรือน ในชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคจากภายนอก จนสามารถเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง สร้างรายได้แก่คนในชุมชนได้มากขึ้น ตัวอย่างที่เด่นชัด คือ ผลิตภัณฑ์โอท็อป ผลิตภัณฑ์จากผู้ประกอบการ SMEs หลายรายได้เติบโตอย่างมากจากการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการผลิต การทำบรรจุภัณฑ์ การจัดการทางการตลาด ที่เหมาะสม

๓. การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเอง ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่ชุมชนมีอยู่หรือการท่องเที่ยวที่ชุมชนสร้างขึ้น เชื่อมโยงกับการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตพื้นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นต้น โดยสร้างความเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน คือ มีแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยว มีบริการมัคคุเทศก์นำเที่ยว มีร้านอาหารหรือบริการตามสั่ง มีบริการที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นที่เหมาะสม เช่น จักรยานหรือเรือให้เช่า มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่น่าสนใจ มีร้านจำหน่ายของฝาก-ของที่ระลึก รวมทั้งระบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น โปรแกรมนำเที่ยว ราคา สถานที่ติดต่อ การรักษาความปลอดภัยการรักษาพยาบาลพื้นฐานซึ่งเป็นไปตามศักยภาพของชุมชนและควรต้องมีความพร้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอยู่พอสมควร เพื่อให้มีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว มาใช้บริการและจับจ่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชน

กระบวนการที่ดำเนินการ รูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่บริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัด ดำเนินการ คือ การเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาตลอดเส้นทางของกระบวนการดำเนินธุรกิจแก่ชุมชนและผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมายจากต้นทาง กลางทาง และปลายทาง รูปธรรมหนึ่ง คือ การพัฒนาแผนธุรกิจ ที่คาดหวังประสิทธิผลในการสร้างรายได้เพิ่มของชุมชนและกิจการทั้ง ๓ กลุ่มงาน ที่บริษัทฯ เข้าไปร่วมพัฒนาครอบคลุม การเข้าถึงปัจจัยการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการ โดยในส่วนของขายสินค้าและบริการอาจเป็นไปได้ในกรณีที่เป็นการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายการจัดจำหน่าย และการสนับสนุนตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ระดับจังหวัด

๑. การเข้าถึงปัจจัยการผลิต หมายถึง การเข้าถึงทั้งทางด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน

๒. การสร้างองค์ความรู้ หมายถึง ทั้งความรู้จากในชุมชนและการส่งเสริมความรู้ในการผลิตและพัฒนาธุรกิจเพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอด

๓. การตลาด มีวัตถุประสงค์ให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ตลาด ไปจนถึงช่องทางการขยายใหม่ๆ

๔. การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ที่ยั่งยืน เพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจภูมิปัญญา และความเป็นชุมชน ตัวผลิตภัณฑ์และบริการที่ชุมชนมีอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างความยอมรับโดยเป็นผู้บริโภคและใช้สินค้าที่ผลิตได้ การช่วยสร้างการยอมรับในตราสินค้า (การสร้างแบรนด์ : Branding) และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่นและสื่อระดับประเทศ

๕. การบริหารจัดการ ครอบคลุมทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง ในกระบวนการพัฒนาทั้ง ๕ ด้าน เปรียบกระบวนการขับเคลื่อนดังกล่าว เสมือนฟันเฟืองของกลไกการทา

งานของเครื่องจักรที่ต้องสอดประสานเกื้อหนุนกัน ส่งผลต่อกันและกัน โดยทั้ง ๕ พันเฟือง จะขับเคลื่อนไปด้วยรูปแบบของวิสาหกิจเพื่อสังคม^{๒๒} (Social Enterprise : SE)

การลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนมากอยู่ในชนบทและมีอาชีพพื้นฐานด้านเกษตรกรรม เป้าหมายมุ่งเน้นที่การสร้างอาชีพ รายได้เพิ่มขึ้น และประชาชนมีความสุข จึงยึดถือชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานรากว่า คนไทยต้องรวมตัวกันเพื่อ ให้ประเทศพ้นจากวิกฤตการณ์ ๖ ประการที่มีความเชื่อมโยงกัน อันได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ศิลธรรม และการพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดความวุ่นวายในสังคมและปัญหาดังกล่าวนี้ ไม่มีองค์กรใดสามารถแก้ไขได้โดยลำพัง ทว่าเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่จะร่วมมือกันนำพาให้ประเทศออกจากวิกฤตนี้ให้ได้ ทั้งนี้ หัวใจหลักของการสร้างเศรษฐกิจฐานราก คือ การสร้างสัมมาชีพให้เต็มพื้นที่ วิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะต้องมี ๓ ภาคส่วนร่วมมือกัน ไม่ว่าจะเป็น 'ภาคประชาชน' ได้แก่ ปัจเจกบุคคล ชุมชน กลุ่มชมรม มูลนิธิต่างๆ เป็นต้น 'ภาคเอกชน' อย่าง สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น สุดท้ายคือ ต้องได้รับความร่วมมือจาก'ภาครัฐ' ได้แก่ รัฐบาล ระบบราชการ องค์กรอิสระ ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องที่ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเรียกแนวคิดความร่วมมือดังกล่าวว่า "สามเหลี่ยมเขยื้อนประเทศ" ซึ่งหาก ๓ ภาคส่วนนี้ ร่วมมือกันก็จะเกิดพลังมากพอที่จะเขยื้อนและแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทยไปได้อย่างบูรณาการเวลาเดียวกับที่ทำการส่งเสริมให้ประชาชนทั้ง ๗๗ จังหวัด ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้าน ร่วมกันทำแผนพัฒนาชุมชน เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก็จะสามารถดึงประเทศออกจากวิกฤตการณ์ทั้ง ๖ ด้าน นี้ได้

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานรากว่า รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับรายได้ของประชาชนในระดับท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาท้องถิ่นอย่าง รอบด้าน ทั้งด้านการท่องเที่ยวชุมชน การสร้างรายได้ และการสร้างอาชีพ อย่างยั่งยืน ผ่านกลไกกองทุนหมู่บ้าน ตำบลละ๕ล้านบาท ซึ่งเหล่านี้เป็นการหวานเมล็ดให้เกิดโครงการที่ยั่งยืน และวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยไม่ได้มุ่งเน้นที่ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้นซึ่งเขาเชื่อว่า การที่จะทำให้ประเทศสามารถแข่งขันทางการค้าทั้งใน และต่างประเทศได้นั้น ภาครัฐ เอกชนและประชาชน ต้องผสานความร่วมมือกัน วันนี้รัฐบาลประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนว่า จะต้องสร้างเศรษฐกิจ ฐานรากให้มั่นคง เพื่อให้เศรษฐกิจประเทศไทยยืนได้ด้วยสองขาของตัวเอง ซึ่งเมื่อพิจารณาดีๆ จะพบว่า ทั้ง ๓ ภาคส่วน ล้วนมีจุดแข็งแตกต่างกันไป แต่จุดมุ่งหมายคือ ต้องทำให้เกิดการเชื่อมโยงและร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดความมั่นคงต่อไปได้

จุฑามณี หามะ ได้แสดงความเห็นว่า การที่ทุกฝ่ายได้ร่วมประกาศเจตนารมณ์ สนับสนุนนโยบายเศรษฐกิจฐานรากนั้น นับเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของพี่น้องประชาชน

^{๒๒}การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, สำนักงาน “สานพลังประชารัฐ คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ พุทธศักราช ๒๕๕๙” กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙.

สำหรับ อบต.แว้ง ได้ร่วมจัดแสดงผลิตภัณฑ์ ของชุมชน เช่น ส้มโชกุน ชาเจ๊ะเหม ที่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนท้องถิ่น และได้รับการสนับสนุนจาก สสส. ซึ่งจากความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมนี้ ก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป และเยาวชนยังได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเหล่านี้ ถือเป็นการสร้างกลไกเศรษฐกิจฐานราก ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคงบนพื้นที่ของตนเอง หากทุกภาคส่วนได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ก็จะนำไปสู่ การเพิ่มขีดความสามารถของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นพลังพลเมืองที่สำคัญ ในการสร้างเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศชาติอย่างยั่งยืน^{๒๓}

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง^{๒๔} ได้ศึกษา และจัดทำร่างแผนรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ด้านเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ ระบุถึงประโยชน์และผลกระทบในเชิงลบตลอดจนพัฒนาแผนการรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ด้านเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศโดยมีหลักการสำคัญในการรองรับกระแสโลกาภิวัตน์คือ การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจไม่ให้ผันผวนไปกับเงินทุนระยะสั้นและการเก็งกำไร ในขณะที่เดียวกันควรสนับสนุนเงินทุนระยะยาวเพื่อการพัฒนาประเทศและธุรกิจ สำหรับแนวทางในการรองรับแบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง คือ แนวทางในการรองรับและแนวทางเชิงรุกสำหรับแนวนโยบายในการรองรับการเคลื่อนย้ายทุนนั้น จำเป็นต้องมีการบริหารเพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเสถียรภาพเศรษฐกิจในระยะสั้น ได้แก่

๑) ดุลบัญชีเดินสะพัดสมดุลในระยะยาว หากขาดดุลในช่วงการลงทุนโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐ (Mega projects) การขาดดุลสูงสุดไม่ควรเกินร้อยละ ๒.๕ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

๒) เงินสำรองระหว่างประเทศ มากกว่า ๓.๕ เท่าของหนี้ต่างประเทศระยะสั้น

๓) การจัดอันดับความน่าเชื่อถือของประเทศ (Credit rating) ไม่ลด และเพิ่ม ๒ อันดับ

๔) ดุลการคลังสมดุลสำหรับแนวนโยบายเชิงรุกเพื่อดึงประโยชน์จากทุนโลกนั้น มีหลักการสำคัญเพื่อดึงเงินทุนระยะยาวมาสนับสนุนการลงทุนของประเทศ พร้อมปรับโครงสร้างระบบการเงินไปพร้อมกัน

การเพิ่มบทบาทของทุนไทยในการสนับสนุนการค้าและการลงทุนในต่างประเทศและการเพิ่มโอกาสทางการเงินของเศรษฐกิจระดับฐานรากและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ เป้าหมายของเงินทุนจะมุ่งไปที่เงินทุนระยะยาวซึ่งจะช่วยสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าเงินทุนระยะสั้น โดยมีแนวยุทธศาสตร์เพื่อดึงประโยชน์จากทุนระยะยาว ดังนี้

(๑) การดึงเงินทุนระยะยาวโดยเฉพาะเงินทุนจากเอเชีย

(๒) การเพิ่มบทบาททุนไทยตามการค้าการลงทุนของไทยไปต่างประเทศ

(๓) การปรับปรุงกลไกตลาดเงินและตลาดทุนในประเทศ

^{๒๓} <https://www.thaihealth.or.th/Content/๒๙๖๓๙-B๔.html> สืบค้นเมื่อ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๒๔} ร่างแผนรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ด้านเงินทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ, คณะนักวิจัยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, (๒๕๕๐).

(๔) การสร้างกลไกดึงประโยชน์จากทุนสู่เศรษฐกิจฐานราก โดยให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจต้องมีศักยภาพในการระดมทุนต่างประเทศเพื่อเพิ่มทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและ SMEs โดยเฉพาะการบริหารความเสี่ยง การมีองค์กรตรวจสอบดูแล

กระทรวงการคลัง^{๒๕} ได้ศึกษาและจัดทำแผนแม่บทการเงินระดับฐานรากโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

๑) กำหนดและเสนอแนวนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมให้องค์กรการเงินระดับฐานรากเป็นเครื่องมือหลักของชุมชนในการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการสืบสานศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นอันเป็นสิ่งมีคุณค่ายิ่งของชาติ โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางและเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนา

๒) มีกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจนสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนองค์กรการเงินในระดับฐานรากให้สามารถกำหนดแนวนโยบายในทิศทางที่สอดคล้องกันและลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนของภาครัฐ และ

๓) มุ่งส่งเสริมการช่วยเหลือกันระหว่างองค์กรการเงินระดับฐานราก โดยมีจุดประสงค์เพื่อร้อยรัดเครือข่ายความมั่นคงและยั่งยืนระดับชาติในที่สุดทั้งนี้ ปทานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำจำกัดความของคำว่าเศรษฐกิจฐานรากไว้ว่า การดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อสร้างโอกาส รายได้ และการพึ่งตนเองภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แผนแม่บทการเงินระดับฐานรากมีเป้าหมายดังต่อไปนี้

(๑) องค์กรการเงินระดับฐานรากมีคุณภาพและสามารถจัดการระบบการเงินและสวัสดิการชุมชนแก่ชุมชน เป็นกลไกในการรณรงค์ให้ประชาชนมีวินัยในการออมและการบริโภค ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการเข้าสู่แหล่งเงินทุนได้อย่างทั่วถึง

(๒) องค์กรการเงินระดับฐานรากสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองและบูรณาการด้านการเงินอย่างยั่งยืน

(๓) เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เพื่อให้มีการเกื้อกูลกันระหว่างกลุ่มและสู่ระดับชาติในทิศทางที่เหมาะสม

(๔) เครือข่ายองค์กรการเงินระดับฐานรากมีศักยภาพและความเข้มแข็ง

(๕) ระบบการเงินระดับฐานรากมีความมั่นคงก้าวหน้า สามารถเป็นรากฐานและองค์ประกอบให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมมีความเจริญอย่างสมดุลและยั่งยืน

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สถานะปัจจุบัน รวมทั้งบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาพบว่า ความต้องการในการพัฒนาการเงินระดับฐานรากของประชาชนนั้นต้องการดำเนินการอย่างครบวงจรกล่าวคือควรดำเนินการส่งเสริมจุดแข็งและโอกาสไปพร้อมกับการขจัดและป้องกันจุดอ่อนและอุปสรรคโดยสามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ได้ ๓ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

(๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรและระบบการเงินฐานราก

^{๒๕} กระทรวงการคลัง, แผนแม่บทการเงินระดับฐานราก, (๒๕๕๑).

(๒) ยุทธศาสตร์เพื่อบูรณาการการทำงานของภาครัฐ/ภาคีเพื่อส่งเสริมการพัฒนาองค์กรและการเงินระดับฐานราก

(๓) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายการจัดการและขยายผล

กระทรวงการคลัง^{๒๖} ยังได้ศึกษาและจัดทำร่างแผนแม่บทการเงินการคลังเพื่อสังคม มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ

๑) เสนอแนะและกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมและพัฒนาให้สังคมสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันและมีดุลยภาพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจและสังคมระดับประเทศ โดยใช้เครื่องมือทางการเงินการคลังรวมทั้ง การมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคีต่าง ๆ

๒) เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อน และเป็นไปอย่างบูรณาการ

ร่างแผนแม่บทการเงินการคลังเพื่อสังคมมีเป้าหมายดังต่อไปนี้

(๑) เพื่อให้สมาชิกในสังคมสามารถพึ่งตนเองได้มีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน และมีขีดความสามารถในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

(๒) เพื่อให้สมาชิกในสังคมมีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ และมีหลักประกันที่เหมาะสมพอเพียงในการดำรงชีวิต

(๓) เพื่อให้สังคมเป็นสังคมที่มีคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดี มีธรรมาภิบาล มีศูนย์รวมทางจิตใจที่เข้มแข็ง และครอบครัวมีความอบอุ่น

(๔) เพื่อให้สังคมมีความสมดุล ลดช่องว่างระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท

(๕) เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๖) เพื่อให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการใช้องค์ความรู้ในแต่ละท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

ร่างแผนแม่บทการเงินการคลังเพื่อสังคม ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ๔ ยุทธศาสตร์ ๑๑ กลยุทธ์ดังนี้ วิสัยทัศน์ “สังคมมีความสุข มีภูมิคุ้มกัน และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน”

ยุทธศาสตร์ที่ ๑: การพัฒนาให้เป็นสังคมพึ่งตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน

๑.๑ กลยุทธ์ ส่งเสริมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) และสังคมฐานความรู้ (Knowledge Based Society)

๑.๒ กลยุทธ์ส่งเสริมการสร้างและพัฒนาอาชีพ รวมทั้งเพิ่มทักษะและความรู้เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการประกอบอาชีพ ภายใต้กรอบเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ ๒: การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม

๒.๑ กลยุทธ์ สนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพและสวัสดิการรักษายาบาลของประชาชน

๒.๒ กลยุทธ์ สนับสนุนสวัสดิการสำหรับ ผู้ชราภาพ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ใช้แรงงาน รวมถึงผู้ประสพภัยธรรมชาติ

๒.๓ กลยุทธ์ สนับสนุนด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

^{๒๖} อ้างแล้ว.

๒.๔ กลยุทธ์ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและภาคีในสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ ๓: การสร้างสรรค์สังคมที่มีวัฒนธรรมที่ดี

๓.๑ กลยุทธ์ เสริมสร้างบรรทัดฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกและธรรมาภิบาล รวมทั้งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

๓.๒ กลยุทธ์ ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งสถาบันที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ

ยุทธศาสตร์ที่ ๔: การสร้างสังคมสมดุล

๔.๑ กลยุทธ์ ลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

๔.๒ กลยุทธ์ ลดช่องว่างระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมือง

๔.๓ กลยุทธ์ ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งตามนโยบายรัฐบาลปัจจุบัน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยหลายเรื่อง มาจากผลพวงวิธีการพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งในด้านรายได้ โอกาสทางการศึกษา การมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ ที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณสุข ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความอบอุ่นในครอบครัว ทั้งหมดผูกพันเป็นลูกโซ่จนยากที่จะหาจุดเริ่มต้นแก้ไข ปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใดแบบแยกส่วนคิดได้ อย่างไรก็ดี เป็นที่ยอมรับว่าปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนของสมาชิกสังคมกลุ่มใหญ่ที่สุด คือ คนส่วนใหญ่ เป็นเกษตรกร และอาศัยอยู่ในชนบท ส่วนหนึ่งอพยพมารับจ้าง หรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในเมืองหรือใช้แรงงานอยู่ในย่านอุตสาหกรรม ซึ่งในภาพทั่วไป คือ มีอาชีพที่ให้รายได้น้อย ไม่มั่นคง ขาดการออมและมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นความคาดหวังความพยายามของรัฐบาลในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขอย่างถูกต้อง และมีความยั่งยืน หรืออาจกล่าวสรุปว่าเป็นการสร้าง “ความมั่นคง มั่งคั่ง ที่ยั่งยืน” ในระดับชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และประชารัฐ (Em) ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักคิดในการดำเนินงาน ทั้งการคิดพิจารณา ระบุปัญหา คิดค้นแนวทางที่จะแก้ไขจนถึงขั้นการปฏิบัติ การสรุป ประเมินผล เรียนรู้ข้อเท็จจริงจากภูมิสังคม คิดอย่างรอบคอบ นำไปใช้ปฏิบัติอย่างระมัดระวัง มีการ ทบทวนเรียนรู้ และปรับแก้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ผ่านการสื่อสารสร้างความเข้าใจ เรียนรู้สภาพปัญหา การแก้ปัญหาด้านข้อมูล ข้อเท็จจริง เหตุผล ใช้หลักคิดพอประมาณตามสมควร น าไปสู่การมีหรือการ สร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กับการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทั้งทีมขับเคลื่อน และชุมชนที่คัดเลือก ผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมงานกันในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (นายทวีป บุตร โพบ, รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน)

๒.๓.๔ องค์ประกอบ สำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

๑. มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและ ประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่ เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน

๓. มีการจัดการทุนชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะทุนเงินตรา แต่รวมถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ พื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

๔. มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

๕. มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งชั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

๖. สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่างๆได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาวิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

๗. มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

๘. มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

๙. มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการ ในการพัฒนาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

๑๐. คนในพื้นที่หรือสมาชิกของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

ศูนย์บริการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ศูนย์กลางการให้บริการทางวิชาการและพัฒนาขีดความสามารถด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรจากแหล่งทุน แหล่งผลิต แหล่งตลาด แหล่งความรู้ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และเป็นกลไกขับเคลื่อนให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการแหล่งทุน กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ สำหรับการสร้างงานสร้างอาชีพ และสร้างรายได้แก่ชุมชน เพื่อส่งผลกระทบต่อประชาชนในหมู่บ้าน ให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชน ระหว่างภาคีการพัฒนาในระดับอำเภอ การให้บริการของศูนย์ฯ หมายถึง การให้บริการตามภารกิจของศูนย์ฯอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง หรือทุกภารกิจแก่บุคคล/กลุ่มเป้าหมายที่ขอรับบริการของศูนย์ฯตามความต้องการของผู้รับบริการนั้น ๆ ทั้งในเชิงรับ คือ ให้บริการ ณ ที่ตั้งของศูนย์ฯ และเชิงรุก คือ ให้บริการเคลื่อนที่ ตามความต้องการของชุมชนและตามสถานการณ์เร่งด่วน โดยการบริหารจัดการและให้บริการในรูปคณะกรรมการ ประกอบด้วย ผู้แทนเครือข่าย OTOP แกนนำชุมชน ผู้เชี่ยวชาญปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและภาคีหน่วยงานภาครัฐ

แผนภาพ ทิศทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ๒๗

๒.๓.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับฐานราก

Grounded Theory มีคำที่ใช้เรียกในภาษาไทย เช่น ทฤษฎีฐานราก ทฤษฎีจากข้อมูล ทฤษฎีติดดิน ทฤษฎีติดพื้น แต่ในที่นี้ใช้คำว่าทฤษฎีฐานราก ซึ่งคำว่า ฐานราก มาจากความคิดที่ว่า ทฤษฎีจะปรากฏจากการศึกษา และมีรากฐาน มาจากข้อมูลที่เก็บมาจากภาคสนาม มากกว่าจากวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ทฤษฎีฐานราก Grounded Theory คือ ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์สังคม เป็นทฤษฎีที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่เป็นไปตามปรากฏการณ์จริงมากที่สุด โดยทฤษฎีนี้ถูกค้นพบ พัฒนา และได้รับการตรวจสอบ (Verify) จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้นๆอย่างเป็นระบบ Grounded Theory Method เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ถูกพัฒนาขึ้นในสาขาสังคมวิทยา โดย Barney Glaser กับ Anselm Strauss^{๒๗} เพื่อสร้างคำอธิบายเชิงทฤษฎีจากข้อมูลโดยตรง วิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีฐานรากพัฒนาขึ้นมาจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่า การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จำเป็นต้องเข้าใจถึงกระบวนการที่บุคคลได้สร้างความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว เพราะความคิดและการกระทำของมนุษย์มีพื้นฐานที่สำคัญอยู่ที่ความหมายที่ตนมีต่อสิ่งต่าง ๆ วิธีวิทยาแบบนี้จึงเน้นที่การศึกษาปรากฏการณ์สังคม โดยยึดหลักของการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ

^{๒๗} https://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/ppt_yuththsaastkaarkhaaephueesk_thaanraak_esn_rmw_m.kh_๖๐.pdf, ๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๘} G. Glaser, Barney and L. Strauss, Anselm, The Discovery Grounded Theory : Strategies for Qualitative Research, (Aldine, 1967), p.271.

จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาสร้างมโนทัศน์ หาความเชื่อมโยงระหว่างมโนทัศน์ ต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีของปรากฏการณ์สังคมที่ต้องการหาคำอธิบาย

ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เป็นระเบียบวิธีวิจัยในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ เป้าหมายที่จะศึกษาสิ่งที่ไม่สามารถจะวัดได้ คือ ไม่สามารถลดทอนลงเป็นตัวเลขได้ เช่น ความรู้สึก ความคิด ประสบการณ์ เป็นต้น^{๒๙} ทฤษฎีฐานรากนั้น พบมากในการทำวิจัยสังคมศาสตร์ การแพทย์ การพยาบาล รวมทั้ง งานวิจัยจิตวิทยา หรือ การให้คำปรึกษา ทฤษฎีฐานรากมีกำเนิดมาจาก Glaser และ Strauss ในช่วงประมาณปี ค.ศ. ๑๙๖๗ ลักษณะเด่นของทฤษฎีฐานรากคือ เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อสรุปและสร้างเป็นทฤษฎีเล็กขึ้นหนึ่งทฤษฎี เพื่ออธิบายปรากฏการณ์และตีความ สิ่งที่ได้ศึกษา ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูล และตีความหมายแบบอุปนัย (Inductive) โดยผู้วิจัยต้องพยายามเก็บข้อมูลด้วยทัศนะที่เปิดกว้างมากที่สุด^{๓๐}

เป้าหมายของระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ทฤษฎีฐานรากนั้นเพื่อให้สามารถแปลปรากฏการณ์มีผู้กล่าวว่า ทฤษฎีฐานราก เกิดจากการที่ Glaser และ Strauss พยายามประยุกต์ส่วนที่ดีของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) และศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics) เพื่อให้ง่ายต่อการใช้งาน เหมาะสมกับยุคสมัย เนื่องจากมีขั้นตอนการวิจัยที่ชัดเจน และสามารถเห็นภาพของ ผลงานว่าจะออกมาในรูปแบบใด และได้สรุปขั้นตอนการทำวิจัยโดยใช้ทฤษฎีฐานรากไว้ดังนี้^{๓๑}

๑. ผู้วิจัย สร้างคำถามของงานวิจัยอย่างกว้างๆ ไม่มีข้อสรุป และมีแนวโน้มที่ต้องกระทำการบางอย่างเพื่อหาคำตอบ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของทฤษฎีฐานราก คือ เพื่อค้นหากระบวนการพื้นฐานสังคมจากพฤติกรรม

๒. การหากกลุ่มตัวอย่าง โดยการเลือกแบบเจาะจง ประมาณ ๘-๒๐ คน และจัดหาคนที่มีความแตกต่างกันเฉพาะ

๓. ผู้วิจัยไม่พยายามที่จะทบทวนวรรณกรรมให้มากนักก่อนการเก็บข้อมูล เพื่อให้การเข้าหาข้อมูล เป็นไปอย่างเปิดกว้างที่สุด และให้รูปแบบหรือขอบเขตของข้อมูลเกิดขึ้นเองจากการเก็บข้อมูล

๔. วิเคราะห์ และเชื่อมโยงข้อมูล ทันทีหลังการสัมภาษณ์หรือการสังเกตแต่ละครั้ง เพื่อใช้ข้อมูลหรือกรอบคิดที่อาจได้รับการได้ข้อมูลในครั้งก่อนในการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป

๕. เลือกกลุ่มตัวอย่างตามความสนใจหรือความเกี่ยวโยงในทฤษฎีว่ากลุ่มตัวอย่าง สามารถให้ข้อมูลนั้น ๆ ได้ไม่นิยมสุ่มหากกลุ่มตัวอย่างตามหลักการสถิติและโดยมากกลุ่มตัวอย่างของทฤษฎีฐานรากจะไม่มากพอที่จะใช้วิธีสุ่มได้

๖. หยุดเก็บข้อมูลเมื่อสามารถสร้างทฤษฎีขึ้นได้หรือเมื่อผู้วิจัยไม่พบข้อมูลหรือ ความคิดใหม่ ๆ จากการเก็บข้อมูล

^{๒๙}R.S. Kaplan and D.P. Norton, *The Balanced Scorecard*, (Harvard Business School Press : Boston, MA., 1996), p.89.

^{๓๐}J.E. McLean, *Teachers Empowerment Through Action Research* : Kappa Delta Pire Cord. Vol. 34 (Fall) 1997 : 34 – 38.

^{๓๑}Ibid., p.67.

๗. ผู้วิจัยอ่านเอกสารต่าง ๆ และใช้กระบวนการถอดความของคำพูด ทั้งด้วยวิธีการพิจารณา เปรียบเทียบ จัดกระบวนการทัศน์ และจัดกลุ่มข้อมูล

๘. แนะนำให้จัดกลุ่มประเด็นตามกิจกรรม และกระบวนการ มากกว่าสถิติ เน้นข้อมูลที่เป็นคำพูด ประโยค เรื่องเล่าต่างๆ^{๓๒}

๙. จัดกลุ่มและตั้งชื่อประเด็นที่เกิดขึ้น

๑๐. พิจารณาประเด็นย่อยในกลุ่มต่างๆ แบบองค์รวม เพื่อมุ่งหาประเด็นที่ใหญ่ขึ้น

๑๑. สำรวจหาความเชื่อมโยงของแต่ละกลุ่มประเด็น ด้วยการหาเหตุและผลที่ตามมาเมื่อแสดงพฤติกรรมหนึ่ง ๆ

๑๒. ใช้กระบวนการเปรียบเทียบตลอดเวลาเพื่อหาความแตกต่าง

๑๓. ทุกขั้นของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ ผู้วิจัยควรจดบันทึก และวาดผังแสดงความสัมพันธ์ เพื่อให้แ่งมุมหรือข้อคิดที่ได้ค้นพบได้รับการจดบันทึก ทำให้สามารถ นำมาใช้อ้างอิงได้

๑๔. เมื่อกลุ่มข้อมูลหลักปรากฏขึ้น ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงความหมายของปรากฏการณ์ในองค์รวม ผู้วิจัยควรจะอธิบายชุดความหมายนั้น ๆ และบ่งชี้ถึงรูปแบบตรงกับความหมายหลักของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

๑๕. เขียนบรรยายการวิเคราะห์โดยทั่วไป การวิเคราะห์ทฤษฎีฐานรากแสดงให้เห็นถึงตัวแทนของสิ่งที่ค้นพบและแยกย่อยออกเป็นประเด็นย่อย ๆ และยังเพิ่มเติมอีกว่าการจัดกลุ่มข้อมูลว่าสามารถทำได้ ๓ ลักษณะ คือ สร้างจากสามัญสำนึกของผู้วิเคราะห์ สร้างจากศัพท์เฉพาะที่ปรากฏในทฤษฎีหรือวรรณกรรมและสร้างจากภาษาที่ผู้ให้ข้อมูลใช้

สำหรับทฤษฎีฐานรากในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ประกอบด้วยความสัมพันธ์ที่น่าจะมีหรือน่าจะเป็น ระหว่างมโนทัศน์หรือชุดของมโนทัศน์ ทฤษฎีที่สร้างขึ้นมานี้จัดเป็นทฤษฎีระดับกลาง (Middle Range Theory) ซึ่งใช้อธิบายปรากฏการณ์ในขอบเขตที่จำกัด^{๓๓} ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์สังคม เป็นทฤษฎีที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่เป็นไปตามปรากฏการณ์จริงมากที่สุด โดยทฤษฎีนี้ ถูกค้นพบ พัฒนา และได้รับการตรวจสอบ (Verify) จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ทฤษฎีจะประกอบไปด้วยชุดของมโนทัศน์ (Concept) ของปรากฏการณ์จริง มโนทัศน์จะถูกเชื่อมโยงกันในรูปของข้อเสนอที่แสดงถึงความเกี่ยวพันกันในรูปแบบต่าง ๆ คำว่าทฤษฎีในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ค่อนข้างจะกินความกว้างคือ หมายรวมถึงมโนทัศน์ หรือกรอบแนวความคิดสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิจัยทำการศึกษา^{๓๔}

^{๓๒}A.L. Strauss and J.M. Corbin, **Basics of Qualitative Research : Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory**, 2nded, (California : SAGE Publications, Inc., 1998), p.48.

^{๓๓}A. Strauss & J. Corbin, **Basic of Qualitative Research : Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory**, (Thousand Oaks, CA : Sage, 1998), p.23.

^{๓๔}P. D. Leedy & J. E. Ormrod, **Practical Research : Planning and Design**, 9thed., (Upper Saddle River, NJ : Prentice Hall, 2010), p.254.

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการชาวไทยได้กล่าวว่า ทฤษฎีฐานราก คือ ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์สังคม โดยทฤษฎีจะถูกสร้าง (Construct) และได้รับการตรวจสอบ (Verify) โดยการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์สังคมอย่างเป็นระบบ^{๓๕} หรือเป็นวิธีวิทยาแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีแนวความคิดหลักว่า การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ และทำความเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จำเป็นที่ต้องเข้าใจในกระบวนการที่บุคคลได้สร้างความหมายในสิ่งต่าง ๆ ตามโลกทัศน์ของตนเอง^{๓๖} หรือเป็นการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากเป็นวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพแบบหนึ่งซึ่งไม่เหมือนงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบอื่นๆ ที่เริ่มต้นจากข้อมูลแล้วไปสู่สมมติฐาน และจบลงด้วยทฤษฎีที่เป็นคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์ที่ศึกษา นักวิจัยจะต้องสร้างมโนทัศน์ สมมติฐานและกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา กระบวนการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจะต้องเป็นข้อมูลที่ทำให้รายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์สังคมในเรื่องที่ศึกษาอย่างรอบด้าน ทฤษฎีที่สร้างขึ้นสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เฉพาะเจาะจง การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจึงเป็นกระบวนการศึกษาที่มีความท้าทายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือขยายองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว^{๓๗}

สรุปได้ว่าทฤษฎีฐานรากมีความหมายตามชื่อ คือเป็นการสร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ จากการค้นหาและรวบรวมแนวคิดต่างๆ โดยสำรวจพื้นที่จริงและการสำรวจข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปตรวจสอบความถูกต้องในการลงสำรวจภาคสนามครั้งต่อไป เงื่อนไขสำคัญของการศึกษาในแนวทฤษฎีฐานรากคือ ผู้วิจัยต้องเปิดรับข้อมูลจริงจากพื้นที่โดยไม่ยึดติดกับแนวคิดทฤษฎีเดิมๆ จนเห็นความหมายในความคิดและเข้าใจบริบทของเรื่องนั้นๆ อย่างกระจ่าง ข้อมูลจากพื้นที่จริงจะเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างทฤษฎี ข้อมูลจะเผยให้เห็นแนวคิดใหม่ๆ ที่นำมาใช้สร้างเป็นทฤษฎีฐานราก ข้อมูลจากพื้นที่จริงยังชี้ให้เห็นตัวอย่างที่เหมาะสมและขั้นตอนที่ควรทำการศึกษาต่อไป ตัวอย่างและรูปธรรมแห่งความสำเร็จจากพื้นที่จริงที่เก็บรวบรวมได้จากการสำรวจในแต่ละครั้งยังช่วยยืนยันแนวคิดที่ได้พัฒนาขึ้น ดังนั้น ทฤษฎีฐานรากจึงเป็นการสร้างทฤษฎีที่มีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์เข้าไปเข้ามา โดยอาศัยการสังเกตและการสัมภาษณ์ กระทั่งได้แนวคิดครบถ้วนทุกด้านจนสามารถประมวลแนวคิดที่ปรากฏให้เห็นเป็นภาพเดียวอย่างชัดเจน จนถึงจุดอิ่มตัวหัวใจสำคัญของการสร้างทฤษฎีฐานรากคือการต่อยอดความรู้ด้วยการวิเคราะห์และประมวลผล โดยเริ่มจากการนำข้อมูลต่างๆ มาจัดประเภท กระทั่งเห็นเป็นแนวคิดต่างๆ จากนั้นนำแนวคิดเหล่านั้นมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ทฤษฎีฐานรากมีระบบการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างรหัสการวิเคราะห์ (การจัดประเภทจากข้อมูล คุณสมบัติและมิติในการวิเคราะห์) ซึ่งได้จากการเลือกรหัส (จัดข้อมูลเป็นกลุ่ม) และการลงรหัสทฤษฎี

^{๓๕} นภาพรณ หะวานนท์ และคณะ, “การศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน”, รายงานการวิจัย, (ม.ป.ท : ม.ป.พ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

^{๓๖} พิทักษ์ ศิริวงศ์, “ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีในการพัฒนาประเทศ,” บรรณสาร มศก.ท. ๑ เมษายน – กันยายน, ๒๕๕๗. : (๑๙)

^{๓๗} กัญญา โพธิ์วัฒน์, “ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘), หน้า ๓๕.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

๒.๓.๑ ความเป็นมาและแนวคิดของทุนทางสังคม

สำหรับสังคมไทย คำว่าทุนทางสังคมถูกนำมาใช้อย่างมากหลังจากการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ เนื่องจากปัญหาการจัดการทุนทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการนำเข้าคำศัพท์ใหม่ๆ เกี่ยวกับการแสวงหาความร่วมมือมากกว่าการแข่งขันแสวงหากำไร คำว่าทุนทางสังคมจึงถูกนำเข้ามาใช้ในสังคมไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมในบริบทของสังคมไทยว่าหมายถึงผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอด รวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความผูกพันเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้วจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืน^{๓๘}

คำว่าทุนทางสังคมถูกนำไปใช้ในหลายบริบทและหลายความหมาย ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างในทางการเมือง เช่น ในบทความของปิยะชาติ มงคลไชยสิทธิ์^{๓๙} กล่าวถึงทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดพื้นฐานของความเป็นนักการเมืองและภาพพจน์ที่จะถูกส่งออกมาเป็นนักการเมืองที่ดี ทำให้การประกอบอาชีพทางการเมืองมีความราบรื่นและส่งผลดีต่อประเทศชาติ ซึ่งในกรณีของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีพื้นฐานทุนทางสังคมมาจากพ่อค้าวานิช ภาพของรัฐบาลและภาพพจน์ของรัฐมนตรีเหล่านั้น ในความรู้สึกของประชาชนทั่วไป จึงออกไปในทางตั้งข้อระแวง สงสัย ไม่ค่อยจะไว้วางใจนัก โดยเฉพาะในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต เป็นความรู้สึกที่เหมือนกับการมองพ่อค้าวานิชทั่วไปว่าเป็นพวกที่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดให้กับตนเองอย่างเดียวเป็นสำคัญมากกว่าจะคิดถึงเจือจรรบใช้แผ่นดินด้วยความสุจริตใจ

อย่างไรก็ดี การทำความเข้าใจทุนทางสังคมไม่ใช่เป็นเพียงพื้นฐานส่วนบุคคล แต่ต้องมองในลักษณะองค์รวม เพราะทุนทางสังคมเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทอันหลากหลายของสมาชิกในสังคมจนออกมาเป็นสถาบันที่อยู่บนความเชื่อใจ ความร่วมมือกัน และมีเครือข่ายระหว่างกัน จนสุดท้ายทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานให้กับกิจกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลาในการสะสมอย่างยาวนาน และสามารถสถาปนาเป็นสถาบันที่จัดความสัมพันธ์ของสมาชิกได้อย่างลงตัว

นักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของ “ทุนทางสังคม” ไว้ในหลายมิติทั้งในมิติที่เป็นเรื่องของระบบคิดและในมิติของค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจกันความสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของความเป็นชุมชนเดียวกัน มีจารีตและค่านิยมต่างตอบแทน ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ นักวิชาการบางท่านเสนอแนวคิดที่ว่า ทุนของชุมชนเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยทุน ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความไว้วางใจ

^{๓๘} สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต, **ทุนทางสังคม (Social Capital)**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://pattana-thai.nesdb.go.th/Knowledge_pdf/social_capital.pdf [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐]

^{๓๙} ปิยะชาติ มงคลไชยสิทธิ์. "ทุนทางสังคม". มติชนรายวัน, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๙๙๑๖, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘.

วางใจซึ่งกันและกันที่ทำให้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการรวมพลังความคิด และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทุนทางสังคมถือเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นไมตรีจิตมิตรภาพ ความเห็นอกเห็นใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน และบุคคลทั่วไป แล้วขยายวงออกไปเรื่อย ๆ อย่างกว้างขวาง ก็จะนำไปสู่การสะสมทุนทางสังคมในชุมชนนั้นๆ ในขณะที่นักคิด นักวิจัย และนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ทัศนะของทุนทางสังคมไว้อย่างกว้างขวาง โดยสามารถสรุปได้เป็น ๔ ทัศนะหลัก^{๔๐} คือ

๑. ทัศนะเชิงชุมชนนิยม (Communitarian View)

ผู้สนับสนุนทัศนะนี้ เห็นว่าทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับองค์กรระดับท้องถิ่น เช่น สมาคม สโมสร และองค์กรประชาชน การวัดทุนเหล่านี้คือการพิจารณาจากจำนวนและความหนาแน่นของกลุ่มเหล่านี้ในชุมชนหนึ่ง ๆ นั่นคือยิ่งมีมากยิ่งดี และจะส่งผลต่อการให้ ความช่วยเหลือแก่คนยากจน และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน อย่างไรก็ตาม ทัศนะนี้มองข้ามผลกระทบในทางลบ ในกรณีที่มีการรวมกลุ่มกันทำ กิจกรรมในทางที่ผิด เช่น การค้ายาเสพติด อาชญากรรม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีผู้โต้แย้งว่า หลักฐานจากหลายประเทศพบว่าการรวมกลุ่มกันในลักษณะนี้ ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจเสมอไป เช่นในประเทศเคนยา ที่มีองค์กรชุมชนในลักษณะนี้กว่า ๒๐๐,๐๐๐ องค์กร แต่สมาชิกก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนได้เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ โดยส่วนใหญ่ไม่ได้เชื่อมโยงกับองค์กรและทรัพยากรจากภายนอกมากนัก รวมทั้งการไม่สามารถเข้าถึงอำนาจที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มได้

๒. ทัศนะเชิงเครือข่ายนิยม (Network View)

แนวคิดนี้มองความสัมพันธ์ของคนทั้งในแนวราบ นั่นคือระหว่างคนในชุมชนเดียวกัน และในแนวตั้ง หรือความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกชุมชนจากการศึกษาของแกรนโนเวเทอร์ (Granovetter) พบว่า นอกจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและมีเป้าประสงค์ร่วมกันแล้ว ชุมชนยังต้องการการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนา ชนชั้น ชนชาติ เพศ เศรษฐกิจ และสังคมด้วย หากไม่แล้วชุมชนนั้น ๆ จะสนองประโยชน์ให้แก่คนบางกลุ่มเท่านั้น^{๔๑} ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาอีกหลายเรื่อง ที่เห็นว่าทุนทางสังคมควรประกอบด้วย ๒ รูปแบบ ได้แก่ “การยึดโยงและเชื่อมโยง” (Bonding and Bridging) มีตัวอย่างที่เป็นเครื่องพิสูจน์ทัศนะในเรื่องนี้ ได้แก่ การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ที่แรกเริ่มจำเป็นต้องพึ่งพาเพื่อนฝูงและคนภายในชุมชน (Bonding) ในด้านต่าง ๆ เช่น เงินลงทุน ทรัพยากร และแหล่งจำหน่ายสินค้า แต่เมื่อธุรกิจขยายตัวผู้ประกอบการจำเป็นต้องแสวงหาปัจจัยด้านการผลิตและการตลาดจากภายนอก(Bridging) เพิ่มเติม นอกจากนี้ เครือข่ายทางสังคมยังช่วยตอบสนองความต้องการของคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจระดับต่าง ๆ ด้วย เช่น ในกลุ่มคนยากจน เครือข่ายของคนจนมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครอง การจัดการ

^{๔๐}วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์, **ทุนทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘), หน้า ๕๙.

^{๔๑}วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารการพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๙-๒๒.

ความเสี่ยง และความสามัคคี ในขณะที่กลุ่มคนที่มีฐานะดี เครือข่ายจะช่วยส่งเสริมการทำงานในเชิงรุก เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางด้านเทคโนโลยี และความเป็นไปในตลาดโลกโดยมี เป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิต กำไร และส่วนแบ่งการตลาด เป็นต้น

๓. ทศนะสถาบันนิยม (Institutional View)

ผู้สนับสนุนทศนะสถาบันนิยม มีความเห็นว่าความสำเร็จของเครือข่ายชุมชนและประชาสังคมต่างเป็นผลพวงของการมีบรรยากาศทางด้านการเมือง กฎหมาย และสถาบันที่เอื้อต่อการรวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่าย โดยชุมชน และเครือข่ายที่ถือได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตัวของตัวเอง แต่จะต้องพึ่งพาปัจจัยทางด้านสถาบันที่เป็นทางการด้วย ทั้งนี้ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่พิสูจน์แนวคิดในเรื่องนี้ เช่น การกระจายอำนาจในประเทศบราซิลที่เน้นความสำคัญของการมีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่ดี เพื่อเป็นแรงผลักดัน ให้กิจกรรมในท้องถิ่นหรือชุมชน สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้าม การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ ล่าช้า เป็นผลจากสังคม หรือชุมชนที่แตกแยก และมีสถาบันทางการเมืองที่อ่อนแอ หรือไม่มีระบบบริหารจัดการที่ดี

๔. ทศนะการรวมพลัง (Synergy View)

นักวิชาการกลุ่มนี้ได้เสนอแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดเรื่องเครือข่าย และสถาบันเข้าด้วยกัน และได้ทดลองทำการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ๕ ประเทศ (อินเดีย เม็กซิโก รัสเซีย เกาหลีใต้ และ บราซิล) ผลการศึกษาโดยสรุป พบว่า การพัฒนาต้องการความร่วมมืออย่างแข็งขันระหว่างภาคีการพัฒนาต่าง ๆ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐ และภาคประชาสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการทั้งของภาครัฐ และภาคสังคมต่างก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในขณะเดียวกัน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชนเพียง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถเป็นเจ้าของทรัพยากรที่จำเป็นเพียงพอต่อการส่งเสริมการพัฒนา ที่ยั่งยืนแต่ต้องการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementarities) และการเป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการได้จำแนกทุนทางสังคมออกตามขอบเขตและกรอบของการศึกษาที่สำคัญ ๓ ระดับ คือ ^{๔๒}

๑. ระดับจุลภาค (Micro analytical level) เป็นการศึกษารูปแบบเครือข่ายของบุคคลและครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์กันในแนวนอน โดยมีบรรทัดฐานและคุณค่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน

๒. ระดับกลาง (Me so analytical level) เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทั้งในแนวดิ่งและแนวนอนระหว่างกลุ่มต่างๆ เช่น องค์กรท้องถิ่น ระหว่างชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น

๓. ระดับมหภาค (Macro analytical level) เป็นการศึกษาวิจัยในประเด็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยังหมายรวมถึงสถาบันที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรม ทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อม ประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐบาล และการติดต่อระหว่างประเทศ

^{๔๒} J. Turner, *The Structural of Sociological Theory*. 3thed., (Homewood, Ill. : Dorsey Press, 1982), pp.1-15.

สำหรับประเทศไทย หากกล่าวถึง “ทุนทางสังคม” ที่แปลมาจากคำว่า “Social Capital” ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นคำใหม่ที่เริ่มมีขึ้นในสังคมไทย ช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ และจากวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นทำให้ประเทศไทยต้องหันมาทบทวนทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยที่รัฐบาลกำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Program : SIP) โดยได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการและเงินกู้จากธนาคารโลกเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยยึดหลักการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับทุนทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ส่วนแนวคิดเรื่องทุนทางสังคม เริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สืบเนื่องจาก วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น รัฐบาลและนักวิชาการทั้งหลายมีแนวคิด ที่จะแปร วิกฤตให้เป็นโอกาสในการกอบกู้เศรษฐกิจและสร้างฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้มีโครงการการลงทุน เพื่อสังคม (Social Investment Project หรือ SIP)^{๔๓} เกิดขึ้นซึ่งประกอบด้วย ๒ แนวทาง คือ แนวทางแรก จัดสรรให้กับโครงการให้มีประสิทธิภาพของภาครัฐตามแผนงานโครงการที่มีอยู่แล้ว ซึ่ง สามารถบรรเทาและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมได้ด้วยความรวดเร็ว สำหรับแนวทางที่สอง กระทรวงการคลังมอบหมายให้ธนาคารออมสินเป็นผู้บริหารจัดการกองทุน ๒ กองทุน คือ

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund - SIF) หรือกองทุนชุมชน และกองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค (Regional Urban Development Fund - RUDF) หรือกองทุน เมือง สำหรับกองทุนชุมชนนั้นจัดตั้งขึ้น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนทั้งในชนบท และใน เมือง เพื่อการฟื้นฟูวิกฤตสังคมและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว โดยให้การ สนับสนุนงบประมาณแก่กิจกรรมหรือโครงการที่เสนอโดยองค์กรท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สถาบันในชุมชนคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลสุขาภิบาล และเทศบาล เป็นต้น ซึ่งกองทุน SIF นี้เองทำให้สังคมไทยได้หันกลับมามองคุณค่าที่เราเคยมีอยู่ซึ่ง เป็นทุนเดิมเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวบุคคล เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเป็นชุมชน เป็นต้น และเป็นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น ภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งสิ่งที่ป็นศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน เช่น ผู้นำ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย เป็นต้น ซึ่งสิ่งหรือคุณค่าเหล่านี้เป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ แต่ได้ถูกละเลยและ มองข้ามไป

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทุนทางสังคมในบริบทของการพัฒนาในประเทศไทยเป็นผลมา จากข้อผิดพลาดทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ประกอบกับธนาคารโลก ขานรับกระแสการพัฒนา ที่ใช้ทุนทางสังคมเป็นรากฐานในการพัฒนา ทำให้กระแสวิชาการมีการถกแถลงเรื่อง ทุนทางสังคมทั้ง ในระดับนานาชาติ รวมทั้งประเทศไทยในวงกว้างมากยิ่งขึ้น และเมื่อรัฐบาลกำหนดให้มีโครงการเพื่อ การลงทุนทางสังคมให้ความสำคัญกับฐานทุนทางสังคมเป็นรากฐานการพัฒนา ยิ่งส่งผลให้แนวคิดทุน ทางสังคมในประเทศไทยขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้นในแวดวงการพัฒนาของไทย

^{๔๓}สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, โครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากโดยเครือข่าย องค์กรชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๔.

๒.๓.๒ ความหมายของทุนทางสังคม

มักเป็นคำถามที่ได้ยินอยู่เสมอเมื่อมีการพูดถึงคำว่า “ทุนทางสังคม” ความไม่ชัดเจนและกว้างเกินไปยังเป็นปัญหาคลุมเครือในการกำหนดความหมายของทุนทางสังคม อยู่มาก มีนักวิชาการหลายท่านทั้งไทยและต่างประเทศ พยายามกำหนดความหมายให้เกิดความชัดเจนและครอบคลุมในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้ ทุนทางสังคมของคนไทย ไม่ใช่มีความหมายเพียงแค่คุณภาพของคนไทย สังคมที่อนามยดี การศึกษาดี และมีสมรรถภาพในการผลิตเท่านั้น คนไทย ยังมีทุนทางสังคมอีกมากมาย เพียงแต่ไม่มีโอกาสพัฒนาด้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอันได้แก่

๑. ความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว เครือญาติ กับผู้อื่นในชุมชน เช่น แรงงานคืนถิ่น ต้องอาศัยครอบครัวและเครือญาติในการดำรงชีวิต

๒. ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชนสามารถปรับและเป็นส่วนสนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ได้

๓. ความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น สมุนไพร หมอพื้นบ้าน

๔. การรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนในชุมชน

๕. การมีความสุขจากความสงบและสันโดษ

๖. การมีเศรษฐกิจที่หมุนเวียนอยู่ในชุมชน เช่น จ้างคนในชุมชน บริโภคทรัพยากรในชุมชน^{๔๔}

สำหรับทุนทางสังคม สิ่งที่เราควรระมัดระวังเป็นพิเศษ คือ กระบวนการแปรเป็นสินค้า อันเป็นวิถีคิดแบบของระบบทุนนิยมที่มักจะพยายามแปรเปลี่ยนทุกอย่างแม้แต่ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อสามารถแลกเปลี่ยน ซื้อ-ขาย อย่าให้กลายเป็นว่าเราลงทุนด้วยทุนทางสังคม เพื่อเป็นสินค้าของการท่องเที่ยว และที่สำคัญ เป็นสินค้าของโครงการพัฒนาที่บรรดาหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ หยิบฉวยมาเสริมสร้างสถานะ อำนาจหรือความชอบธรรมให้แก่ตนเอง ผ่านวาทกรรมชุดแล้วชุดเล่าหรือเล่นกับคำใหม่ ๆ มากกว่า จะคำนึงถึงผลลัพธ์ที่แท้จริงจะนำสู่ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้อย่างไร^{๔๕} ซึ่งความเป็นกลุ่มก้อนของสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน^{๔๖} ทุนทางสังคมมิใช่เรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย หากแต่เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่สังคมไทยมีคุณค่าที่เป็นทุนทางสังคมของตนเองมานานแล้วและมีอยู่อย่างมากมายเช่น

๑. ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเคารพอบน้อมต่อธรรมชาติ หรือกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อันมีรากฐานมาจากพุทธศาสนา

^{๔๔}นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, ๒๕๔๑), หน้า ๖.

^{๔๕}อเนก นาคะบุตร, *ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๓๓-๓๔.

^{๔๖}ประเวศ วะสี, *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพริกพื๋อเศรษฐกิจสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสรรค์สร้างและสั่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน การอยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง (Living Knowledge) และใช้ญาณวิทยา (Epistemology) ที่แตกต่างจากการแสวงหาความรู้แบบตะวันตก เป็นองค์ความรู้ที่กลั่นกรองจากประสบการณ์ที่ละเอียดลึกซึ้งและ แนบแน่นกับธรรมชาติอย่างแยกไม่ออก

๓. ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีลักษณะของระบบครอบครัวเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวระนาบเอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในยามตกทุกข์ได้ยาก เช่น ระบบการเอามื้อเอางานในทุกราช

๔. กฎ จารีต ประเพณี อันเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ที่หล่อหลอม จากประสบการณ์ของคนรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่มุ่งสร้างระบบขึ้นมา เพื่อควบคุมชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่า

๕. ระบบกรรมสิทธิ์และการจัดการร่วมกัน เช่น สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร อันเป็นสิทธิการใช้และดูแลรักษาสิ่งที่เป็นทรัพย์สินรวมของชุมชน และสาธารณะประโยชน์

๖. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็นที่มาของภูมิปัญญา วิธีคิดที่แตกต่างกันไปตามระบบนิเวศ เงื่อนไขที่สำคัญทางเศรษฐกิจ และการเมือง

๗. ผู้นำทางปัญญาของชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพด้าน ต่าง ๆ อันได้แก่ ผู้อาวุโส พระ หมอพื้นบ้าน ผู้นำเกษตรกร เป็นต้น

๘. กลุ่มองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะในประชาสังคม เช่น องค์กรชาวบ้านเครือข่ายประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มวิชาชีพ นักวิชาการที่ดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในประเด็นต่าง ๆ^{๔๗} และเอี่ยม ทองดี กล่าวว่า ทูทางสังคมคือปัจจัยที่นำมาใช้เป็นพื้นฐานในกระบวนการสร้างสรรค์ลักษณะต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม^{๔๘} ทรรดิน สุขโต กล่าวว่า ทูทางสังคมน่าจะ ได้แก่ ธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักและ ใช้ อย่างเอื้ออาทร ความเชื่อ ความคิด ความอ่าน การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์คิดค้น ทั้งที่เป็นวัตถุและนามธรรม ที่เอื้อให้มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน^{๔๙} สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า ทูทางสังคม คือ ภูมิปัญญาและคุณค่าเดิมของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางด้านเกษตร การรักษาพยาบาลความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ และความผูกพันภายในชุมชน ฯลฯ^{๕๐} ยังมีนักวิชาการชาวต่างชาติได้ให้ความหมายของทูทางสังคมไว้ว่า ทูทางสังคมว่า เป็นส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในประเด็นความสัมพันธ์กันทางสังคม

^{๔๗}ประภาพรรณ อุ๋นอบ, **ทูทางสังคมและวัฒนธรรม**, (นครปฐม : โครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมพุทธมณฑล มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^{๔๘}เอี่ยม ทองดี, “ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรม”, **ดรชนีวารสาร**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (มกราคม ๒๕๔๒) : ๕๙-๗๓.

^{๔๙}ทรรดิน สุขโต, **ทูทางสังคม**, หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็งลำดับที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กองทุนเพื่อสังคม, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^{๕๐}เทียน ทองแก้ว, **สมรรถนะ (Competency) : หลักการและแนวปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐), หน้า ๖-๗.

ที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกันและกันที่ส่งผลให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจ^{๕๑} ยังมีผู้อธิบายอีกว่าทุนทางสังคมว่า เป็นชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความคาดหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกันเป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกันและการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนหรือมากกว่าที่ได้แสดงออกมา และส่งผลดีต่อกิจกรรมที่ได้กระทำในมิติดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าทุนทางสังคมนั้น เป็นโครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลในองค์กร และทางตรงข้ามในที่ที่มีทุนทางสังคมอ่อนแอก็จะปรากฏความขัดแย้งกันในค่านิยมและการขาด ซึ่งความไว้วางใจระหว่างกัน^{๕๒} สอดคล้องกับอีกท่านที่ได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมเป็นชุดของค่านิยม ที่ไม่เป็นการหรือบรรทัดฐาน/จารีตที่จะจัดว่าเป็นทุนทางสังคมได้นั้นต้องเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับศีลธรรม ความดีงาม ซึ่งประเด็นนี้ทำให้ความหมายของทุนทางสังคมมีความชัดเจนยิ่งขึ้นว่าจะต้อง เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงามเท่านั้น ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ของสมาชิกจะมีความเอื้ออาทรต่อกันมีความไว้วางใจกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการมุ่งประโยชน์ร่วมกัน และเป็นความสัมพันธ์กันอย่างไม่เป็นทางการก็ตาม แต่ถ้าความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมความดีงาม ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องของทุนทางสังคม^{๕๓}

และมีผู้ได้อธิบายถึง “ทุน” ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ที่กว้างขวางออกไป โดยแบ่งทุนออกเป็น ๖ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. ทุนทางสังคม (Social capital) เป็นความไว้วางใจ (Trust) ที่หาได้จากสมาชิกทั้งหมดของชุมชน เช่น ครอบครัว หรือกลุ่มลูกค้า

๒. ทุนทางการเงิน (Financial capital) เป็นทุนในรูปของตัวเงิน เช่น เงินสำหรับการค้าขาย และการเป็นเจ้าของสิ่งที่มีอยู่โดยถูกกฎหมาย

๓. ทุนทางธรรมชาติ (Natural capital) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในนิเวศวิทยาอยู่แล้วและถูกปกป้องโดย ชุมชนเพื่อใช้ในการสนับสนุนค่าจุนการดำรงชีวิต

๔. ทุนบุคคล (Individual capital) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคลอยู่แล้ว ถูกปกป้องคุ้มครองโดยสังคม และเป็นแรงงานในภาคธุรกิจ การค้าขาย

๕. ทุนจากการจัดการความรู้ (Instructional capital) เป็นความรู้ของบุคคลและชุมชน รวมทั้งโปรแกรม (Software) ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการการคาดคะเนสร้างขึ้น หรือเพื่อหลีกเลี่ยงอนาคต

^{๕๑}R. Putnam, *Making democracy work: Civic tradition in modern Italy*, (NJ : Princeton University Press, 1993), p.9.

^{๕๒}J.S Coleman, *a. Foundations of Social Theory*. Cambridge, (MA : Harvard University Press, 1998), p.95.

^{๕๓}F. Fukuyama, *The great disruption : human nature and the reconstitution of social order*, (New York : Free Press, 1999), p.56.

๖. ทูนครสร้างพื้นฐาน (Infrastructural capital) เป็นระบบช่วยเหลือ สนับสนุนที่ไม่ได้มาจากธรรมชาติ เช่น เสื้อผ้า ที่ปักพืง ถนน และไม่ใช้การสั่งสอนแนะนำ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ^{๕๔}

นอกจากนี้ธนาคารโลกยังมีมุมมองเรื่องทุนทางสังคมออกเป็นอีก ๒ ลักษณะตามแนวทางของความสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์ในแนวราบ ซึ่งจะมองในเชิงบวกเท่านั้น ในขณะที่ความสัมพันธ์ในแนวดิ่งจะมองความสัมพันธ์เป็นเชิงลบ โดยลักษณะทุนทางสังคมสามารถปรากฏ เป็นลักษณะหรือคุณสมบัติประจำที่ฝังอยู่ในความสัมพันธ์ความร่วมมือกันของคนในสังคมในขณะที่นักวิจัยทางสังคมวิทยามองว่าทุนทางสังคม คือ องค์ประกอบที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ามาทำกิจกรรมที่มีผลประโยชน์สาธารณะร่วมกันและเรียกปรากฏการณ์นี้ว่าการเกิดกลุ่มประเภทหนึ่ง ซึ่งในทางทฤษฎีแล้ว การเกิดกลุ่มประกอบด้วย

๑. ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก
๒. มีโครงสร้างของความสัมพันธ์
๓. มีความเข้าใจในบรรทัดฐาน เป้าหมาย และระบบคุณค่าของกลุ่มร่วมกัน
๔. สมาชิกในกลุ่มมีใจร่วมกัน (Sense of Shared Identity)

หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งเริ่มแรกที่ทุนทางสังคมสามารถบ่งบอกได้ถึงความสำเร็จและโอกาสของบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งนักสังคมวิทยามองทุนทางสังคมออกเป็น ๒ แนวทาง คือ

๑) เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในการกระทำของบุคคลทั่วไป เพราะว่าความแข็งแกร่งทางด้านวัฒนธรรมและบรรทัดฐานของสังคมที่เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและรูปแบบของชุมชน ที่แสดงออกให้เห็นได้ง่ายทั่วไปเช่น การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๒) เป็นทรัพยากรที่บุคคลทั่วไปสร้างขึ้นมาได้ ยกตัวอย่างเช่น พฤติกรรม การแสดงออกของปัจเจกบุคคลอันเนื่องมาจากผลกระทบของทุนทางสังคมเพราะว่ามันคือระดับของการส่งเสริมหรือการถูกลดโทษทางสังคม ทุนทางสังคมจึงเป็นได้ทั้งดีและไม่ดี ทุนทางสังคม ที่มีในระดับสูงสามารถสร้างความสำเร็จหรือการถูกลดโทษทางสังคมที่ได้รับมาจากบรรทัดฐานของสังคมนั้นเอง^{๕๕}

การให้ความหมายจากนักวิชาการยังมีความหมายที่หลากหลาย กว้างขวาง และแตกต่างกันอยู่ตามมุมมองของแต่ละคน แต่ในหลักการตามแนวคิดพบว่ายังเน้นหนักในเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคล ที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่มความไว้วางใจกัน การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม นอกจากนี้

ทุนทางสังคมยังถูกอธิบายด้วยสถานการณ์อีกหลายมิติทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของการดำเนินชีวิตประจำวัน เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้บ่งบอกได้ถึงความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมให้งานด้าน

^{๕๔}J. Hubley, *Communicating health: An action guide to health education and health promotion*, (London: Macmillan, 1994), P.39.

^{๕๕}A. Portes, "Social Capital : Its Origins and Applications in Modern Sociology", *Annual Review of Sociology*, Vol. 24 (August 1998) : 1-24.

ต่าง ๆ ดีขึ้น เช่นเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการรักษาสิ่งแวดล้อม จากแนวคิดและความหมายดังกล่าว เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเหมาะสมกับสังคมไทย ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าทุนทางสังคมมิได้หมายถึงปัจเจกบุคคลโดด ๆ จำนวนกลุ่ม องค์กร หรือจำนวนของสถาบันรวมกัน แต่หมายถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของประชาชนที่แสดงออกในรูปแบบของกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน อันประกอบด้วย การรวมกลุ่ม การมีการศึกษา การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงานรวมทั้งการมีการบริหารและระบบราชการที่ดี^{๕๖}

๒.๓.๓ หลักการทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นผลรวมของพลังแห่งความดีที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอด รวมถึงการรวมตัวของทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับส่วนรวม ทุนทางสังคมเกิดจากการร่วมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ โดยคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ความเป็นธรรมในสังคมและประโยชน์ส่วนรวม โดยมีองค์ประกอบสามประการคือ ทุนทรัพยากรมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

หลักการทุนทางสังคมจะต้องมีกระบวนการเชื่อมโยงให้เกิดเป็นทุนทางสังคม มี ๔ ประการ คือ^{๕๗}

๑. การเชื่อมโยงให้ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ความหลากหลาย ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากร ควบคู่กับความต้องการของแต่ละพื้นที่ การพัฒนาอย่างครบวงจร ทั้งการรักษา พื้นฟู ต่อยอด และพัฒนา และจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง เพื่อให้การพัฒนาทุนทางสังคมเกิดขึ้นในทุกระดับและทุกพื้นที่ ความสำคัญของการพัฒนาทุนทางสังคมมีหลายประการ คือ สร้างพลังแห่งการพัฒนา ซึ่งมาจากการเร่งฟื้นฟู ส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความอบอุ่นแก่ครอบครัว ชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งด้านชีวิตวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม

๒. สร้างปัญญาทางวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญา ซึ่งมีความกว้างไกลและลึกซึ้ง มีเหตุและผล มีศักดิ์ศรี เป็นการเรียนรู้อย่างบูรณาการของผู้คนในชุมชนมายาวนาน และสืบทอดเป็นกระแสธารปัญญาที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมและสิ่งแวดล้อม เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางจิตวิญญาณ อันเป็นความสุขทางจิตวิญญาณ สร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม

๓. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและกระจายรายได้ ช่วยขจัดปัญหาความยากจน เนื่องจากการประยุกต์ภูมิปัญญากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม เพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^{๕๖}ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพริกฟ่อนเศรษฐกิจสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

^{๕๗}ทิพาพร พิมพ์พิสุทธิ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมบริเวณลุ่มน้ำปิง จ.ตาก เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗-๒๘.

๔. สร้างกระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้และการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการสร้างความรู้ดังกล่าวต้องเริ่มจากฐานของสังคมจากชุมชนวิชาการ จากคนรุ่นใหม่ที่ใช้สติปัญญาทะลวงจุดอ่อนจุดแข็งของวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยกระบวนการวัฒนธรรมศึกษา เพื่อสามารถประสานใช้ทรัพยากรท้องถิ่นทุกด้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กระบวนการทุนทางสังคมประกอบด้วย ระบบคิดที่มีมาแต่เดิม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ที่ปัจเจกชน กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนได้สืบทอดมาจากบรรพชนในอดีต และมาจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ในปัจจุบัน รวมทั้งความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม หรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบใหม่ ที่สำคัญคือระบบคิดที่เกิดจากค่านิยมที่มีการเอื้ออาทร มีการต่างตอบแทนกัน มีความไว้วางใจระหว่างกัน และมีความสามัคคี และวิถีปฏิบัติ จะเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นระบบคิด เมื่อปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระบบคิดดังกล่าวจะส่งผลให้สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทร และมีความร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผลลัพธ์อาจเกิดในรูปของทรัพยากรหรือทุนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ตัวอย่างเช่น การลงแขกเอาแรงช่วยเหลือกัน การใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าไม้ที่เป็นป่าของชุมชน การพัฒนาทุนภูมิปัญญาของชุมชน ทรัพยากรหรือทุนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นของชุมชนหรือเป็นของสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและสามารถใช้ประโยชน์

๒.๓.๔ รูปแบบและองค์ประกอบของทุนทางสังคม

สำหรับรูปแบบทุนทางสังคมในประเทศไทยได้แบ่งทุนทางสังคมออกเป็น ๕ รูปแบบ ได้แก่ ทุนทางสังคมรูปแบบแรก คือ จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด รวมเรียกว่า Spirit Capital สิ่งนี้ในสังคมไทยมีมาตลอด ในความรู้สึกของคนที่รักบ้านรักเมือง เสียสละ และการดูแลสืบต่อ ซึ่งจิตวิญญาณและระบบคุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมไทยมีปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นเรื่องคุณค่า พิธีกรรม ความภาคภูมิใจ ที่อยู่ในจิตใจของผู้คนในแต่ละสังคม

ทุนทางสังคมรูปแบบที่สอง คือ ทุนทางภูมิปัญญา ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ ของใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดีความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่เอาเปรียบกัน ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงชี้ทิศทางการที่จะกลับมาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนรายกับคนจน คนกับธรรมชาติ และชุมชนกับชุมชนอื่น เป็นต้น

ทุนทางสังคมรูปแบบที่สาม คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรบุคคล เป็นทุน ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ เช่น ความรักเพื่อน ความรักศักดิ์ศรีความเป็นคนไทย หรือแม้กระทั่งผู้นำทางความคิด ผู้นำทางการเกษตร ผู้นำสตรี เยาวชน เหล่านี้ล้วนเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีวันหมดสิ้น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสามารถในระดับหนึ่งและมีความพร้อมที่จะปรับตัวเข้าสู่ความร่วมมือระหว่างองค์กร เครือข่ายกับเครือข่าย เช่น มีอาสาสมัครเข้ามาทำงาน ช่วยเหลือ แบ่งปัน ขยายเครือข่าย ขยายบทเรียน ยิ่งกว่านั้นยังมีทรัพยากรบุคคลที่อยู่ในภาคประชาสังคม ซึ่งหมายถึงชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาสมัยใหม่ อยู่ในภาค

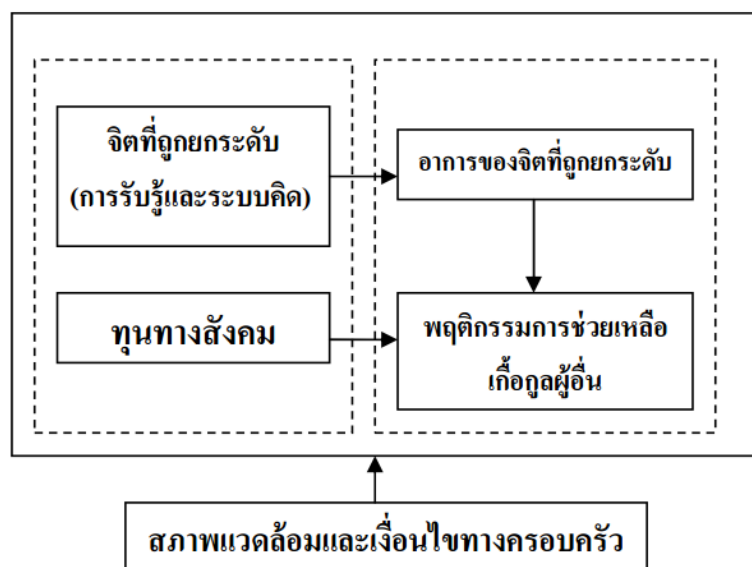
ราชการ ภาครัฐกิจ ภาคองค์การพัฒนาเอกชนภาคสื่อมวลชน คนเหล่านี้จึงมีความสำคัญในฐานะผู้เชื่อมวัฒนธรรมเมืองและท้องถิ่นเข้าด้วยกัน

ทุนทางสังคมรูปแบบที่สี่ คือ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่มากมาย เพียงแต่เรามองข้ามหรือมองด้วยสายตาของเศรษฐกิจสังคมยุคใหม่ทำให้เหี่ยวแห้งเป็นวัชพืชไปหมดทั้ง ๆ ที่เหี่ยวต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นยาอายุวัฒนะ ขับปัสสาวะลดความอ้วน รักษา นิ้ว อย่างเหี่ยว แห้วหนู เหี่ยวคา เหี่ยวแพรก เหี่ยวหนวดแมว และสมุนไพรอีกนับร้อยที่อยู่หลังบ้านรอบบ้าน ในสวน ในป่า และพืชพรรณสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ แร่ธาตุและผลผลิตของธรรมชาติ ดิน น้ำป่า เขา ล้วนเป็นทุนที่สำคัญ หากชุมชนค้นพบคุณค่าของ สิ่งเหล่านี้ มูลค่าก็ตามมาและไม่จกหมด เพราะใช้เป็น จัดการเป็น

ทุนในรูปแบบสุดท้าย ในทุกสังคมชนบทจะมีการจัดการกองทุนสาธารณะของชุมชนที่เรียกว่า Social Fund หรือ ทุนโคกทรัพย์ คือทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิตสะสมมาจากบรรพบุรุษ เรือกสวนไร่นา สิ่งปลูกสร้าง เงินที่สะสม กิจกรรม โครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันล้วนเป็นทุนของชุมชนอยู่ตลอดมาไม่ว่าจะเป็น กองทุนฌาปนกิจ ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ธนาคารกระป๋อง เป็นต้น การจัดการทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีวิตนี้มีอยู่ในทุกชุมชน ทุกศาสนา ส่งผลให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นพี่เป็นน้องไว้วางใจกัน ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณี ที่ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำเดินทางไปทางเดียวกัน^{๕๘} กล่าวถึงนัยของทุนทางสังคมว่า “เป็นภาวะที่จิตได้รับการยกระดับให้สูงขึ้น จนเกิดการรับรู้และระบบคิดที่เอื้อต่อการเกิดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มุ่งช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เอื้ออาทรต่อกัน มีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อกัน อันจะนำไปสู่ชีวิตที่ดีมีความสุข ความเข้มแข็งมั่นคง ของสังคม โดยกระบวนการดังกล่าว จะอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่เหมาะสม” องค์ประกอบของทุนทางสังคม คือ จิต (Mind and Spirit) กาย (Body, Behavior and Action) และสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่เหมาะสม (Environment and Conditions)^{๕๙} ดังแผนภาพ

^{๕๘}เสกสรรค์ คำมูลดี และคณะ, “กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านแม่หวาน ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, (ชุดโครงการการบริหารจัดการท้องถิ่น : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๗).

^{๕๙}วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, ทุนทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘), หน้า ๕๖.

แผนภาพที่ ๒.๑ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

รูปแบบทุนทางสังคมหรือการเข้ามามีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) รูปแบบเชิงโครงสร้าง (Structure) หมายถึง บทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริม สนับสนุน โดยกฎ ระเบียบ และจารีตที่ขจัดปัญหา Collective Actions ในสังคมจากการให้แบ่งปันข้อมูล ข่าวสาร ทุนทางสังคมในรูปแบบนี้จึงมีลักษณะที่เป็นวัตถุวิสัย (Objective) และสามารถสังเกต การเกิดขึ้นหรือลดลงได้อย่างชัดเจน และ ๒) รูปแบบเชิงวิธีการคิด (Cognitive) หมายถึง บรรทัดฐาน (Norms) คุณค่า (Value) ความไว้วางใจ (Trust) ทศนคติ (Attitudes) และความเชื่อ (Belief) ซึ่งมักเป็นสิ่งที่จับต้องยากและไม่เป็นตัวตน (Non-Material) และมีลักษณะเป็นอัตวิสัย (Subjective) ทำให้การสังเกตและวัดการมีอยู่หรือเสื่อมสลายได้ยาก นอกจากนี้ยังได้สรุปความหมาย และองค์ประกอบของทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้ “ทุนทางสังคมเกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำบนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม ของสังคมไทย ผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มีการสะสมในลักษณะเครือข่ายขององค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม” และได้ให้ องค์ประกอบหลักของทุนทางสังคม ไว้ ๔ องค์ประกอบ ที่มีบทบาทและลักษณะการยึดโยงให้เกิดเป็น ทุนทางสังคม ดังนี้

๑) คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้าน สุขภาพที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ ด้านจิตใจให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้อ อำนวย เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความรักชาติ ฯลฯ และด้านสติ ปัญญาเพื่อให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มี ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขันของ

ประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมต่าง ๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่ มาแลกเปลี่ยน ก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๒) สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคน ในชุมชนและสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งจิตสำนึก รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบันศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมกลมเกลียวจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี สถาบันศาสนาที่เข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สถาบันการเมืองการปกครอง ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการ ควบคู่ กับคุณธรรม จริยธรรมให้แก่คนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน สถาบันภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการบุคลากรทรัพยากรและเครือข่าย เมื่อประกอบกับการ ใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจ หรือมีการดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์สังคมแล้ว ก็จะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล สถาบันสื่อ เป็นสถาบันที่สามารถชี้นำและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรมค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

๓) วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม ค่านิยม ความเป็นไทยนอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเองเกิดความหวงแหนภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ และพัฒนาต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเองครอบครัว ชุมชนและประเทศ

๔) องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนาน จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมา ใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลกัน ความรู้ ที่เกิดขึ้นใหม่ที่นำมาใช้ในทางปฏิบัติได้มีความหลากหลายปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสมเป็นต้น^{๖๐}

องค์ประกอบของทุนทางสังคม โดยกรมองในเชิงโครงสร้างและหน้าที่ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ ระดับมหภาค ได้แก่ แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกฎหมาย รูปแบบการปกครอง ระดับการปกครอง ระบบความเชื่อและความเชื่อที่สอดคล้องกับกฎหมาย ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายและระดับการกระจายอำนาจและ ระดับจุลภาค ได้แก่ สารหรือวิถีคิด ความเข้าใจ และการเรียนรู้ ค่านิยม (ความไว้วางใจความสามัคคีและการต่างตอบแทน) บรรทัดฐานทางสังคม

^{๖๐}สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์แผนฯ ๑๑. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.nesac.go.th/office/onesac_papers/papers_files/paper_21.php [๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗]

พฤติกรรม ทักษะและความเชื่อและการมอบในเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์ ที่มองว่าทุนทางสังคมประกอบด้วยหลักธรรมทางศาสนา สำนึกในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรบุคคลและเครือข่ายบุคคล ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชนและความเอื้ออาทร

จากการให้นิยามของแนวคิดทุนทางสังคมทั้งในมุมมองของนักคิดร่วมสมัยซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศ และในมุมมองของนักวิชาการและนักปฏิบัติในประเทศไทยนั้น ผู้ศึกษาได้พยายามสรุปองค์ประกอบของทุนทางสังคมจากคำสำคัญที่ทั้งสองกลุ่มได้ให้นิยามและข้อสรุปไว้ ซึ่งจากการสรุปจะเห็นได้ว่า คำสำคัญที่ทั้งสองกลุ่มต่างกล่าวถึงและค่อนข้างถี่มีอยู่ ๓ คำ ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) บรรทัดฐานทางสังคม (Norm) ความไว้วางใจ (Trust) ส่วนคำอื่น ๆ ที่กลุ่มนักคิดต่างประเทศมีกล่าวถึงบ้าง แต่นักวิชาการและนักปฏิบัติในประเทศไทยกล่าวถึงกันมากซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าเกี่ยวข้องกับบริบทของสังคมไทยมากกว่า ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร การต่างตอบแทน ช่วยเหลือกัน ความรู้และภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางสังคม ศีลธรรมละจารีธรรม การเป็นพวกเดียวกัน รักพวกพ้องทรัพยากร การใช้ประโยชน์ร่วมกัน และสมรรถนะของคนผู้นำ เป็นต้น

แต่หากลองเชื่อมโยงแนวคิดตั้งแต่ยุคปรัชญาโบราณ นักคิดร่วมสมัย มาจนถึง ยุคของนักคิดและนักปฏิบัติในปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงได้พยายามค้นห่องค์ประกอบของทุนทางสังคมจากคำสำคัญและข้อสรุปทั้งหลายที่ได้ถูกกล่าวถึงเพื่อจะได้นำมาเป็นขอบเขตในการศึกษาถึงสถานะและการจัดการทุนทางสังคม อันเป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งในฐานะที่เป็นเสมือนปัจจัยนำเข้า (Input) ในกระบวนการจัดการทุนทางสังคม ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยได้นำเอาองค์ประกอบ ๓ องค์ประกอบที่ได้จากยุคปรัชญาโบราณมาใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งหมวดองค์ประกอบ ๑๒ องค์ประกอบที่ได้จากนักคิดร่วมสมัย มาจนถึงยุคของนักคิดและนักปฏิบัติในปัจจุบัน สามารถสรุปได้ ๓ มิติ ดังนี้

๑) มิติของความรู้ ประกอบไปด้วย ความรู้ ภูมิ ปัญญาหรือพื้นความรู้ความสามารถของบุคคลที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์รวมไปถึง สมรรถนะของคนและผู้นำ ซึ่งแสดงถึงความรู้ ความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะที่จำเป็นในการจัดการหรือดำเนินกิจกรรมของชุมชนและสังคม

๒) มิติ ของความดี ประกอบไปด้วย บรรทัดฐานทางสังคม หมายถึงแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ หรือ แบบพฤติกรรมกฎเกณฑ์ หรือคตินิยมที่สังคมกำหนดไว้เป็น มาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติที่สังคมยอมรับว่าดีและถูกต้อง สถาบันทางสังคม ในราชบัณฑิตยสถาน^{๖๑} ได้ให้ความหมายไว้ ๒ ความหมายดังนี้ ความหมายแรก หมายถึง แบบอย่างพฤติกรรมที่ตั้งขึ้นและปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในสังคม เช่น ประเพณีต่าง ๆ ก็ถือว่ามีลักษณะเป็นสถาบัน ในวิชาสังคมวิทยา จัดสถาบันต่าง ๆ เป็นประเภทใหญ่ ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันนันทนาการ และสถาบันสื่อมวลชน ส่วน

^{๖๑}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙๐-๑๙๑.

ความหมายที่สองหมายถึง องค์การสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะที่ตั้งขึ้นหรือได้รับมอบอำนาจให้ทำงานตามวัตถุประสงค์ที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม เช่น วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย สถานศึกษาสำหรับเด็กกำพร้า โรงพยาบาล และโรงงาน ฯลฯ ความเห็นอกเห็นใจ การต่างตอบแทน เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่ขาดไม่ได้ วัฒนธรรม และประเพณี โดย วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ ส่วนคำว่า ประเพณีหมายถึง สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีมี ๓ อย่าง คือ จารีต ประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี ซึ่งจารีตประเพณีเป็นประเพณีเกี่ยวกับศีลธรรมและสวัสดิภาพของสังคมส่วนรวมมีการบังคับให้กระทำ ถ้าไม่ทำก็ถือว่าผิดหรือชั่วต้องมีการลงโทษ ศีลธรรม จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบและธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ความเชื่อทางสังคม ซึ่งหมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส โดยความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนา ความเชื่อทางศาสนา คือ แนวทางการประพฤติปฏิบัติตามหลักการและคำสั่งสอนของศาสนานั้น ๆ เพื่อหวังความสุขแก่ตน ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำต่าง ๆ ทั้งด้านดีและด้านร้าย ส่วน ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ที่เป็นได้ทั้งต้นทุนและทุนทางสังคมในที่นี้หมายถึง การใช้ทรัพยากรร่วมกันของชุมชนที่มีความเป็นธรรมและสังคมยอมรับ

๓) มิติของความรัก ประกอบไปด้วย เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ชุดของความเกี่ยวพัน (Knit) และผูกพัน (Ties) ระหว่างกันของบุคคล ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็น ครอบครัวเพื่อน และคนรู้จักกัน การเกี่ยวพันระหว่างกันของคนในสังคม บุคคลที่มีคนรู้จักมากหรือมีความสัมพันธ์กับคนจำนวนมาก แสดงว่าบุคคลนั้นมี เครือข่ายของความเกี่ยวพันมาก (Density Knit) ซึ่งตรงกันข้ามกับบุคคลที่รู้จักกับคนอื่น ๆ น้อย แสดงว่าบุคคลนั้นมีเครือข่ายของความเกี่ยวพันน้อย (Loosely Knit) ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นบางครั้งคนที่มีเพื่อนมากอาจมีความผูกพันกับเพื่อน ๆ อย่างผิวเผิน (Weak Ties) แต่บางคนอาจจะมีเพื่อนน้อยแต่มีความผูกพันกับเพื่อนอย่างมั่นคง (Strong Ties) ก็ได้ ความไว้วางใจ ใน NECTEC's Lexitr on Dictionary ได้แปลคำว่า ความเชื่อใจ ความไว้น้ำใจ ความไว้วางใจ ซึ่งคำ “ความไว้วางใจ” นี้ตรงข้ามกับคำว่า ความระแวง หรือความแคลงใจ หรือความระแวงสงสัยโดยความไว้วางใจนั้น เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างคน ๆ นั้นกับบุคคลอื่น ๆ ให้ออกมาในรูปของสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การเป็นพวกเดียวกัน รักพวกพ้อง เป็นรูปแบบหนึ่งของความรักที่ทำให้คนอยู่เป็นกลุ่มหมู่ญาติ เพื่อนฝูง เพื่อช่วยเหลือกัน ก่อให้เกิดพลังและความสามัคคี^{๖๒}

๒.๓.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคม

การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมได้มีนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างชาติได้กล่าวถึงไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ประโยชน์ของทุนทางสังคมมี ๓ ประการ ประกอบด้วย ประการแรกการ ที่ตัวแสดงมีทุนทางสังคมย่อมจะเอื้อประโยชน์ต่อการเข้าถึงทรัพยากรและสารสนเทศที่กว้างขวาง โดยใช้ทุนต่ำ ประการที่สอง อำนาจเป็นอิทธิพลที่เกิดจากการมีทุนทางสังคม ดังเรื่องกลุ่มอาวูโส ที่บางคนยอมมีอำนาจเหนือกว่าคนอื่น เนื่องจากพวกเขาได้สร้างบุญคุณแก่คนอื่น ดังนั้นผู้อาวูโส จึงสามารถใช้ความเชื่อศรัทธาที่มีอยู่ออกแนวทางปฏิบัติ ประโยชน์ของอำนาจทำให้มีการร่วมมือ ที่กว้างจาก

^{๖๒}อ้างแล้ว, ทุนทางสังคม, หน้า ๗๒-๗๖.

ภายนอก และอำนาจก็เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จของงานด้วย และประการสุดท้ายคือความเป็นปึกแผ่นการมีบรรทัดฐานทางสังคมและความศรัทธาที่เข้มแข็ง จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมระดับสูง ส่งเสริมและสนับสนุนอย่างดีต่อกฎท้องถิ่นและขนบธรรมเนียม และยังลดการควบคุมแบบเป็นทางการได้^{๖๓}

เมื่อวิเคราะห์ประโยชน์ของส่วนรวมกับสิ่งภายนอก การเข้าร่วมกันจะบ่งเพาะ ให้สมาชิกมีอุปนิสัยเรื่องความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน และมีจิตใจเป็นสาธารณะ การมีนิสัยลักษณะนี้ยังส่งผลให้สมาชิกเข้ามาเกี่ยวข้องกับความร่วมมืออื่น ๆ มีจิตเป็นสาธารณะ การมีนิสัยลักษณะนี้ยังส่งผลให้สมาชิกเข้ามาเกี่ยวข้องกับความร่วมมืออื่น ๆ และมีระดับความไว้วางใจสูงในองค์กรธุรกิจ สิ่งภายนอกจะนำพาให้บุคคลทำงานอย่างสามัคคีกลมเกลียวสูงเป็นการแสดงว่ามีพันธสัญญาต่อเป้าประสงค์ขององค์กร^{๖๔}

อย่างไรก็ตามพบว่า การตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับภาวะเสี่ยงของการมีทุนทางสังคม สรุปไว้ที่น่าสนใจว่า ในระดับบุคคล ประการแรกการสร้างทุนทางสังคมสมควรพิจารณาเรื่องการลงทุนเพื่อก่อให้เกิดและคงสัมพันธภาพให้อยู่สืบไป ซึ่งอาจเป็นการลงทุนที่แพง และการลงทุนสำหรับเรื่องนี้ อาจจะไม่สามารถประมาณค่าต้นทุนประสิทธิภาพในช่วงเวลาที่แน่นอน ประการถัดมาประโยชน์เรื่องสารสนเทศสำหรับทุนทางสังคมอาจจะหักล้างกับประโยชน์เรื่องอำนาจ ประการที่สามประโยชน์ของความเป็นปึกแผ่นอาจเกิดผลเสียหายหลายประการอีก เช่น หากกลุ่มมีความเป็นปึกแผ่นมากเกินไป อาจจะทำให้ลดการเกิดแนวคิดใหม่ภายในกลุ่ม เนื่องจากมักเกิดความคิดเห็นคล้ายตามกลุ่ม^{๖๕} ตามคำกล่าวของนักวิชาการที่ให้ความหมายว่าการที่บุคคลมีสายสัมพันธ์ซึ่งผูกพันกันอาจจะทำให้บุคคลนั้น تابอดทางความคิดได้คิดได้^{๖๖}

^{๖๓}S. Adler, Paul and Kwon, Seok-Woo, "Social Capital : Prospects for a New Concept", *Academy of Management Review*. Vol. 27. (January 2002.) : 17-40.

^{๖๔}J. Coleman, "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology*, Vol. 94. (January 1988) : 95-120.

^{๖๕}N.Kwon, "A mixed-methods Investigation of the Relationship Between Critical Thinking and Library Anxiety Among Undergraduate Students in their Information Search Process", *College and Research Libraries*, Vol. 69. (April 2008) : 45.

^{๖๖}W.W. Powell and L. Smith-Doerr, *Network and Economic Life*. In *The Handbook of Economic Sociology* N.J. Smelser and R. Swedberg eds, (Princeton: Princeton University Press, 1994), pp.368-402.

ตารางที่ ๒.๑ การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคม

จุดสนใจ	ประโยชน์	ภาวะเสี่ยง
บุคคล	๑. การเข้าถึงสารสนเทศ ๒. มีอำนาจ ๓. ความเป็นปึกแผ่น	๑. ต้องมีต้นทุนเพื่อให้สัมพันธ์ภาพคงอยู่ ๒. ต้องมีการแลกเปลี่ยนระหว่างประโยชน์ของการมีอำนาจกับการมีสารสนเทศ ๓. เกิดการยึดติดเกินไปเพราะสายสัมพันธ์ภายนอกมีน้อย ๔. มีการเรียกร้องมาก ๕. มีการจำกัดอิสรภาพ ๖. ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมมีน้อย ๗. บรรทัดฐานถูกครอบงำ
การเข้าร่วมกัน ภายนอก	๑. สารสนเทศแพร่หลาย ๒. ความสำเร็จของงานได้เสริมต่อ สวัสดิการทางสังคม ๓. ชุมชนพลเมือง/พฤติกรรมความ เป็นพลเมืองทางองค์การ	๑. มีผู้เกี่ยวข้องมาก ๒. ปัจจัยภายนอกส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ ของงานเพราะการเข้าร่วมที่กว้างขวาง ๓. เกิดความแตกแยกเพราะกลุ่มต่าง ๆ แสดงตัวมากเกินไป ๔. การสมรู้ร่วมคิดของบุคคลเพื่อต่อต้าน ผลประโยชน์ส่วนรวม ๕. มีความขัดแย้งต่อคนภายนอกที่จะ เข้าถึงความรู้และทรัพยากรของกลุ่ม

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงประโยชน์ของทุนทางสังคมอีกว่าทำให้เกิดเครือข่าย ทางสังคมขึ้นช่วยให้งานมีประสิทธิภาพรวดเร็วมากขึ้น และลดต้นทุนลง เพื่อให้เกิดจารีตประเพณี ที่ช่วยหนุนเสริมให้ชุมชนมีพลังและเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาได้ง่ายขึ้น^{๖๗} และยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการยอมรับเรื่องทุนทางสังคมต่อการจัดการความรู้ที่ว่าประโยชน์ของความรู้ นั้น ได้รับมาจากการมีทุนทางสังคมระดับสูงและมีการมีทุนทางสังคมยังเป็นการสร้างช่องทางสารสนเทศ ที่ทำให้ใช้ระยะเวลาลดน้อยลงและเป็นการลงทุนเพื่อจะทำให้เกิดสารสนเทศร่วมกัน^{๖๘} การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับการแบ่งปันความรู้ได้เปลี่ยนความสนใจจากบุคคลได้แบ่งปันความรู้มาเป็นชุมชน ในฐานะที่เป็นการแบ่งปันความรู้ที่มีอยู่จริง ชุมชนและเครือข่ายทางสังคมได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้เกิดความรู้สึกในการเป็นสมาชิกและการมีพันธะสัญญา ร่วม ทั้งยังเป็นแหล่ง ความร่วมมือและความไว้วางใจ และยังเป็นสถานที่ในองค์การที่สมาชิกรู้สึกเป็นบ้านมาก

^{๖๗} วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, ทุนทางสังคม, หน้า ๙๑.

^{๖๘} J. Nahapiet, and S. Ghoshal, "Social Capital, Intellectual Capital and the Organizational Advantage", *Academy of Management Review*, Vol.23 (April 1998) : 242-266.

ที่สุด^{๒๙} ในการลงทุนเรื่องทุนทางสังคมแสดงนัยสำคัญว่าเป็นบทบาทสำคัญสำหรับชุมชนต่าง ๆ ภายในชุมชน บุคคลต่าง ๆ ไม่เพียงแต่ลงทุนในการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นด้วย ฉะนั้นในการแบ่งปันทักษะหรือการปฏิบัติงาน แรงขับเคลื่อนในชุมชนและเงื่อนไขสำคัญจะช่วยให้ชุมชนที่มีความกระตือรือร้นเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันซึ่งก็คือการมีระดับทุนทางสังคมที่สูงนั่นเอง

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทุนทางสังคมในบริบทของการพัฒนาในประเทศไทยเป็นผลมาจากข้อผิดพลาดทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ประกอบกับธนาคารโลก ขานรับกระแสการพัฒนาที่ใช้ทุนทางสังคมเป็นรากฐานในการพัฒนา ทำให้กระแสวิชาการมีการถกแถลงเรื่อง ทุนทางสังคมทั้งในระดับนานาชาติ รวมทั้งประเทศไทยในวงกว้างมากยิ่งขึ้น และเมื่อรัฐบาลกำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคมให้ความสำคัญกับฐานทุนทางสังคมเป็นรากฐานการพัฒนา ยิ่งส่งผลให้แนวคิดทุนทางสังคมในประเทศไทยขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้นในแวดวงการพัฒนาของไทย

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๔.๑ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาทุกประเทศให้ความสำคัญกับการสร้างเจริญก้าวหน้าให้มีความทันสมัยโดยเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นหลัก มีผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทุกด้านส่งผลให้สังคมโลกมีการใช้ทรัพยากรเกินความพอดีขาดความรอบคอบ ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเหลือน้อยลงจนใกล้จะหมดไปหรืออยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลงจนไม่สามารถสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด แม้ว่าปรากฏการณ์การพัฒนาดังกล่าวจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าแต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของมนุษย์เกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรมจริยธรรมคุณภาพชีวิตของมนุษย์ถูกบั่นทอนลงเรื่อย ๆ เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสมส่งผลให้สังคมโลกต้องตกอยู่ในภาวะสังคมมีปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากสภาพปัญหาที่หลายประเทศทั่วโลกประสบกับภาวะความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลให้ทั่วโลก ต่างแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลเพื่อก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้สังคมที่ดี มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ดีกินดีควบคู่กันไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมและดีขึ้นอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ประนีประนอมระหว่าง กลุ่มที่นิยมการพัฒนากับกลุ่มที่นิยมสิ่งแวดล้อม ทั้งโลกที่ร่ำรวยและโลกที่ยากจนต่างก็มีความพึงพอใจในแนวคิดนี้เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ทำให้การพัฒนาและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไปด้วยกันได้ กล่าวคือเป็นแนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธ

^{๒๙} E. Wenger, *Communities of Practice*, (New York : Cambridge University Press, 1998), p.9.

ความเจริญก้าวหน้าและมองว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่จำเป็นและสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการทำลายสิ่งแวดล้อม^{๗๐}

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่เรื่องใหม่และไม่ใช่เพียงประเทศไทยเท่านั้นที่ประสบปัญหาความไม่ยั่งยืนของการพัฒนา แนวคิดนี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้เข้าร่วมการประชุมของสหประชาชาติที่มีชื่อว่า “การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสภาพแวดล้อมของมนุษย์” (United Nations Conference on the Human Environment) ที่กรุงสต็อกโฮล์ม การประชุมครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นผลมาจากความผิดพลาดของการพัฒนาในอดีตที่มุ่งการสร้างเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเน้นการสร้างควมมั่งคั่งทางวัตถุ เป็นความเจริญที่เสียสมดุลและไม่บูรณาการจึงต้องเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นวิธีใหม่ที่ทำให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบด้านคนซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาภายใต้กระแสการพัฒนาของโลกที่ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์และสิ่งแวดล้อม อย่างจริงจัง

องค์การสหประชาชาติได้เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยที่ไม่มีสมดุลกับขีดจำกัดการตอบสนองของธรรมชาติโดยได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development : UNCED) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นที่มาของแผนแม่บทโลกที่ใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน ในการประชุมครั้งนั้น ประเทศสมาชิกจำนวน ๑๗๘ ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้รวมลงนามในการปฏิบัติตามแผนแม่บทดังกล่าว เพื่อกระตุ้นให้ประเทศต่าง ๆ หันมาให้ความสนใจกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม มุ่งสู่ดุลยภาพการพัฒนา

สำหรับแนวคิดการพัฒนาของประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักไม่สมดุลกับการพัฒนาด้านอื่น การพัฒนาประเทศนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ เป็นต้นมาว่าถึงแม้การพัฒนาจะทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตแต่เป็นการเติบโตที่มีรากฐานการพัฒนาไม่เข้มแข็งขาดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม อีกทั้งไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควรจึงเป็นการเติบโตที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืนเช่นเดียวกันกับสถาบันทั้งหลายที่ไม่ได้เน้นเรื่องการวางรากฐานให้เข้มแข็งและไม่ดูแลเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาจึงเป็นที่มาของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ^{๗๑} ในทำนองเดียวกันมีผู้ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาของไทยที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ทรัพยากรที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ถูกทำลายลงมากเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันมีการเลียนแบบพฤติกรรมกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มขาดความสมดุลกับสิ่งแวดล้อม กลายเป็นปัญหาสะสมที่บั่นทอนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยมาจนถึง ปัจจุบันและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนหากไม่มี

^{๗๐}ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, *วิถีใหม่แห่งการพัฒนาวิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^{๗๑}สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, “แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ความยั่งยืน”, *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๔๖) : ๔-๘.

การปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมและสมดุลอย่างองค์รวมทั้งมิติเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นั้นเป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่าง ๆ และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายทัศนะ คำนิยามที่ได้รับการอ้างถึงบ่อยครั้งได้แก่คำนิยามที่บัญญัติโดยคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือที่เรียกในอีกนามหนึ่งว่า Brundtland Commission เพื่อเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิธีการดำรงชีวิตให้ปลอดภัยและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติซึ่งที่ประชุมได้บัญญัติความหมายของคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในรายงานที่มีชื่อว่า Our Common Future ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปต้องเดือดร้อนหรือสูญเสียโอกาสที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อสนองความต้องการของคนรุ่นอนาคต และในทำนองเดียวกันหนังสือ Global Ecology Handbook ได้ระบุความหมายของคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นนโยบายที่สนองความต้องการของคนในปัจจุบันโดยไม่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งต้องใช้ในอนาคต

สำหรับประเทศไทยมีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้รวมทั้งการให้คำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในที่ประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๕ ณ เมืองโจฮันเนสเบิร์ก แอฟริกาใต้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทรเคารพซึ่งกันและกันเพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งการพัฒนาอย่างมีดุลยภาพระหว่างมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันเพื่อความเจริญทางเศรษฐกิจและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป^{๗๒} เช่นเดียวกันกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาที่ต้องการการจัดทรัพยากรทั้งธรรมชาติและมนุษย์รวมทั้งทรัพยากรการเงินและวัสดุทั้งปวงให้เป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและอยู่ดีกินดีโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสงวนไว้สำหรับคนรุ่นหลัง และการที่จะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งจะเกิดการสมดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมได้นั้นจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถมีศักยภาพในการจัดการการพัฒนา^{๗๓}

^{๗๒}อมรรววรรณ ทิวถนอม, “ดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย : มิติใหม่ของการพัฒนาประเทศ”, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ฉบับที่ ๑๒ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๔๘) : ๔๙-๕๔.

^{๗๓}ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์, “การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓)

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างองค์รวม และต้องบูรณาการบริบททุกด้านของสังคมเข้าด้วยกันส่งผลให้ กรอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งมีนักวิชาการและสถาบันต่าง ๆ ได้เสนอกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้อย่างหลากหลายแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับการนำมิติใดของสังคมมาเป็นกรอบการพิจารณา^{๗๔} ทั้งนี้จากการศึกษากรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนของนักวิชาการและสถาบันที่นำเสนอมานั้นล้วนเกี่ยวข้องกับการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาให้ครบทุกด้านและต้องดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดที่สำคัญ ๓ ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนดังแนวคิดที่ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือการกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาตามแนวคิดนี้ยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไปรวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย^{๗๕} ในทำนองเดียวกันมีผู้กล่าวถึงลักษณะที่แสดงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการผสมผสานระหว่างการพัฒนาที่สนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เปิดโอกาสให้ ทุกฝ่าย มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและยุติธรรม มีการผสมผสานกิจกรรม เพื่อให้สังคมเกิดความผูกพันและอนุรักษ์ไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำนึงถึงการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้อย่างสอดคล้องกับชุมชน^{๗๖} เช่นเดียวกันกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาในลักษณะบูรณาการเป็นองค์รวมที่ตัวแปรทั้งหลายต้องมาประสานกันครบองค์อย่างมีดุลยภาพ แม้ว่าจะอยู่ในบริบทที่มีความหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นความพยายามในการทำให้ดีขึ้นอย่างมั่นคงถาวรบนพื้นฐานของศักยภาพและทรัพยากรที่มีจำกัด โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลทุกมิติเน้นการพัฒนาบนฐานทรัพยากร จุดแข็งและศักยภาพของตนเอง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนตลอดไป^{๗๗}

^{๗๔}สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, คู่มือแนวทางชีวิต “รักพ่อเพื่อพ่อขอดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓.

^{๗๕}นิตยา กมลวาทินิศ, “บริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ฉบับที่ ๒๓ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๔๖) : ๑๔-๒๐.

^{๗๖}วสุธร ตันวัฒนกุล, การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.ph.buu.ac.th/pdf/vasutorn/develop_old.pdf [๒๖ กันยายน ๒๕๕๗]

^{๗๗}ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, “การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง”, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, (ฉบับที่ ๒๓ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๔๖) : ๙-๑๓.

ประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) รัฐได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเน้นการพัฒนาอย่างองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ขึ้นจนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศที่ได้อัญเชิญและยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศโดยยึดหลักทางสายกลางมุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคงและยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่ส่วนร่วมมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยต้องคำนึงถึงทุกมิติอย่างรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการโดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเองด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยไม่ส่งผลเสียต่อการพัฒนาในอนาคต

๒.๕.๒ การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ

หลักการเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ตามแนวพุทธ คือ การพัฒนามนุษย์ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคนก่อน จึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผล คือ ระบบแห่งไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๗๘} โดยเน้นเฉพาะประเด็นที่พึงพัฒนาเป็นสำคัญ ดังนี้

ด้านพฤติกรรม เป็นช่องทางให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่องไปถึงการพัฒนาด้านจิตใจและด้านปัญญาได้ดีด้วย ด้านพฤติกรรม ได้แก่ ละความเคยชินที่ไม่เกื้อกูลโดยใช้วินัยและวัฒนธรรม เพื่อเร่งแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ทานให้มีความสำคัญกับพฤติกรรมการหาความสุขเพราะมีผลกระทบต่อพัฒนามาก

ด้านจิตใจ พัฒนาจิตให้มีศักยภาพในการหาความสุขได้ง่ายขึ้นเสพบริโภคด้วยเท่าที่มีก็ได้ ไม่มีก็ได้ จนถึงขั้นมีก็ได้ ไม่มีก็ดี อย่างฉลาดและมีจุดหมายที่ นิรามิสสุข หมายถึงการมีความสุขเป็นอิสระโดยไม่อาศัยการเสพ มีคุณธรรมและมีความเพียร พยายาม ขยัน อดทนเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

ด้านปัญญา มีความรู้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงของธรรมชาติ เสพบริโภคด้วยรู้เข้าใจคุณค่าแท้เป็นผู้บรรลุจุดหมายของการพัฒนามนุษย์ และเป็นผู้ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อสังคมมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จะบรรลุจุดหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๗๙}

^{๗๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓๘.

^{๗๙} อ้างแล้ว, หน้า ๒๔๘.

เน้นหลักการพัฒนายที่ยั่งยืนแนวพุทธโดยยึดหลักบูรณาการ (Intergration) คือ หลักการของความสมดุล หมายถึงการทำให้สมบูรณ์ด้วยการนำหน่วยย่อยแต่ละหน่วยซึ่งมีความเชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันมารวมกันทำให้เกิดความพอดีหรือสมดุล และองค์รวมนั้นมีการดำเนินไปด้วยดี มีภาวะและคุณสมบัติในตัวเอง เช่น คนเป็นองค์รวมเกิดจากกายกับใจ นอกนั้นยังมีส่วนประกอบอื่นๆ มากมายและส่วนประกอบอื่นๆ ก็เข้ามาบูรณาการประสานกัน โดยแต่ละส่วนก็มีพัฒนาการในตัวเอง ธรรมชาติและสังคมก็มีสภาพในการทำงานเดียวกันนี้ คือต่างเป็นองค์รวม^{๘๐}

มนุษย์ที่บรรลุจุดหมายการพัฒนามนุษย์ทั้งระบบแล้วจะเป็นปัจจัยตัวกระทำนำระบบสัมพันธ์ใหญ่ให้เป็นไปในทางที่ดีเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ที่ดีของมนุษย์ เป็นแกนกลางประสานบูรณาการกับระบบองค์รวมใหญ่เรียกว่า การพัฒนายที่ยั่งยืน^{๘๑}

พัฒนาการของผู้ที่ได้รับการศึกษา เรียกว่า การเป็นผู้มีตนได้พัฒนาแล้ว ๔ ด้าน อันได้แก่ กายาวนา ศิลาวนา จิตาวนา และ ปัญญาาวนา โดย ๔ ด้าน^{๘๒} ต้องเชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน เสริมซึ่งกันและกัน

๒.๕.๓ ความหมายการพัฒนายที่ยั่งยืนแนวพุทธของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

การพัฒนายที่ยั่งยืนแนวพุทธต้องมีการพัฒนาแยกเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่ง คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา และอีกส่วนหนึ่งคือการพัฒนาวัตถุ พัฒนาสภาพแวดล้อม เรียกว่า วัฒนา หรือ พัฒนา^{๘๓} สำหรับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยรวมแล้วชี้ให้เห็นว่า การพัฒนายที่ยั่งยืนแนวพุทธ หมายถึง กระบวนการพัฒนาคนตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่เน้นการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตของคนทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพื่อให้เป็นปัจจัยหลักในการประสานและบูรณาการระบบความสัมพันธ์แบบองค์รวมเพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขร่วมกันระหว่างบุคคล สังคม และสภาพแวดล้อมอันหมายถึงธรรมชาติให้ดำรงอยู่ได้ด้วยดีอย่างเกื้อกูลต่อเนื่องสม่ำเสมอเรื่อยไป^{๘๔}

นอกจากนี้นัยสำคัญของการพัฒนายที่ยั่งยืนแนวพุทธว่าองค์ประกอบฝ่ายมนุษย์มีความสำคัญยิ่ง การพัฒนายที่ยั่งยืนต้องให้ความสำคัญที่สุดกับเรื่องการพัฒนาคนเป็นแกนกลาง^{๘๕} จึงต้องมีการพัฒนามนุษย์ โดยถือเอาการพัฒนาคนและเอามนุษย์ที่มีการพัฒนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ซึ่งระบบการพัฒนามนุษย์ ประกอบด้วย ๓ ด้านของการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ซึ่งมีความสัมพันธ์อาศัยกันและส่งผลต่อกัน เป็นปัจจัยแก่กันใน

^{๘๐}ดลพัฒน์ ยศธร, “การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนายที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์”, **วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

^{๘๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การพัฒนายที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓๗.

^{๘๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๖๙.

^{๘๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การศึกษาเครื่องมือพัฒนายที่ยังต้องพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

^{๘๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การพัฒนายที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๕, ๑๗๑-๑๗๒, ๑๘๐-๑๘๒.

^{๘๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

กระบวนการพัฒนา จึงต้องพัฒนาเต็มทั้งคน และด้วยเหตุที่มนุษย์มีปัจจัยที่มีเจตน์จำนง หรือเป็นปัจจัยตัวกระทำ ในขณะที่ตัวมนุษย์เองมีความหมายสองส่วน คือ ในฐานะบุคคลที่เป็นส่วนร่วมในสังคม และในฐานะชีวิตที่เป็นสภาวะอันมีในธรรมชาติ คือ ธรรมชาติส่วนหนึ่ง การแก้ปัญหาด้วยบูรณาการก็คือการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้โลกมนุษย์กับโลกธรรมชาติไปด้วยกันและดียิ่งขึ้นด้วยกันอย่างกลมกลืนและเกื้อกูลกัน ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงหมายถึง การพัฒนาคน ครบทั้งพฤติกรรมจิตใจ และปัญญา และให้คนที่พัฒนาเต็มระบบเป็นแกนกลาง หรือปัจจัยตัวกระทำ นำการพัฒนาคน และคนที่พัฒนาแล้วนั้นไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ของการพัฒนา คือ ทั้ง มนุษย์สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี^{๘๖} การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในนัยของความหมายต่อการแก้ปัญหาการพัฒนาที่ผิดพลาดขององค์การสหประชาชาติที่ผ่านมาก่อนหน้านั้น หมายถึงการแก้ปัญหาของอารยธรรมทั้งหมด^{๘๗} ต้องสืบค้นเหตุปัจจัยของปัญหาลงไปถึงรากฐานความคิดหรือทฤษฎีที่เป็นฐานก่อกำเนิด และกำกับกระแสของอารยธรรมนั้น เพื่อให้เห็นลู่ทางของการแก้ปัญหา แล้วโยงไปสู่ขั้นการพิจารณาในการแก้ปัญหา ซึ่งทัศนะที่มีต่อเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาตินั้น อารยธรรมตะวันตกเดิมมองว่ามนุษย์แยกต่างหากออกจากธรรมชาติ และมีอำนาจครอบงำเหนือธรรมชาติจึงเป็นตัวการก่อปัญหาให้แก่มนุษยชาติเมื่อจะแก้ปัญหาให้การพัฒนาเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ต้องเปลี่ยนรากฐานความคิดใหม่เพราะว่าปัญหาการพัฒนา มิใช่มีเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ปรากฏทางด้านความคิดชีวิต ทั้งกายใจ และสังคมด้วย รากฐานความคิด และปัจจัยต่างๆ ทางภูมิธรรมภูมิปัญญา ที่อยู่เบื้องหลังความเป็นมาของอารยธรรมปัจจุบัน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการที่จะเข้าใจและปรับปรุงแก้ไขพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษยชาติอย่างแท้จริง^{๘๘}

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิชญ์ พนาสิทธิ์และรัตพงษ์ สอนสุภาพ ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนานวนอุทยาน ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หลังเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมหมูป่า อคาเดมี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนานวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน แบ่งเป็น ๓ ส่วนหลัก ได้แก่ ๑) ส่วนแรก คือ “ไขแดง” หรือ “บริเวณภายในนวนอุทยานถ้ำหลวงฯ” แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวควรใช้ทฤษฎี การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นหลัก อาจผสมผสานกับทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นบางส่วน ๒) ส่วนที่สอง คือ “ไขขาว” หรือ “บริเวณชุมชนรอบนวนอุทยานถ้ำหลวงฯ” แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวควรใช้ทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผสมผสานกับทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนรอบนวนอุทยานถ้ำหลวงฯ เพื่อสามารถตอบโจทย์นักท่องเที่ยวแต่ละประเภท ได้อย่างครบถ้วน และ ๓) ส่วนที่สาม คือ “กระทะใหญ่” ซึ่งก็คือ “ระดับจังหวัด/พื้นที่อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงราย” แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวควรใช้ทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวอย่าง

^{๘๖}ดลพัฒน์ ยศธร, “การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์”, *วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๒.

^{๘๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๕.

^{๘๘}วิชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, “สัมภาษณ์พิเศษ”, *สารคดี*, ฉบับที่ ๑๖๖ ปีที่ ๑๔ (ธันวาคม ๒๕๔๑) : ๘๒.

ผสมผสาน/บูรณาการ ทั้งทฤษฎีการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ แต่ละอำเภอในจังหวัดเชียงราย เพื่อสามารถตอบโจทย์นักท่องเที่ยวแต่ละประเภทได้อย่างครบถ้วน^{๔๙}

จักรกฤษณ์ จันทะคุณ สุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต และอมรรัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนา หลักสูตรอำเภอหลวง ขุนน้ำนางนอน ด้วยกระบวนการโค้ช ผลการวิจัยพบว่า ๑. หลักสูตรอำเภอหลวง ขุนน้ำนางนอน ของโรงเรียนบ้านจ้องที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรบูรณาการ บรรจุเป็น หลักสูตรกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ประกอบด้วย ๖ หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ ๑) ถ้าหลวงน่ารู้ ๒) ถ้าหลวงการกุศลที่โลกต้องจำ ๓) วีรบุรุษอำเภอหลวง ๔) สติและความเมตตา นำพาพ้นภัยพิบัติ ๕) การเอาชีวิตรอดจากภัยพิบัติ และภัยธรรมชาติอื่น และ ๖) รู้คุณค่า รู้รักษาอำเภอหลวง ผลการตรวจสอบ คุณภาพจาก การสนทนากลุ่ม พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี เมื่อนำไปทดลองนำร่องมี การปรับกิจกรรม เวลาเรียน และสื่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง ๒. ครูตระหนักเห็น ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเรื่องราวการกุศลอำเภอหลวง ขุนน้ำนางนอน ผ่านหลักสูตร นักเรียนมีพลังบวก และมีกรอบความคิดเติบโตที่จะร่วมมือร่วมพลังพัฒนาหลักสูตรอำเภอหลวง ขุนน้ำนางนอน เพื่อนักเรียน โรงเรียน และชุมชน^{๕๐}

ทวี วัชรเกียรติศักดิ์ ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดย การพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทั้งองค์การบริหาร ส่วนตำบล และชุมชน มีความพร้อมต่อการพัฒนา แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้าง ความ เข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ จะต้องสร้างจากภายใน ภายนอก และทั้ง ภายใน และภายนอกชุมชน ตามปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ความรู้ การยอมรับ ศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมของ ภาควิชาชีพ และการ มีชุมชนเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความเข้มแข็งโดยที่ผลการ ดำเนินการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพเชิงรูปธรรมได้ทำให้ มีการพัฒนา จัดตั้ง ดำเนินงานและขับเคลื่อนการจัดการจัดหาทุน ของกลุ่มอาชีพในทั้ง ๑๕ หมู่บ้านตามความ เหมาะสมและการตัดสินใจของแต่ละชุมชน^{๕๑}

ธวัชชัย คะหะบาน ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชน บ้านทับปลา มีสภาพปัญหาเศรษฐกิจชุมชน ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ค่าใช้จ่ายครัวเรือนและต้นทุนการผลิต

^{๔๙} วิษณุ พนาสิทธิ์และ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, “แนวทางการพัฒนานวนอุทยานอำเภอหลวง-ขุนน้ำนางนอน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หลังเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมหมูป่า อคาเดมี”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔): ๑๙๑-๑๙๔

^{๕๐} จักรกฤษณ์ จันทะคุณ สุพรทิพย์ ธนภัทรโชติวัต และอมรรัตน์, “การพัฒนาหลักสูตรอำเภอหลวง ขุนน้ำนางนอน ด้วยกระบวนการโค้ช”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๓): ๖๕-๗๙.

^{๕๑} ทวี วัชรเกียรติศักดิ์, “การสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา”, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๙): ๔๓-๕๔.

สูงขึ้น ๒) รายได้ไม่แน่นอน ๓) ปัญหาหนี้สิน และ ๔) ความไม่มั่นคงในด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ในด้านศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย ๗ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒) ด้านการประมงพื้นบ้านและแปรรูปปลา ๓) ด้านการตลาด ๔) ด้านเครือข่าย ๕) ด้านการเลี้ยงสัตว์ ๖) ด้านหัตถกรรม และ ๗) ด้านการแพทย์พื้นบ้าน สำหรับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม ที่เกิดจากการวิเคราะห์สถานการณ์เศรษฐกิจชุมชน พบว่ามี ๓ แนวทาง ได้แก่ ๑) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการเพิ่มปริมาณปลา ๒) เพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน ๓) การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในเขื่อนลำปาว จากแนวทางดังกล่าว นำมาสู่การตัดสินใจดำเนินโครงการการพัฒนา และ มีการสรุปบทเรียนการดำเนินงานโครงการ จนเกิดรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ ๑) เพิ่มรายได้และลดต้นทุนการผลิตของคนในชุมชน ควรวางแผนการบริหารจัดการกลุ่มให้เข้มแข็ง และ การวางแผนด้านการตลาด ส่วนการลดต้นทุนการผลิต ควรมีแผนส่งเสริมในระดับครัวเรือน และ ๒) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการเพิ่มปริมาณปลาในแหล่งน้ำ ควรสร้างจิตสำนึกและการพัฒนาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้แก่องค์กรชุมชน และข้อเสนอแนะในการวิจัย ประกอบด้วย ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำโดยมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย ควรตั้งกลุ่มและเครือข่ายอนุรักษ์ประมงพื้นบ้าน ควรมีการจัดระบบเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนที่มีระบบบริหารจัดการมากขึ้น ควรสร้างผู้นำรุ่นใหม่เพื่อให้เด็กและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้และสืบทอดวิถีของชุมชน ควรสนับสนุนความรู้ในด้านการแปรรูป การออกแบบ มาตรฐานผลิตภัณฑ์และการตลาดให้แก่กลุ่มในชุมชน^{๔๒}

รุ่งรัตน์ สร้อยเงิน ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจศูนย์การค้าที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจศูนย์การค้าที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย มิติที่ ๑ ด้านการบริหารองค์กรธุรกิจ มี ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ด้านที่ตั้งศูนย์การค้าชุมชน ๒) ด้านผลิตภัณฑ์ ๓) ด้านราคาขาย ๔) ด้านช่องทางการขาย ๕) ด้านการส่งเสริมการตลาด ๖) ด้านบุคคล ๗) ด้านการสร้างและนำเสนอภาพลักษณ์ ๘) ด้านกระบวนการ มิติที่ ๒ ด้านการสนับสนุนชุมชน มี ๒ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ด้านเศรษฐกิจชุมชน ๒) ด้านคุณภาพชีวิตชุมชน คู่มือแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจศูนย์การค้าที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจชุมชน มี ๒ ส่วนที่ ๑ แนะนำการใช้คู่มือ ส่วนที่ ๒ แนวทางการบริหารจัดการธุรกิจศูนย์การค้าที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย หมวดที่ ๑ การบริหารองค์กรธุรกิจ และ หมวดที่ ๒ การสนับสนุนชุมชน รูปแบบและคู่มือแนวทางการบริหารจัดการธุรกิจศูนย์การค้าที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจชุมชน ได้รับความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุมสนทนากลุ่มด้วยมติเป็นเอกฉันท์ คู่มือแนวทางการบริหารจัดการธุรกิจศูนย์การค้าที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจชุมชนได้รับการ

^{๔๒} รัชชัย คะหะบาน, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์”, วารสารบริหารการปกครอง, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐) : ๔๕-๕๕.

ประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้านความเหมาะสมของเนื้อหาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อจัดการความรู้ ด้านศูนย์การค้าที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจชุมชนได้^{๙๓}

ธัญชนก ปะวะละ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนา เชือก จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลหนองเม็ก ระดับ ครึ่งเรือน ศึกษาดูงานเรื่องการปลูกผักสวนครัว การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การผลิตเตาชีวมวล เพื่อสร้างแรง กระตุ้นให้กับชาวบ้าน และเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ระดับชุมชนได้ดำเนินการจัด โครงการอบรมบัญชีครัวเรือนให้กับประชาชน เพื่อบริหารจัดการทางการเงินของตนเอง ระดับท้องถิ่น มีการบูรณาการระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก พัฒนาชุมชนเกษตร ในการส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน การประเมินประสิทธิภาพ พบว่า ผลการดำเนินการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงต้นแบบผ่านการประเมินจำนวน ๒๐ ตัวชี้วัด จากทั้งหมด ๒๓ ตัวชี้วัด อยู่ในระดับอยู่ดี กินดี ซึ่งมีตัวชี้วัดที่ชุมชนต้องดำเนินการพัฒนาเพิ่มเติมจำนวน ๓ ตัวชี้วัดได้แก่ ตัวชี้วัดที่ ๔, ๖ และ ๒๒^{๙๔}

สุภาวดี ณ นคร ได้ศึกษาเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชน ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชน ตำบล บางวัว ในยุคเศรษฐกิจชุมชนในอดีต มีรูปแบบการผลิตแบบยังชีพและการผลิตเพื่อขายควบคู่ กัน ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการประมงเป็นหลัก ต่อมาเศรษฐกิจชุมชนเริ่มมีการ เปลี่ยนแปลง เนื่องจากรัฐบาลมีการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกในพื้นที่ มีการสร้าง ถนนตัดผ่านหลายสาย เชื่อมต่อการคมนาคมในหลายจังหวัด พัฒนาระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปา เพื่อรองรับการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เน้นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก มีการใช้แรงงาน เข้มข้นในภาคอุตสาหกรรมโรงงาน และอุตสาหกรรมเกษตร เศรษฐกิจการค้าในชุมชน ขยายตัว อย่างรวดเร็ว การประกอบอาชีพของคนในพื้นที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีความหลากหลายมากขึ้น คนใน ชุมชนมีปฏิริยาเชิงบวกกับการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากทำให้ผู้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ ดีขึ้น การคมนาคมสะดวกสบาย ไฟฟ้า ประปา สาธารณะสุข การศึกษา เข้าถึงทุกพื้นที่ ชุมชนมีการ พัฒนากลายเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว แม้การเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม ดังกล่าวกจะส่งผลเชิงลบต่อ ชุมชนอยู่บ้าง ทำให้ธรรมชาติถูกทำลาย เกิดปัญหามลพิษ การเกิดอาชญากรรม และยาเสพติดในพื้นที่ แต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อยหากเทียบกับความเจริญที่เข้ามา สามารถยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของคน ในชุมชนให้ดีขึ้นได้^{๙๕}

^{๙๓}รุ่งรัตน์ สร้อยเงิน, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจศูนย์การค้าที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจ ชุมชน”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนคร เหนือ, ๒๕๖๑).

^{๙๔}ธัญชนก ปะวะละ และคณะ, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตำบล หนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๒).

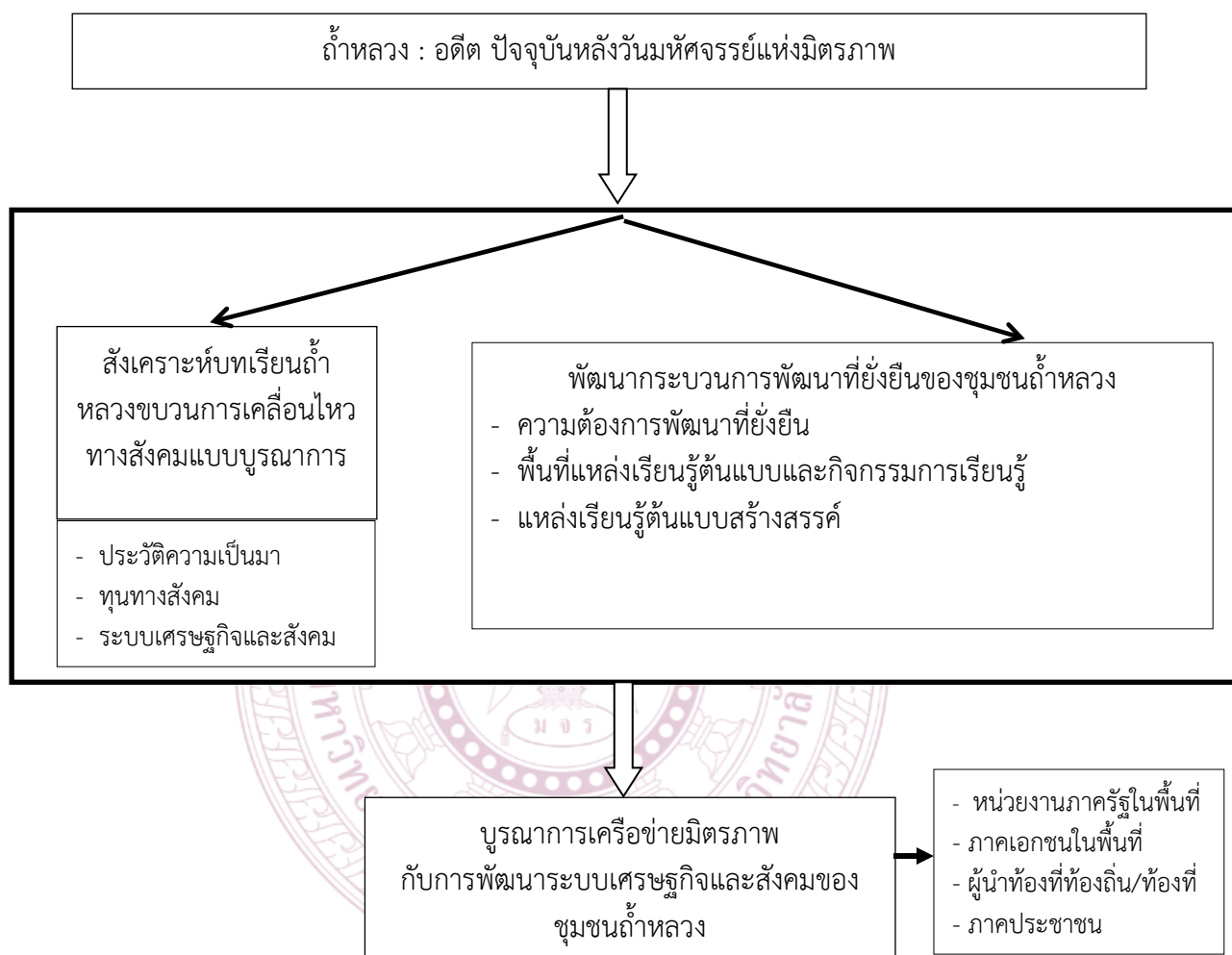
^{๙๕}สุภาวดี ณ นคร, “ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชน ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัด ฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๒).

ประถม ศิริวงศ์วานงาม ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย : ศักยภาพและบทบาทของชุมชนและรัฐในการพัฒนา ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนภาคเหนือตอนบนได้สร้างสรรค์นวัตกรรมสังคมไว้ ๕ ด้านคือ ๑) เกิดผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ๒) มีการจัดการตนเองแบบร่วมคิดร่วมทำโดยใช้กฎกติกาของชุมชนบนจารีตประเพณีควบคู่ระบบกฎหมายบ้านเมือง ๓) สมาชิกในชุมชนสามารถหาตลาดการค้าและสร้างแบรนด์ของตนได้เอง ๔) สร้างกลไกตลาดใหม่ขาย ผลผลิตและบริการไปยังผู้บริโภคโดยตรง และ ๕) สร้างสรรค์อาชีพงานบริการใหม่ให้กับชุมชนจากองค์ความรู้ใหม่ โดยองค์ประกอบ การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมชุมชนภาคเหนือตอนบน มีผล จากการปกครองในยุครัตนโกสินทร์ การเกิดแรงงานอาชีพ การเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจสังคมเกษตรเพื่อ ยังชีพมาสู่การทำเกษตรเพื่อขาย สาเหตุจากการขนส่งผลผลิตผ่านทางรถไฟสายเหนือ การเปลี่ยนแปลง การปกครอง ลัทธิชาตินิยมของประเทศไทย การพัฒนาการคมนาคมจากนโยบายความมั่นคงเพื่อปราบปราม คอมมิวนิสต์ โครงการหลวงที่ส่งเสริมอาชีพ การสาธารณสุขและการศึกษา ซึ่งภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง ชาวบ้านย้ายถิ่นกลับชุมชน และรัฐหันมาส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนหลายแห่ง ประสบความสำเร็จและเกิดนวัตกรรมทางสังคมใหม่ โดยมี ๓ ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และก่อเกิดนวัตกรรมสังคมของชุมชนภาคเหนือตอนบน คือ ๑) ประเทศไทยมีระบบกฎหมายและระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี ๒) มีการนำองค์ความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนและมีการจัดการที่ เหมาะสม และ ๓) มีองค์ประกอบและปัจจัยสนับสนุนภายนอก^{๔๖}

^{๔๖}ประถม ศิริวงศ์วานงาม, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย : ศักยภาพและบทบาทของชุมชนและรัฐในการพัฒนา”, ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๖๓)

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” ผู้วิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีกระบวนการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๒ รูปแบบการวิจัย

โครงวิจัย วิจัยถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๔ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นการพัฒนาแบบบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพระบบเศรษฐกิจชุมชนและทุนสังคมถ้าหลวง ดังนี้

๑) สสำรวจบริบทชุมชนสังเคราะห์บทเรียนถ้าหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมชุมชนพึ่งตนเอง

๒) สร้างความร่วมมือในการพัฒนาแบบบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพระบบเศรษฐกิจชุมชนและทุนสังคมถ้าหลวง เป็นต้น

๓) ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชนและทุนสังคมถ้าหลวง

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) การลงพื้นที่ ต.โป่งผา อ.แม่สาย จ.เชียงราย เพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ถึงประเด็นการเคลื่อนไหวทางสังคม การพึ่งพาตนเองของชุมชนเครือข่าย และระบบเศรษฐกิจชุมชน

๒) การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น พระสงฆ์และพระสงฆ์ นักวิชาการ มจร. นักวิชาการด้านพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่วนอุทยานถ้าหลวง-ขุนน้ำนางนอน ผู้แทนกลุ่ม/องค์กร/ผู้ประกอบการในชุมชน ผู้แทนประชาชนนักท่องเที่ยว

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัย

ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ต.โป่งผา อ.แม่สาย จ.เชียงราย

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ พระสงฆ์และพระสงฆ์นักวิชาการ มจร. นักวิชาการด้านพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ผู้แทนกลุ่ม/องค์กร/ผู้ประกอบการในชุมชน ผู้แทนประชาชนนักท่องเที่ยว จำนวน ๓๐ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สังเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ สร้างความร่วมมือในการพัฒนาพัฒนากระบวนการพัฒนายั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง และบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง นำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน จึงมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

๑. แบบสัมภาษณ์ (Interview) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์ พระสงฆ์และพระสงฆ์นักวิชาการ มจร. นักวิชาการด้านพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ผู้แทนกลุ่ม/องค์กร/ผู้ประกอบการในชุมชน ผู้แทนประชาชนนักท่องเที่ยว เช่น

๑. องค์ความรู้เดิมในของบทเรียนถ้ำหลวง
๒. ประเด็นปัญหาความต้องการในการพัฒนาชุมชนถ้ำหลวง
๓. กระบวนการพัฒนายั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง
๔. บูรณาการเครือข่ายมิตรภาพ
๕. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง
๖. การถอดบทเรียนถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบัน ภายวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๗ ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง

ระยะที่ ๒ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อบรรณข้อมูลในเชิงกายภาพชุมชนถ้ำหลวงโดยการทำ

จดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อตอบวัตถุประสงค์

ระยะที่ ๓ ปฏิบัติการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสังเคราะห์บทเรียนถ้าหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง และการบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ระยะที่ ๔ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

ระยะที่ ๕ การสรุปองค์ความรู้ถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพแล้ว นำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีในพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ และข้อที่ ๓

ระยะที่ ๖ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการเรียนรู้องค์ความรู้ถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพ

ระยะที่ ๗ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดิโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชนสื่อสารสนเทศ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

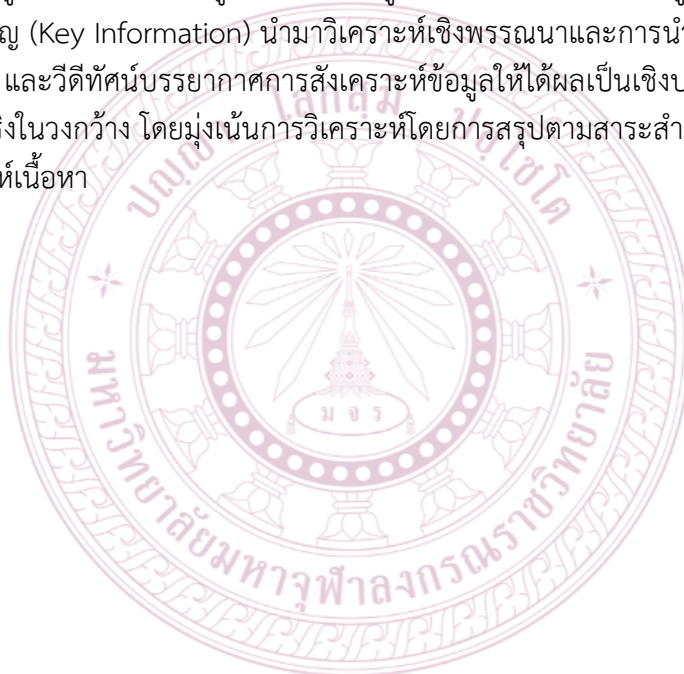
ตารางที่ ๓.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่	การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา (เดือน)							หมายเหตุ
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	
๑	วางแผนการวิจัย ศึกษาทบทวนเอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องออกแบบเครื่องมือการวิจัย	→							
๒	ตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือวิจัย		→						
๓	ลงพื้นที่ภาคสนาม แจกแบบสอบถาม และสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย			→					
๔	ประเมินเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง (ก่อนปฏิบัติการ)				→				
๕	ปฏิบัติการบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้าหลวง					→			
๖	ประเมินประเมินเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง (หลังปฏิบัติการ)						→		
๗	วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า							→	
๘	สรุปผลการศึกษา นำเสนอบทความ/หนังสือ							→	

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่น่าเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ และวิธีทัศนบริยาการสังเคราะห์ข้อมูลให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์เนื้อหา

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพ” ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ๔.๑ สังเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ
- ๔.๒ พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย
- ๔.๓ บูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย
- ๔.๔ องค์ความรู้

๔.๑ สังเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ

การสังเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการเป็นการถอดบทเรียนจากข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่วิจัยและพื้นที่เชื่อมโยงที่ช่วยอธิบายบทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ การสัมภาษณ์ การจัดเวทีย่อย การเคลื่อนไหวทางสังคมและข้อมูลเอกสารนำไปสู่การสังเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการแบบสามเส้าสร้างข้อสรุปผลการสังเคราะห์ ดังนี้

๔.๑.๑ ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพ

ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพเป็นการมองสังคมขุนน้ำนางนอนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เห็นภาพการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับผืนป่าดอยนางนอน สภาพแวดล้อมธรรมชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผสมผสานกับตำนานชุมชนและสังคมบนขุนน้ำนางนอนสัมพันธ์กับเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพ” สะท้อนการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีกิจกรรมลักษณะบูรณาการหลายภาคส่วนร่วม

และเมื่อวันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพสิ้นสุดลง มุมมองบทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๖๖ มีปรากฏการณ์ทางสังคมให้เรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน เศรษฐกิจฐานราก ทนทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับปรากฏการณ์เคลื่อนไหวทางสังคมนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระดับฐานรากในชุมชน อีกทั้งผลการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมในชุมชนมีลักษณะเชื่อมโยงแบบบูรณาการ เกิดการสะสมทุนทางสังคมรองรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ส่งผลให้สรุปข้อค้นพบจากการวิจัยในมิติต่างๆ นำมาสังเคราะห์เป็นมิติความเข้มแข็งของชุมชน มิติเศรษฐกิจฐานราก มิติทุนทางสังคม และมิติการพัฒนาที่ยั่งยืน มีข้อค้นพบดังนี้

มิติความเข้มแข็งของชุมชน อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เป็นชุมชนอาศัยก่อนการตั้งชื่อหมู่บ้านในปัจจุบัน และปัจจุบัน ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ชุมชนตั้งอยู่บ้านจ้อง หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ล้อมรอบด้วยผืนป่า เขิงดอยนางนอน บรรยากาศร่มเย็น เป็นส่วนหนึ่งของวนอุทยานถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน คนในท้องถิ่นและชาวเชียงราย อำเภอใกล้เคียง และชาวอำเภอแม่สายรู้จักกันดีเพราะชาวบ้านนิยมมาเล่นน้ำในน้ำร้อน พร้อมรับรู้เส้นทางบุญตามรอยตำนานพระธาตุดอยตุง และเกี่ยวกับปฏิบัติการค้นหาและกู้ภัยถ้ำหลวง เป็นปฏิบัติการค้นหาและกู้ภัยผู้ประสบภัย ๑๓ ชีวิต ที่ติดภายในถ้ำหลวง วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ชุมชนที่อาศัยอยู่บนดอยนางนอน วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายนั้น เมื่อมองชุมชนผ่านตำนานพระธาตุดอยตุง กิจกรรมชุมชน การพัฒนาชุมชน เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธาของสมาชิกชุมชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๔.๑ ชุมชนในอดีตกับรูปแบบบูรณะพระธาตุดอยตุง

โดยครูบาศรีวิชัย

ที่มา : พระธาตุเจ้าดอยตุง:บันทึกว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนา

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ได้อธิบายการเคลื่อนไหวของกลุ่มชน ชุมชนบนดอยนางนอนและกิจกรรมชุมชนเกี่ยวกับตำนานพระธาตุดอยตุงไว้ว่า “พระธาตุดอยตุงมีอยู่ว่า บริเวณพระธาตุดอยตุงประกอบด้วยยอดเขาหลายลูกสลับซับซ้อนกันอยู่ บริเวณนี้เป็นที่อยู่ของอารยชนกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า วิรังคะ บ้าง ลัวะ บ้าง พวกนี้มีหัวหน้าชื่อปู่เจ้าลาวจก มีเมียชื่อ ผ่าเจ้าลาวจก สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับอยู่ที่ยอดเขาลูกหนึ่งทรงমনาวัดและทำนายว่าในอนาคตจะมีพระอรหันต์นำพระธาตุของพระองค์มาประดิษฐาน ณ ที่นี้ ซึ่งต่อไปภายหน้าจะเป็นบ้านเป็นเมือง มีกษัตริย์คำฟูพุทธศาสนาตราบชั่ว ๕,๐๐๐ พระวัสสาทิวเขาที่ทอดยาวทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พรหมแดนธรรมชาติติดระหว่างประเทศไทยกับพม่า ชื่อว่า ทิวเขาแดนลาว

หรือเทือกเขาตอยตุง บริเวณพื้นที่นี้มีกลุ่มตอยตลับซับซ้อน เป็นแหล่งชุมชนโบราณที่ปรากฏเรื่องราวในตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย

ลักษณะการเกิดขึ้นของชุมชนเป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมดำรงชีพ แต่เมื่อมีความเชื่อความศรัทธาแบบเดียวกัน ส่งผลต่อการสร้างพลังชุมชนเพื่อปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา การรักษากินที่อยู่ การสร้างขวัญกำลังใจ ประกอบกับกลุ่มชนอาศัยอยู่ตามทิวเขาที่ทอดตัวเรียงเป็นรูปสามเส้า ดอยทางทิศใต้เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุซึ่งเป็นที่เคารพนับถือและเชื่อกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นปฐมธาตุเจดีย์แห่งล้านนา สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๑๔๕๔ โดยพระเจ้าอู่ทองราชแห่งนครโยนกนาคนาคพันธุ์ นั่นคือ พระมหาชินธาตุเจ้าบนดอยตุง ด้วยความเชื่อที่ว่าภายใต้พระมหาสถูปทั้งสององค์ของพระมหาชินธาตุเจ้าดอยตุงเป็นที่ประดิษฐานพระรากขวัญเบื้องซ้ายและพระบรมสารีริกธาตุส่วนอื่น ๆ ปรากฏเป็นความเชื่อสืบทอดบันทึกไว้ในเอกสารตำนานที่กล่าวอ้างถึง การนำพระบรมสารีริกธาตุมาสู่ดอยตุง และการสถาปนาพระมหาสถูป กล่าวเชื่อมโยงสมัยพุทธกาล เน้นย้ำความศักดิ์สิทธิ์สูงสุดผูกพันตำนานกับความเชื่อเลื่อมใสที่ยาวนาน และช่วยมองเห็นกิจกรรมชุมชนก่อนการแบ่งแยกเขตประเทศ

สมาชิกชุมชนกับการเคลื่อนไหวชุมชนในลักษณะความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ ความเชื่อแบบเดียวกัน ประเพณีและวัฒนธรรมแบบเดียวกัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนส่วนมากจึงเกี่ยวข้องกับตำนานพระธาตุดอยตุงปรากฏอยู่ในตำนานพื้นเมืองของล้านนา ความเชื่อปรัมปราของจารีตการสืบทอดประวัติความเป็นมาแห่งดินแดนที่แสดงให้เห็นถึงการเสื่อมสลาย ความรุ่งโรจน์ของอาณาจักรและกิจกรรมชุมชน การพัฒนาชุมชน กิจกรรมชุมชนกับความเชื่อ ความศรัทธาขยายความสัมพันธ์ไปยังชุมชนอื่นๆในบริเวณอันกว้างใหญ่ของกลุ่มแม่น้ำโขง แม่น้ำกกและแม่น้ำสายเกี่ยวเนื่องกับอิทธิพลของพุทธศาสนาที่แพร่ขยายเข้าสู่ดินแดนบริเวณนี้ แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนมาถึงปัจจุบัน

ตำนานพระธาตุดอยตุง ช่วยอธิบายภาพชุมชนในอดีตเชื่อมโยงภาพชุมชนปัจจุบัน ระบุลักษณะกลุ่มคนในชุมชน เชื่อมโยงกับความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา จนเกิดเป็นวิถีชุมชนสมัยนั้นว่า บริเวณพระธาตุดอยตุง ประกอบด้วยยอดเขาหลายลูกสลับซับซ้อนกันอยู่ ซึ่งน่าจะมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการตั้งถิ่นฐาน แม้สภาพปัจจุบันบริเวณพระธาตุดอยตุง ก็ยังมีความอุดมสมบูรณ์ สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกชุมชนเข้าตั้งถิ่นฐาน ประกอบอาชีพพึ่งพาตนเองได้เห็นได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งนั้น เป็นเพราะบริเวณนี้ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และเป็นชุมชนโบราณที่อยู่ของอารยชนกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า วิริงคะ บ้าง ลัวะ บ้าง และมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งสามารถระดมพลังชุมชนร่วมดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ทั้งนี้ในตำนานพระธาตุดอยตุง ผู้นำชุมชนสามารถนำศรัทธาชุมชนก่อให้เกิดการรวมพลังดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง และน่าจะเป็นผู้นำชุมชนด้วย ชื่อปู่เจ้าลาวจก มีเมียชื่อ ผ่าเจ้าลาวจก

ในตำนานพระธาตุดอยตุง แสดงถึงการรวมกลุ่มชน มีกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอาศัยแรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา พัฒนาชุมชนในมิติพระพุทธศาสนา ทั้งยังเชื่อมโยงสมัยพุทธกาลกล่าวถึงพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับอยู่ที่ยอดเขาลูกหนึ่งทรงমনาวัดและทำนายว่าในอนาคตจะมีพระอรหันต์นำพระธาตุของพระองค์มาประดิษฐาน ณ ที่นี้ และภายหน้าจะเป็นบ้านเป็นเมือง มี

กษัตริย์คำซุพุทธศาสนาตราบชั่ว ๕,๐๐๐ พระวัสสา เมื่อพระพุทธเจ้านิพพาน พระมหากัสสปนำพระธาตุรากขวัญเบื้องซ้ายและพระธาตุอื่น ๆ มาไว้ พระธาตุได้ชำแรกกลีกลงไปในหิน พระมหากัสสปได้ทำตุง คันหนึ่งใหญ่ยาวมาก ว่ากันว่า ร่มเงาของตุงนั้นทาบทไปถึงเมืองเชียงแสน ขณะนั้นมีกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองอยู่แล้ว เป็นวงศ์ของสิงหนวัติกุมาร ซึ่งได้อพยพมาจากตอนเหนือมาตั้งบ้านเรือนอยู่ จึงให้ปู่เจ้าลาวจกพร้อมเมียและบริวาร ๕๐๐ เป็นผู้ดูแลพระธาตุ

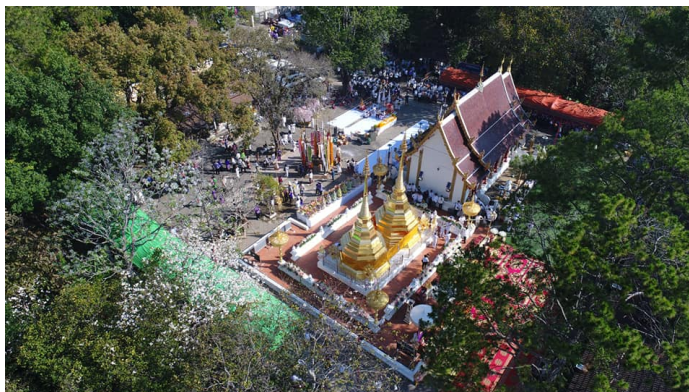
อย่างไรก็ตาม พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีของกรมศิลปากรได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องพระธาตุ และตรวจสอบจากตำนานพระธาตุดอยตุงเมืองเชียงแสนฉบับของกรมศิลปากรและตำนานสิงหนวัติปรากฏว่า ไม่ได้มีการระบุว่าเจดีย์องค์ใดเป็นพระธาตุรากขวัญเบื้องซ้ายหรือพระธาตุส่วนอื่น ๆ นอกจากนั้นยังมีการกล่าวถึงการนำพระธาตุมา ๒ ครั้ง ครั้งแรกมีพระรากขวัญเบื้องซ้ายมาด้วย ส่วนครั้งที่สองมีการนำพระธาตุมาหลายองค์ เมื่อนำมาแล้วได้อัญเชิญขึ้นมาตั้งไว้บนก้อนหิน พระธาตุที่นำมาครั้งแรกทำอิฐินหารจมลงในดินลึก ๘ ศอก ส่วนครั้งที่สอง จมลงในดินลึก ๗ ศอก และตำนานพระธาตุดอยตุง เมืองเชียงแสนฉบับหอสมุดแห่งชาติ อธิบายการเข้ามาเกี่ยวข้องในการทำนุบำรุงพระธาตุ ครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ.๒๑๒๙ กษัตริย์เชียงใหม่ผู้เป็นเชื้อสายของบุเรงนองได้มาทำนุบำรุงพระธาตุองค์นี้

การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน บางครั้งเกิดจากการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน เกิดจากความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและศรัทธาต่อการบำเพ็ญบุญ ต้องการการทำนุบำรุงปกป้องรักษาพระธาตุดอยตุง ซึ่งชำรุดทรุดโทรมผ่านกาลเวลามาเนิ่นนาน และการรวมพลังชุมชนทั้งภายในภายนอกชุมชนช่วงปี พ.ศ.๒๔๗๐ ครูบาศรีวิชัยได้ทำการบูรณะองค์พระธาตุในแบบล้านนา กล่าวคือเป็นเจดีย์ก่ออิฐสอปูน ทรงระฆัง ๘ เหลี่ยม ตั้งบนฐานปัทม์(บัว) ๘ เหลี่ยม ประดับลูกแก้วอกไก่ ๑ ชั้น ฐานล่างสี่เหลี่ยมจตุรัสลด ๓ ชั้น องค์ระฆังและบัลลังก์ ๘ เหลี่ยมรองรับปล้องไฉน มีปลียอดประกอบฉัตร ๕ ชั้น ฉาบปูนใหม่ แต่ยังรักษาทรวดทรงของเดิมของเก่า ที่เคยสร้างไว้ตั้งแต่สมัยพุทธกาล

ชุมชนได้ช่วยกันสานต่อจัดกิจกรรมทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุงมีพุทธศาสนิกชนในชุมชน นอกชุมชนเดินทางขึ้นไปนมัสการองค์ปฐมพระบรมธาตุแห่งล้านนากันอย่างไม่ขาดสาย เนื่องจากพระธาตุดอยตุง เป็นเสมือนเสาหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวไทยใหญ่จากพม่ารวมถึงชาวลาวจากหลวงพระบางและเวียงจันทน์

กล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวของชุมชน พัฒนาการชุมชน กิจกรรมชุมชนต่างๆในภูมิภาคนี้ มีการรวมกลุ่มตั้งเป็นชุมชนอาศัยอยู่ตามทิวเขาบนดอยนางนอน ชุมชนและกิจกรรมชุมชนมีพัฒนาการจากความเชื่อความศรัทธาของสมาชิกชุมชนที่มีลักษณะเดียวกันผสมผสานกับความเชื่อที่ถ่ายทอดระหว่างชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง มีทั้งความเชื่อที่เหมือนกันความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ไม่สามารถอธิบายได้ ผสมผสานกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดความศรัทธาต้องการอนุรักษ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การสร้างพระธาตุและดูแลพระธาตุ ส่งต่อกิจกรรมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งนำไปสู่ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพุทธและประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมของศาสนาอื่นๆ และการจัดกิจกรรมชุมชนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน การเดินทางติดต่อระหว่างกัน โดยเฉพาะ

การเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญที่ชุมชนจัดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนาช่วงเทศกาลนมัสการพระธาตุดอยตุง การเคลื่อนไหวกของกลุ่มคนมีมากกว่าปกติ มีประชาชนจำนวนมากเดินทางมานมัสการองค์พระธาตุดอยตุงอย่างไม่ขาดสาย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันตลอดเส้นทางส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน

ภาพที่ ๔.๒ ชุมชนปัจจุบันกับตำนานพระธาตุดอยตุง
ที่มา : <http://www.dhammathai.org>

ประชาชนทั้งในจังหวัดเชียงรายและภายนอกจังหวัดเชียงราย เข้าร่วมงานงานประเพณีนมัสการและสงฆ์พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย “ หกเป็งล่องฟ้า ไหว้สาพระธาตุดอยตุง ” ประเพณีนมัสการและสงฆ์พระธาตุดอยตุงประจำปี ณ วัดศาลาเชิงดอย วัดพระธาตุดอยตุง และพระธาตุดอยตุง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เนื่องจากส่งต่อศรัทธาตำนานเกี่ยวกับพระธาตุดอยตุงปรากฏอยู่ในตำนานพื้นเมืองของล้านนา เป็นความเชื่อปรัมปราของจารีตการสืบทอดประวัติความเป็นมาที่ยืนดินแดนที่แสดงให้เห็นถึงการเสื่อมสลายและความรุ่งโรจน์ของอาณาจักรชุมชนในบริเวณอันกว้างใหญ่ของกลุ่มแม่น้ำโขง แม่น้ำกกและแม่น้ำสายที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของพุทธศาสนา ซึ่งแพร่ขยายเข้าสู่ดินแดนบริเวณนี้ ในวันขึ้น ๑๓ - ๑๔ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ (เดือน ๖ เหนือเป็ง) เป็นประจำทุกปีจะอยู่ในช่วงเดือนมีนาคม ศรัทธาประชาชนทั้งหลายทั้งภายในประเทศและฝั่งพม่าทำพิธีหลักจนถึงเชียงตุงพม่าตลอดจนถึงพุทธศาสนิกชนทั้งในเขตฝั่งลาวขึ้นไปก็ขึ้นไปนมัสการกราบไหว้บูชาพระธาตุ

การขึ้นไปกราบไหว้พระธาตุดอยตุง สมัยก่อนไม่มีรถขึ้นไป ประชาชนก็จะขึ้นทางเดินจากหมู่บ้านปางดอก ปัจจุบันเรียกว่าบ้านศาลาเชิงดอย ขึ้นไปต้องผ่านแม่น้ำถึง ๓๒ ท่า การเดินทางขึ้นจะเริ่มขึ้นในวันที่ ๑๓ ค่ำตอนบ่าย และเข้ามือของวัน ๑๔ ค่ำ จะมีพิธีทางศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์ตลอดงาน พระสงฆ์สามเณรทำวัตรเช้าจบแล้วจะสวดพระธรรมจกกับปวัตตนสูตร เวลา ๐๖.๐๐ น. จะพร้อมใจกันทำบุญตักบาตรตามประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี แสดงถึงความสามัคคี ความเข้มแข็งของชุมชนจนถึงปัจจุบันนี้ และเมื่อมองการเคลื่อนไหวกของชุมชน กิจกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชน สมาชิกชุมชน มีส่วนร่วมกับตำนานพระธาตุดอยตุง การทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุง ส่งต่อความเชื่อความ

ศรัทธาและกิจกรรมต่างๆ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ทำให้เห็นพลังของชุมชน ความสามัคคี ความสามารถดูแลรักษาประเพณีวัฒนธรรมชุมชน จัดกิจกรรมทางสังคมได้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และชุมชนในปัจจุบันที่อาศัยอยู่บนดอยนางนอนแห่งนี้ มีการรวบรวมเกี่ยวกับการมีอยู่ของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน ระบุว่ามิชุมชนไม่น้อยกว่า ๓๐ ชุมชนหรือชาติพันธุ์ มีทั้งชุมชนเป็นกลุ่มคนท้องถิ่น ชุมชนที่ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคแห่งนี้

การเคลื่อนไหวชุมชนบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ อธิบายลักษณะชุมชนบนดอยนางนอน มองภาพรวมความเป็นชุมชนภาคเหนือ เนื่องจากเกี่ยวข้องกันและเชื่อมต่อภาพรวมชุมชนในจังหวัดเชียงราย เดิมบริเวณเมืองเชียงรายเป็นป่าไม้หนาแน่น มีชนชาติละว้าหรือลัวะเป็นเจ้าของถิ่นเดิม เมื่อไทยเราอพยพลงมาจากสิบสองปันนา ได้เกิดการต่อสู้รบพุ่งกันกับเจ้าของถิ่นเดิม ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะอยู่เรื่อยมา ภายหลังไทยเรารบชนะได้ยึดเอาดินแดนถิ่นนี้เป็นเจ้าของ ทำการฆ่าฟันขับไล่เจ้าของชาติเดิมออกไป ตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่ในความปกครองของผู้ใด เมืองหลวงแห่งแรก คือ เชียงแสนหลวง ซึ่งเป็นกิ่งอำเภอเชียงแสนปัจจุบัน เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีล่วงมานี้ เชียงรายมีพลเมืองเพียงเล็กน้อย

แต่ภายหลังได้มีชาวไทยใหญ่ (เงี้ยว) ไทยลื้อ ชาวลำปางเชียงใหม่ ลำพูน แพร่ น่าน ได้อพยพเข้าไปอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะเชียงรายมีพื้นที่ราบและว่างเปล่า เหมาะสำหรับการเพาะปลูก ด้วยเหตุนี้ เชียงรายปัจจุบันจึงเป็นแหล่งชุมชนคนไทยหลายเผ่า บรรดาลูกหลานของชาว ไทยใหญ่ หรือเงี้ยว ลื้อ หรือชาวจังหวัดอื่นๆ ได้กลายเป็นชาวเชียงรายหมด เนื่องจากการอยู่ใกล้ชิดและเกี่ยวพันทางสายโลหิตที่ผสมกันระหว่างชนเจ้าของถิ่นกับคนต่างเมือง จึงใช้สำเนียงภาษาพูดจากกลางๆ จะเห็นได้ว่า ชาวลำปางพูดเสียงห้วนสั้นๆ ชาวเชียงใหม่พูดเสียงยืดเยื้อลากหางเสียงยาว แต่ชาวเชียงรายพูดเสียงไม่ห้วนหรือสั้นเกินไปตลอดจนอุปนิสัยใจคอก็อยู่ในระดับกลาง

ลักษณะนิสัยชุมชนชาวเชียงรายเป็นคนรักความสงบ มีอารมณ์ขันอยู่ประจำตัวแทบทุกคนเป็นคนเฉยๆ ไม่กระตือรือร้นแสดงอาการขึ้นลง ไม่ดีใจหรือเสียใจเกินไป ขนบธรรมเนียมประเพณีชาวเชียงรายก็เหมือนชาวเหนือจังหวัดต่างๆ ในภาคพายัพทั่วไป ชาวเหนือตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหมู่ ๆ บนพื้นที่ราบติดกับแม่น้ำ ห้วย ลำธาร บริเวณล้อมรอบไปด้วยผืนนาและป่าไม้อย่างหนาแน่น ถ้าเป็นเมืองโบราณซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงเก่าก็มีซากกำแพงเมือง คูเมือง มีชุมชนสร้างบ้านเรือนอยู่ล้อมรอบ

ภาพที่ ๔.๓ วิถีชุมชน วิถีคุณธรรมบ้านจ้องอดีตถึงปัจจุบัน
ที่มา : ผู้วิจัย

ชุมชนตำบลโป่งผาเป็นอีกชุมชนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย ที่ยังคงรักษารูปแบบวัฒนธรรม ประเพณีชุมชนของชาวเชียงราย อาศัยอยู่บนดอยนางนอนและชุมชนแห่งนี้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง ชุมชน "โป่งผา" สันนิษฐานว่าตั้งตามสภาพภูมิศาสตร์ ที่มีภูเขา ภูเขาส่วนมากจะเป็นหินผา และจะมีดินโป่ง (ดินสีขาวสัตว์สามารถกินได้) "ดินโป่ง" คือ ดินที่มีรสเค็มและละเอียดซึ่งเกิดจากแร่ธาตุบางชนิด เป็นอาหารของสัตว์ป่าที่กินหญ้าบางชนิด หรือโป่งคือบริเวณพื้นที่ซึ่งมีแร่ธาตุต่าง ๆ มารวมกัน อันเนื่องมาจากฝนตกหนัก และเกิดขบวนการชะล้าง นำเอาแร่ธาตุ ที่จำเป็นของสัตว์ป่า ออกจากดินทั่วไปรวมกันยังพื้นที่แห่งหนึ่ง แร่ธาตุเหล่านี้เป็นสิ่งซึ่งสัตว์สัตว์ป่าไม่สามารถหาทดแทนได้จากพืช ซึ่งมีคาร์โบไฮเดรตเป็นส่วนประกอบใหญ่ ดังนั้นพื้นดินส่วนนี้ จึงเป็นแหล่งแร่ธาตุสำหรับสัตว์ป่า ซึ่งกินพืชเป็นอาหาร เช่น กวาง เก้ง กระต่าย วัวแดง และช้างป่า เป็นต้น นอกจากนี้โป่งยังเป็นแหล่งอาหารที่สัตว์ลงมากิน เพื่อช่วยในกระบวนการย่อยอาหาร อาจจะเป็นดิน หินหรือน้ำ เป็นประจำ โดยที่บริเวณเหล่านี้จะมีแร่ธาตุและเกลือแร่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่าเป็นปริมาณมาก

ขุนน้ำนางนอนทำให้เห็นการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มคนในอดีต มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนทางสังคมที่เชื่อมโยงกับกลุ่มคนในประเทศอินเดียตามตำนานพระธาตุดอยตุงที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทยจังหวัดเชียงราย และกลุ่มคนที่เป็นชนพื้นเมืองทั้งยังเชื่อมโยงกับกลุ่มคนในประเทศจีนโดยเฉพาะกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในแคว้น ๑๒ ปันนากลุ่มคนต่างๆ มีกิจกรรมทางสังคมรวมถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ทางด้านการเมืองการปกครอง การพัฒนาชุมชน การสร้างสังคมชุมชนให้เข้มแข็งผ่านอารยธรรมความเชื่อและกิจกรรมต่างๆ รวมถึงกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ ในระดับฐานรากที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน นำไปสู่การพัฒนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

และชุมชนมีเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ในตำบลโป่งผามีหมู่บ้านในการปกครองทั้งหมด ๑๒ หมู่บ้าน ๑.หมู่บ้านพื้นราบ ๑๑ หมู่บ้านซึ่งประชากรส่วนใหญ่จะเป็นคนพื้นเมือง หรือไทยล้านนาเป็นส่วนใหญ่ ๒.หมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่าพื้นที่สูง ๑ หมู่บ้าน คือหมู่บ้านสันป่าสัก หมู่ที่ ๗ นอกจากนี้ก็ยังมี ประชากรแฝง ที่เป็น เชื้อชาติอื่น เช่น คนไทยใหญ่ ไทยลื้อ ลัวะ และพม่า

ภาพที่ ๔.๔ วัดบ้านจ้องสถานที่รวมพลอีกจุดหนึ่งช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่าออกจากถ้ำหลวง

พร้อมเอกสารคำบอกเล่าช่วยบอกเล่าตำนานชุมชนและเหตุการณ์

ที่มา : ผู้วิจัย

และอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดอยนางนอน มีบ้านจ้อง หมู่ที่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายตั้งอยู่ร่วมกับหมู่บ้านอื่นๆ และบ้านจ้องเป็นจุดรวมที่สำคัญอีกจุดหนึ่งในการกิจช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่าออกจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย ด้วยเหตุนี้ ทุกคนยังจำไว้ภายใต้จิตใจได้ดี ถึงความเสียสละชีวิต ความจิตอาสาของคนทั่วโลกในปัจจุบัน อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชื่อดังแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงราย นักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติต่างก็ให้ความสนใจกับสถานที่เกิดเหตุของเหล่า ๑๓ หมูป่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑ จึงทำให้มีคนมาเยี่ยมชม ถ้ำหลวง เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีอนุสาวรีย์จำแชม ฮีโร่ถ้ำหลวง ที่เสียชีวิตระหว่างการทำการกู้ภัย ส่งผลให้เกิดการระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่าออกจากถ้ำหลวง เป็นจุดเริ่มต้นเห็นความเคลื่อนไหวครั้งประวัติศาสตร์อยากต่อการลิ้มเล่นในสังคม ส่วนด้านในศาลามีภาพวาดบุคคลสำคัญในการช่วยทั้ง ๑๓ ชีวิต ระลึกพลั้งจิตอาสาสังคมโลกในครั้งนั้น

ภาพที่ ๔.๕ อนุสาวรีย์จำแชม ฮีโร่ถ้ำหลวง

ที่มา : ผู้วิจัย

ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน

วัดบ้านจ้องสถานที่รวมพลอีกจุดหนึ่งช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่าออกจากถ้ำหลวง ตั้งอยู่บ้านจ้อง หมู่ที่ ๑ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ เริ่มจากพ่ออุ้ยตา เตปินใจอพยพมาจากจังหวัดแพร่ได้เห็นทำเลอันเหมาะสมเป็นพื้นที่ราบเชิงเขามีแม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์เริ่มมีราษฎรมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน จึงตั้งหมู่บ้านขึ้นโดยใช้ชื่อว่า บ้านจ้องโดยมีพ่อหนานจันทร์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ปัจจุบันมีนายอาซัน สุภาวรรณ เป็นผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น จึงมีการขยายเขตการปกครองจึงได้แยกหมู่บ้านเพิ่มอีก ๒ หมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ คือบ้านจ้องวัด หมู่ที่ ๙ ปัจจุบันมี นางนภัสสรณ์ ธาตุการ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และบ้านจ้องเด่น หมู่ที่ ๑๐ ปัจจุบันมีนายจรัส นันตาวาง เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประวัติวัดบ้านจ้อง

วัดบ้านจ้อง เดิมเป็นสถานที่เก่าแก่โบราณ เป็นวัดที่รกร้าง ต่อมา มีชาวบ้านที่อพยพ มาจากที่ต่างๆ เช่น จากจังหวัดลำพูน จากอำเภอพาน โดยมีพ่อแสนราช เป็นผู้นำในหมู่บ้านมาสร้างขึ้นเป็นอาราม ในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ โดยได้นิมนต์ พระวงศ์ วิจิตรโต มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก และได้มีเจ้าอาวาสอีกหลายรูป จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๑ มี พระครูวิมลสุนทร (ศรียนต์ สุนทรโร) เป็นเจ้าอาวาส เมื่อท่านได้จำพรรษา ณ สถานที่วัดบ้านจ้องแห่งนี้แล้ว ก็เริ่มมีการพัฒนาวัด เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๘ และ พ.ศ. ๒๕๕๐ มี พระครูสุวิธานสุตสุนทร (สมชาย สุวิธาน) ได้มาเป็นเจ้าอาวาส ก็ได้มีการพัฒนาวัดสืบต่อมา มาจนถึงปัจจุบัน

-ได้ตั้งขึ้นเป็นวัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๒

-ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

-ได้หนังสือรับรองสภาพ ณ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๗

รายนามเจ้าอาวาสตั้งแต่รูปแรก จนถึงปัจจุบัน

๑. พระวงศ์	วิจิตรโต	พ.ศ. ๒๔๔๗ - ๒๔๕๐
๒. พระอ้าย	อดตทิโป	พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๕๓
๓. พระสุรินทร์	สุจินโณ	พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๗
๔. พระจันต๊ะ	จิตตสวโร	พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๔๖๗
๕. พระอินสม	อาภาทโร	พ.ศ. ๒๔๖๗ - ๒๔๙๑
๖. พระครูวิมลสุนทร (ศรียนต์ สุนทรโร)		พ.ศ. ๒๔๙๑ - พ.ศ. ๒๕๔๘
๗. พระครูสุวิธานสุตสุนทร (สมชาย สุวิธาน)		พ.ศ. ๒๕๕๐ จนถึงปัจจุบัน

หมู่ที่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ที่ตั้งอาณาเขต

บ้านจ้อง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ห่างจากที่ว่าการอำเภอ แม่สายประมาณ ๖ กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย ๕๓ กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดบ้านจ้อง หมู่ที่ ๑

ทิศใต้ ติดบ้านนาบง หมู่ที่ ๘

ทิศตะวันออก ติดถนนพหลโยธิน

ทิศตะวันตก ติดดอยจ้อง (ดอยนางนอน)

จำนวนประชากร

บ้านจ้องหมู่ที่ ๙ มีจำนวนประชากร ๓,๒๙๕ คน ชาย ๑,๓๒๕ หญิง ๑,๙๗๐ คน

จำนวนครัวเรือน ๖๐๐ ครัวเรือน

จำนวนประชากร

ประชากร			
รายการ	จำนวน		
	ชาย	หญิง	รวม
ประชากรที่มีสัญชาติไทย	๙๘๘ คน	๓๙๒ คน	๑,๓๘๐ คน
ประชากรที่มีสัญชาติไทยใหญ่	๖๑๕ คน	๑,๐๓๕ คน	๑,๖๕๐ คน
ประชากรที่มีสัญชาติไทยลื้อ	๓๗ คน	๓๓ คน	๗๐ คน
ประชากรที่มีสัญชาติอาข่า	๘๕ คน	๑๑๐ คน	๑๙๕ คน
รวม	๑,๗๒๕ คน	๑,๕๗๐ คน	๓,๒๙๕ คน

สรุป

จำนวนประชากรที่มีสัญชาติไทย ๑,๓๘๐ คน เป็นชาย ๙๘๘ คน เป็นหญิง ๓๙๒ คน

จำนวนประชากรที่มีสัญชาติไทยใหญ่ ๑,๖๕๐ คน เป็นชาย ๖๑๕ คน เป็นหญิง ๑,๐๓๕ คน

จำนวนประชากรที่มีสัญชาติไทยลื้อ ๗๐ คน เป็นชาย ๓๗ คน เป็นหญิง ๓๓ คน

จำนวนประชากรที่มีสัญชาติอาข่า ๑๙๕ คน เป็นชาย ๘๕ คน เป็นหญิง ๑๑๐ คน

จำนวนประชากรทั้งหมด ๓,๒๙๕ คน เป็นชาย ๑,๗๒๕ คน เป็นหญิง ๑,๕๗๐ คน

แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง – ขุนน้ำนางนอน (เตรียมการ) หาดนางนอน เป็นสถานที่เที่ยวในอำเภอแม่สาย โดยปรับปรุงและตกแต่งเดิมจาก"หาดนางนอนธรรมดาๆ ให้มีสีสันขึ้น มีกิจกรรมสร้างสรรค์ชวนให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมด้วยร่มหลากสี แลวนโซว์ จัดกิจกรรมเสริมให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวสามารถสั่งอาหารพร้อมเครื่องดื่มเย็นๆ นั่งรับประทาน ชมความสวยงามของธรรมชาติและรูปถ่าย

ปราชญ์ชาวบ้าน

ผู้นุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณีท้องถิ่น

๑. นางจันทร์ฉาย อ่อนมาก ที่อยู่ ๑๔/๒ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ปราชญ์ชาวบ้าน ทางด้านการฟ้อนรำ

๒. นายเชาว์ เรือนอ่อน ที่อยู่ ๑๒๒ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด

เชียงราย

ปราชญ์ชาวบ้าน ทางด้านดนตรีพื้นเมือง

งานฝีมือ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะสลัก หัตถกรรม จักสาน ทอผ้า ได้แก่

๑. นายวิมล รินนารักษ์ ที่อยู่ ๖๘/๒ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด

เชียงราย

๒. นายแสวก วงศ์ตะกาศ ที่อยู่ ๗๒/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงราย

๓. นายบุญวาท เรือนอ่อน ที่อยู่ ๖๗/๓ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงราย

ผู้มีความรู้ด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ การปรับใช้เทคโนโลยี
ได้แก่

๑. นายคำป็น สมณี ที่อยู่ ๑๖ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มี
ความรู้เรื่องการปลูกพืชผักสวนครัว

๒. นายขวัญชัย เตปินใจ ที่อยู่ ๒๓/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงราย มีความรู้เรื่องการปลูกสตอเบอร์รี่

๓. นางวิมล เชื้อนงาม หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความรู้
เรื่องการปลูกสตอเบอร์รี่

ผู้มีความรู้ด้านการแปรรูปอาหาร ได้แก่

๑. นางยุพา หอมน่าน ที่อยู่ ๔๗/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงราย มีความรู้ด้านการทำแคบหมู

ผู้มีความรู้ด้านความเชื่อ/โหราศาสตร์ ได้แก่

๑. นางยุพา หอมน่าน ที่อยู่ ๔๗/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงราย มีความรู้ด้านโหราศาสตร์

ผู้มีความสามารถด้านการบริหารจัดการ ได้แก่

๑. นายมณี ปฏิสเน ที่อยู่ ๖๙ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
เป็นผู้มีความสามารถบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน หมู่ ๙

๒. นางนภัสสรณ์ ทาตุการ ที่อยู่ ๕๙/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงรายเป็นผู้มีความสามารถบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน

๓. นายชูชาติ ทาตุการ ที่อยู่ ๒/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงรายเป็นผู้มีความสามารถบริหารจัดการตลาดชุมชน

ผู้มีความสามารถด้านอื่นๆ ได้แก่

๑. นางสมนึก ใจหล้า ที่อยู่ ๒๐/๓ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงรายมีความสามารถด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า

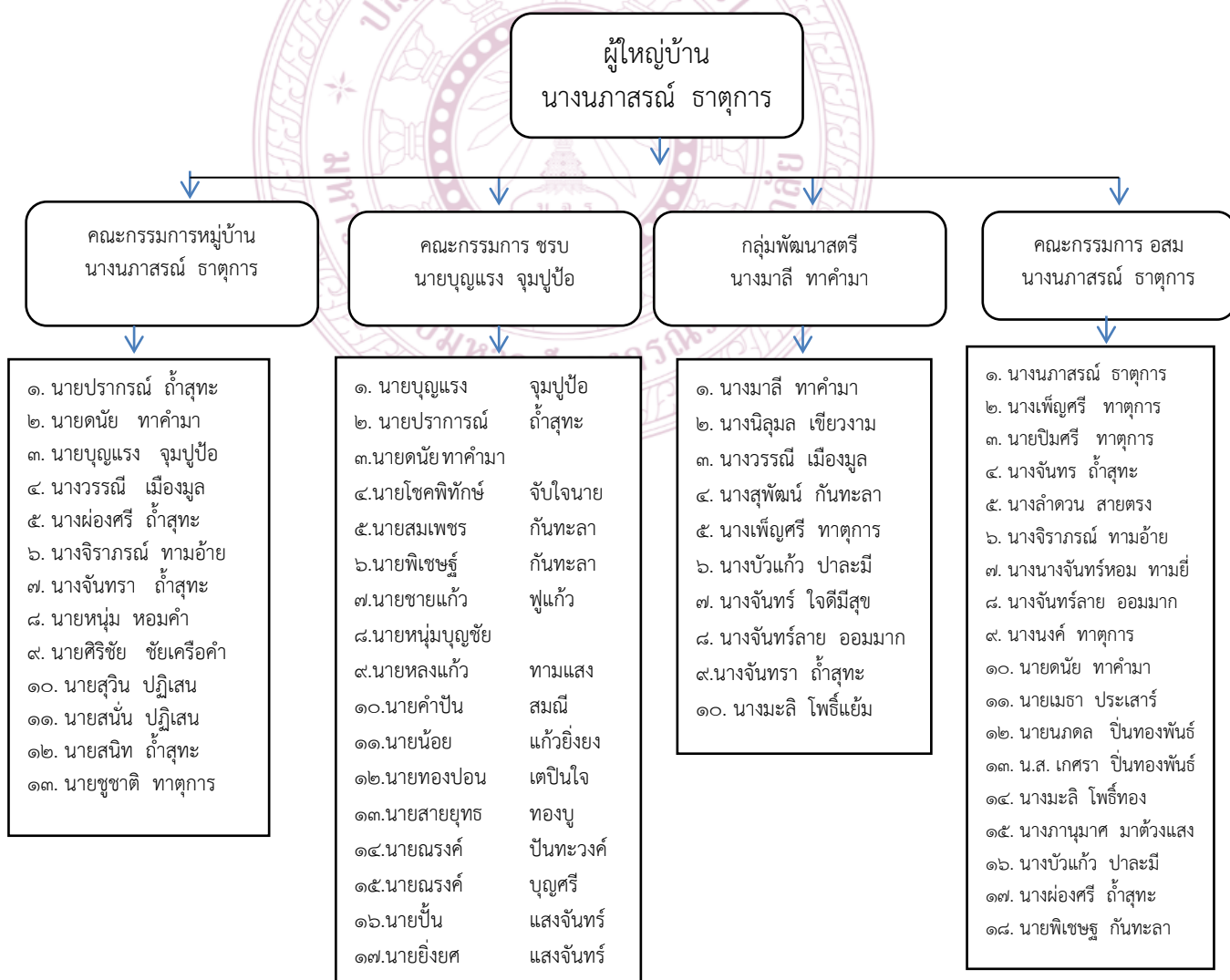
๒. นางจิตติรัตน์ สุรินเปา ที่อยู่ ๗๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงรายมีความสามารถด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า

ภาพที่ ๔.๖ สัญลักษณ์ หมู่บ้าน

ที่มา : องค์การชุมชน

แผนผังโครงสร้างองค์การชุมชนบ้านจ้อง

นอกจากความมหัศจรรย์ในอดีตกับการก่อตั้งชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทั้งเหมือนและต่างทางความเชื่อของชุมชนไม่น้อยกว่า ๓๐ ชุมชนหรือชาติพันธุ์ ทำให้เห็นพัฒนาการและความเคลื่อนไหวของแต่ละชุมชน เชื่อมโยงกิจกรรมจากชุมชน ๑ ไปสู่อีกชุมชน ๑ และการเกิดขึ้นของผู้นำตามตำนานความเชื่อพระธาตุคอยดุงกับการเกิดขึ้นของผู้นำในอดีต และการเกิดขึ้นของผู้นำในเหตุการณ์ ช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่าออกจากถ้ำ

ทั้งนี้จากตำนานของขุนน้ำนางนอน ได้ระบุถึงผู้นำชุมชน ที่ต้องรอคอยการกลับมาของพ่อ และหลังจากพ่อกลับมาได้มอบทรัพย์สมบัติ ให้ไปตั้งชุมชนในรูปแบบของเมือง ทำให้เกิดการพัฒนามืองพัฒนาเศรษฐกิจวางรากฐานความมั่นคงของเมือง และยังคงมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆร่วมกัน สอดคล้องกับเหตุการณ์ หลังช่วยเหลือหมู่ป่าออกจากถ้ำ ได้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆทางด้านการพัฒนาชุมชน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ การถ่ายทำภาพยนตร์ แต่ยังคงเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน และความเชื่อต่างๆที่ถูกบันทึกไว้ตำนานต่างๆ ผสมผสานกับสภาพแวดล้อมของถ้ำขุนน้ำนางนอนทำให้เกิดการรวบรวมบทเรียนใช้เป็นทุนทางสังคม และวางแผนพัฒนาชุมชนได้อย่างน่าอัศจรรย์

ความเข้มแข็งของชุมชน การจัดกิจกรรมชุมชน การรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันยังเชื่อมต่อกับตำนานพระธาตุคอยดุง การทำนุบำรุงรักษาพระธาตุคอยดุง ส่งต่อพลังศรัทธาไปยังคนรุ่นปัจจุบัน ชุมชนร่วมสร้างศรัทธา สร้างความเชื่อมั่นในการนำชุมชนเข้ามาสร้างบ้านแปลงเมืองในภูมิภาคแห่งนี้ และความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับพระธาตุและการปกป้องดูแลรักษาพระธาตุนำไปสู่การสร้างชุมชนและการสร้างกิจกรรมชุมชนแสดงความเคลื่อนไหวทางสังคม กิจกรรมสังคมที่สมาชิกชุมชนได้ดำเนินการร่วมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๗ ความศรัทธาและความเชื่อร่วมพัฒนาชุมชน รักษาป่าอย่างต่อเนื่อง

ที่มา : ผู้วิจัย

การเคลื่อนไหวกิจกรรมชุมชนหลังเหตุการณ์ช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่าออกจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน กลุ่มทีมหมู่ป่าทั้ง ๑๒ คนเลือกมาบวชที่วัดพระธาตุคอยดุงนั้น แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของชุมชนที่ยังคงเชื่อมโยงกับตำนานพระธาตุคอยดุง การทำนุบำรุงรักษาพระธาตุคอยดุง ตามความเชื่อความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เมื่อชุมชนกับ ๑๒ หมู่ป่าบวช จึงเลือกบวชที่วัดประดิษฐานพระ

บรมสารีริกธาตุพระรากขวัญเบื้องซ้ายหรือกระดูกไหปลาร้าเป็นปูชนียสถานที่พระพุทธรศาสนิกชน ทั้งไทยและเมียนมาร์เลื่อมใสศรัทธาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเก่าแก่ของลานนา และเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนจุดสูงสุดบนดอยนางนอนซึ่งเป็นดอยที่ทีมหมูป่าเข้าไปติดอยู่ภายในถ้ำหลวงดอยนางนอน

ตำนานพระธาตุดอยตุงตั้งอยู่จุดสูงสุดบนดอยนางนอน เป็นทุนทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงกลุ่มคนและกิจกรรมทางสังคม เชื่อมโยงกับพุทธประวัติ พระพุทธศาสนา ความศรัทธาของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บนดอยนางนอน บางที่เรียกว่าดอยตาสระหรือดอยสามเศร่า มีลักษณะเหมือนก้อนเศร่าสามเศร่า ปัจจุบันเรียกว่าดอยนางนอน กลุ่มชนที่มาอาศัยอยู่ และทำกิจกรรมต่างๆเชื่อมโยงกันไม่น้อยกว่า ๓๐ ชนเผ่า

ในหนังสือเชียงใหม่และภาคเหนือของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงราย เป็นคนเชียงใหม่เจ้าของหนังสือ ๓๐ ชาติในเชียงราย ช่วยให้เห็นความเข้มแข็งชุมชนย้อนอดีต ลักษณะชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน ความเข้มแข็งของชุมชน กิจกรรมเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกชุมชนทั้งในแง่ของเศรษฐกิจและการสะสมทุนทางสังคม การพัฒนาชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบันแสดงผลการพัฒนาอันนำไปสู่ความยั่งยืนช่วยให้สามารถมองถึงความสัมพันธ์กับช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่าออกจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนในปัจจุบัน

ลักษณะชุมชนบนดอยนางนอน นอกจากสมาชิกชุมชนที่เป็นไทย กลุ่มชาติพันธุ์ก็ยังเป็นสมาชิกชุมชนอีกกลุ่มที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ชาวเขาเผ่าอิก้อ และมุเซอแดง เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่บนดอยนางนอน สมัยโบราณเรียกว่าดอยท่าหรือดอยดำ กล่าวกันว่าจุดเริ่มต้นชุมชนตามตำนานพระธาตุดอยตุง โดยของลูกชายทั้ง ๓ ของปู่เจ้าลาวจกที่รอคอยพ่อคืนดอยลูกนี้ จากตำนานวิเคราะห์ได้ว่า จุดที่รอคอยพ่อได้น่าจะเป็นชุมชนในอดีต เป็นเส้นทางผ่านของนักเดินทางสมัยโบราณ นักเดินทางมาพบกันและทำกิจกรรมต่างๆ ณ จุดนี้ จึงทำให้ลูกชายทั้ง ๓ คนสามารถใช้ชีวิตรอการกลับมาของพ่อได้ สิ่งที่น่ามหัศจรรย์แห่งมิตรภาพดูคล้ายกับเหตุการณ์ลูกชายทั้ง ๓ คน ทีม ๑๓ หมูป่า รอความช่วยเหลือจากนอกกลุ่มคนนอกถ้ำ รอจนได้รับการช่วยเหลือสำเร็จ เช่น กับลูกชายทั้ง ๓ ของปู่เจ้าลาวจกที่รอคอยพ่อคืนดอยลูกนี้

กล่าวกันว่า ชุมชนเคยเป็นที่บรรดาชาวไตวนนำเอาหมากเกลือเสื้อผ้าอาหารมาขายให้แก่ชาวไร่ หน้าผาดอยจ้อง แสดงว่า ชุมชนแห่งนี้น่าจะเป็นชุมชนคนท้องถิ่น มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินการระหว่างสมาชิกในชุมชนของแต่ละชนเผ่าในภูมิภาคแห่งนี้ อีกทั้ง ดอยทั้ง ๓ สภาพภูเขาแวดล้อมกันเชื่อมโยงระหว่างแดนไทยกับ ดินแดนพม่า ซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวเขาเผ่าอิก้อ มุเซอแดงและอีกหลายชนเผ่า การเคลื่อนไหวทำกิจกรรมชุมชนย่อมมีโดยธรรมชาติ อีกทั้ง ความเป็นชุมชน กิจกรรมชุมชนยังเชื่อมโยงกับตำนานพระธาตุดอยตุง เริ่มจากปู่เจ้าลาวจกกับย่าเจ้าลาวจกสองผัวเมียอยู่ดูแลพระธาตุเจ้าบนดอยตุง เป็นที่น่าสังเกตว่าการอยู่ดูแลพระธาตุนั้นไม่สามารถจะอยู่ได้เพียงสองผัวเมีย อาจมีเครือญาติหรือบุคคลอื่นๆ ร่วมศรัทธาดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ทำให้เกิดเป็นชุมชนเล็กๆ จัดกิจกรรมทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุง ส่งต่อกิจกรรมการดูแลกิจกรรมทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุง

กิจกรรมชุมชนเกิดขึ้นต่อเนื่อง และอาจทำให้เกิดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ได้ นั้นเพราะ การติดต่อระหว่างชุมชนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของชุมชนหนึ่งกับอีกชุมชนหนึ่ง การเคลื่อนไหวเคลื่อนย้ายชุมชนในภูมิภาคนี้ กล่าวกันว่าเป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของราชวงศ์ลาว(ลวจังกราช) ผู้เป็นต้นวงศ์ของ

พระญามังราย ก่อนจากเคลื่อนย้ายมาสร้างบริเวณลุ่มน้ำกกและแม่น้ำโขง ลักษณะการเคลื่อนไหวทางสังคม การส่งโอรสไปปกครองเมืองต่าง จึงน่าจะมีการติดต่อระหว่างชุมชน มีกิจกรรมทางการเมือง การปกครองระหว่างกัน มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างกัน เมื่อชุมชนเข้มแข็งขึ้น มีขนาดใหญ่ขึ้น จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนและผู้ปกครองชุมชนเมือง เช่น พะเยา เชียงคำ เชียงของ เป็นต้น ทั้งนี้ ชุมชนยังสัมพันธ์กับเมืองยวนของคนยวนหรือคนไทยยวนในสมัยกรุงศรีอยุธยาเรียกคนอาณาจักรล้านนาว่า “ยวน” ซึ่งกลุ่มคนไทยยวน ชุมชนไทยยวนยังส่งต่อความเป็นชุมชนมาถึงปัจจุบัน ส่งต่อความเชื่อ ความศรัทธา แสดงความเข้มแข็งชุมชนโดยมีศาสนสถานทางศาสนาที่ชุมชนร่วมสร้าง ร่วมถึงสถานที่สำคัญและกิจกรรมชุมชน

นอกจากนี้ วิถีชุมชนที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชน ก่อนเกิดเหตุการณ์ช่วยเหลือ นำ ๑๓ ชีวิตทีมหมูป่าออกจากถ้ำหลวง และหลังเหตุการณ์ช่วยเหลือ นำ ๑๓ ชีวิตทีมหมูป่าออกจากถ้ำหลวง ชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่อาศัยศาสนสถานในชุมชน เป็นแกนกลางเชื่อมโยงสมาชิก ชุมชนให้เกิดการร่วมพลังศรัทธาพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ส่งต่อการพัฒนามาถึงปัจจุบัน ทั้งยังก่อให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม สร้างความเข้มแข็งเกิดจากครอบครัว ศาสนา สถานศึกษา หรือ บวร ร่วมจัดกิจกรรมในชุมชน สามารถใช้เป็นภูมิคุ้มกันชุมชน การแก้ปัญหา ภายในชุมชน และนำหลักคำสอนทางศาสนา ความศรัทธาให้เกิดการจัดการชุมชน สร้างความสามัคคี ในชุมชน ช่วยให้เกิดความมั่นคงในระดับชุมชนหมู่บ้าน

ภาพที่ ๔.๘ การพัฒนาเยาวชนอบรมเตรียมสอบธรรมศึกษา
ที่มา : ผู้วิจัย

วัดมณโฑธรรมกายาราม (ศาสนาพุทธ)

วัดมณโฑธรรมกายาราม (ศาสนาพุทธ) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๑ บ้านถ้ำ ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ. เชียงราย ปัจจุบันมีพระภิกษุโกศลเถร (ชววิทย์ อคฺคฺวิฑฺโฑ) เป็นเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีนายเดชบรร จันทร้อย เป็นไวยาวัจกร และมีนายวิรินทร์ เตือนแจ่ม เป็นมัคนายก

ประวัติโดยสังเขป เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๑ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ได้มีคำสั่งให้พระชววิทย์ อคฺคฺวิฑฺโฑ พร้อม

ด้วยพระมหาประดิษฐ์เดินทางมาเพื่อสำรวจทรัพย์สินในสำนักปฏิบัติธรรมกายารามแห่งนี้โดยมีมูลเหตุจากการถึงแก่กรรมภาพของ พระอาจารย์สมศักดิ์ มหัพพะโล และในโอกาสต่อมาท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาธีรราชังคลาจารย์ ได้มีบัญชาให้พระชววิทย์ อคฺควิชฺโชเดินทางมาปฏิบัติศาสนกิจสืบต่อจากพระอาจารย์สมศักดิ์ มหัพพะโล ซึ่งเริ่มเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒

ปัจจุบันมีพระภิกษุ สามเณร ดังนี้

๑.พระภิกษุโกศลเถร (ชววิทย์ อคฺควิชฺโช) เจ้าอาวาส

๒.พระครูวรมาตุโสภณ (จักร เขมจาโร)

๓.พระปลัดชานนท์ ชยาภินนโท

๔.พระณภคพล ญฺฐพฺโล

๕.พระมหาวัฒนา กวีวิโส

๖.สามเณรนนท์ ตาลไทย

๗.สามเณรสาม แสงใหม่

๘.สามเณรสมชาย บุญรอด

๙.สามเณรสมพงษ์ สอใส

๑๐.สามเณรหนุ่ม ไทยใหญ่

๑๑.สามเณรคำอ่อง ไทยใหญ่

๑๒.สามเณรแสงแก้ว ไทยใหญ่

๑๓.สามเณรแสงดาว ไทยใหญ่

วัดถ้ำปลา (ศาสนาพุทธ)

วัดถ้ำปลา ตั้งอยู่เลขที่ ๕๕ หมู่ที่ ๕ บ้านห้วยปูแกง ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๒ ที่ดินตั้งวัด จำนวน ๑๑๐ ไร่ ๓ งาน ๓๐ ตารางวา ปัจจุบันพระใบฎีกาหล้า ฐริวฑฒโน รักษาการเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย มีนายบุญธรรม หิริญถาวรกุล เป็นไวยาวัจกร และมีนายดวงจันทร์ ชันอุระ เป็นมัคนายก

ประวัติโดยสังเขป

ตามตำนานโยนกกล่าวว่า ราวพรรษาที่ ๑๙-๒๐ หลังการตรัสรู้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ ณ โยนกนาคนคร ทรงบิณฑบาตในเมืองแล้วเสด็จไปฉันทเพลที่ถ้ำปุม จากนั้นทรงดำเนินไปที่ถ้ำเปลวปล่องฟ้า นำห่อหมกปลาและปลาไม้หีบปิ้งที่ได้รับบิณฑบาตรมาอธิษฐานให้เขากลับมีชีวิตให้พระอานนท์เท้าน้ำจากบาตร และเทพาลงรูเหวถ้ำเปลวปล่องฟ้า น้ำนั้นได้ไหลออกหน้าผาทางทิศตะวันออกเกิดเป็นถ้ำปลาและแม่น้ำ ถึงปัจจุบันนี้ พระองค์ทรงมอบพระเกสาเส้นหนึ่งบรรจุในก้อนหินใหญ่และปิดรูเหวที่ทรงเทน้ำนั้นไว้เพื่อเป็นที่สักการะ และตรัสว่าที่หินก้อนใหญ่ในถ้ำเคยมีอดีตพระพุทธเจ้าทุกพระองค์เสด็จมาให้เกสาธาตุไว้ พระเจ้าอชุตตราชแห่งเมืองเชียงแสนได้รับสั่งให้สร้างสถูปเจดีย์ครอบหินที่บรรจุพระเกสาธาตุทั้งที่ถ้ำปุมและถ้ำเปลวปล่องฟ้า สถูปเจดีย์นี้จึงมีชื่อว่า พระธาตุเจดีย์เปลวปล่องฟ้า

ประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณร ดังนี้

๑.พระใบฎีกาหล้า ฐริวฑฒโน รักษาการเจ้าอาวาส

๒.พระมั่ง คุดตมโม

- ๓.พระวิลาส สุจินโณ
- ๔.พระเอกชัย อสิญาโน
- ๕.สามเณรฉัตรชัย เป้งเขียว
- ๖.สามเณรกิตติศักดิ์ ศรีสุข
- ๗.สามเณรนวนลคำ วงศ์คำ
- ๘.สามเณรอนุวัฒน์ แสงคำ
- ๙.สามเณรชัยยศ คำงาม
- ๑๐.สามเณรสมพงษ์ แสงคำ

๑๑.สามเณรสาคร คำงาม

วัดถ้ำเสาหินพญานาค (ศาสนาพุทธ)

วัดถ้ำเสาหินพญานาค ตั้งอยู่เลขที่ ๓๙๙ หมู่ที่ ๓ บ้านถ้ำปลา ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ. เชียงราย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๑ ที่ดินตั้งวัด ๙๐ ไร่ ๑ งาน ๕๕ ตารางวา ปัจจุบัน พระครูประภัสร์จิตสังวร เป็นเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย มีนายธวัช อินตะวงค์ เป็นไวยาวัจกร และมีนายเมืองใจ โกแสนตอ เป็นมัคนายก .

ประวัติโดยสังเขป

ถ้ำเสาหินพญานาค สภาพวัดแต่เดิมก่อนสร้างวัด มีลักษณะเป็นเนินดินมีคูน้ำล้อมรอบบริเวณ คล้ายกับที่ตั้งของเมือง(เวียง)ในสมัยก่อนๆ ด้านทิศตะวันตกติดกับภูเขา มีลำห้วยเล็กมีน้ำไหลออกจากภูได้ถ้ำ ไหลมารวมที่เดียวกันกับลำน้ำที่มาจากถ้ำปลาและถ้ำน้อย แล้วไหลออกไปสู่ในหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ หลวงพ่อนิรมล สุทธิญาโณ ได้ย้ายมาจากพุทธสถานถ้ำปลามาพัฒนาที่นี้ ตอนแรกนั้นยังไม่มีประชากรอุปถัมภ์ ต่อมาภายหลังเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๑๙ ชาวบ้านที่เคยอุปถัมภ์พุทธสถานถ้ำปลาได้แยก หมู่บ้าน มาขออุปถัมภ์บำรุงกับหลวงพ่อ ท่านจึงอนุญาตให้มาบำเพ็ญบุญได้ ต่อจากนั้นก็ได้เริ่มสร้างเสนาสนะขึ้นหลายอย่าง อาทิเช่น กุฏิ วิหาร ศาสนา และห้องน้ำ เป็นต้น

ชื่อวัดถ้ำเสาหิน ตั้งตามชื่อของถ้ำที่อยู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งในถ้ำนั้นมีลักษณะเป็นหินย้อยลงมาจรดเบื้องล่าง มีสันฐานคล้ายเสาบ้านมีหลายๆต้น ในถ้ำนั้นลึกเข้าไปประมาณ ๕๐-๗๐ เมตร(เคยเป็นที่เก็บวัตถุโบราณ)ที่สุดของถ้ำเป็นที่โล่งกว้าง ณ ที่ตรงนี้จะเรียก ว่า ลาน(ช่วง)พญานาค อันเป็นที่มาของคำว่า"ถ้ำเสาหินพญานาค"ดังกล่าว

ประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณรดังนี้

- ๑.พระครูประภัสร์จิตสังวร เจ้าอาวาส
- ๒.พระมหาจักรินทร์ กุศลจตุโต
- ๓.สามเณรขวัญชัย จันทาพูน
- ๔.สามเณรณัฐพนธ์ เชื้อเจ็ดตน
- ๕.สามเณรน้อง ลองใจคำ
- ๖.สามเณรเพชร ชัยปัญญา

วัดสันเกล็ดทอง (ศาสนาพุทธ)

วัดสันเกล็ดทอง ตั้งอยู่เลขที่ ๑๘๙ หมู่ที่ ๗ บ้านสันเกล็ดทอง ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ. เชียงราย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๔ ที่ดินตั้งวัด ๔ ไร่ ๔ งาน ๙๖ ตารางวา ปัจจุบันมีพระอธิการเสาร์คำ

สุเมโธ เป็นเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย มีนายคำ ใจสูง เป็นไวยาวัจกร และมีนายปั่นแก้ว กันทะวงศ์ เป็นมัคนายก

ประวัติโดยสังเขป

เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๔ เริ่มเป็นอารามบูรณะเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๑ นายแก้ว คงยืนได้บริจาคที่ดินให้วัด โดยมีนายตัน ดวงดี หมั้นจินดาวงค์ นายแก้ว ใจพรหม นายใจ นาใจ และนายแก้ต คงยืน เป็นผู้นำชาวบ้านก่อสร้างวัดสันเกล็ดทองในสมัยนั้น

ประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณร ดังนี้

๑.พระอธิการเสาร์คำ สุเมโธ เจ้าอาวาส

๒.พระกิง ปภสฺสโร

๓.พระจันทร์ดีบ อาทโร

สำนักสงฆ์ บ้านโป่งเหนือ (ศาสนาพุทธ)

สำนักสงฆ์ บ้านโป่งเหนือ ตั้งอยู่เลขที่ หมู่ที่ ๘ บ้านโป่ง ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๕ ที่ดินตั้งวัด ๖ ไร่ ปัจจุบันมีพระธงชัย หาสมนโน เป็นเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย มีนายวีเชียร นาใจ เป็นไวยาวัจกร และมีนายบุญส่ง ไห้ววิชัย เป็นมัคนายก

ประวัติโดยสังเขป

สำนักสงฆ์ บ้านโป่งเหนือ ชาวบ้านบ้านโป่งเหนือและผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันก่อสร้างสำนักสงฆ์แห่งนี้ เนื่องบ้านโป่งเหนือยังไม่มีสถานที่ปฏิบัติธรรม และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๕ ตอนนั้นมีพระจำพรรษาอยู่ ๓ รูป ปัจจุบันกำลังดำเนินการก่อสร้างวิหาร

ประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณรดังนี้

๑.พระธงชัย หาสมนโน เจ้าอาวาส

๒.พระจำลอง สจฺจกนฺโต

๓.พระนพดล อภิวิณฺโณ

วัดกวนยินซื่อ (ศาสนาพุทธ) วัดจีน

วัดกวนยินซื่อ (วัดจีน) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๔ บ้านถ้ำสันตสุข ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย เจ้าอาวาส ชื่อ ฉงเวีอะ

ประวัติโดยสังเขป

วัดแห่งนี้ก่อสร้างเมื่อประมาณ ๕๕ ปีก่อน ผลัดเปลี่ยนเจ้าอาวาสมา ๓ สมัย สมัยแรกเป็นชาย ๒ สมัยหลังเป็นหญิง โดยงบประมาณก่อสร้างวัดได้มาจากเงินบริจาคของคนในชุมชนจีน ซึ่งได้อพยบมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ในยุคที่พรรคก๊กมินตั๋งสู้รบกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน ทางชาวไทยได้จัดสรรให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นที่อาศัยของชาวจีน ตอนนั้นเกิดการรบที่ชายแดนไทย ตชด. ให้ชาวจีนไปช่วยรบ ต่อมาทหารย้ายถิ่นฐานออกไป รัฐบาลไทยจึงให้ ตชด.มาสอนหนังสือที่ชุมชนชาวจีนโดยถูกเรียกในชื่อ จีนกองพล ๙๓ , จีนฮ่อ , จีนอพยบ หมายถึงชาวจีนกลุ่มเดียวกัน โดยมีวัดแห่งนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธ ที่นี้จัดกิจกรรมมากมาย เช่น งานกินเจเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ พิธีทำบุญต่างๆ ประเพณีตรุษจีน เป็นต้น

วัดบ้านถ้ำ (ศาสนาพุทธ)

วัดบ้านถ้ำ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๖๐ หมู่ที่ ๑๒ บ้านถ้ำพัฒนา ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๓ ที่ดินตั้งวัด ๗ ไร่ ๘๒ ตารางวา ปัจจุบันมีพระจิระศักดิ์ จริสุโก เป็นเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีนายสมนึก มณีวรรณ เป็นไวยาวัจกร และมีนายศรีนวล โกแสนตอเป็นมัคนายก

ประวัติโดยสังเขป

วัดบ้านถ้ำ ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๗ และได้ทำการผูกพัทธสีมา เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๓ ซึ่งทางวัดบ้านถ้ำได้มี พระอธิการทองสุข สุขวัฒน ได้มาก่อตั้งวัด ชื่อว่า วัดบ้านถ้ำ ตามชื่อของหมู่บ้าน เมื่อท่านได้มาจำพรรษา ณ สถานที่แห่งนี้แล้ว ท่านก็ได้เริ่มพัฒนา วัดบ้านถ้ำให้เป็นสถานที่ทำบุญและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา วัดบ้านถ้ำได้มีการพัฒนามาตลอดจนถึงปัจจุบันนี้

ประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณร ดังนี้

- ๑.พระจิระศักดิ์ จริสุโก เจ้าอาวาส
- ๒.พระมหาจรินทร์ อริยุชโย
- ๓.สามเณรสมชาย ชัยอนันท์
- ๔.สามเณรเกรียงไกร ชัยอนันท์
- ๕.สามเณรกำพล ชัยอนันท์
- ๖.สามเณรดาว คำหล้า
- ๗.สามเณรนิกร ชัยอนันท์

วัดบ้านดง (ศาสนาพุทธ)

วัดบ้านดง ตั้งอยู่เลขที่ ๒๔๙ หมู่ที่ ๒ บ้านดง ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย ก่อตั้งเมื่อ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๘๖ ที่ดินตั้งวัด ๔ ไร่ ๑ งาน ๓๗ ตารางวา ปัจจุบันมีพระพรชัย อินทวิโส เป็นเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีนายอ้าย ทองคำ เป็นไวยาวัจกร และมีนายบุญมี ปินตาดวงเป็นมัคนายก

ประวัติโดยสังเขป

แต่เดิมผู้คนมักจะเรียกว่า บ้านดงม่วงคำ พื้นที่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีลักษณะเป็นที่ราบสูงตามคำบอกเล่าว่าเป็นป่าไม้นานาพันธุ์หนาที่บิมีความสมบูรณ์ชุ่มชื้น ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เพราะมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่ผุดออกมาจากพื้นดิน แหล่งน้ำแห่งนี้ชาวบ้านเรียกว่า น้ำบ่อไหลหาง เพราะมีสายน้ำที่ไหลทอดออกจากบ่อเป็นทางยาว ไปหล่อเลี้ยงในการเกษตร และเป็นที่ล่าสัตว์ของชาวบ้าน บริเวณที่แหล่งน้ำจะมีต้นมะม่วงขนาดใหญ่ ขนาดลำต้นประมาณ เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑.๘๐ ซม. ตั้งตระหง่านอยู่เห็นชัดเจนเป็นมะม่วงพันธ์ป่าชนิดหนึ่ง ยามฤดูออกผลจะสุกเหลืองอร่าม ชาวบ้านที่พบเห็น เรียกว่า มะม่วงคำ ตามคำบอกเล่าว่าเป็นเส้นทางผ่านไปมาของชาวบ้านที่เดินทางไปนมัสการพุทธสถานถ้ำปุม ต่อมาได้มีราษฎรเข้ามาจับจองอยู่ตามลำดับ ตามคำบอกเล่าของพ่อหลวงบุญเป็ง จันทาพูน ซึ่งได้เข้ามาอยู่ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๐

ประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณร ดังนี้

- ๑.พระพรชัย อินทวิโส เจ้าอาวาส

๒.สามเณรอินบุญ สมศรี

๓.สามเณรก่อสัน ไทยใหญ่

๔.สามเณรสมบุญ ไทยลื้อ

๕.สามเณรตีบ ไทยใหญ่

๖.สามเณรหนุ่มแสง ไทยใหญ่

๗.สามเณรบุญ ไทยลื้อ

พุทธสถานถ้ำปุม (ศาสนาพุทธ)

พุทธสถานถ้ำปุม ตั้งอยู่เลขที่ ๒๐๕ หมู่ที่ ๒ บ้านดง ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย ปัจจุบันมีพระไพรินทร์ จนทโก เป็นเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีนายยวงคำ คักกันหา เป็นไวยาวัจกร และมีนายปัน บุญวงศ์ เป็นมัคนายก

ประวัติโดยสังเขป

พุทธสถานถ้ำปุมนี้อยู่ในเขตบ้านดง หมู่ที่ ๒ ตำบลโป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย ที่มีประเพณีประจำปีในการทำบุญในวันแรม ๙ ค่ำเดือน ๖ ของทุกปี ชาวบ้านเรียกประเพณี ถ้ำปุม – ถ้ำปลา

ถ้ำปุม มีลักษณะเป็นถ้ำที่อยู่บนหน้าผาสูงจากพื้นดิน ประมาณ ๓๐ เมตร ทางขึ้นเป็นบันได ๗๓ ขั้น ลึกประมาณ ๑๓๒ เมตร ถ้ำนี้มีลักษณะเด่น คือ บริเวณเหนือทางเดินก่อนเข้าถ้ำ จะปรากฏรูปปั้นสิงห์ อายุประมาณ ๒๐๐ ปี ตั้งเด่นตรงหน้าหันหน้าไปทางทิศเหนือสูงขึ้นไป ประมาณ ๑๖ เมตร นอกจากนี้ภายในถ้ำยังมีหินงอกเป็นปุม (ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์) เต้นชดชาวบ้านจึงเรียกถ้ำนี้ว่า ถ้ำปุม ภายใน มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ให้นักท่องเที่ยวมาสักการะบูชาด้วยภายในถ้ำ เมื่อเดินเข้าไประยะประมาณ ๖๐ เมตรจะมีทางเดินด้านขวามือจะพบหน้าผาสูงประมาณ ๓.๘๐ เมตรกว้างประมาณ ๑.๕๐ เมตร มีลักษณะเป็นหินย้อยติดหน้าผาติดต่อกันคล้ายน้ำตกสวยงามมาก เมื่อเดินเข้าไประยะทางประมาณ ๘๘ เมตรจะมีทางเดินแยกทางขวามือสามารถทะลุออกทางเดินเดิมอีกด้านหนึ่งได้ในลักษณะครึ่งวงกลม ระหว่างทางนี้จะมีบ่อน้ำซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "บ่อน้ำทิพย์" มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๐ เมตร ต่อจากนั้นที่ระยะทางประมาณ ๑๑๐ เมตร จะพบแนวหินย้อยเป็นริ้วติดต่อกันเกาะติดผนังถ้ำเป็นทางยาวติดต่อกันเป็นสีขาวยคล้ายน้ำตกสวยงามมากและบริเวณปลายสุดของถ้ำมีพระพุทธรูปปางสมาธิหน้าตักกว้าง ๓๒ นิ้ว สูง ๔๖ นิ้ว ตั้งเด่นเป็นสง่าให้พุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชา

ประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณร ดังนี้

๑.พระไพรินทร์ จนทโก เจ้าอาวาส

๒.พระจิริพล จิรวฑโฒ

๓.พระชัยไพศาล ชยมงคลโ

๔.พระสมาน ธีรปญโญ

๕.พระคำแพง ปิยธมโม

๖.พระเทวราช เทวธมโม

๗.พระมงคล มงคลโ

๘.พระสาคร โสภณคุณ

๙. พระสุข สุโขโต

วิปัสสนาสถาน คุรุบ้านน้อยอริยเมธี (เจ้าน้อยดาทิพย์) ศาสนาพุทธ

วิปัสสนาสถาน คุรุบ้านน้อยอริยเมธี (เจ้าน้อยดาทิพย์) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๘ บ้านโป่ง (หมู่บ้านพระเจ้าทันใจ) ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย ปัจจุบันมีพระปณฺติ ปณฺญารสี เป็นเจ้าอาวาส สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

ประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณรดังนี้

๑. พระปณฺติ ปณฺญารสี เจ้าอาวาส

๒. พระเอกชัย อริยเมธี

มัสยิดดารุ้ลฮูดา (ศาสนาอิสลาม)

มัสยิดดารุ้ลฮูดา ตั้งอยู่เลขที่ ๗๖ หมู่ที่ ๔ บ้านถ้ำสันติสุข ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย นายสมเกียรติ แสงยอด หรือ มุฮัมหมัด ซาลิฟ กรรมการมัสยิดดารุ้ลฮูดา

ประวัติโดยสังเขป

มัสยิดดารุ้ลฮูดาบ้านถ้ำสันติสุข ซึ่งเป็นมัสยิด ทางภาคเหนือบนสุด ซึ่งชุมชนแห่งนี้ ถือได้ว่าเป็นชุมชนเก่าแก่มากกว่า ๖๐ ปีที่มีพี่น้องมุสลิมไทยเชื้อสายจีน อาศัยอยู่ มีสภามุขประมาณ สิบกว่าหลังคาเรือน ประชากรมุสลิมมีประมาณ ๕ - ๖๐ คนขึ้นไป โดยได้ขึ้นทะเบียนขึ้นกับกรมการศาสนาอย่างถูกต้องเมื่อปี พุทธศักราช ๒๕๔๙ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายบนเส้นทางพหลโยธิน มุ่งหน้าสู่อำเภอแม่สาย ถึงจุดตรวจ บ้านถ้ำ ก่อนถึงแม่สาย ๑๐ กว่ากิโล ก็เลี้ยวซ้ายเข้าไป ประมาณ ๔ - ๕ ก.ม. ผ่านวิทยาลัยอาชีวศึกษาแม่สาย มีแยกเลี้ยวขวา ๓๐๐ ม. มุสลิมส่วนใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่ เป็นชาวจีนที่อพยพมาพร้อมกับทหารจีน เล่ากันว่า *ในวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๙๓ กิ่งอำเภอแม่สายได้รับยกฐานะเป็นอำเภอ ในปีเดียวกันนั้น แม่สายก็ได้เป็นศูนย์รับผู้อพยพซึ่งเป็นทหารกองพล ๙๓ จาก ยูนาน ซึ่งฝ่ายแพ่งสงครามต่อคอมมิวนิสต์ในประเทศจีน แดกหนีเข้าพม่าและถูกพม่าผลักดันถอยร่นมาทางชายแดนด้านตะวันตกของอำเภอแม่สายชาวแม่สายได้เห็นเครื่องบินพม่าทิ้งระเบิดลงบนสันเขาหลังตลาดแม่สายอยู่ย่นานนับสัปดาห์ ก่อนที่รัฐบาลไทยจะตัดสินใจรับทหารจีนฮ่อมาเป็นประชากรรุ่นใหม่ของประเทศ โดยจัดที่อยู่ให้ที่บ้านถ้ำ ทหารกองพล ๙๓ เหล่านี้ คือบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีนฮ่อในบ้านถ้ำ ตลาดใหม่หน้าอำเภอแม่สาย บ้านห้วยไคร้ และที่ดอยแม่สะลอง อำเภอแม่จัน ที่พิเศษอีกอย่างหนึ่ง หากมาถึงชุมชนมัสยิดแห่งนี้ สิ่งที่ขาดไม่ได้คือปัจจุบัน พี่น้อง หลากหลายศาสนา หลากหลายวัฒนธรรม ยังคงมีการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี ในหมู่บ้านแห่งนี้ ด้วยความรัก ความเข้าใจ การใส่ใจซึ่งกันและกัน

คริสตจักรบ้านดง

คริสตจักรบ้านดง (ศูนย์คริสเตียนอิมมานูเอล EMMANUEL GOSPEL FELLOWSHIP) ภาคที่ ๑๒ แห่งสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย ที่ตั้งเลขที่ ๒๐๑ หมู่ที่ ๒ บ้านดง ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ประธานคริสตจักร คุณบุญเชื้อ ยะคอ

ประวัติ

เมื่อประมาณ ๒๐ ปีก่อนมีผู้เชื่อมาอยู่ในหมู่บ้าน “บ้านดงม่วงคำ” เป็นชนเผ่าอาข่า แต่ตอนนั้นไม่มีคริสตจักรของชนเผ่าอาข่า จึงพากันไปเข้านมัสการที่ “คริสตจักรแบปติสบ้านถ้ำ” ซึ่ง

เป็นคริสตจักรจีน เมื่อไปเข้าโบสถ์จีนก็ไม่มีแปลภาษาอาข่า ทำให้ฟังไม่รู้เรื่อง จึงแยกออกมานมัสการเองที่บ้านของผู้เชื่อครอบครัวหนึ่งโดยใช้ภาษาของตนเองในการนมัสการพระเจ้า และมีผู้เชื่อที่รู้พระคัมภีร์สอนพระคำของพระเจ้าและนำพี่น้องนมัสการ จากนั้นก็ต้องย้ายที่นมัสการอยู่หลายครั้งและเข้าตามบ้านพี่น้องคริสเตียนเพราะยังไม่มีอาคารโบสถ์

หลังจากนั้นมีอาจารย์ท่านหนึ่งมาเป็นศิษยาภิบาล ซึ่งเวลานั้นก็ยังใช้บ้านพี่น้องในการนมัสการพระเจ้า ต่อมาไม่นานก็มีปัญหาเรื่องเงินถวายทรัพย์ ทำให้แตกแยกออกเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มที่อยู่ฝ่ายอาจารย์ท่านนั้น และกลุ่มที่แยกออกมา(กลุ่มที่แยกออกมาก็คือกลุ่มศาลาธรรมบ้านดงม่วงคำ) ที่ต้องแยกออกมาเพราะความคิดเห็นไม่ตรงกันเรื่องการใช้จ่ายเงินถวายทรัพย์ ตอนนั้นกลุ่มที่แยกออกมามี ๑๘ ครอบครัวด้วยกัน เมื่อแยกตัวออกมาก็ต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องอาคารคริสตจักรที่จะใช้นมัสการ และไม่มีศิษยาภิบาลด้วย

หลังจากนั้นไม่นานก็ตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือจาก อ.หลิงเหมยหยุน ซึ่งตอนนั้นเป็นมิชชันนารีที่รับใช้เป็นหัวหน้าคณะ EGF แห่งประเทศไทยอยู่ที่แม่ไร่ ไปขอให้อาจารย์มาเลี้ยงดูและสร้างอาคารโบสถ์ให้ จากนั้นอาจารย์ท่านนี้ก็รักพี่น้องอาข่า และห่วงใยลูกแกะของพระเจ้าที่ไม่มีผู้เลี้ยง ท่านจึงของบประมาณสนับสนุนจากต่างประเทศ และมาซื้อที่ดินให้เป็นเนื้อที่ ๓ งาน และในปี ค.ศ.๒๐๐๒ ก็มาสร้างอาคารโบสถ์ให้และหาศิษยาภิบาลมาประจำอยู่ที่คริสตจักรด้วย

แล้วอยู่มาเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๓ เกิดปัญหาความขัดแย้งในคริสตจักรอีกครั้ง ทำให้มี ๗ ครอบครัวย้ายออกไปเข้าโบสถ์เดิมที่เคยอยู่ แล้วยังคงเหลืออีก ๑๑ ครอบครัวในศาลาธรรมบ้านดงม่วงคำ แต่ปัจจุบันมีผู้เชื่อเพิ่มมาอีก ๑ ครอบครัว เป็น ๑๒ ครอบครัวแล้ว

เมื่อมีอาคารโบสถ์และศิษยาภิบาลแล้ว ก็มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายครั้งภายในคริสตจักร คือ การเปลี่ยนศิษยาภิบาล ในศาลาธรรมบ้านดงม่วงคำเคยมีอาจารย์มาประจำเป็นศิษยาภิบาลอยู่หลายท่าน และเคยมีช่วงเวลาที่ไม่มีศิษยาภิบาลประมาณ ๔ ปี (ค.ศ.๒๐๑๔-๒๐๑๘) และเมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ค.ศ.๒๐๑๘ อาจารย์หมีซู อาซือ พร้อมครอบครัวก็ได้เข้ามารับใช้พระเจ้าทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูฝูงแกะของพระองค์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

คริสตจักรชาวเอนอาข่า

คริสตจักรชาวเอนอาข่า (CHARIS AKHA CHURCH) สังกัดสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย ที่ตั้งเลขที่ ๒๑๒ หมู่ที่ ๒ บ้านดง ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ผู้ดูแล คริสตจักรชาวเอนอาข่า และอาจารย์ (ผู้นำ) ศิษยาภิบาล นางสาวอนูธิดา อภิชัย ภูมริน หรือ อายิง

ประวัติโดยสังเขป

คริสตจักรชาวเอนอาข่าแห่งนี้เป็น คริสตจักรแห่งแรกของตำบลโป่งงาม โดยสมาชิกช่วยกันบริจาคสร้างและหาทุนจากต่างประเทศ ปี ๒๕๕๙ นี้ก็มีอายุครบ ๑๗ ปีแล้ว โบสถ์แห่งนี้ใช้ภาษา อาข่าในการทำพิธีชาวอาข่าผู้นับถือศาสนา คริสต์มาที่นี้ ๓๓ ครอบครัว นับเป็นจำนวน กว่า ๖๐ คน ถ้ารวมเด็กด้วยเป็น ๗๐-๘๐ คน โดยมาจากหลายชุมชน ทั้งผาฮี้ผาหมีผาแตก และหนองผ่า คนกลุ่มนี้ดั้งเดิมนับถือบรรพบุรุษ แต่บางครอบครัวเปลี่ยนความเชื่อแล้วย้ายมา ตั้งถิ่นฐานที่พื้นราบ ส่วนบางครอบครัวย้าย ลงมาก่อนแล้วจึงเปลี่ยนความเชื่อ “ชาวคริสต์เข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์แต่ วัน

อื่นๆ ก็มีกิจกรรมเช่นกัน อย่างวัน จันทรพัธ และศุกร์มีการศึกษา พระคัมภีร์วันพฤหัสบดีเป็นคืนอธิษฐาน ส่วนวันเสาร์มีกิจกรรมสำหรับอนุชนและเด็ก ทั้ง เล่นเกม ร้องเพลง และสันทนาการ”

คริสตจักรแบปติสบ้านถ้ำ

คริสตจักรแบปติสบ้านถ้ำ สังกัดสภาคริสตจักรในประเทศไทย ตั้งอยู่เลขที่ ๓๔๓ หมู่ที่ ๔ บ้านถ้ำสันติสุข ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ประวัติโดยสังเขป

มิชชันนารีคณะแบปติสต์ จากสหรัฐอเมริกา เข้ามาทำการประกาศข่าวดี ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๗๖ (ค.ศ. ๑๘๓๓) และตั้งคริสตจักรโมตรีจิตขึ้นในปี ค.ศ. ๒๓๘๐ นับเป็นคริสตจักรแบปติสต์แห่งแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อคณะแบปติสต์ในสหรัฐแตกออกเป็นสองคณะเพรสไบทีเรียน กิจการของคณะแบปติสต์เดิมย้ายไปสังกัดสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งเป็นของคณะในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ (ค.ศ. ๑๙๔๙) คณะแบปติสต์ภาคใต้ (Southern Baptist Convention) จึงส่งมิชชันนารีมา ๑๓ ครอบครัว เพื่อริเริ่มพันธกิจแบปติสต์ในประเทศไทยอีกครั้ง ใน ๕ ปีแรกสามารถตั้งคริสตจักรได้ถึง ๗ แห่ง พันธกิจของคณะแบปติสต์ได้ขยายอย่างรวดเร็ว เกิดคริสตจักรและหน่วยงานเป็นจำนวนมากในภูมิภาคต่าง ๆ จึงได้ตั้ง “มูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติสต์” ขึ้นและได้รับอนุญาตจัดตั้งเป็นนิติบุคคลเมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ (ค.ศ. ๑๙๗๐) มีการปฏิรูประบบการทำงานโดยให้แบปติสต์ชาวไทยได้บริหารงานร่วมกับมิชชันนารีต่างชาติแล้ว จัดตั้งสหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทยขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑) ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๒๐ มูลนิธิคริสตจักรแบปติสต์ได้รับรองจากกรมการศาสนาและในปีพ.ศ. ๒๕๔๕ มูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติสต์ได้มอบหมายให้สหคริสตจักรแบปติสต์ในประเทศไทย เป็นผู้แทนในการดำเนินการประสานงานด้านศาสนา ในนามของมูลนิธิคริสตจักรคณะแบปติสต์ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภารกิจที่มีมากขึ้นตามลำดับ จนถึงปัจจุบัน

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ชุมชนบดอยนางนอน หากมองย้อนอดีตจนถึงปัจจุบันมีการตั้งชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ส่งต่อพัฒนาการต่างๆสามารถ ค้นหาจากหลักฐานทางโบราณสถานและตำนานของชุมชนที่เล่าต่อกันมาผ่านตำนานการสร้างพระธาตุและตำนานเรื่องเล่าภายในชุมชนทำให้เห็นชุมชนมีการเคลื่อนไหวและพัฒนาการ”^๑

“ความอุดมสมบูรณ์ของที่ตั้งชุมชนมีทรัพยากรต่างๆช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนไว้ได้มีการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมต่างๆส่งผลให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ที่สังคมภายนอกชื่นชมยินดีโดยเฉพาะความเชื่อความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาตำนานพระธาตุดอยตุงกิจกรรมของชุมชนที่ส่งต่อถึงการงานบำรุงพระพุทธศาสนา การปกป้องดูแลรักษาพระธาตุทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของผู้มีจิตศรัทธาทำให้เกิดเป็นชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน”^๒

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

“ความเป็นชุมชนบางครั้งไม่อาจจะยึดเพียงเอกสารที่มีการจดบันทึกเท่านั้นทั้งนี้เพราะการเคลื่อนไหวของชุมชนกิจกรรมทางการเมืองทางการเมืองการปกครองผู้ที่มีอำนาจในทางการเมืองส่วนมากจะเป็นผู้ที่เขียนและบันทึกประวัติศาสตร์ต่างๆ ดังนั้นประวัติของชุมชนอาจมีการเปลี่ยนแปลงและขาดตอนไปดังนั้นคำบอกเล่าและตำนานต่างๆ สามารถนำมาวิเคราะห์หาคือเป็นบทเรียนถึงพัฒนาการของชุมชนการเคลื่อนไหวต่างๆ ของชุมชนให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาแต่ประเด็นที่สำคัญคือชุมชนแห่งนี้สามารถส่งต่อความเป็นชุมชนแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนมาอย่างยาวนานภายใต้ตำนานและความเชื่อและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เราสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษาและการถอดบทเรียนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป”^๓

“สิ่งปลูกสร้างต่างๆ โบราณสถานที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันมีอายุนับเป็นพันๆ ปีแสดงว่าเคยเป็นที่ตั้งที่อาศัยและการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของสมาชิกชุมชนและสมาชิกชุมชนบางส่วนอาจมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานหรือบางส่วนอาจยังคงอาศัยอยู่ในถิ่นเดิม”^๔

“ชุมชนแห่งนี้ในสมัยก่อน เรียกว่าดอยท่าหรือดอยต้า ตามลักษณะเรื่องเล่าในอดีตลูกชายทั้ง ๓ คนของปู่เจ้าลาวจกรคอยพ่อที่ดอยแห่งนี้ แต่ไม่ระบุชัดเจนว่ารอคอยอยู่ส่วนไหนของดอย แสดงว่าบนดอยแห่งนี้มีชุมชนอาศัยอยู่เดิม เป็นถิ่นเดิมที่มีตำนานเกี่ยวกับปู่เจ้าลาวจกผู้เป็นต้นวงศ์ของพระญามังรายมาก่อนที่จะเคลื่อนย้ายมาสร้างเมืองหิรัญนครเงินยางในเวลาต่อมา แต่ทว่าในปัจจุบันผู้คนทั่วโลกจะรู้จักชุมชนแห่งนี้จากเหตุการณ์ที่มัมพูป่าทั้ง ๑๓ คนติดอยู่ในถ้ำหลวงที่ดอยแห่งนี้ ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกถ้ำหลวงในเขตรวนอุทยานน้ำหลวงขุนน้ำนางนอน”^๕

“ขุนน้ำนางนอนตั้งอยู่บ้านจองตำบลโป่งอำเภอสายสภาพแวดล้อมทั่วไปเป็นผืนป่าเชิงดอยนางนอนบรรยากาศร่มรื่นเป็นส่วนหนึ่งของวนอุทยานถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน ด้วยสภาพภูมิประเทศที่สวยงามเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยทำให้มีการตั้งชุมชน แล้วสมาชิกชุมชนพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติแห่งนี้ในการดำรงชีวิตและในปัจจุบันมีกิจกรรมทางการเมืองที่เกี่ยวเนื่องกับการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและตำนานต่างๆ รวมถึงเหตุการณ์สำคัญของโลกในการแสดงพลังในการช่วยเหลือทีมหมูป่าออกจากถ้ำความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนและความร่วมมือของชุมชนในสังคมโลก”^๖

“ชุมชนบ้านจ้อง ตำบลโป่งผา อำเภอสาย จังหวัดเชียงราย ชื่อหมู่บ้านมาจากชื่อดอยลูก คือ ดอยจ้อง ชุมชนแห่งนี้ทำหน้าที่คอยต้อนรับ ประชาชนที่เข้ามาท่องเที่ยวและบอกเรื่องราวของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบันแก่ประชาชนที่มาเยี่ยมชม ควบคู่กับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน”^๗

“ชุมชนในอดีตศรัทธาพระพุทธศาสนา ปัจจุบันชุมชนและวัดยังส่งเสริมการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดบ้านจ้อง ตั้งอยู่เลขที่ ๖๖ วัดบ้านจ้อง ตำบลโป่งผา อำเภอสาย จังหวัดเชียงราย โดยมีพระมหาสมชาย สุวิชาโน เจ้าอาวาสวัด

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^๕ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

เป็นผู้อำนวยความสะดวก ๖ มีหน้าที่ในการให้การศึกษาธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก และจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน และประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น อีกทั้งสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ศีลธรรมของชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม และได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานจากกรมการศาสนาอย่างต่อเนื่องตลอดทุกปี”^๘

“ชุมชนแห่งนี้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แม้หลังเหตุการณ์ช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่า สมาชิกชุมชนส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการออกแบบบริหารจัดการชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ อีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เพื่อนำไปสู่การค้นหาแนวทางการพัฒนาอำเภอแม่สายและส่งเสริมการบริการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้กับกลุ่มชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ของภาคเหนือ”^๙

“สมาชิกชุมชนที่ร่วมเคลื่อนไหวพัฒนาชุมชนมีหลายกลุ่มทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอำเภอแม่สายร่วมกันแสดงพลังความสามัคคีในการพัฒนาเพื่อให้จังหวัดเชียงรายถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนยกระดับเป็นเมืองแห่งการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์”^{๑๐}

“ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ที่เที่ยวเชียงราย ธรรมชาติ ที่สร้างชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลกจากเหตุการณ์ ทีมฟุตบอลเยาวชน "หมูป่า" ติดถ้ำ ที่นี้แต่เดิมก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงาม และสามารถเที่ยวได้เฉพาะช่วง ในช่วงหน้าฝน จะงดการเข้าไปเที่ยวถ้ำหลวง และธรรมชาติพื้นตัว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนพร้อมรักษาธรรมชาติ”^{๑๑}

“ชุมชนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ตำบลโป่งผา มีจุดบริการท่องเที่ยว ๒ แห่ง คือ บริเวณถ้ำหลวง บ้านน้ำจ้ำและบริเวณขุนน้ำนางนอนที่บ้านจ้อง การเดินทาง ใช้เส้นทางถนนพหลโยธิน ถึงหลักกิโลเมตร ๘๘๒ จะมีทางแยกบริเวณบ้านจ้อง ห่างจากตัวเมืองเชียงรายราว ๖๐ กิโลเมตร”^{๑๒}

“แกนนำชุมชนและองค์กรภาคีรัฐภาคประชาชนมีส่วนร่วมกับการจัดการชุมชนเกี่ยวกับการต้อนรับนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวบางส่วนตัวมาสามารถนำไปจอดที่ลานชุมชนทั้งสองฝั่ง แล้วนั่งรถสองแถวของชุมชน (เสียค่าบริการคนละ ๒๐ บาท) จากนั้น มาต่อรถรางหน้าทางเข้าอุทยานฯ (โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด) สำหรับรถรางในการเข้าชมสถานที่”^{๑๓}

“ชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับผู้มาเยือน และนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจชุมชนเรียนรู้ธรรมชาติเกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชน”^{๑๔}

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

“ชุมชนเลือกใช้ชีวิตในท้องถิ่นสนับสนุนการประสานเจ้าหน้าที่อุทยานถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวพร้อมพัฒนาท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สมาชิกชุมชนทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว มุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม”^{๑๕}

“ความเป็นชุมชน การแสดงพลังชุมชนจากการปฏิบัติการช่วยเหลือทีมหมูป่าอะคาเดมีแม่สายที่ติดอยู่ในถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน มีคนท้องถิ่นกลุ่มหนึ่งที่ยอมสละรายได้ สละเวลาและลงแรงเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการให้ราบรื่นมากขึ้น ทุกคนที่ร่วมปฏิบัติการมีความรู้สึกเหมือนญาติ เป็นครอบครัวเดียวกัน เป็นชุมชนเดียวกัน นำไปสู่การรวมพลังคิดหาหนทางอย่างใดอย่างหนึ่งที่คิดว่าจะช่วยได้ ทำให้คนท้องถิ่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการกิจซึ่งถือว่าเป็นกรณีกู้ภัยครั้งประวัติศาสตร์ของโลก เด็ก ๆ เป็นลูกหลานของชาวแม่สาย แสดงว่าความเป็นชุมชนเกิดขึ้นเมื่อต้องการช่วยเหลือดูแลกันและกันในสังคม”^{๑๖}

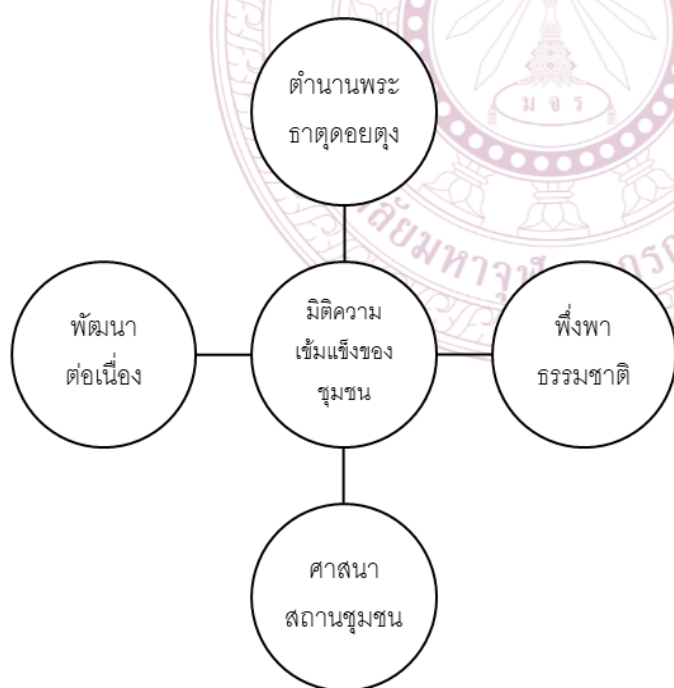
ภาพที่ ๔.๙ พลังชุมชนเข้มแข็งจัดอาหารสนับสนุนทีมช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่าออกจากถ้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย

สรุปได้ว่า ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพเป็นการมองสังคมขุนน้ำนางนอน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ภาพการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มชนทั้งชุมชนในท้องถิ่นตามตำนานพระธาตุดอยตุง แสดงบทบาทผู้นำชุมชน ทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ผู้มีศรัทธาเข้ามาร่วมกิจกรรมบุญ เกิดเป็นชุมชนส่งต่อกิจกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชน ลักษณะบูรณาการหลายภาคส่วนร่วมพลังศรัทธาดูแลทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุงตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาและปฏิบัติ

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

ตามหลักศาสนาอื่นๆ เกิดเป็นพลังของชุมชน ความสามัคคี สามารถดูแลรักษาประเพณีวัฒนธรรม ชุมชน จัดกิจกรรมทางสังคมได้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลชุมชนเอกสารเก่าระบุชุมชนอาศัย อยู่บนดอยนางนอนมีชุมชนไม่น้อยกว่า ๓๐ ชุมชนหรือชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มคนท้องถิ่นและชุมชนย้าย เข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคแห่งนี้ แต่ถ้าว่า หลังเกิดเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์ แห่งมิตรภาพ” เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีการบูรณาการหลายภาคส่วน เกิดเป็นชุมชนวงกว้าง ติดประสานงานอย่างเป็นระบบนำไปสู่การแสดงบทบาทพัฒนาชุมชน มีทุนทาง สังคมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน พัฒนาวนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนสู่ ความยั่งยืน สำหรับการจัดการชุมชนให้อยู่ร่วมพร้อมกับใช้ทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติ เนื่องจากพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ความเชื่อ ความศรัทธาชั้นนำแนวทางพัฒนาชุมชน แม้ รูปแบบการพัฒนาต่างกัน แต่กิจกรรมเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เห็นได้จากการ สร้างศาสนาสถานในชุมชน เมื่อเริ่มต้นอาจมองเห็นความสำเร็จเลือนราง บางครั้งดูไร้ความหวัง แต่ ชุมชนก็ร่วมพลังศรัทธา ดังชุมชนในตำนานพระธาตุดอยตุง และชุมชนอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มี อยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพ จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกันนำพลังชุมชนไปทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา รวมถึงศาสนาอื่นๆ มีการสร้างศาสนาสถานในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก่อให้เกิดการ พัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง แสดงมิติตความเข้มแข็งของชุมชน ดังแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ มิติตความเข้มแข็งชุมชนที่อาศัยอยู่บนดอยนางนอน จังหวัดเชียงราย
ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

มิติเศรษฐกิจฐานราก ชุมชนทุนสังคมชุมชน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ชุมชนระดับฐานราก การพัฒนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยบ้านจ้องวัด หมู่ที่ ๙ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่นอกเขตเมืองมีประชากรอาศัยอยู่จำนวนมากและมีบริเวณอาณาเขตติดกับวนอุทยานถ้ำหลวง – ขุนน้ำนางนอน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเศรษฐกิจของคนในชุมชนมาแต่ช้านาน และยังเป็นแหล่งต้นน้ำของคนในชุมชน เพื่อการเกษตร การบริโภคอุปโภค และประโยชน์อื่นๆ สภาพแวดล้อมเป็นทิวเขาของการสะสมน้ำใต้ดินที่อยู่ชายขอบเทือกเขาและที่สูงที่มีที่ลาดลุ่มและราบลุ่มอันเป็นพื้นที่ทางการเกษตรกรรมปลูกข้าวเช่นนี้เป็นเหมือนกันทั้งแอ่งเชียงแสนและเชียงใหม่ ดังเห็นได้จากร่องรอยของเหมืองฝายมากมายนับไม่ถ้วน ในปัจจุบันที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคของบ้านเมืองในสังคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะดอยตุงที่กำลังเปลี่ยนเป็นดอยขุนน้ำนางนอนนั้น ผู้รู้ที่เป็นคนท้องถิ่นอธิบายว่า คำว่าดอยตุงนั้น คงไม่ได้หมายความว่าดอยที่มีตุง แต่แปลว่าธงที่เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ อาจหมายถึงพื้นที่และขอบเขตที่น้ำมาตุงอยู่กระมัง เป็นการให้เหตุอีกรูปแบบหนึ่งมองพื้นที่ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดุสมเหตุสมผลดีกับการมีบ่อน้ำใต้ดินหรือน้ำข้างที่เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บนยอดดอยตุงตรงเนินที่จะสร้างพระธาตุดอยตุง

เมื่อมองในมิติของตำนาน ที่เกี่ยวกับดอยนางนอน ทำให้มองเห็นถึงกิจกรรมของชุมชนในภูมิภาคแห่งนี้ ซึ่งมีลักษณะสัมพันธ์กับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การจัดกิจกรรมของชุมชน กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนในระดับฐานราก การรวบรวมสิ่งต่างๆภายในชุมชนคนวัฒนธรรมประเพณี การใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยกลุ่มแกนนำชุมชนทำให้เกิดเป็นทุนที่สำคัญของชุมชน ใช้วางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งต่อองค์ความรู้ภูมิปัญญาชุมชน

ภาพที่ ๔.๑๐ การส่งต่อกิจกรรมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ที่มา : ผู้วิจัย

กิจกรรมทางเศรษฐกิจสำคัญในจังหวัดเชียงรายมีการพัฒนารูปแบบ กิจกรรม องค์ความรู้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นเมืองอยู่ข้าวคู่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ในภาคเหนือ และใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมช่วยอำนวยความสะดวกดำรงชีวิตและขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ประกอบกับเชียงรายมีพื้นที่ราบอันกว้างใหญ่ ล้อมรอบไปด้วยเทือกเขา เหมาะแก่การกสิกรรมเนื่องจากจำนวนพลเมืองมีน้อย และบางแห่งขาดการช่วยเหลือทางชลประทาน มีที่ว่างเปล่าอยู่มากเอื้อต่อการประกอบอาชีพทำนา และการทำนาช่วยให้มีอาหารรับประทานตลอดปี เชียงรายได้ชื่อว่าเป็นเมืองข้าวอันดับห้าของประเทศไทย นำไปสู่อาชีพที่มั่นคงของชาวเหนือ คือ การทำนา สมกับที่เรียกว่า"แคว้นลานนาไทย" มาแต่โบราณกาล

ภาพที่ ๔.๑๑ ร้านค้าชุมชนจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรแก่นักท่องเที่ยว

ที่มา : ผู้วิจัย

เมื่อชาวบ้านมีพื้นที่ทางการเกษตรได้นำเงินทุนไปจัดระบบชลประทานเพื่อแก้ไขปัญหาขาดน้ำในฤดูแล้ง ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก ผลិតกลอง โดยตั้งโรงสีข้าวกลองในบริเวณวัด มีการทำปุ๋ยเองเพื่อลดค่าใช้จ่าย ขณะเดียวกัน เพื่อให้ชาวบ้านมีสุขภาพดีไม่ต้องใช้จ่ายต่อการรักษาพยาบาล จึงให้ปลูกผักปลอดสารพิษทุกครัวเรือนเพื่อบริโภค เมื่อเหลือก็ขายกันภายในหมู่บ้านเพื่อความหลากหลาย และในอนาคตก็จัดทำโครงการขอการสนับสนุนติดตั้งพลังงานไฟฟ้าด้วยแผงโซลาร์เซลล์ในทุกครัวเรือน เพื่อประหยัดพลังงาน และลดค่าใช้จ่าย สร้างเศรษฐกิจความสุข ความสุขที่แท้จริง เพราะชาวบ้านสุขทั้งกายโดยไม่มีโรค สุขทั้งใจเพราะไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ทั้งยังสามารถทำมาหากินและพัฒนาผลผลิตของตนเองเพื่อใช้ และจำหน่ายได้

และส่วนใหญ่สมาชิกชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม บางส่วนไปประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด บางส่วนประกอบอาชีพรับราชการ จึงเป็นสังคมเกษตรกรรม หรือสังคมชนบทที่เป็น สังคมพุทธ หมายถึง คนในชุมชน นับถือศาสนาพุทธ จึงมีวิถีทางขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี หรือ “วิถีพุทธ” เดียวกัน เป็นชุมชนที่มีคุณลักษณะเอื้อต่อการพัฒนาส่งผลให้

บ้าน วัด โรงเรียนประสบผลสำเร็จ ได้รับการคัดเลือก ได้รับการยกย่อง และเป็นที่ตั้งศูนย์เรียนรู้จากหลายหน่วยงาน มีวัดอุทิศทางการเกษตรที่เอื้อต่อการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม มีภูมิปัญญาที่มีความรู้ด้านการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร แต่ถ้าวาง รายจ่ายและกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางส่วน สมาชิกชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจมีรายได้น้อย บางรายขาดโอกาสด้านพัฒนาอาชีพ และต้องเผชิญกับโรคภัยจากพิษภัยสารเคมี ความยากจน ความเจริญด้านเทคโนโลยีไม่สามารถใช้เทคโนโลยีพัฒนาอาชีพพัฒนารายได้ส่งผลให้จ่ายค่าครองชีพได้น้อยกว่าสมาชิกชุมชนทั่วไป ทั้งยังมีบางรายติดสารเสพติด มีรายจ่ายที่ไม่ควรจ่าย และวิถีชุมชนมีส่วยช่วยให้เกิดการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ตามรอยปฏิบัติการช่วยเหลือทีมหมูป่า

ภาพที่ ๔.๑๒ นักท่องเที่ยวตามรอยปฏิบัติการช่วยเหลือทีมหมูป่าในร้านอาหารชาวอาข่า
ที่มา : ผู้วิจัย

วิถีชุมชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย มีวิถีชุมชน มีอาหารของชาวอาข่า เป็นอาหารพื้นบ้านที่มีรสชาติอร่อย เรียบง่าย หาวัดอุทิศได้ตามป่าตามเขา นำมาปรุงอาหารสุภาพขั้นดี เช่น น้ำพริกอาข่า หรือน้ำพริกมะเขือส้ม ทำจากผักพื้นบ้านของชนเผ่าอาข่า นำมาต้มให้สุก แล้วใส่ลงไปในครกพร้อมกับพริกที่เก็บมาสดๆ ใส่น้ำลงไปนิดหนึ่ง จากนั้นโขกตำรวมกันจนกลายเป็นน้ำพริก ใส่ผักชีต้นหอม ปูรสเล็กน้อย หอมอร่อย นอกจากนี้ ยังมีผัดยอดผักแม้วใส่เนื้อหมู ชื่อ “ผักแม้ว” เป็นชื่อเรียกตามภาษาพื้นบ้านภาคเหนือ เมนูผัดยอดผักแม้วใส่เนื้อหมูมีประโยชน์ทางโภชนาการ ถือว่าอาหารสุภาพ และมีเมนูอาหารพื้นบ้านอีกหลายชนิด ได้แก่ แกงอาลู่ใส่กระดูกหมู ผัดไข่ใส่ยอดผักทอง รับประทานกับข้าวสวยร้อน ทั้งนี้เป็นข้าวมีประโยชน์สูง เมื่อรับประทานกับอาหารพื้นเมืองชาวอาข่า ที่สร้างความประทับใจ อร่อย ให้สุขภาพดี พร้อมบรรยากาศทิวทัศน์ที่ดูสวยงามช่วยส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

ข้าวของชาวอาข่ายังเชื่อมโยงกับความเชื่อ วิถีชุมชน ทั้งนี้ชาวอาข่าบ้านผาหมี ถ้าหลวงขุน น้ำนางนอน อ.แม่สาย จ.เชียงราย มีการจัดเลี้ยงส่งยักซ์-ภูตผี ประเพณีใหญ่ประจำปี บริเวณหมู่บ้าน ผาหมี ถ้าหลวงขุนน้ำนางนอน อ.แม่สาย จ.เชียงราย เริ่มต้นด้วยชาวเขาเผ่าอาข่าที่อาศัยอยู่บริเวณบ้านผาหมี จัดประเพณีไล่ยักซ์ หรือเลี้ยงส่งยักซ์ ซึ่งเป็นประเพณีใหญ่ประจำปีของชาวอาข่า โดยจุดประทัด ยักซ์ตลอด ๒ วัน จัดงานกันช่วงหลังเข้าพรรษา หรือก่อนเข้าพรรษา ตามฤกษ์ที่ผู้นำตกลงกับชาวอาข่า อนึ่งพิธีไล่ยักซ์ หรือเลี้ยงส่งยักซ์ ชาวอาข่าผู้ชายจะช่วยกันสร้างประตูลี้ โดยนำไม้มาไผ่มาสร้าง เป็นซุ้มประตูไว้ที่ด้านล่างของผา ซึ่งการเดินทางเป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจากลักษณะพื้นที่ มีความลาดชันและต้องเดินเท่านั้น และคนในหมู่บ้านผาหมีที่เป็นชาวอาข่า จะจุดประทัดและประทัด ยักซ์ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงเวลา ๒๐:๐๐ น.ของวันนี้ ตามความเชื่อจะใช้เสียงในการขับไล่สิ่งไม่ดีให้ออก จากพื้นที่ โดยการจุดประทัด และประทัดยักซ์ ทำให้เกิดเสียงดังสนั่นกึกก้องไปทั่วผาหมีตลอดทั้งวัน นอกจากนี้ ชาวบ้านชนเผ่าอาข่าในแต่ละบ้านจะนำไม้มาเหลาเป็นดาบ ภาษาอาข่าเรียกว่า "ตอมา" แปลว่า ดาบ ซึ่งอดีตจะไม่มีมีการเขียนลวดลายใดๆ ลงบนดาบ แต่ปัจจุบันที่บ้านผาหมี ทางกลุ่มอาข่า แต่ละบ้านได้ใช้ดินสอสีชอล์กสีต่างๆ มาระบายและแต่งแต้มให้เป็นลวดลายมากขึ้น

และมีกิจกรรมเกี่ยวกับอาหาร ข้าวขณะที่ของไหว้ตามประเพณี จะต้มไก่เพื่อเตรียมเซ่น ไหว้ในแต่ละครัวเรือน รวมถึงการทำ "ข้าวเหนียวปูก" โดยนำข้าวเหนียวมานึ่ง จากนั้นนำมาตำตอ นร้อน ๑๐-๒๐ นาที เพื่อให้ละเอียดและนุ่ม ผสมกับเกลือเล็กน้อยและงาดำเพื่อเพิ่มรสชาติ จากนั้นปั้น เป็นแผ่นบางๆ บางครัวเรือนนิยมกินเปล่าๆ แต่บางครัวเรือนนิยมกินกับน้ำตาลทรายอ้อย และนมข้น หวาน โดยเหตุผลที่ใช้ "ข้าวเหนียวปูก" เพราะตามความเชื่อดั้งเดิม ชาวอาข่าเชื่อว่า "ข้าว" เป็นปัจจัย หลักในการดำรงชีวิต

ภาพที่ ๔.๑๓ ปราชญ์ชาวบ้านส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
ที่มา : ผู้วิจัย

กิจกรรมทางเศรษฐกิจกับเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” ขวานายอมปล่อยข้าวจมน้ำ แม้ว่าจะเสียรายได้ เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจหลายประการ หวังเพียงทีมหมูป่ารอดชีวิต น้ำที่สูบและระบายออกมาจากถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนเพื่อเปิดทางให้เจ้าหน้าที่กู้ภัยสามารถเข้าไปช่วย ๑๓ ชีวิตที่ติดอยู่ในถ้ำ ทำให้น้ำท่วมไร่นาของชาวบ้าน อ.แม่สาย จ.เชียงราย แต่นั่นเป็นสิ่งที่พวกเขายินดีสละแลกกับการได้ชีวิตของเด็ก ๆ กลับคืนมา

พื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจอยู่ที่พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ต.โป่งงาม อ.แม่สาย จ.เชียงราย แม้ว่าจะเสียรายได้จากน้ำท่วมทุกปี ช่วงเดือนสิงหาคม แต่ถูกน้ำท่วมหลังจากมีการสูบน้ำจากหนองน้ำพุ และแหล่งน้ำใกล้เคียงถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ส่งผลต่อรายได้เกษตรกร ๑๖ ครัวเรือน ในตำบลโป่งผา และ ตำบลโป่งงาม ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมไร่ นาข้าว รวมทั้งหมดประมาณ ๒๒๕ ไร่ เกษตรกรต้องเตรียมการหว่านข้าวเพื่อปลูกใหม่ ส่งผลต่อจ่ายเพิ่มขึ้นประมาณค่าจ้างดำนา ๑,๒๐๐ บาทต่อไร่ และไถพรวน ๑,๐๐๐ บาทต่อไร่ ทั้งนี้สภาพพื้นที่สำหรับทำนามีลักษณะทำนาได้ปีละ ๒ ครั้ง แม้จะได้รับผลกระทบน้ำท่วมหลังจากมีการสูบน้ำจากหนองน้ำพุ และแหล่งน้ำใกล้เคียงถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน แต่สามารถเก็บเกี่ยวในเดือนเมษายนถึงพฤษภาคมครั้งหนึ่ง และอีกครั้งในช่วงสิ้นปี

สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย ตระหนักถึงผลกระทบเกษตรกรเสียรายได้ ได้ดำเนินการเป็นหน่วยงานหลักที่ช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพเกษตรกร ทั้งการทำนา การทำสวน ทำไร่ ได้ลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ทางการเกษตร ครอบคลุมทั้งหมดที่ได้รับความเสียหายสิ้นเชิง จำนวน ๑,๒๖๖.๗๕ ไร่ จำนวนเกษตรกร ๑๒๖ ราย เป็นวงเงินในการขอรับความช่วยเหลือ จำนวน ๑,๔๐๙,๘๙๒.๗๕ บาท และเกษตรกรในพื้นที่ ต.โป่งผา ต.บ้านด้าย และ ต.โป่งงาม อ.แม่สาย ที่ได้รับกระหน่ำน้ำท่วมพื้นที่ทางการเกษตรจนได้รับความเสียหายจำนวนทั้งสิ้น ๑,๒๖๐ ไร่ เพื่อเป็นการเยียวยาและสร้างขวัญกำลังใจและตอบแทนการมีน้ำใจอันยิ่งใหญ่ที่คนไทยแสดงออกมา ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่งผลให้เกิดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจชุมชน อีกทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สำนักงานเชียงราย ได้ดำเนินการมอบเงินเยียวยาและช่วยเหลือเกษตรกรจำนวน ๑๔๘ ราย รวมเป็นเงินจำนวน ๔๔๔,๐๐๐ บาท เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่นาข้าว ๔ ตำบล คือ ต.ศรีเมืองชุม ต.โป่งผา ต.โป่งงาม และ ต.บ้านด้าย ถูกน้ำท่วมกว่า ๑,๔๐๐ ไร่ จากการระบายน้ำจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน ในช่วงระหว่างความช่วยเหลือทีมหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คนออกจากถ้ำหลวง พร้อมกับมอบพันธุ์พืชและปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกรที่น้ำท่วมพื้นที่ทางการเกษตร แต่ถ้าว่ ที่มีชาวนา ๒๑ ราย แสดงตัวไม่ขอรับเงินช่วยเหลือเยียวยา เพราะต้องการช่วย ๑๓ ชีวิตทีมหมูป่าที่ติดถ้ำหลวง และเป็นเพียงจำนวนที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ส่วนหนึ่งไม่แสดงตน แต่ไม่รับเงินช่วยเหลือเยียวยาจากกรณีดังกล่าว

นอกจากทำนา มีการประกอบอาชีพทำไร่ สร้างรายได้รองจากการทำนา แต่การทำไร่เน้นใช้แรงงานหนัก เพราะต้องแผ้วถางป่าโค่นต้นไม้ทุกปี ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและก่อกมลพิษทางอากาศ ผลผลิตทางการเกษตร ได้เก็บข้าวไว้เป็นทุนจากปลูกข้าวยังปลูกฝ้าย พริก ยาสูบ ถั่ว ตรา

และผักที่เหมาะสมกับฤดูฝน ซึ่งใช้เป็นอาหารประจำวัน การเลี้ยงสัตว์ ทำกันขนาดพอเลี้ยงครอบครัว คือ เลี้ยงหมูและไก่กันคนละเล็กละน้อย ไม่เลี้ยงเป็นลำเป็นสัน หรือเลี้ยงเป็นอาชีพ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจวิถีการดำรงชีวิตรวมถึง การล่าสัตว์ ทำเฉพาะต้นฤดูแล้งราว เดือนมีนาคม เมษายน ภายหลังจากไฟไหม้ป่าแล้ว เป็นเวลาว่างงานบ้าง และต้องการอาหารสำหรับ เลี้ยงดูกันในวันขึ้นปีใหม่ การหาปลาออกจากเวลาฝนตกน้ำนอง การยกยอซื้อปลา บางแห่งที่อยู่ใกล้ หนองน้ำ จะไปกองเบ็ด การกองเบ็ดคือเอาเบ็ดเกี่ยวเชียดไว้ให้พื้นน้ำเล็กน้อย ปักไว้ทุกบ้านมีครก กระตึงตำข้าว ปลุกโรยด้วยใบคาสำหรับกำบังแดดฝน ผู้หญิงเป็นผู้ตำ เวลาตำไม่มีกำหนดแน่นอน บางบ้านตำข้าวตอนเช้า บางบ้านตอนบ่าย แต่ไม่นิยมตำเวลากลางคืน นอกจากหญิงสาวชาวชนบท หากมีข้าวเหลือไว้ตำหรือเอาไปขายในตลาดตอนเช้าเขาจะตำข้าวไปจนดึก ท่ามกลางความมืดโดย อาศัยแสงจันทร์หรือแสงตะเกียงอันริบหรี่บนบ้านซึ่งเห็นได้รางๆ ชายหนุ่มที่ชอบพอหญิงสาวคนใดก็ ไปยืนสนทนาข้าง ๆ ช่วยเป็นแรงงานส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ช่วยตำข้าวด้วย ช่วยสร้างยุ้งข้าว สร้าง ครอบครัว

ทั้งนี้ กิจกรรมแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจชุมชนเกิดจากความแตกต่างของสมาชิกชุมชน แตกต่างกัน สมาชิกชุมชนบางครอบครัวมียุ้งข้าวที่สร้างชิดกับขานเรือน บางครอบครัวมีขนาดเล็ก-ใหญ่ เก็บข้าวไว้บริโภคมากน้อย บางครอบครัวผู้มีฐานะค่อนข้างบ่าบาก ไม่มีวัวควาย ไม่มีพื้นที่ สำหรับทำนา ส่วนมากปลูกบ้านหลังเล็กๆเตี้ย ๆ พื้นไม้ฟาก ฝาसान ชัดตะ สำหรับครอบครัวผู้มี ฐานะดีปลูกด้วยไม้พื้น ฝากระดาน บางหลังใช้ไม้สักล้วนๆ ตลอดจนกระเบื้องมุงหลังคาที่ทำด้วยไม้สัก เรียกว่า "เป็นเกล็ด" ที่ตรงหัวบันไดมีหมอน้ำสำหรับให้ผู้ที่ขึ้นบ้านล้างเท้าก่อนขึ้นไป บนเรือนมีขาน นอกชายคากว้างใหญ่ มีที่วางหมอน้ำรับประทานระเบียบในชายคาสำหรับนั่งเล่นและเป็นที่รับแขกมี ห้องนอนกว้างขวาง ห้องครัวอยู่ต่างหาก

ด้านหลังมีขานหลัง ห้องอาบน้ำนั้นบางบ้านทำไว้ต่อจากขานหลัง บางบ้านทำไว้ใกล้เคียง กับบ่อน้ำ แต่ทุกบ้านมักเอาไม้เลาฝางไว้ใกล้ขานหน้าบ้านและขานหลังบ้านสำหรับปลูกพลูให้ขึ้นรอบ เสา เรียกว่า "ก้างพลู" ส่วนเครื่องแต่งกายชาวเหนือ ตามปกติผู้ชายใส่เสื้อก๊วยเฮงผ่าอกติดเชือกผูกแทน กระดุม กางเกงขากว้าง ย้อมสีหม้อซ่อม (สีน้ำเงินเข้มจนดำ) ผู้หญิงสวมเสื้อสีเดียวกัน ผ้าขึ้นขอบบน สีดำหรือขาวกว้างประมาณฝ่ามือ ตรงกลางมีริ้วลายเป็นชั้นๆ สีขาว ดำ เขียว เหลืองเล็กๆสลับกัน ขึ้น ใช้ผ้าสีดำหรือน้ำเงินแก่ กว้างประมาณคืบเศษ หรือชุดสีน้ำเงินเข้มจนดำเป็นเครื่องแต่งกายตามปกติ เวลาทำงานไปไร่นาจองเขา

แต่เวลามีงานพิธีรีตอง เช่น งานบุญที่เรียกว่า "ปอยหลวง"ผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อดอก ลวดลายต่างๆ สีขาว สีชมพู และสีเหลืองสวมกางเกงแพร ประแป้งทัดดอกไม้ เอาผ้าเย็บ (ผ้าขาวม้า) คล้องคอหรือคาดเอว แต่ปัจจุบันนิยมเสื้อเชิ้ต กางเกงฝรั่งแทน ขนบธรรมเนียมการประแป้งทัดดอกไม้ คล้องคอคาดเอวด้วยผ้าเย็บหายไปหมด สำหรับผู้หญิงสาวเวลาไปงานปอยหลวง แต่งเสื้อผ้าสีอ่อน มี ดอกไม้หรือลวดลายสีต่างๆ ผัดแป้งสีขาวนวล สวมผ้าขึ้นสีฉูดฉาด ปัจจุบันนี้มีชาวชนบทบางแห่ง นิยมสวมกระโปรงกันบ้างแล้ว สำหรับหญิงแก่ชอบสวมเสื้อขาวมีผ้าสไบเฉียง ผ้าขึ้นสีดำหรือไม้ก็สลับ ลายริ้วสีอ่อนๆ เอวสีขาวถือพานเงินมีข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียนและโถเงินใส่น้ำขมิ้นสัปปายะไปวัด

ผู้ชายสูงอายุเวลาไปวัดหรืองานปอยหลวง สวมกางเกงดำหรือขาว เสื้อขาวไม่ใช่สีชุดขาด ผู้ชายชาวเหนือเดิมชอบสักหมึกตั้งแต่ชาจนถึงคอตอนนั้นเอาจกลงไปถึงครึ่งขา มักจะสักดำมืดไปหมด ไม่มีลวดลาย ถ้าเป็นคนรุ่นเก่าสักยาวลงไปเกือบถึงหัวเข่า แต่ตอนหลัง หน้าอก และแขนสักเป็นลาย คล้ายตัวหนังสือพื้นเมืองเหนือหรือเลขยันต์ ซึ่งถือว่าเป็นการอยู่ยงคงกระพัน ถ้าเปลือยกายอาบน้ำใน แม่น้ำ คูคลองๆ คล้ายรอยสักได้เฉพาะตามร่างกายของชาวเหนือผู้สูงอายุเท่านั้น

ภาพที่ ๔.๑๔ การท่องเที่ยวส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
ที่มา : ผู้วิจัย

ปัจจุบันพัฒนาพื้นที่บางส่วนส่งเสริมกิจกรรมทางท่องเที่ยวสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนพื้นที่ เคยเป็นป่ารกถูกถางทำเป็นลานจอดรถ และมีร้านค้าชุมชนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนของที่ระลึก อีกทั้งจัดรถบริการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นไปส่งถึงหน้าปากถ้ำหลวง ใช้เวลาไม่นาน สร้างอาชีพสร้างรายได้แก่สมาชิกชุมชน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาศัยการพัฒนาถ้ำหลวงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ปลอดภัย เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม "โถงที่ ๑" ของถ้ำถ้ำ ขม อนุสาวรีย์เจ้าแซม และพิพิธภัณฑ์แสดงภาพ The Heroes ที่ศิลปิน ๓๐๐ ชีวิตจากหอศิลป์ชั่วคราวช่วยกันวาดขึ้น ส่งผลให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจจากฐานรากเชื่อมต่อระดับประเทศ

นอกจากนี้ยังมี โครงการศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ คือโครงการในพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเป็นที่ระลึก ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ด้วยทรงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมด้านการเกษตรของประเทศไทย ทรงวางรากฐานเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม พัฒนาสู่เกษตรกรรมแบบยั่งยืน และทรงให้ความสำคัญกับเรื่องของเมล็ดพันธุ์ มักจะรับส่งกับ ผู้ปฏิบัติงานอยู่เสมอว่า “พันธุ์พืชทุกพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ทุกเมล็ด เป็นของพระเจ้าอยู่หัว ทำให้ดีที่สุด”

ส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน สมาชิกชุมชนเข้าร่วมโครงการ มีรายได้ มีงานทำ และนำผลผลิต สมาชิกชุมชนมีทั้งได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรงและโดยอ้อม

เนื่องจากโครงการแห่งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ผักผสมสำรองไว้ เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์พระราชทานแก่ราษฎรทั่วไป และราษฎรในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ นับเป็นการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดศูนย์ฯ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒

กิจกรรมหลักของศูนย์ฯ ประกอบด้วย การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน เป็นการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักที่ดีเพื่อเก็บรักษาไว้เป็นเมล็ดพันธุ์พระราชทาน แก่ราษฎรที่ประสบภัยพิบัติ รวมถึงการดำเนินงานปรับปรุงและพัฒนาพันธุ์พืช ให้เกษตรกรได้มีพืชสายพันธุ์ที่ดี ทนทานต่อโรคและแมลง และได้ผลผลิตที่ดี

โครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” เป็นโครงการที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริดำเนินการขยายผลการปลูกพืชผักพื้นบ้านออกสู่ ราษฎร มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ราษฎรปลูกพืชผักสวนครัวในบริเวณบ้าน เพื่อให้มีผักที่ปลอดภัยจากสารพิษบริโภค หากเหลือสามารถจำหน่ายเป็นรายได้เสริม

โครงการ “ซอยนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน” เกิดจากการที่ราษฎรในหมู่ที่ ๒ ตำบลโป่งงาม ได้เข้าร่วมโครงการ ‘บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง’ และต่อมาได้ขอทำโครงการขยาย โดยตั้งชื่อว่า ‘ซอยนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน’ ขึ้น มีวัตถุประสงค์ที่จะปลูกไม้ยืนต้นที่บริโภคได้ตามริมถนนในหมู่บ้าน เพื่อให้คนทั้งในหมู่บ้านและคนทั่วไปสามารถเก็บใบและผลไปประกอบอาหารรับประทานได้

โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พระราชทาน ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’ เป็นโครงการที่ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ตั้งขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านเข้าร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้าน สะสมไว้เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์พระราชทานแก่ราษฎรที่ประสบภัยพิบัติและโครงการ ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยพิบัติในพื้นที่ต่างๆ

โครงการปลูกผักปลอดภัยภายใต้มาตรฐาน GAP มาจาก Good Agricultural Practice แปลว่าการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริได้จัดโครงการสนับสนุนให้ราษฎรปลูกผัก ให้เข้ามาตรฐาน GAP เป็นการสนับสนุนให้ราษฎรปฏิบัติตามข้อกำหนดในการปลูกพืชให้ได้ผลผลิตที่ ปลอดภัย ปลอดภัยต่อสุขภาพ และมีคุณภาพที่ดี

กลุ่มผู้ประกอบการชุมชน เป็นกลุ่มช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน นำผลผลิตชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน นำผลิตภัณฑ์ภายนอกมาจำหน่ายในชุมชน ดังนี้

กลุ่มผู้ผลิตกาแฟตำบลโป่งงาม เมล็ดกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้า ๑๐๐% (Single Origin) ปลูกบนพื้นที่ภูเขาสูงในพื้นที่ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ความสูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๒๐๐ - ๑,๕๐๐ เมตร เหนือระดับน้ำทะเล เมล็ดกาแฟคุณภาพสูงและรสชาติดี อร่อย กระบวนการผลิตที่สะอาด ใส่ใจทุกขั้นตอน มีให้เลือก ๓ ระดับ

๑. คั่วอ่อน (Light Roast) ให้กลิ่นที่ค่อนข้างเบาตอนดื่ม แต่จะได้กลิ่นหอมมากขึ้นเรื่อยๆ และติดนานหลังจากดื่มไปแล้วสักพัก สัมผัสได้ถึงความเป็นผลไม้ตระกูลเบอร์รี่ รสชาติเปรี้ยว Body ไม่หนัก มีกลิ่นคล้ายช็อกโกแลตวอลนัตสูง มีความหวาน รสชาติสะอาด ไม่มี Defect เหมาะสำหรับ การชงร้อนเมื่อดื่มไม่ใส่นมหรือน้ำตาล

๒. คั่วกลาง (Medium Roast) มีกลิ่นกาแฟที่หอมมาก มีกลิ่นของดาร์กช็อกโกแลตและ วอลนัต หลังการดื่ม (Aftertast) ให้ความรู้สึกหอมหวาน เหมาะสำหรับการชงร้อนและเย็นไม่ว่าจะเป็น อเมริกาโน่ เอสเพรสโซ ลาเต้ คาปูชิโน

๓. คั่วเข้ม (Dark Roast) รสชาติเข้มข้น ให้ความหอมกาแฟคั่วเข้ม Body หนักกำลังดี ไม่มี รสชาติเปรี้ยวของกาแฟ เหมาะสำหรับชงแบบเย็นไม่ว่าจะเป็น อเมริกาโน่ เอสเพรสโซ ลาเต้ คาปูชิโน

ภาพที่ ๔.๑๕ กาแฟผลิตภัณฑ์ชุมชนอาข่า

ที่มา : ผู้วิจัย

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ชุมชนบนดอยนางนอน กิจกรรมของชุมชนมีลักษณะสัมพันธ์กับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ความร่วมมือทำนา การจัดการพื้นที่ทำการเกษตร กิจกรรมหลังฤดูทำนา การแก้ปัญหามลพิษ ไฟป่าร่วมกัน” ^{๑๗}

“ชุมชนมีทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์ ช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถประกอบอาชีพหลายอาชีพ อาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพที่สืบทอดในชุมชนมายาวนาน ช่วยดำรงรักษาความเป็นชุมชนไว้ได้มีการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมต่างๆส่งผลให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอัตลักษณ์ และภาพลักษณ์เด่น ภาพจำเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง ชาวนายอมปล่อยข้าวจมน้ำ หวังเพียง

^{๑๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

ทีมหมูป่ารอดชีวิต น้ำที่สูบและระบายออกมาจากถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนเพื่อเปิดทางให้เจ้าหน้าที่กู้ภัยสามารถเข้าไปช่วย ๑๓ ชีวิตที่ติดอยู่ในถ้ำ แม้ว่าน้ำท่วมไร่นาของชาวบ้าน แต่ถ้าว่า ยินดีสละแลกกับการได้ชีวิตของเด็ก ๆ กลับคืนมา”^{๑๘}

“กลุ่มชาวนา กลุ่มอาชีพทางการเกษตรในชุมชนเป็นกลุ่มอาชีพที่สร้างความมั่นคงในชุมชน มีการย้ายถิ่นน้อยมาก ช่วยพัฒนาชุมชน เป็นพลังสืบต่อความเชื่อความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาตำนานพระธาตุตอดตุง กลุ่มอาชีพเป็นแกนนำทำกิจกรรมของชุมชนที่ส่งต่อถึงการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาการปกป้องดูแลรักษาพระธาตุทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของผู้มีจิตศรัทธาทำให้เกิดเป็นชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน”^{๑๙}

“การทำนามักมีรายจ่าย รายได้เกิดขึ้นหมุนเวียนในชุมชน ค่าใช้จ่ายการทำนาแต่ครั้งแตกต่างกัน การเตรียมการหว่านข้าวเพื่อปลูกใหม่ ค่าจ้างดำนานา ๑,๒๐๐ บาทต่อไร่ และไถพรวน ๑,๐๐๐ บาทต่อไร่ บางพื้นที่รายจ่าย รายได้เกิด ๒ รอบ เพราะพื้นที่นี้ทำนาได้ปีละ ๒ ครั้ง และจะเก็บเกี่ยวในเดือนเมษายนถึงพฤษภาคมครั้งหนึ่ง และอีกครั้งในช่วงสิ้นปี”^{๒๐}

“ช่วงเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมหมูป่า ชาวนาได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ต้องเสียรายได้แต่ความรู้ต้องการช่วยเหลือเด็กๆ ด้วยความเต็มใจ สิ่งที่จะช่วยเหลือเด็กได้ก็พร้อมทำ”^{๒๑}

“ผู้ใหญ่บ้านประกาศให้สมาชิกชุมชนพร้อมรับผลกระทบจากน้ำท่วมนา ท่วมพื้นที่การเกษตร พร้อมรับผลกระทบทางเศรษฐกิจ และขอภัยด้วยเพราะชีวิต ๑๓ คนที่ติดอยู่ในถ้ำสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด”^{๒๒}

“การสูบน้ำจากหนองน้ำพุ และแหล่งน้ำใกล้เคียงถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ส่งผลต่อรายได้เกษตรกร เพราะวิถีชีวิตชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกร แต่ชาวบ้านทุกคนจะเห็นตรงกันว่าพวกเขาจะต้องได้รับผลกระทบจากการระบายน้ำจากหนองน้ำพุแน่นอน แต่ก็เห็นว่าชีวิตคนสำคัญที่สุด น้ำที่ท่วมนาข้าว ๑๒ ไร่ ทำให้ไม่ได้เกี่ยวข้าวที่เหลืองอร่ามเต็มทุ่งนา ศูนย์เสียรายได้หลายบาท ก็ยอมรับสภาพหวังเป็นส่วนหนึ่งช่วยเหลือชีวิตทั้ง ๑๓ คนที่ยังติดอยู่ในถ้ำ และวางแผนปลูกข้าวใหม่ เพื่อให้มีรายได้กลับคืนสู่ครอบครัว”^{๒๓}

“อยากให้เด็กรอดชีวิต ผลเสียเราก็คงได้ ภาวนาทุกวัน ร้องไห้ทุกวัน ให้รอดออกมา ภาวนาอยากให้เจอไว ๆ เพราะว่าทุกคนทุกแรงใจเป็นห่วงเป็นใย ช่วยเอากำลังใจไปส่งให้เด็กข้างใน อยากจะให้เจอเร็ว ๆ เพราะว่าผลกระทบที่เป็นอยู่คงจะไม่นาน ไม่กี่วันก็จะสามารถฟื้นได้ แต่ชีวิตเด็กยังไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไร ก็เอาใจช่วย”^{๒๔}

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

“สมาชิกชุมชนส่วนมากรับรู้ผลกระทบเตรียมความพร้อมรับมือกับน้ำที่จะเพิ่มสูงขึ้นจากการสูบน้ำจากหนองน้ำพุ ทำให้ไร่นาอาจได้รับความเสียหาย เนื่องจากผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๒ บ้านหนองอ้อ ต.โป่งผา ได้ประกาศเสียงตามสาย ต้องขอภัยด้วยเพราะชีวิต ๑๓ คนที่ติดอยู่ในถ้ำสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด” ช่วยให้ชาวบ้านพร้อมรับสถานการณ์ต่างได้ดี”^{๒๕}

“ชาวบ้าน ต.โป่งผา และ ต.โป่งงาม ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมไร่นาข้าว รวมทั้งหมดประมาณ ๒๒๕ ไร่ อันเป็นผลมาจากการสูบน้ำออกจากหนองน้ำพุ และแหล่งน้ำใกล้ถ้ำหลวง ให้ลดลง ทั้งนี้ เพื่อให้ทีมกู้ภัยและหน่วยซีลสามารถเข้าไปช่วยเหลือเด็กในถ้ำได้”^{๒๖}

“กิจกรรมชุมชนส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางการเกษตร เนื่องสมาชิกชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม บางส่วนอาจเลือกไปประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัด บางส่วนประกอบอาชีพรับราชการ กิจกรรมต่างๆ บางส่วนเกิดมานานแล้ว บางส่วนเกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมหมูป่าออกจากถ้ำหลวงเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกชุมชน ช่วยให้เกิดการจ้างงานสร้างรายได้ พึ่งพาตนเอง”^{๒๗}

“การจัดการชุมชน จัดการทรัพยากรชุมชน อาศัยปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา คำสอนศาสนา การใช้ทรัพยากรคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุดควบคู่กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะชุมชนเราเป็นสังคมเกษตรกรรม สังคมชนบท สังคมพุทธ คนในชุมชน นับถือศาสนาพุทธ จึงมีวิถีทางชนบทธรรมนิยม วัฒนธรรม ประเพณีวิถีพุทธ แต่ก็มีวิถีศาสนาอื่นร่วมจัดการชุมชน ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการชุมชน พัฒนาชุมชน”^{๒๘}

“พลังชุมชนมีลักษณะร่วมจัดกิจกรรม ร่วมจัดการทรัพยากรชุมชนเอื้อต่อการพัฒนาส่งผลให้ บ้าน วัด โรงเรียนจนประสบผลสำเร็จ ชุมชนได้รับการคัดเลือก ได้รับการยกย่องและเป็นที่ตั้งศูนย์เรียนรู้จากหลายหน่วยงานสนับสนุนการนำวิถีวิถีทางการเกษตรที่เอื้อต่อการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม มีภูมิปัญญาที่มีความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร”^{๒๙}

“ศาสนาช่วยสร้างพลังชุมชน พลังศรัทธามีแกนนำชุมชนทำหน้าที่ผู้นุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เกิดปราชญ์ชาวบ้าน ทางด้านการฟ้อนรำ ปราชญ์ชาวบ้าน ทางด้านดนตรีพื้นเมืองช่วยให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมรายได้แก่สมาชิกชุมชน และแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว”^{๓๐}

“วัดและศาสนสถานมีการจัดการอย่างเป็นระบบส่งผลต่อความสำคัญในชุมชนช่วยส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจชุมชน ช่วยจ้างงาน ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และมีองค์กรในชุมชนร่วมบริหารจัดการต่างๆในชุมชน”^{๓๑}

^{๒๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

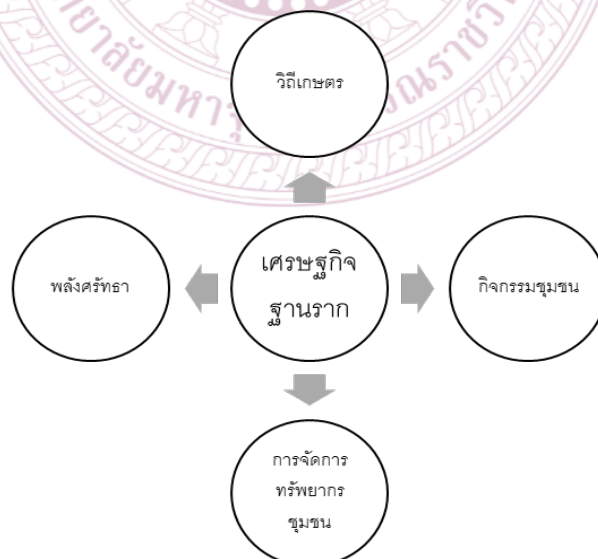
^{๒๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๓๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๓๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

“ช่วงเหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวงและหลังเหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวง มีรายได้เข้าสู่ชุมชน บางครั้งก็ไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวง เป็นกรรมที่สมาชิกดำเนินการเอง อาจเป็นธุรกิจส่วนตัว แต่บางครั้งเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวงโดยตรง ช่วยส่งเสริมรายได้แก่สมาชิกชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน จัดการร้านค้าชุมชน รถบริการนักท่องเที่ยว ห้องพักร้านอาหารและบริการอื่นๆ”^{๓๒}

สรุปได้ว่า ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบัน หลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพเป็นการมองเศรษฐกิจชุมชน ชุมน้ำนางนอน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน วิถีชุมชนสมาชิกชุมชนประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ช่วยสร้างความมั่นคงแก่ชุมชน ย้ายถิ่นน้อยมาก มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นพลังชุมชนในท้องถิ่นตามตำนานพระธาตุตอดตุย แสดงบทบาทร่วมทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุตอดตุย ผู้มีศรัทธานำผลผลิตทางการเกษตรเข้ามาร่วมกิจกรรมบุญ เกิดเป็นชุมชนส่งต่อกิจกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชน สามารถจัดกิจกรรมชุมชนตามความเชื่อความศรัทธา กิจกรรมต่างๆ เป็นไปตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เลือกจัดการทรัพยากรชุมชนได้เหมาะสมโดยใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไว้ได้ ช่วยให้เห็นพลังของชุมชน ความสามัคคี ความสามารถดูแลรักษาประเพณีวัฒนธรรมชุมชน แม้ช่วงเกิดเหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” ภาพจำเหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวง ชาวนายอมปล่อยข้าวจมน้ำ หวังเพียงทีมหมูป่ารอดชีวิต น้ำที่สูบและระบายออกมาจากถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนเพื่อเปิดทางให้เจ้าหน้าที่กู้ภัยสามารถเข้าไปช่วย ๑๓ ชีวิตที่ติดอยู่ในถ้ำ แม่น้ำท่วมนานาของชาวบ้าน แต่ถ้าวินดีสละแลกกับการได้ชีวิตของเด็ก ๆ กลับคืนมานำไปสู่การแสดงบทบาทพัฒนาชุมชน มีทุนทางสังคมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน พัฒนาวนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนสู่ความยั่งยืน ดังแผนภาพที่ ๔.๒

แผนภาพที่ ๔.๒ มิติเศรษฐกิจฐานรากอาชีพชุมชนบนดอยนางนอน จังหวัดเชียงราย

ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

^{๓๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

มิตินทางสังคม ตำนานพระธาตุคุดอยตุงสามารถอธิบายเชื่อมโยงกับการสร้างชุมชน ผู้นำชุมชน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง เกิดเป็นกระบวนการสะสมทุนทางสังคม มีทุนทางสังคมไปจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน การจัดชุมชนจากกลุ่มคนที่อาศัยพึ่งพาธรรมชาติวิถีชีวิตของการสะสมน้ำใต้ดินที่อยู่ชายขอบเทือกเขาและที่สูงที่มีที่ลาดลุ่มและราบลุ่มอันเป็นพื้นที่ทางการเกษตรกรรม สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมชนเกษตร สังคมเกษตร มีกิจกรรมทางสังคม พึ่งพากันและกัน การประกอบอาชีพ การปลูกข้าว วัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมและช่วยให้เกิดการสืบต่อแอ่งเชียงแสนและเชียงใหม่ เกิดกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นชุมชนเห็นได้จากร่องรอยของเหมืองฝายมากมายนับไม่ถ้วน ในปัจจุบันที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคของบ้านเมืองในสังคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะคุดอยตุงที่กำลังเปลี่ยนเป็นคุดอยขุนน้ำนางนอน

การรับรู้การให้ความหมายใหม่จากผู้รู้ที่เป็นคนท้องถิ่นว่า คำว่าคุดอยตุงนั้น คงไม่ได้หมายความว่าคุดอยที่มีตุงที่แปลว่าธงอันเป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา แต่หมายถึงพื้นที่และขอบเขตที่น้ำมาตุง กับการมีบ่อน้ำใต้ดินหรือน้ำซึ่งที่เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์บนยอดคุดอยตุงตรงเนินที่จะสร้างพระธาตุคุดอยตุง

ทุนทางสังคมกับเขาขุนน้ำนางนอนมีมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของตำนานบ้านเมืองของคนรุ่นหลังในปัจจุบัน และทุนตำนานท้องถิ่น ความเชื่อที่ผูกพันกับชุมชนเรื่องความรักและการพลัดพรากของเจ้าหญิงผู้เป็นธิดาของเจ้าผู้ครองเมือง เมืองเวียงพางคำในเขตอำเภอแม่สาย ซึ่งคนชาติพันธุ์ไทยใหญ่เป็นกลุ่มสำคัญที่สร้างตำนาน เมืองเวียงพางคำและพระเจ้าพรหมมหาราช คือ “ผู้นำวัฒนธรรม” [Culture Hero] และนางนอนของขุนเขาขุนน้ำก็คือพระธิดาของกษัตริย์ที่เป็นคนไทยใหญ่ ซึ่งตำนานก็บานปลายมาถึงเรื่องความรักที่เป็นโศกนาฏกรรมของเจ้าหญิงกับคนเลี้ยงม้าที่เกิดความเชื่อว่าเป็น “พระครูบาบุญชุ่ม” ผู้ประกอบพิธีกรรมช่วยเด็กนักฟุตบอลหมู่บ้านให้รอดชีวิตออกมาจากถ้ำหลวง

ทุนทางสังคม กลุ่มคนสำคัญเกี่ยวกับเขาขุนน้ำนางนอน สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางภูมิวัฒนธรรมของพื้นที่แอ่งเชียงแสนที่มีขุนเขาขุนน้ำนางนอนการเคลื่อนย้ายของคนหลายชาติพันธุ์จากภายนอกที่ผลักดันอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแอ่งเชียงแสนของจังหวัดเชียงรายถึงสามสิบชนชาติและชาติพันธุ์ในหนังสือสามสิบชนชาติในเชียงรายของอดีต ส.ส.บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ไข่มองสังคมในอดีต เพื่อให้เห็นทุนสำคัญของสังคม แต่มองสังคมปัจจุบัน ทุนทางสังคม มิตินสังคมมิได้จำกัดอยู่แต่ในชุมชนบนคุดอยนางนอนเท่านั้น สังคม การรวมกลุ่มทางสังคม การทำกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคมกว้างกว่าสังคมเชิงพื้นที่ เนื่องจากการสื่อสารช่วยให้สังคมมีขอบเขตพื้นที่ไรขีดจำกัด ดังการเคลื่อนไหวทางสังคมจากเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน

มิตินสังคมโลก การชื่นชมของชาวโลกต่อการเป็นนักสู้ เป็นภาพของนักกีฬาที่เอาใจใส่ตัวเอง มีวินัย มีความอดทน อ่อนน้อมถ่อมตน มีเสน่ห์ในท่วงท่าของแต่ละคน สังคมแสดงความสนใจห่วงใย ๑๓ หมู่ป่า ส่งข่าวสารระดมความช่วยเหลือตามหาเด็กทั้งหมดที่ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน จน

เป็นข่าวใหญ่ไปทั่วโลก สื่อในประเทศใหญ่ๆ อย่างอังกฤษ ญี่ปุ่น อเมริกา และหลายประเทศในยุโรป ถ่ายทอดสดติดตามเหตุการณ์นี้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง

ปรากฏการณ์ทางคมโลกสะท้อนถึงความห่วงใยของมนุษยชาติที่ไม่มีพรมแดนใดๆ การแสดงน้ำใจ ความรับผิดชอบร่วมกันของประชาชนประเทศไทย ประชาชนหลายประเทศ การรวมกลุ่มทางสังคม การจัดกิจกรรมทางสังคมเพื่อค้นหาและช่วยเหลือ ทุ่มเทความรู้ความสามารถส่วนตัว ส่วนองค์กรเชื่อมต่อกิจกรรมช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง ทำให้คนทั้งโลกมีความรู้สึกร่วมสังคม ชุมชนเดียวกันกัน ทั้งที่ไม่เคยรู้จักหรือเห็นหน้า ไม่เคยทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่เคยรู้จักพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เป็นความมหัศจรรย์ของมนุษยชาติที่ส่งความรัก ความห่วงหาอาทร และความห่วงใยถึงกัน จนหลายคนในเกือบทุกมุมโลกไม่อาจจะสายตาจากทุกความเคลื่อนไหวทางสังคม ความร่วมมือช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง

กลุ่มสังคมที่ได้รับข่าวสารเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน แสดงความคิดเห็นและอุดมความช่วยเหลือ ทางสังคมไปยังผู้ปกครอง ญาติและโรงเรียนของทีม ๑๓ หมู่ป่า รวมถึงการส่งต่อข่าวสารทำให้ทราบถึงความเป็นอยู่และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่าซึ่งภายหลังการรายงานในพื้นที่การสื่อสารในพื้นที่ทำให้สังคมได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารอื่นๆ สภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่สำคัญนำไปจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในเวลาต่อมา หลังสิ้นสุดเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เกิดเป็นทุนทางสังคม บทเรียนชีวิตของเด็กๆ เหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ส่งผลต่อการสร้างแรงบันดาลใจและประสบการณ์ให้แก่คนทั้งโลก ความเอื้ออาทรที่มีล้นเหลือในสังคมโลก พลังแห่งความห่วงหาอาทรซึ่งเป็นพลังบวกของมนุษยชาติ เกิดปรากฏการณ์นี้ขึ้นบนแผ่นดินไทย และทำให้ทั่วโลกได้รับรู้ถึงคุณค่าความรักความห่วงหาอาทรที่มนุษยชาติพึงมีต่อกัน

การเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ เพื่อช่วยเหลือสมาชิกทีมหมู่ป่า กลายเป็นเหตุการณ์ที่โลกต้องจดจำ พลังสังคมถูกร้อยเรียงเรื่องราวแห่งมิตรภาพในสังคมโลก สายใยแห่งมนุษยชาติ ความสูญเสียที่กลายเป็นพลังที่ผลักดันสังคมเคลื่อนไหวดูแลกันและกัน ไม่จำกัดสถานที่ เหตุการณ์ ภารกิจ มิติสังคมที่ไร้ขอบเขตจะเกิดขึ้น เมื่อสังคมได้ติดต่อ ส่งข่าวสาร กำหนดกิจกรรมร่วมกันทางสังคม

มิติทางสังคมความร่วมมือช่วยเหลือของคนไทยร่วมกับบรรดาผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาจากหลายประเทศ ไม่เพียงแต่รวมนักประดาน้ำระดับโลกมาอยู่ในที่เดียวกัน แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการดำน้ำและให้ความช่วยเหลือได้น้ำ และคนอื่นๆ มาหลอมรวมเป็นทีมที่มีพลังนำอัศจรรย์เท่านั้น พลังสังคม ความร่วมมือ พลังกายพลังใจให้แก่มนุษย์ด้วยกัน สามารถนึกกำลังช่วยเหลือกันอย่างปราศจากอคติใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าเรื่องเชื้อชาติ สีผิว ชนชั้น และการเมือง ไม่มีการตำหนิติติงกัน มีแต่น้ำใจและความกระตือรือร้นที่จะช่วยให้ภารกิจบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ ในสถานการณ์กอบกู้วิกฤตช่วยชีวิตเด็กๆ

พลังสังคมช่วยเหลือนำเด็กออกมาจากถ้ำครบทั้ง ๑๓ ชีวิตได้อย่างปลอดภัย ภาพสังคมคมทั้งในและนอกพื้นที่ แสดงความห่วงใยเหมือนเป็นคนในครอบครัว ร่วมส่งกำลังใจให้แก่ทุกฝ่ายที่ปฏิบัติการช่วยเหลือในครั้งนี้ ที่ต้องฝ่าอุปสรรคจนค้นพบและนำพาเด็กๆ ออกจากถ้ำขุนน้ำนางนอนได้อย่างปลอดภัย

๑๓ หมูป่า ปรากฏการณ์ ความหวัง ณ ถ้ำหลวง บทเรียนชีวิตของเด็กๆ กรณีนี้ ส่งผลต่อการสร้างแรงบันดาลใจและประสบการณ์ให้แก่คนทั้งโลก ได้รับรู้ถึงความเอื้ออาทรที่มีล้นเหลือในสังคมโลก พลังแห่งความห่วงหาอาทรซึ่งเป็นพลังบวกของมนุษยชาติ ที่ได้เห็นกันแล้วว่า ยังมีอยู่ล้นเหลือมากมายมหาศาลจริงๆ เหตุการณ์นี้จึงเป็นอีกตำนานหนึ่งของยุคสมัย ที่หลอมผ่านประสบการณ์จากภารกิจช่วยเหลือ โดยคนไทยร่วมกับชาวโลกทำให้เกิดปรากฏการณ์นี้ขึ้นบนแผ่นดินไทย และทำให้ทั่วโลกได้รับรู้ถึงคุณค่าความรักความห่วงหาอาทรที่มนุษยชาติพึงมีต่อกัน

นอกจากนี้ หลังเหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน กลุ่มคนที่อาศัยพึ่งพาธรรมชาติทิวเขา ต่างร่วมพลังเคลื่อนไหวจัดกิจกรรมสร้างสรรค์หลายรูปแบบ การถอดบทเรียน การจัดการความรู้ การพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยว การร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดใหญ่ครบรอบ ๕ ปี ช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่า ย้อนรำลึกความเสียสละของมวลมนุษยชาติทั้งโลก มีการเสวนาของผู้ร่วมเหตุการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ และการเปิดใจความรู้สึกของหมูป่าติดถ้ำ พร้อมร่วมทำบุญตักบาตรถึงผู้เสียสละ ไม่ว่าจะเป็น ผู้ว่าฯ หมูป่า จำแหม น้องดอม และเรือโทเบรุต ปากบารา หน่วยซีลที่เสียชีวิตติดเชือกในกระแสน้ำหลังช่วย ๑๓ หมูป่า

อีกหนึ่งคนที่สำคัญ คือ นายณรงค์ศักดิ์ โอสถธนากร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี แม่ทัพปฏิบัติการภารกิจสุดหิน ค้นหาและกู้ภัยถ้ำหลวงเพื่อช่วยชีวิต ๑๓ ทีมหมูป่า ด้วยรูปแบบการบูรณาการ แก้ไขสถานการณ์และการให้สัมภาษณ์สื่ออย่างตรงไปตรงมา จนได้รับฉายาจากสื่อว่า "ผู้ว่าฯหมูป่า" แม้วันนี้ ผู้ว่าณรงค์ศักดิ์ จะจากไป ด้วยโรคมะเร็ง อายุ ๕๘ ปี เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๖ ที่ผ่านมา แต่เชื่อว่าสังคมไทยจะจดจำท่านตลอดไป หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เตรียมจัดงาน "รำลึก ๕ ปี กู้ภัยถ้ำหลวง" ในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖ นี้ด้วย

มีการทำบุญตักบาตร บวงสรวงเจ้าแม่นางนอน กิจกรรมรำลึกถึงจำแหม ผู้เสียสละชีวิตในเหตุการณ์ และนายดวงเพชร พรหมเทพ หรือ น้องดอม หนึ่งในสมาชิกทีมหมูป่า ที่เสียชีวิตขณะไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ การเสวนาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวงฯ และนิทรรศการถ้ำหลวงตั้งแต่วันที่ ๑๐-๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๖ และสังคมออนไลน์ได้ส่งเสริมการเรียนรู้สรุปได้ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑๖ การเคลื่อนไหวทางสังคมข่าวสารออนไลน์

ที่มา : <https://www.thansettakij.com/news/general-news/๕๖๘๗๕๗>

การเรียนรู้ของกลุ่มทางการศึกษา โดยจัดการเรียนรู้บูรณาการสะเต็มศึกษาในเชิงกระบวนการ (Process) หรือวิธีการ (Approach) จากเหตุการณ์ ๑๓ ชีวิตติดถ้ำหลวง เพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนมองเห็นกระบวนการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง เริ่มต้นจาก

๑. การระบุประเด็นปัญหา: จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ก็คือ “น้ำท่วมปิดทางเข้าออกถ้ำ ทำให้มีคนติดอยู่ภายในถ้ำถึง ๑๓ ชีวิต ซึ่งขณะนั้นเองยังไม่ทราบได้ว่าคนที่ติดอยู่ในถ้ำจะยังมีชีวิตอยู่หรือไม่?” และเกิดคำถามนำทางการแก้ปัญหา ก็คือ “ทำอย่างไรจึงจะทราบว่าคนที่ติดอยู่ในถ้ำอยู่พิักัดตำแหน่งใดของถ้ำและต้องช่วยเหลือคนที่อยู่ภายในถ้ำให้ออกมาได้อย่างไร? อีกทั้งยังต้องทำงานแข่งกับเวลาและสภาพอากาศที่เลวร้ายฝนตกชุกแทบทุกวันของการทำงาน”

๒. การค้นหาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง: เกิดการศึกษาและค้นหาแผนที่ภายในถ้ำจากคนถ้ำที่เคยเข้าไปสำรวจ รวมถึงนักเดินถ้ำต่างชาติที่เคยได้เข้ามาเดินสำรวจในถ้ำก่อนหน้านี้เพื่อร่วมกันระดมความคิด วาดแผนที่ภายในถ้ำ รวมถึงยังต้องอาศัยศาสตร์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ศาสตร์ความรู้ทางด้านธรณีฟิสิกส์ ศาสตร์ความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์ภูมิประเทศ ทางไหลของแหล่งน้ำเพื่อปิดกั้นตาน้ำไม่ให้ไหลเข้าถ้ำได้อีก ด้วยความหวังว่าผู้ที่ติดอยู่ในถ้ำจะยังคงมีพื้นที่อากาศสำหรับการหายใจได้

๓. การวางแผนและพัฒนา: จากนั้นจึงเกิดการระดมความคิด ร่วมกันวางแผน การคาดคะเนความเป็นไปได้ทุกทาง เกิดการระดมสรรพกำลังของทุกหน่วยงาน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ กำลังร่างกายและแรงใจจากหลายๆหน่วยงานทั้งหน่วยงานในประเทศและต่างประเทศอีกมากมาย นอกจากนี้ยังมีเหล่าจิตอาสาพร้อมด้วยช่วยกันช่วยในปฏิบัติการครั้งนี้อีกด้วย

๔. การทดสอบและประเมินผล: จากการระดมความคิดร่วมกันวางแผนปฏิบัติการครั้งนี้ ทำให้แบ่งแผนการปฏิบัติการออกเป็น ๓ ระยะ ก็คือ ระยะที่ ๑ ปฏิบัติการค้นหา ระยะที่ ๒ ปฏิบัติการกู้ภัย และระยะที่ ๓ ปฏิบัติการส่งกลับ ซึ่งหากเราติดตามข่าวสารจากทุกช่องทางจะทราบว่าคณะทำงานร่วมในปฏิบัติการครั้งนี้ร่วมกันวางแผน ทดสอบ สรุปลและประเมินงานกันแทบจะเรียกได้ว่านาทีต่อนาทีกันเลยทีเดียว ด้วยเป้าหมายเดียวกันก็คือ อยากเห็นคนที่ติดอยู่ในถ้ำทุกคนออกมาได้อย่างปลอดภัยและกลับสู่อ้อมกอดพ่อแม่ญาติพี่น้องของพวกเขา

๕. การนำเสนอผลลัพธ์: ผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการนี้ ก็คือ ความสำเร็จผลของปฏิบัติการทั้ง ๓ ระยะตั้งแต่การค้นหาผู้สูญหายทั้ง ๑๓ คนเจอในจุดที่เรียกว่า เนินนมสาว ซึ่งจากปากทางเข้าถ้ำผ่านช่องแคบทางคดเคี้ยวผ่านเนินทรายรวมถึงจุดที่น้ำท่วมมิดจนถึงเนินที่พบตัวรวมระยะทางประมาณ ๕ กิโลเมตร ซึ่งปฏิบัติการกู้ภัยก็เป็นไปได้ยากและดำเนินการอย่างทุลักทุเล

เช่นเดียวกัน หากจะมองลึกลงในขั้นตอนนี้อาศัยทั้งเทคโนโลยีที่เป็นความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือ ดังที่เราเคยได้ให้นิยามของเทคโนโลยีไว้ในคราวที่แล้วนั้น เครื่องมือและความรู้ทางเทคโนโลยีที่มาช่วยนำทางหรือแม้แต่ช่วยในการสำรวจมีหลายชนิดเลยทีเดียว เช่น เครื่องสำรวจทางธรณีฟิสิกส์ เครื่องฉายแสง ๓ดี สำรวจภายในถ้ำ เครื่องสำรวจและขุดเจาะถ้ำ ขุดประดาน้ำ เครื่องช่วยหายใจใต้น้ำ ถึงอากาศ ชุดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างในการเคลื่อนย้ายผู้ป่วย รวมถึงเวชภัณฑ์ยารักษาโรคทุกชนิด หรือแม้แต่ยาที่ฉีดเพื่อลดความตึงเครียดในระหว่างการเคลื่อนย้ายนักตะทีมหมูป่าอะคาเดมีและผู้ช่วยผู้ฝึกสอน เป็นต้น

แม้ว่าเหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวง อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน จะผ่านมานาน แต่สังคมยังจดจำผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสังคมอย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมในพื้นที่ของสมาชิกชุมชน การจัดกิจกรรมทางสังคมออนไลน์ รวมถึงองค์กรทางธุรกิจนำองค์ความรู้และบทเรียนไปจัดกิจกรรมเชิงพาณิชย์ สร้างรายได้กลับสู่ชุมชน ร่วมงานเลี้ยงรับรองหลายรายการ ไปปรากฏตัวในรายการโทรทัศน์ทั้งในและนอกประเทศ และได้ไปร่วมไว้อาลัยต่อการจากไปของนายวิชัย ศรีวัฒนประภา เจ้าของสโมสรเลสเตอร์ซิตี ที่หน้าสนามคิงพาวเวอร์

แสดงสถานการณ์จำลอง มุดถ้ำจำลองในนิทรรศการ "ปฏิบัติการถ้ำหลวง วาระแห่งโลก" ที่ห้างสรรพสินค้า เป็นจุดเริ่มต้นชีวิตเชิงพาณิชย์ และนำไปสู่การติดตามเรื่องราวทีมฟุตบอลหมูป่าผ่านการเจรจาของรัฐบาลไทยให้สิทธิ์ทำสัญญาสร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับทีมหมูป่าอะคาเดมีแก่บริษัท SK Global Entertainment และเด็ก ๆ มีรายได้ประมาณ ๓ ล้านบาทต่อคน

การติดถ้ำของหมูป่าทั้ง ๑๓ คนได้สร้างภาพยนตร์ได้ถึง ๓ เรื่อง ภาพยนตร์เรื่อง 'นางนอน' (The Cave) ผลงานภาพยนตร์ปี ๒๕๖๒ ที่เล่าเรื่องราวผ่านมุมมองที่หลากหลายของเหล่าอาสาสมัคร ไม่ว่าจะเป็นมุมมองหน่วยงานราชการ ชาวต่างชาติ และชาวบ้าน โดยภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกสร้าง และนำเสนอเรื่องราวเป็นเวอร์ชันแรก ภาพยนตร์เรื่อง 'สิบสามชีวิต' (Thirteen Lives) ซีรีส์เรื่อง 'ถ้ำหลวง:ภารกิจแห่งความหวัง' (Thai Cave Rescue)

ภาพที่ ๔.๑๗ กิจกรรมเชิงพาณิชย์

ที่มา : <https://www.komchadluek.net/entertainment/thai-entertainment/๕๕๑๗๒๖>

การสร้างภาพยนตร์ขึ้นที่บริเวณถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน นำไปสู่การสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน มีกิจกรรมเชื่อมโยงหลายประการ รายได้จากการสืบค้นข้อมูลระหว่างทีมงานอยู่ในชุมชน การสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วม ช่วยกระตุ้นนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน การผลิตงานศิลปะของฉาก ทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชน

นอกจากนี้ พลังทางสังคมกับเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ก่อให้เกิดนวัตกรรมที่นำมาใช้กับเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ๖ นวัตกรรมช่วยพาน้องๆ “ทีมหมูป่า” ออกจากถ้ำ มีทั้งนวัตกรรมทางสังคม และนวัตกรรมทางเทคโนโลยีจากหลายหน่วยงานทั้งในประเทศและต่างประเทศระดมทรัพยากร นวัตกรรมเข้าสู่พื้นที่เพื่อช่วยพาน้องๆ “ทีมหมูป่า” ออกจากถ้ำ

ดร.สว่างทิพย์ ศรีกิจสุวรรณความร่วมมือของศูนย์วิจัยเฉพาะทางวิศวกรรมอวกาศและทะเล (CASME) สำนักวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (มจพ.) พร้อมด้วยทีมปฏิบัติการจำนวน ๑๐ คน ใช้หุ่นยนต์ดำน้ำ ROV ยานขับเคลื่อนใต้น้ำชนิดใช้สายควบคุม ทำงานค้นหาและติดตาม ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน

ภาพที่ ๔.๑๘ นวัตกรรมที่ ๑ ช่วยทีมหมูป่า

ที่มา : <https://ifi.nia.or.th>

โดรน (Drone) ใช้การสำรวจทางอากาศ โดรนติดกล้องตรวจจับความร้อนสำหรับบินสำรวจ พร้อมด้วยอุปกรณ์ค้นหา โดยโดรน ๒ ตัวแรก ที่ทำหน้าที่ในการสำรวจทางอากาศ ๑ ตัว และสามารถดำน้ำได้ ๑ ตัว ซึ่งมีความสามารถในการตรวจจับความร้อนได้ สามารถแยกแยะอุณหภูมิระหว่างสิ่งมีชีวิตที่เป็นคน สัตว์ ต้นไม้ และอื่นๆ ได้ ทั้งหมดนี้ได้รับการสนับสนุนจากบริษัทวิจัยแห่งหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๑๙ นวัตกรรมที่ ๒ ช่วยทีมหมูป่า
ที่มา : <https://ifi.nia.or.th>

เครื่องสูบน้ำไฟฟ้าขนาดใหญ่แรงดันสูง อย่างที่ทราบกันตลอดระยะเวลาที่น้องๆสูญหาย ฝนตกและน้ำป่าหลากอยู่ตลอดเวลา ทางกรุงเทพมหานครจึงสนับสนุนเครื่องสูบน้ำไฟฟ้าขนาดใหญ่แรงดันสูง จำนวน ๕ เครื่อง และสายสูบน้ำพร้อมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน โดยให้กองทัพอากาศสนับสนุนการขนย้ายทางอากาศจาก กรุงเทพมหานครไปยัง จังหวัดเชียงราย ด้วยเครื่องบิน C ๑๓๐

ภาพที่ ๔.๒๐ นวัตกรรมที่ ๓ ช่วยทีมหมูป่า
ที่มา : <https://ifi.nia.or.th>

รถสถานีเคลื่อนที่ การส่งสัญญาณมีส่วนสำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่เป็นอย่างมาก ทำให้ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างช่วยกันอำนวยความสะดวกในเรื่องนี้อย่างเต็มที่เริ่มที่ เอไอเอส นำรถสถานีเคลื่อนที่เดินทางถึงพื้นที่ พร้อมระดมทีมงานวิศวกรผู้เชี่ยวชาญด้านเครือข่ายประจำพื้นที่เพื่อดูแลสถานการณ์อย่างใกล้ชิด รวมถึงสแตนด์บายทีมงานและวิศวกร ณ ศูนย์ปฏิบัติการส่วนกลางเพื่อมอนิเตอร์การทำงานตลอดเวลา นอกจากนั้นกำลังลากสายไฟเบอร์ออฟติกอินเทอร์เน็ทความเร็วสูงเข้าพื้นที่เพื่อเปิดสัญญาณไวไฟ

ภาพที่ ๔.๒๑ นวัตกรรมที่ ๔ ช่วยทีมหมูป่า

ที่มา : <https://ifi.nia.or.th>

อุปกรณ์ช่วยชีวิต จากสวีเดน และอิตาลี อุปกรณ์ดำน้ำสำหรับผู้ที่ไม่เคยฝึกดำน้ำมาก่อน ลักษณะคล้ายกับหมวกกันน็อก คือ สวมแล้วสามารถหายใจได้แบบปกติทันที หมายความว่าหากร่างกายน้องๆพร้อมเมื่อไหร่ ก็ออกจากถ้ำได้เลย

ภาพที่ ๔.๒๒ นวัตกรรมที่ ๕ ช่วยทีมหมูป่า

ที่มา : <https://ifi.nia.or.th>

อุปกรณ์สแกนจำลองภาพ ๓ มิติ กล้องสแกนถ้ำ P ๒๐ leica laser scanner ถูกส่งเข้าไปสมทบในปฏิบัติการค้นหา ๑๓ ชีวิต โดยบริษัท R.S.K Rescue Equipment ซึ่งอุปกรณ์ชนิดนี้ถูกออกแบบเพื่อให้สแกนโครงสร้างกำแพงอาคาร และผนังถ้ำ โดยประมวลผลเป็นรูปแบบอินฟราเรด ๓ มิติ ส่วนวิธีการทำงานตัวเครื่องจะยิงเลเซอร์ออกไปรอบตัว และแสดงผลออกมาเป็นแบบโครงสร้าง ๓ มิติ รัศมีเลเซอร์จะอยู่ที่ ๑๕๐-๒๐๐ เมตร แต่ถ้าจะให้ทราบถึงโครงสร้างถ้ำแบบเห็นรายละเอียดทั้งหมด จะต้องวางกล้องถ่ายเป็นระยะๆ ไป โดยการถ่ายและสแกนครั้งหนึ่ง ใช้เวลาไม่เกิน ๓ นาที นอกจากนี้ P ๒๐ leica laser scanner ไม่สามารถแสดงผลได้โดยอิสระ แต่ต้องทำงานควบคู่กับเครื่องอุปกรณ์

รับส่งคลื่นสัญญาณ และการช่วยเหลือน้องๆ ครั้งนี้ไทยได้ใช้ดาวเทียมสำรวจภาคพื้นธรณีวิทยาทางทหารของสหรัฐฯ เพื่อใช้ปฏิบัติการกิจสแกนถ้ำหลวง กระทั่งได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ และช่วยเหลือนักเตะทีมหมูป่าได้สำเร็จ

ภาพที่ ๔.๒๓ นวัตกรรมที่ ๖ ช่วยทีมหมูป่า

ที่มา : <https://ifi.nia.or.th>

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

“คำกล่าวของนักดำน้ำระดับโลก ริชาร์ด สแตนตัน กับ จอห์น โวลันเธน เหมือนปาฏิหาริย์ เพราะเขาดำไปสุดปลายเชือก กำลังจะโผล่ขึ้นวางแนวเชือกแล้วกลับไปจุดเดิม แต่เมื่อโผล่ขึ้นมาก็เห็นเด็กทั้งหมดนั่งเกาะกลุ่มกันอยู่ และสามารถโต้ตอบกลับนักดำน้ำระดับโลก ริชาร์ด สแตนตัน กับ จอห์น โวลันเธน สร้างความซาบซึ้งใจ ประทับใจทั่วโลก”^{๓๓}

“‘I’m very happy’ ฝ่ายนักดำน้ำก็ตอบทันทีว่า ‘I’m very happy too’ คุณมาจากไหน ได้คำตอบว่าจากอังกฤษ เด็กๆ ถึงกับอุทาน โอว...พร้อมๆ กัน ทุกคนดีใจที่ได้พบเจอและจะได้รับความช่วยเหลือที่หยิบยื่นมาถึงพวกเขา จึงตอบขอบคุณซัดถ้อยซัดคำว่า ‘Thank you very much’ ”^{๓๔}

“กิจกรรมทางสังคม ช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนไว้ได้มีการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ที่สังคมภายนอกชื่นชมยินดีโดยเฉพาะความเชื่อความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาตำนานพระธาตุดอยตุง ผู้มีจิตศรัทธาทำให้เกิดเป็นชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน”^{๓๕}

“ชาวบ้านในพื้นที่และประชาชนทั่วไปที่รับรู้ข่าวเหตุการณ์ ๑๓ นักฟุตบอลเด็กและโค้ชทีมหมูป่าอะคาเดมี ติดถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ได้รับความสนใจไปทั่วโลก ไม่เฉพาะเพียงแคคนไทย

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

เท่านั้น ประชาชนในสังคมโลกก็ให้ความสนใจข่าว๑๓ นักฟุตบอลเด็กและโค้ชทีมหมูป่าอะคาเดมี ติดถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน สามารถกลับเรื่องราว ข่าวสารอื่นชั่วขณะ”^{๓๖}

“บทเรียนจากเหตุการณ์ ๑๓ นักฟุตบอลเด็กและโค้ชทีมหมูป่าอะคาเดมี ติดถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน สังคมให้ความสนใจเรียนรู้บางโรงเรียนจัดทำหลักสูตรแบบบูรณาการป้องกันผลกระทบภัยธรรมชาติมา การแก้ปัญหาด้วยการลดความเสี่ยงเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ และสร้างกระบวนการเสริมการเรียนรู้ในชุมชน”^{๓๗}

“กระแสสังคมที่ให้ความสนใจเหตุการณ์ ๑๓ นักฟุตบอลเด็กและโค้ชทีมหมูป่าอะคาเดมี ติดถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน โรงเรียนบ้านจ้อง จังหวัดเชียงรายได้สร้างหลักสูตรถ้ำหลวง ขุนน้ำนางนอน ได้แก่ หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย สารการเรียงจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการใช้สื่อ และแหล่งการเรียนรู้ ๖ หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ ถ้ำหลวงน้ำรั้ว, ถ้ำหลวงการกู้ภัยที่โลกต้องจำ, วีรบุรุษถ้ำหลวง, สติและความเมตตานำพาพ้นภัยพิบัติ, การเอาชีวิตรอดจากภัยติดถ้ำ และภัยธรรมชาติ”^{๓๘}

“การเคลื่อนไหวกลุ่มครูในท้องถิ่นและนักวิชาการรวมพาคูสำรวจโลกถ้ำวิทยา ยกระดับหลักสูตรมัธยม จ.เชียงราย เชื่อมศาสตร์หลายแขนง เพื่อให้เด็กเยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้หวงแหนรู้คุณค่าร่วมรักษาทรัพยากรท้องถิ่น โดยจัดกิจกรรมสำรวจและเก็บข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับเปลี่ยนแปลงของโลกและดาราศาสตร์ ภายในตัวถ้ำทรายทอง ไปปรับใช้กับหลักสูตรการสอนนักเรียน”^{๓๙}

“สังคมและชุมชนให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับสังคมเครือข่ายจัดทำแผนการพัฒนาและบริหารจัดการถ้ำถ้ำหลวง อยู่ในการดูแลของวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่อ่อนช้อยน้อย สมาชิกสังคม สังคมภายนอกเข้าสนับสนุนเมื่อนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้ศึกษาดูงานคณะใหญ่ มีการประสานไปทางชาวบ้าน เพื่อช่วยมาทำหน้าที่ไกด์”^{๔๐}

“การมีส่วนร่วมของชุมชนมีผลมาก ช่วยดูแลคณะนักท่องเที่ยวต้องการเข้าพื้นที่วนอุทยานถ้ำหลวง ขุนน้ำนางนอน เจ้าหน้าที่วนอุทยานฯ แคนนำชุมชนช่วยติดต่อชาวบ้านในพื้นที่เพื่อนำเที่ยวทั้งในถ้ำและแหล่งท่องเที่ยวอื่นในชุมชน”^{๔๑}

“วนอุทยานถ้ำหลวง ขุนน้ำนางนอน เจ้าหน้าที่วนอุทยานฯ รวบรวมสถิตินักท่องเที่ยวเป็นจำนวนรวม มิได้แยกว่านักท่องเที่ยวมาที่ถ้ำหลวง หรือไปที่ขุนน้ำนางนอน จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาที่ถ้ำหลวง จะมาในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนเมษายน ช่วงฤดูฝนพื้นที่ถ้ำถูกปิด ดังนั้น กิจกรรมชุมชนและการสื่อสารนิยมจัดช่วงฤดูท่องเที่ยว”^{๔๒}

^{๓๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๓๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๓๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๔๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๔๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๔๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

“บทเรียนที่สังคมเรียนรู้จากเหตุการณ์ ๑๓ นักฟุตบอลเด็กและโค้ชทีมหมูป่าอะคาเดมีติดถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน การสร้างความสามัคคีทั้งคนในชาติและคนทั่วโลกโดยไม่แบ่งชนชั้น เชื้อชาติหรือแม้แต่ศาสนา ทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน ต้องการให้ทีมนักเตะเยาวชนและโค้ชออกมาจากถ้ำให้ได้อย่างปลอดภัยทุกคน เกิดการร่วมพลังหลายภาคส่วนอย่างไม่เคยเกิดขึ้นได้เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ และหลังเหตุการณ์มีการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาหลายมิติ”^{๔๓}

“สังคมตั้งสติเพื่อหาวิธีช่วยเหลือทีมฟุตบอลเยาวชนท้องถิ่นหมูป่าอะคาเดมี ๑๒ คนและผู้ช่วยผู้ฝึกสอนอีก ๑ คนติดอยู่ในถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย และภายในถ้ำการใช้สติร่วมพลังทางสังคม รวมเป็นกลุ่มพึ่งพากันและกัน”^{๔๔}

“กิจกรรมทางสังคมปัจจุบันมีการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆเป็นบทเรียนสู่สังคม แสดงว่าถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพเป็นทุนทางสังคมที่ส่งต่อคุณค่า มูลค่าให้แก่คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ เหมือนการส่งต่อตำนานพระธาตุดอยตุง กลุ่มคนช่วยทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง”^{๔๕}

“ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพเป็นทุนทางสังคม โดยข้อมูลเอกลักษณ์เหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวง เอกลักษณ์เพราะการแข่งขันทางธุรกิจ”^{๔๖}

“เหตุการณ์ ๑๓ หมูป่าติดถ้ำหลวง มีนวัตกรรมสำหรับนำไปเรียนรู้และต่อยอดและมีการปรับประยุกต์ใช้เพื่อป้องกัน ภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนวัตกรรมจำนวนมากที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์และนวัตกรรมที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งยังไม่ได้มีการรวบรวมต่างได้ใช้ประโยชน์ ทั้งในเชิงสร้างองค์ความรู้พัฒนาความรู้และการจัดการในเชิงพาณิชย์ในพื้นที่และนอกพื้นที่”^{๔๗}

ภาพที่ ๔.๒๔ ปฏิบัติการ “๑๓ หมูป่า” : บทเรียนผู้นำเอเปครวมใจเป็นหนึ่งใน ร่วมฝ่าฟันอุปสรรค
ที่มา : <https://www.thaipbs.or.th/news/content/๓๒๑๓๓๗>

^{๔๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

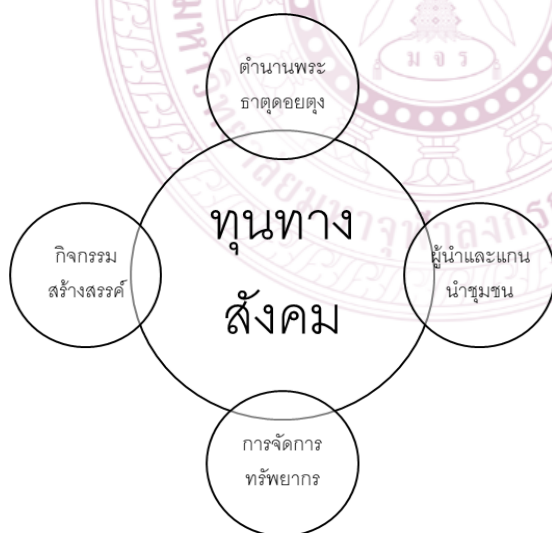
^{๔๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๔๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๔๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๔๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

สรุปได้ว่า มิติทุนทางสังคมในอดีตมีทุนสังคมตามตำนานพระธาตุดอยตุงกับการสร้างชุมชน การพัฒนาชุมชน ชุมชนมีฐานคุณธรรม มีจิตอาสา ชุมชนคุณธรรมและมีการสะสมทุนของผู้นำชุมชน แก่นนำชุมชนส่งต่อการใช้ทุนทางสังคมช่วยรักษาสันติและสิ่งแวดล้อมชุมชน และหลังเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง มีการนำทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้หลากหลายรูปแบบตามความต้องการชุมชนสังคม นำบทเรียนต่างๆ มาใช้เป็นทุนจัดการทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ต่อยอดส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนสมาชิกในสังคมได้เรียนรู้ และจัดกิจกรรมระลึกถึงเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง การร่วมมือกันของคนที่หลากหลายที่ต่างรวมใจเป็นหนึ่งเดียว เพื่อช่วยทีม "หมูป่า" ออกจากถ้ำหลวง จ.เชียงรายเมื่อ ๔ ปีที่แล้ว เป็นเครื่องเตือนใจเหล่าผู้นำเอเปกว่า โลกใบนี้สามารถทำอะไรร่วมกันได้ถ้ายอมมองข้ามความขัดแย้งและแตกต่าง และกิจกรรมสร้างสรรค์ ได้แก่ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน กลุ่มคนที่อาศัยพึ่งพาธรรมชาติชีวเขาของการสะสมน้ำใต้ดินที่อยู่ชายขอบเทือกเขาและที่สูงที่มีตลาดลุ่มและราบลุ่มอันเป็นพื้นที่ทางการเกษตรกรรม การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมชนเกษตรจัดกิจกรรมส่งเสริมทางการเกษตรซึ่งต้องอาศัยพลังทางสังคม ช่วยเหลือกันและกัน มีกิจกรรมทางสังคม พึ่งพาและกัน ปลูกข้าว สืบต่อแอ่งเชียงแสนและเชียงใหม่ กิจกรรมทางสังคมยังขยายไปสู่สังคมภายนอก ผ่านสื่อยุคใหม่ ช่วยให้ชุมชนสามารถนำทุนทางสังคมไปจัดกิจกรรมสร้างสรรค์หลายรูปแบบ ดังแผนภาพที่ ๔.๓

แผนภาพที่ ๔.๓ มิติทุนทางสังคมชุมชนที่อาศัยอยู่บนดอยนางนอน จังหวัดเชียงราย

ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

มิติการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาชุมชนตามเป็นทางตามรอยเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวงนั้น การพัฒนามิได้เกิดขึ้นเพียงช่วงเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวงหรือหลังเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวงเท่านั้น แต่ถ้าว่า ชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนที่อาศัยอยู่บนดอยนางนอน จังหวัดเชียงราย จำต้องมองย้อนไปในอดีตให้เห็นรากเงาของการจัดการพัฒนาชุมชน เห็น

พัฒนาการของชุมชนการเคลื่อนไหวของชุมชนผ่านตำนานและการรวบรวมข้อมูล กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ บนเขา ขุนน้ำนางนอน การจัดกิจกรรมทางสังคม การยอมรับในความเป็นผู้นำของกลุ่มชน ซึ่งมาจากภายนอกผสมผสานกับการดำรงชีวิตของกลุ่มชนพื้นเมือง ควบคู่กับการยอมรับ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมในการสร้างชุมชนร่วมกัน ผ่านตำนานพระธาตุ และผู้นำชุมชนมีพัฒนาการ ความเป็นผู้นำที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำชุมชนสืบต่อมา และได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งภายในเขตดอยขุนน้ำนางนอน เชื่อมต่อไปยังประเทศต่างๆ มีการถ่ายทอด ทางวัฒนธรรม การไปมาหาสู่ระหว่างกลุ่มชนมีกิจกรรม ทางด้านพระพุทธศาสนา ทางด้านความเชื่อ นำไปสู่การแลกเปลี่ยนกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างกัน

การยอมรับในตัวผู้นำและการประสานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่างๆ การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน กิจกรรมที่สำคัญของชุมชน เป็นความเชื่อความศรัทธา ในพระพุทธศาสนา การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การดูแลรักษาพระธาตุพระธาตุดอยตุง ของกลุ่มชนต่างๆ ผสมผสานกับการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนการรักษา ผืนป่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ถึงแม้ว่าในทุกวันนี้คนไม่รู้จักภูสามเส้าของคนลัวะ และกำลังล้มตอยตุงของคนล้านนา แต่คนทั้งประเทศรู้จักตำหนักแม่ฟ้าหลวงของสมเด็จพระราชินีและบรรดา ขาวเขาเผ่าใหม่ๆ ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตอนหลังและในปัจจุบันกำลังพูดถึงเขาขุนน้ำนางนอนและถ้า หลวง รวมถึงทางรัฐและเอกชนคาดหวังว่าจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและเส้นทางวัฒนธรรม

การพัฒนาชุมชนของบ้านผาหมีและแสวงหาความร่วมมือการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อ ยกระดับแหล่งท่องเที่ยวถ้ำหลวง – ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่โดยรอบต้องอาศัยการพัฒนาที่ส่งผลต่อ การดำรงชีวิตของคนในสังคมพื้นที่ สังคมที่เชื่อมโยงกันและกัน ผลการพัฒนาเกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ ไปพร้อมกับการรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เนื่องจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุน น้ำนางนอน เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อยกระดับความสำคัญของสถานที่ดังกล่าว ให้เป็นที่รู้จักกัน อย่างแพร่หลายทั่วโลก การพัฒนาจำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบจึงจะเกิด การพัฒนาที่ยั่งยืน

ทั้งนี้ การวางแผนพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์ พืช ได้พิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการประกาศกำหนดให้วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุน น้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียงในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอนท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อกำหนดให้เป็น อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน มีเนื้อที่รวมประมาณ ๑๒,๐๐๐ ไร่ หรือ ๑๙.๒๐๐๐ ตาราง กิโลเมตร อาณาเขต

ทิศเหนือจดตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้จดตำบลห้วยไคร้ ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออกจดตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตกจดตำบลเวียงพางคำ และตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ลักษณะภูมิประเทศ อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน (เตรียมการ) เป็นภูเขาหินปูนขนาดใหญ่หลายลูกติดต่อกันสลับซับซ้อน วางตัวในแนวเหนือ-ใต้โดยลาดชันมาทางทิศตะวันออก มีลักษณะคล้ายกับผู้หญิงนอนจึงเรียกกันโดยทั่วไปว่า "ดอยนางนอน" หรือดอยย่าเฒ่ามีความลาดชันประมาณ ๓๐-๗๒ องศา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ ๓๐๐-๑,๔๑๐ เมตร เป็นต้นกำเนิดลำห้วยหลายสาย เช่นห้วยน้ำตัน ห้วยเหมืองดง ห้วยปากตีนไฟ เป็นต้น

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเขตร้อน โดยได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงฤดูฝน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาว โดยอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดต่อปี ๗ องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดต่อปี ๔๐.๒ องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปีประมาณ ๑,๘๘๕ มิลลิเมตร มี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน ฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

ลักษณะทางอุทกวิทยาและชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดอยนางนอนที่ดำเนินการสำรวจเป็นแหล่งกำเนิดลำน้ำที่ ราษฎรรอบๆพื้นที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค และเกษตรกรรมหลายสาย เช่นห้วยน้ำตัน ห้วยเหมืองดงห้วยปากตีนไฟ ซึ่งมีน้ำไหลตลอดปี โดยจะไหลลงสู่แม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำมะไหล ลงไปทางทิศตะวันออก ลงสู่แม่น้ำรวกบริเวณบ้านศรีป่าสัก ตำบลศรีเมืองชุม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และแม่น้ำรวก จะไหลไปทางทิศตะวันออกไหลลงสู่แม่น้ำโขง บริเวณบ้านเวียงแก้ว ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน (เตรียมการ) เกิดตั้งแต่ในยุคคาร์บอนิเฟอรัส (Carboniferous) จนถึงยุคเพอร์เมียน (Permian) ซึ่งมีช่วงอายุประมาณ ๓๔๕-๒๓๐ ล้านปีที่ผ่านมา หินที่พบได้แก่หินปูน (Limestone) หินอ่อน (Marble) สีเทาถึงเทาดำซึ่งอยู่ในหมวดของชุดหินราชบุรี (Ratburi Group) (อัษฎางค์, ๒๕๓๘) หินทราย (Quartzite Sandstone) หินชนวน (Slate) หินไฟ ฟีลท์ (Phyllite) และควอตไซต์ (Quartzite) ลักษณะโดยทั่วไปของดินมีสีน้ำตาลปนน้ำตาลชั้นดินหนาดินชั้นบนเป็นดินร่วน (Loam) หรือดินร่วนปนทราย (Sandy Loam) ระบายน้ำได้ดีความร่วนซุย (Fertility) ปานกลางการอุ้มน้ำหรือดูดซึมน้ำดี การถ่ายเทอากาศดีดินมีอินทรียวัตถุสูง ดังนั้นสภาพโดยรวมแล้วดินมีความอุดมสมบูรณ์สูง

ทรัพยากรป่าไม้ สามารถจำแนกสังคมพืชเด่นของพื้นที่ตามลักษณะภูมิอากาศ ผนวกกับความผันแปรของภูมิประเทศดิน และปัจจัยอื่นๆ ออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบเขา โดยมีลักษณะของสังคมพืช ได้แก่ป่าเบญจพรรณป่าดิบเขา เป็นต้น

ทรัพยากรสัตว์ป่าในพื้นที่พบว่าสัตว์ป่าที่มีอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่ดำเนินการสำรวจจำแนกออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก สัตว์เลื้อยคลานนก และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

ทรัพยากรการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ ถ้ำหลวงเป็นถ้ำที่เกิดจากการกัดเซาะของน้ำใต้ดินเป็นเวลานานมีขนาดใหญ่ และลึกมากเป็นอันดับที่ ๔ ของประเทศไทยมีความยาว ๑๑.๓ กิโลเมตร มีความสูงโดยเฉลี่ย ๗๗๙ เมตร และลาดชันมาทางทิศ

ตะวันออก ปากถ้ำเป็นโถงกว้างและสูงกว่าโถงถ้ำแรก ภายในถ้ำสามารถพบเกล็ดหิน สะท้อนแสง หินงอก หินย้อย ธารน้ำถ้ำลอด และถ้ำแขนงแนวโถงถ้ำมีเส้นทางคดเคี้ยว บางช่วงเข้าถึงง่าย บางช่วงมีเพดานต่ำ นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่แสดงถึงวิวัฒนาการของถ้ำจำนวนมาก เช่น รอยการไหลของน้ำเป็นริ้วคลื่น (ripple mark) ระดับพื้น ถ้ำเก่าหินถล่มขนาดใหญ่ และเล็กจำนวนมาก รอยแตกแบบมีแรงดึง (tension crack) รอยระดับน้ำหลุมยุบโพรง เพดานถ้ำ และรอยแตกของผนังถ้ำ เป็นถ้ำที่มีความเหมาะสมในเชิงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสร้างความยั่งยืน

ขุนน้ำนางนอน มีเนื้อที่ ๘ ไร่ ตั้งอยู่ท้องที่บ้านจ้อง ต.โป่งผา อ.แม่สาย จ.เชียงราย ห่างจากถ้ำหลวง ๒ กิโลเมตร เป็นแหล่งที่สำคัญของลำห้วยน้ำค้าง ลำห้วยน้ำจ้อง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอแม่สาย เนื่องจากมีธรรมชาติที่สวยงามร่มรื่น มีร้านอาหารบริการ การเดินทางสะดวก เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน มีจุดเด่นคือ บึงน้ำจืดขนาดเล็กที่มีน้ำสีมรกตไหลออกจากรอยแยกของหินใต้ถ้ำทรายทอง ที่เป็นภูเขาหินปูนมีน้ำไหลตลอดทั้งปี บนหน้าผาเหนือบึงน้ำยังเป็นที่ตั้งของถ้ำทรายทอง เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจแหล่งศึกษาธรรมชาติ ดูนก ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาได้คำนึงความยั่งยืนในพื้นที่

ภาพที่ ๔.๒๕ การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวและพัฒนาภูมิทัศน์ต่างๆ ในชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย

การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน สมาชิกสังคมทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ตามแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืนของชุมชน กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน การระดมความคิดจากผู้มีส่วนได้เสียจัดการชุมชน ดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ ภัยคุกคาม SWOT)

ปัจจุบัน ชุมชนคุณธรรมวัดบ้านจ้อง ซึ่งรวมเป็นคณะศรัทธาวัดบ้านจ้อง ประกอบด้วยชุมชนบ้านหมู่ที่ ๑ หมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๐ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีประชากรโดยรวม ชาย ๒,๐๒๑ คน หญิง ๒,๓๕๐ คน รวมทั้งสิ้น ๔,๓๗๑ คน รวม ๑,๔๙๖ ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม บางส่วนไปประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด บางส่วนประกอบอาชีพรับราชการ จึงเป็นสังคมเกษตรกรรม หรือสังคมชนบทที่เป็นสังคมพุทธ หมายถึง คนในชุมชน นับถือศาสนาพุทธ จึงมีวิถีทางขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี หรือ “วิถีพุทธ” เดียวกัน เป็นชุมชนที่มีคุณลักษณะเอื้อต่อการพัฒนา ส่งผลให้ บ้าน วัด โรงเรียนประสพผลสำเร็จ ได้รับการคัดเลือก ได้รับการยกย่อง และเป็นที่ตั้งศูนย์เรียนรู้

จากหลายหน่วยงาน มีวัตถุประสงค์ทางการเกษตรที่เอื้อต่อการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม มีภูมิปัญญาที่มีความรู้ด้านการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร แต่มีจุดอ่อนด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ด้อยโอกาสด้านพัฒนาอาชีพ และต้องเผชิญกับโรคภัยจากพิษภัยสารเคมี ความยากจน ความเจริญด้านเทคโนโลยีที่มีผลต่อค่าครองชีพ และสารเสพติด

สภาพปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา / วิเคราะห์การส่งเสริมชุมชน

ประชาชนในชุมชนบ้านจ้อง ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่ผลิตผลทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ สาเหตุเนื่องมาจาก ต้นทุนการผลิตสูง การใช้สารเคมีในปริมาณมากในส่วนของครอบครัว มีความรับผิดชอบต่อบุตร ธิดา มุ่งหวังให้ได้รับการศึกษาตามอัธยาศัยสมควรได้รับการดูแลด้านศึกษา และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นพลังเสริมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างมีคุณภาพ

แนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

เนื่องจากปัจจุบันการประกอบอาชีพทางการเกษตรมีมากมายหลายอาชีพ ซึ่งมีทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง ชุมชนคุณธรรมบ้านจ้อง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักในการทำนา เมื่อพ้นฤดูทำนาเกษตรกรก็จะว่างงาน จึงรวมกลุ่มเพื่อนำผลิตผลทางการเกษตรมาแปรรูปจำหน่าย ได้แก่ การจัดทำผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร การแปรรูปอาหาร ฯลฯ เป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว การส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และร่วมกันพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดไป

การพัฒนาชุมชนจากรากฐานอัตลักษณ์ชุมชนและวิถีวัฒนธรรมของชุมชน คุณธรรมชุมชน วัดบ้านจ้อง ทั้งนี้ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านจ้อง ประชาชนมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในการรักษาศีล มีคุณธรรมประจำใจ จนเกิดเป็นชุมชนคุณธรรมวัดบ้านจ้อง ประกอบด้วยประชากร หมู่ที่ ๑ หมู่ ๔ และหมู่ ๑๐ คนในชุมชนประกอบด้วย คนเมือง ไทยวน (ประชากรส่วนใหญ่) ไทใหญ่ อาข่า ไทยอง ไตลื้อ ไตจีน และปะหล่อง

การพัฒนาและจัดกิจกรรมชุมชนให้เกิดการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ดังนี้

- ประเพณีตานข้าวใหม่ เดือน ๔
- ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุจอมนาค เดือน ๕ เป้ง
- ประเพณีสงกรานต์ ปีใหม่เมือง
- ทำบุญสลากภัตต์ กฐิน ผ้าป่า
- ประเพณีลอยกระทง (ประเพณี ๑๒ เป้ง)
- วันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- การเลี้ยงเสื่อบ้าน (ใจกลางของหมู่บ้าน)
- พิธีสงเคราะห์ สืบชะตา
- ฝั่มอ้น

การพัฒนาจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภายในหมู่บ้าน

- วัดบ้านจ้อง เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรมให้คนในชุมชนเกิดความรักและสามัคคี และเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจ

- โรงเรียนบ้านจ้อง เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กนักเรียนที่อาศัยอยู่บ้านจ้อง และหมู่บ้านอื่น มีการเรียนการสอนที่เน้นในด้านศาสนาและวัฒนธรรม ได้รับรางวัลโรงเรียนคุณธรรมประจำอำเภอ

- ภูมิปัญญาหมอเมือง/สมุนไพรพื้นบ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน และวิธีการรักษาที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ

- กลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาบ้านจ้อง สืบเนื่องจากการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้าน ที่นำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมประเพณีล้านนามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญภายในชุมชน

- อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง – ขุนน้ำนางนอน (เตรียมการ) และขุนน้ำสระมรกต อยู่ในท้องที่ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน มีภูเขาและทิวทัศน์ที่สวยงาม ภายในภูเขามีถ้ำ ๔ แห่ง โดยเฉพาะถ้ำหลวงถ้ำที่กว้างใหญ่ มีหินงอกหินย้อยที่สวยงาม ในช่วงฤดูหนาวและฤดูร้อนมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

- หนองน้ำพุมหัตถจริย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ ตำบลโป่งผา มีลักษณะเป็นหนองน้ำจืด ทิศนัยภาพที่สวยงาม ห้อมล้อมไปด้วยภูเขาดอยนางนอน เดิมมีเรื่องเล่าถึงความมหัศจรรย์ของหนองน้ำยามเมื่อส่งเสียงเคาะไม้ เคาะปี่ หรือเสียงอันดังเกิดขึ้น จะมีพองน้ำพุพุ่งขึ้นมาจากน้ำได้เอง ซึ่งถือเป็นความมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่พักผ่อนหย่อนใจ และจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน สร้างพลังร่วมชุมชน โดยส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนรวมกลุ่ม จัดกิจกรรมตามความสนใจ ตามความรู้ความสามารถ รองรับการรวมกลุ่มของคนในชุมชนคุณธรรมวัดบ้านจ้อง

- กลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาบ้านจ้อง
- กลุ่มผู้สูงอายุ
- ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต
- กลุ่มออมทรัพย์
- ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ภาพที่ ๔.๒๖ การพัฒนาชุมชนด้วยคุณธรรมชุมชนและสถาบันการเงินชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย

ผลิตภัณฑ์ชุมชน/ของที่ระลึก

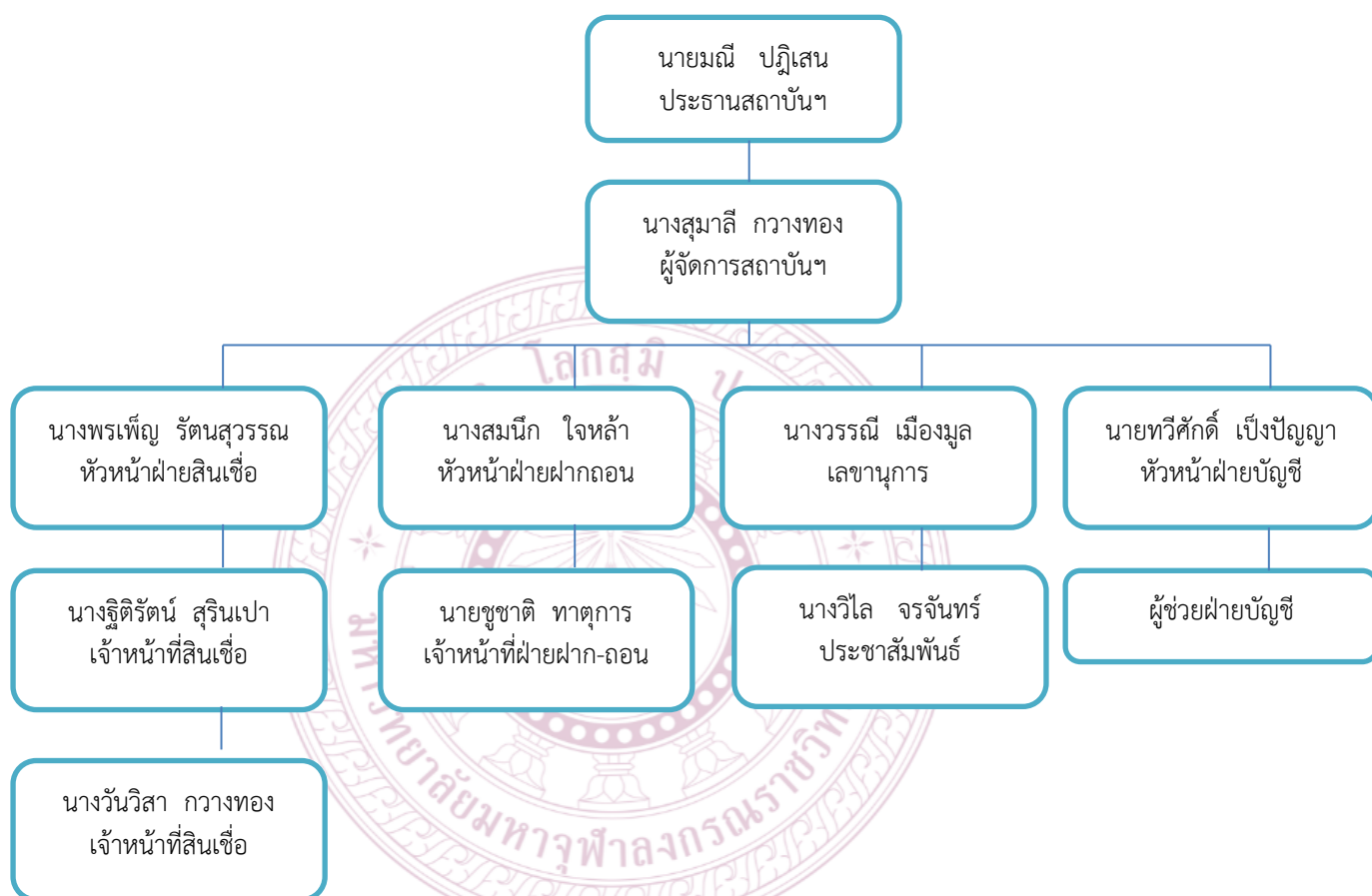
- สตอเบอรี่
 - ยาหม่องสมุนไพร
 - สมุนไพรไผ่ยุง
 - น้ำยาสมุนไพรแช่เท้า
 - ลูกประคบ
 - น้ำมันมะพร้าวสกัดร้อน
 - พรหมเช็ดเท้า และที่ปิดฝุ่นจากเศษผ้า
 - ถูมือกันร้อน
 - บายศรีสู่ขวัญ
 - ข้าวควบ ข้าวแคบ
 - ผ้ารองพื้นเอนกประสงค์
 - ถูมือกันร้อน
 - ตระกร้าสาน
- ศิลปะการแสดง
- การฟ้อนเล็บ
 - รำกรำโตของชาติพันธุ์ไทใหญ่
 - การฟ้อนจ้อง
 - กลองหลวง กลองปฐา กลองสะบัดชัย กลองยาว
- อาหารพื้นบ้านพื้นถิ่น
- น้ำพริกอ่อง
 - จอผักกาด
 - ข้าวซอย
 - ข้าวซอยน้อย
 - ข้าวแต๋น
 - ข้าวแรมฟีน
 - แกงแค
 - น้ำพริกหนุ่ม
 - ใส่อั่ว
 - ข้าวปุก/ข้าวหนุกงา

กิจกรรมและโครงการพัฒนาต้นแบบสู่ความยั่งยืน

๑.๒ โครงการกิจกรรมสถาบันการเงินของหมู่บ้าน

สถาบันการเงินชุมชนต้นแบบบ้านจ้องวัดเป็นการใช้คุณธรรม สัจจมาปรับการจัดการทางการเงินของสมาชิกชุมชน ช่วยให้สมาชิกชุมชนมีเงินหมุนเวียนพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัว เศรษฐกิจชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืนลดปัญหานี้อกรบบชุมชน

โครงสร้างการบริหารงานสถาบันการเงินชุมชนต้นแบบบ้านจ้องวัด

ประวัติสถาบันการเงินชุมชนต้นแบบบ้านจ้องวัด

สถาบันการเงินชุมชนต้นแบบบ้านจ้องวัด ตั้งอยู่ที่ทำการศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน (สำนักงานกองทุนหมู่บ้าน) เลขที่ ๑๙๒ หมู่ที่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๑ โดยการริเริ่มมาจากการจัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน สำนวความต้องการของประชาชนร่วมพิจารณากำหนดธุรกรรม รูปแบบและแต่งตั้งคณะกรรมการ ส่งคณะกรรมการเข้าร่วมการอบรม จัดประชุมประชาคมดำเนินการ ในวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๑ เป็นครั้งแรก

มีสมาชิกลงหุ้นทั้งหมด	๘๗ ราย	เป็นเงิน	๒๑๗,๑๐๐ บาท
เงินฝากสัจจะ	๘๕ บัญชี	เป็นเงิน	๑๑,๓๕๐ บาท
เงินฝากออมทรัพย์	๔๑ บัญชี	เป็นเงิน	๓๒๖,๔๗๔ บาท

มูลค่ารวมในปัจจุบัน ณ ปี ๒๕๖๓

เป็นเงินประมาณ ๙,๐๐๐,๐๐๐ บาท

จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวของสถาบันการเงินชุมชนต้นแบบบ้านจ้องวัดหมู่ที่ ๙ มีผลประกอบการเป็นที่น่าสนใจ มีเงินหมุนเวียนในระบบเป็นจำนวนมาก ทำให้สถาบันการเงินเป็นที่ยอมรับและมีคณะกลุ่มสถาบันต่างๆเข้ามาศึกษารูปแบบการดำเนินงานของสถาบันมากมาย และส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักการประหยัดอดออม และการบริหารจัดการด้านการเงินของครอบครัวทำให้ลดปัญหาต่างๆที่เกิดจากการเงินส่งผลทำให้สังคมของหมู่บ้านในปัญหาการลักทรัพย์หรือมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์น้อยลง ส่งเสริมให้ครอบครัวรู้จักการสร้างอาชีพเสริมให้กับตัวเอง สอดคล้องกับการดำรงชีวิตโดยใช้หลักศีลธรรม โดยเฉพาะศีลข้อ ๒

๒.การดำเนินโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านจ้องวัด หมู่ที่ ๙ เป็นหมู่บ้านที่ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Silf-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง ทำอะไรต้องพอเพียงหมายความว่า พอประมาณไม่สุดโต่งไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คือเป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียงปฏิบัติตนก็พอเพียง” (พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ พร้อม ๆ ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภค ที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ภายใต้เงื่อนไข ๒ เงื่อนไข

การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต
ทางบ้านจ้องวัดหมู่ที่ ๙ ได้มีความมุ่งพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและมีความสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนด้วยการส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมีเสถียรภาพโดยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนพออยู่พอกิน อยู่ดีกินดี และมีสุข ตามศักยภาพของชุมชนโดยใช้ กลยุทธ์ ส่งเสริมการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตใน ๓ แผนงานหลักคือ

๑. ส่งเสริมการประกอบอาชีพตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ครัวเรือนยากจน
๒. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 ๓. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมในชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - ลักษณะกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ที่ดำเนินการ
 - ในระดับครัวเรือน และระดับหมู่บ้าน มี ๖ กิจกรรม ดังนี้
 - ๑.การลดรายจ่าย
 - ๑.๑ ทำสวนครัว
 - ๑.๒ ลดละเลิกอบายมุข
 ๒. การเพิ่มรายได้
 - ๒.๑ มีอาชีพเสริม
 - ๒.๒ ใช้เทคโนโลยี
 ๓. การประหยัด
 - ๓.๑ มีการออมเงิน
 - ๓.๒ มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
 - ๔.การเรียนรู้
 - ๔.๑ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - ๔.๒ รู้พอเพียง
 - ๕.การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
 - ๕.๑ ใช้ทรัพยากรยั่งยืน
 - ๕.๒ ร่วมกันปลูกต้นไม้
 - ๖.การเอื้ออารี
 - ๖.๑ ดูแลช่วยเหลือกัน
 - ๖.๒ รู้รักสามัคคี

ภาพถ่ายอย่างสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ ๔.๒๗ การพัฒนาชุมชนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา : ผู้วิจัย

๑.๓ การพัฒนาคุณธรรมชุมชนรองรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการพัฒนาแสดงความยั่งยืนรางวัลเกียรติคุณที่หมู่บ้านได้รับในรอบ ๓ ปี และการแสดงคุณธรรมที่โลกรู้จักชุมชนคุณธรรม เหตุการณ์ช่วยเหลือหมู่บ้าน ๑๓ ชีวิต (ถ้ำหลวง)

ภาพที่ ๔.๒๘ การพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงกับ
เหตุการณ์ช่วยเหลือหมู่บ้าน ๑๓ ชีวิต (ถ้ำหลวง)
ที่มา : ผู้วิจัย

และมีการย้อนเหตุการณ์ช่วยเหลือหมู่บ้าน ๑๓ ชีวิต (ถ้ำหลวง) วันแรกที่ได้รับแจ้งกลุ่มเด็กและเยาวชนติดอยู่ในถ้ำวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑ เวลา ๒๐.๓๐ น.

ภาพที่ ๔.๒๙ คุณธรรมชุมชนจิตอาสา กับ
เหตุการณ์ช่วยเหลือหมู่บ้าน ๑๓ ชีวิต (ถ้ำหลวง)
ที่มา : ผู้วิจัย

การแสดงความใจช่วยเหลือทีมงานเมื่อเข้าสู่ชุมชน ทีมปืนเขาจากกระบี่ การวางแผนและร่วมกันช่วยเหลือเด็ก กลุ่มแม่บ้านและจิตอาสาในหมู่บ้าน โรงทานในหมู่บ้าน และชุมชนร่วมพัฒนาขุนน้ำนางนอน การซ่อมแซมถนนเพื่อการสัญจรของทีมช่วยเหลือ

ภาพที่ ๔.๓๐ การพัฒนาชุมชนด้วยคุณธรรม
ที่มา : ผู้วิจัย

การพัฒนาโครงการแก้มลิง

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านแล้ว เป็นพื้นที่ติดกับภูเขาและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ โดยมีแหล่งต้นน้ำที่สำคัญคือ น้ำที่ไหลมาจากขุนน้ำนางนอน และในทุกๆปีจะเกิดอุทกภัยน้ำท่วม

ฉับพลัน มีสาเหตุมาจากการเกิดฝนตกหนักหรือฝนต่อเนื่องเป็นเวลานาน ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบและความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก จึงมีการจัดทำโครงการแก้มลิงขึ้น

โดยโครงการแก้มลิงเริ่มทำเพื่อ ๒ ประโยชน์ได้แก่ หนึ่งเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมขัง โดยใช้หลักการทางธรรมชาติคือกักเก็บน้ำฝนเอาไว้ เพื่อรอเวลาระบายออก และกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในหน้าแล้ง

สองเพื่อทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวส่งเสริมเศรษฐกิจความเป็นอยู่ให้กับชุมชนให้เป็นมีอาชีพและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยภายหลังมีการเปลี่ยนชื่อจาก “แก้มลิง” เป็น “หาดนางนอน”

ภาพที่ ๔.๓๑ การพัฒนาแก้มลิงแหล่งกักเก็บน้ำแต่งเติมเพื่อจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ ๔.๓๒ กิจกรรมแสดงคุณธรรมชุมชนรักษาศีล ๕

ที่มา : ผู้วิจัย

การพัฒนาชุมชนด้วยกิจกรรมการส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ของหมู่บ้าน

ศีล ๕ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบญจศีล สำหรับชาวไทยพุทธแล้วได้แต่ท่องจำ ทว่าในทางปฏิบัติแล้วหาผู้ปฏิบัติได้ครบทุกข้อค่อนข้างยาก อาจเป็นเพราะว่าได้รับการปลูกฝังทัศนคติในเชิงลบ ต่อศีล ๕ ว่าเป็นข้อห้าม หรือเป็นเกณฑ์ทางจริยธรรมที่พระภิกษุให้ เป็นคำสั่งญาติที่ไว้กับพระ ซึ่งคิดว่าไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับชีวิตของตนโดยตรง จึงไม่เอายกนำมาปฏิบัติ แต่แท้ที่จริงนั้น ศีล ๕ ไม่ใช่ข้อห้าม หากแต่เป็นปกติของความเป็นมนุษย์ ที่มนุษย์ ที่มนุษย์ทุกคนโดยไม่จำเป็นจะต้องเป็นชาวพุทธ ควรรับมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน เพื่อฝึกหัดพัฒนาชีวิตมีความสุข

ศีล ๕ เป็นศีลพื้นฐานเป็นข้อปฏิบัติขั้นต้นที่พุทธศาสนิกชนทุกคนต้องยึดเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน คนไทยยังขาดความตระหนักและไม่สนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ขาดโอกาสในการเรียนเรื่องศีล ๕ อย่างเป็นรูปธรรมและนำไปใช้ได้จริงในชีวิต การดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันนี้หลงทางกับความสุขที่อิงวัตถุมากกว่าจิตใจ การเรียนรู้เรื่องศีลห้า จึงต้องมีการกระตุ้นเตือนและให้ความสำคัญและดำเนินการอย่างเห็นผลอย่างแท้จริง การเรียนรู้ที่ได้ผลจึงควรสร้างบรรยากาศแบบเป็นกันเอง ศึกษาในหลักการที่เจาะลึกเข้าถึงตรงตามความต้องการผู้เรียนรู้เรื่องศีล ๕ ที่ได้ผลต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง เรียนไปปฏิบัติไปตลอดชีวิต ผลที่เกิดขึ้นนำมาวิเคราะห์บทบทวนเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้ง ย่อมได้อานิสงส์ของศีลอย่างเต็มที่

กลุ่มจิตอาสาพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่า เมื่อได้รับแจ้งว่ามีกลุ่มเด็กและเยาวชน ของทีมฟุตบอลได้พลัดหลงในบริเวณถ้ำหลวง - ขุนน้ำนางนอน ในขณะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้นำชุมชนและได้รับแจ้งเหตุดังกล่าวจึงเร่งระดม ชรบ. และผู้เชี่ยวชาญ ชำนาญงานเส้นทาง เข้าไปยังที่เกิดเหตุเพื่อค้นหาอย่างเร่งด่วน และทำการติดต่อขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น ทำให้ข้าพเจ้าได้เล็งเห็นถึงการเสียสละ จิตอาสาและน้ำใจของคนทั่วสารทิศ รวมถึงความเสียสละของคนในชุมชน ในเรื่องการให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ทั้งกำลังคน อุปกรณ์ต่างๆ

ภาพที่ ๔.๓๓ การร่วมพิธีเจริญพระพุทธมนต์เพื่อช่วยเหลือ ๑๓ ชีวิตหมู่ป่า
ที่มา : ผู้วิจัย

การร่วมพิธีเจริญพระพุทธมนต์เพื่อช่วยเหลือ ๑๓ ชีวิตหมู่บ้าน ในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑ และกลุ่มประชาชนจิตอาสาชุมชนคุณธรรมบ้านจ้อง หมู่บ้านจ้องได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มจิตอาสา ภายในชุมชนเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆภายในหมู่บ้าน เป็นการทำความดีด้วยหัวใจ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง มีความร่วมแรง ร่วมใจกันภายในชุมชน

ภาพที่ ๔.๓๔ การพัฒนาชุมชนรูปแบบต่างๆ ตามหลักพระพุทธศาสนาบูรณาการกิจกรรมชุมชน
ที่มา : ผู้วิจัย

การกำหนดเขตภัยพิบัติของหมู่บ้าน มีการกำหนดเขตภัยพิบัติภายในหมู่บ้านเพื่อเป็นสถานที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่า

กิจกรรมการปล่อยปลาของหมู่บ้าน เนื่องจากพื้นที่ของหมู่บ้านบ้านจ้อง หมู่ที่ ๙ มีพื้นที่ที่เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่ง ทางหมู่บ้านจึงได้มีโครงการปล่อยปลาลงในแหล่งน้ำ เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ปลาธรรมชาติและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

๒.๒ กิจกรรมการรักษาศีล ๒ อทินนาทานา เวรมณี ประกอบด้วยการตั้งใจงดเว้นจากการกระทำต่างๆ งดเว้นจากการลัก ได้แก่ การขโมยทรัพย์สินผู้อื่น เมื่อเขาไม่รู้ไม่เห็น การฉก ได้แก่ การแย่งเอาทรัพย์สินผู้อื่นซึ่งๆ หน้า การกินโจค ได้แก่ การทำให้เจ้าของทรัพย์สินเกิดความกลัว แล้วยอมให้ทรัพย์สิน การปล้น ได้แก่ การยกพวกถืออาวุธเข้าปล้นทรัพย์สินผู้อื่น การตู่ ได้แก่ การโกงทรัพย์สินผู้อื่นมาเป็นของตน การหลอก ได้แก่ การพูดปด เพื่อหลอกเอาทรัพย์สินผู้อื่นมาเป็นของตน การหลง ได้แก่ การใช้เล่ห์เหลี่ยม หลอกลวงเอาทรัพย์สินผู้อื่นด้วยกลวิธีต่างๆ เช่น การโกงตาชั่ง การปลอม ได้แก่ การทำของไม่แท้ ให้เห็นว่าเป็นของแท้ การดัดจริต ได้แก่ การยืมของผู้อื่น แล้วยึดเป็นของตน การเบียดบัง ได้แก่ การกินเศษกินเลย

เปิดเผยผลประโยชน์ของส่วนรวมมาเป็นของตน การสับเปลี่ยน ได้แก่ การแอบเอาของๆ ตนไปเปลี่ยนกับของๆ ผู้อื่น ซึ่งดีกว่า เป็นต้น การพัฒนาชุมชนตามหลักการข้อ ๒ บ้านจ้องหมู่ ๙ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน เพื่อรักษาความปลอดภัยและป้องกันเหตุต่างๆในพื้นที่ของหมู่บ้าน โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- ตรวจตราท้องที่ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านและการป้องกันภัยพิบัติต่างๆ โดยออกตั้งจุดตรวจอย่างน้อย ๓ ครั้ง/สัปดาห์
- จัดตั้งชุดปฏิบัติการ ปฏิบัติงานภายใต้คำสั่งการจัดเวรยามของหมู่บ้าน มีการจัดชุดเวรยามที่เป็นปัจจุบันและมีการตรวจสอบการของผู้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอ
- มีการตั้งด่านตรวจและออกตรวจตราความสงบเรียบร้อยในพื้นที่เพื่อดูแลความสงบสุขและดูแลความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ
- มีการควบคุมดูแลและปราบปรามไม่ให้มีแหล่งมั่วสุมในพื้นที่หมู่บ้าน

กลุ่ม ชรบ. (ชุดรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน)

๑. นายบุญแรง	จุมปู่อ	ประธาน
๒. นายปรการณ	ถ้าสุทะ	รองประธาน
๓. นายดนัย	ทาคำมา	เลขา
๔. นายโชคพิทักษ์	จับใจนาย	เหรัญญิก / การเงิน
๕. นายสมเพชร	กันทะลา	สมาชิก
๖. นายพิเชษฐ์	กันทะลา	สมาชิก
๗. นายชายแก้ว	ฟูแก้ว	สมาชิก
๘. นายหนุ่ม	บุญชัย	สมาชิก
๙. นายหลงแก้ว	ทามแสง	สมาชิก
๑๐. นายคำปัน	สมณี	สมาชิก
๑๑. นายน้อย	แก้วยิ่งยง	สมาชิก
๑๒. นายทองปอน	เตปินใจ	สมาชิก
๑๓. นายสายยุทธ	ทองบุ	สมาชิก
๑๔. นายณรงค์	ปันทะวงศ์	สมาชิก
๑๕. นายณรงค์	บุญศรี	สมาชิก
๑๖. นายปิ่น	แสงจันทร์	สมาชิก
๑๗. นายยิ่งยศ	แสงจันทร์	สมาชิก

การพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุได้รับประกาศนียบัตร ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่

ภาพที่ ๔.๓๕ พระสงฆ์แกนนำพัฒนาชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาบูรณาการกิจกรรมชุมชน
ที่มา : ผู้วิจัย

กลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาวัดบ้านจ้อง ผู้สูงอายุชุมชนคุณธรรมวัดบ้านจ้อง ตำบลโป่งผา อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย จัดกิจกรรมออมวันละบาท เพื่อฝึกฝนตนเองให้เป็นคนประหยัดอดออมและพร้อมเป็นแบบอย่างให้แก่บุตรหลาน และจัดระบบการจัดการงานธุรการ การรับจ่ายและเก็บรักษาเงิน และทรัพย์สินของหมู่บ้าน รวมทั้งเอกสารต่างๆ ของหมู่บ้าน

- การรับจ่าย และการเก็บรักษาเงิน และทรัพย์สินของหมู่บ้านมีการบริหารจัดการงบประมาณของหมู่บ้านในรูปของคณะกรรมการ ยึดหลักการบริหารการเงินงบประมาณด้วยความซื่อสัตย์โปร่งใสและตรวจสอบได้ มีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน การใช้จ่ายเงินจัดทำในรูปของคณะกรรมการ มีการนำเข้าที่ประชุมโดยใช้มติเสียงส่วนมาก มีการประชุมชี้แจงสรุปบัญชีรายรับ – รายจ่ายของหมู่บ้าน ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ มีสมุดคุมรายละเอียดการใช้จ่ายเงินของหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความโปร่งใส อีกทั้งยังมีสมุดทะเบียนทรัพย์สินของหมู่บ้าน และมีหลักฐานการเข้ายืมทรัพย์สินของหมู่บ้านอย่างชัดเจนมีการจัดเก็บทรัพย์สินของหมู่บ้านไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

- มีการแยกเอกสารต่างๆของหมู่บ้าน โดยจัดเก็บในรูปของแฟ้มงานด้านต่างๆ เพื่อง่ายต่อความสืบค้น แฟ้มเอกสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านต่างๆในหมู่บ้านสมุดบันทึกการประชุมของแต่ละหมู่บ้านเก็บไว้เป็นหลักฐานสามารถตรวจสอบได้

กิจกรรมสถาบันการเงินชุมชนบ้านจ้องวัด

กลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน บ้านจ้องวัด หมู่ ๙

๑. นางนภาสรณ์	ทาดูการ	ประธาน
๒. นายชูชาติ	ทาดูการ	รองประธาน
๓. นางวรรณิ	เมืองมูล	เลขา

๔. นางจันทรา	ถ้าสุทะ	เหรียญ / การเงิน
๕. นางผ่องศรี	ถ้าสุทะ	กรรมการ
๖. นางสุรินทร์	อินตะวงศ์	กรรมการ
๗. นายบุญแรง	จุมปู่อ	กรรมการ
๘. นายบัลลังค์	อุบลศรี	กรรมการ
๙. นางสุตาพร	ตาป็น	กรรมการ

ภาพที่ ๔.๓๖ การพัฒนาชุมชนรูปแบบการอ้อมตามหลักพระพุทธศาสนาบูรณาการกิจกรรมชุมชน
ที่มา : ผู้วิจัย

การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนบนฐานน้ำนางนอนอาศัยการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งชุมชนได้เรียนรู้ในการปรับตัวให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติทำให้เกิดการส่งต่อรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเมื่อเกิดเหตุการณ์ช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่าทำให้องค์ความรู้ต่างๆ ได้เข้าสู่ชุมชนช่วยให้มีการถอดบทเรียนและนำองค์ความรู้ต่างๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนบนฐานน้ำนางนอนและได้เรียนรู้ผลกระทบของการพัฒนาซึ่งมีการพัฒนาที่รวดเร็วจนเกินไปอย่างเช่นการจัดให้มีร้านค้าจำหน่ายสินค้ามีหลายร้านที่ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้และชุมชนได้เรียนรู้และปรับตัวนำทรัพยากรทางธรรมชาติการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนผ่านความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เชื่อมโยงเส้นทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

“การพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนจะต้องพัฒนาบนพื้นฐานที่ชุมชนเคยอาศัยอยู่และเชื่อมโยงทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เนื่องจาก การพัฒนาชุมชนเพียงจุดใดจุดหนึ่งไม่อาจจะก่อให้เกิดความยั่งยืน และการพัฒนาชุมชน การจัดการชุมชนมีการจัดการตนเองด้วยชุมชนนั้นๆ แต่

ประสานเป็นเส้นทางพัฒนา ช่วยให้ชุมชนอยู่ได้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทางตำนานพระธาตุดอยตุง ตามรอยเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง เส้นทางท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์”^{๔๘}

“การพัฒนาต้องอาศัยการเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขุนน้ำนางนอนจะต้องเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในจังหวัดเชียงรายและเชื่อมโยงยังจังหวัดอื่นๆภายในประเทศไทย จะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่เชื่อมโยงสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นระบบ”^{๔๙}

“ชุมชนบนดอยนางนอน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน หากมองย้อนอดีตจนถึงปัจจุบันมีการตั้งชุมชนมาอย่างต่อเนื่องส่งต่อพัฒนาการต่างๆสามารถ ค้นหาจากหลักฐานทางโบราณสถานและตำนานของชุมชนที่เล่าต่อกันมาผ่านตำนานการสร้างพระธาตุและตำนานเรื่องเล่าภายในชุมชนทำให้เห็นชุมชนมีการเคลื่อนไหวและมีพัฒนาการแสดงรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน”^{๕๐}

“ความอุดมสมบูรณ์ของที่ตั้งชุมชนมีทรัพยากรต่างๆช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนไว้ได้มีการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมต่างๆส่งผลให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ที่สังคมภายนอกชื่นชมยินดี”^{๕๑}

“ การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือจะมีพื้นฐานจากการการอาศัยความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะความเชื่อความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาตำนานพระธาตุดอยตุงกิจกรรมของชุมชนที่ส่งต่อถึงการภาวนาบูชาพระพุทธศาสนาการปกป้องดูแลรักษาพระธาตุทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของผู้มีจิตศรัทธาทำให้เกิดเป็นชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน”^{๕๒}

“การพัฒนาต่างๆในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมาชิกชุมชนและหน่วยงานจะร่วมมือในการจัดการกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีการนำนโยบายรัฐ แนวปฏิบัติงานของหน่วยงานในชุมชนมาใช้เป็นฐานการพัฒนาชุมชน แม้แต่วัด ก็ได้นำนโยบายคณะสงฆ์มาเป็นฐานการพัฒนาชุมชน การพัฒนาหมู่บ้านรักษาศีล๕ การพัฒนาวัดให้วัดเป็นวัดของประชาชน ร่วมมือกับหน่วยงานเพื่อสร้างความสุขแก่ประชาชน”^{๕๓}

“บทเรียนองค์ความรู้ที่ได้รวบรวมเป็นชุดองค์ความรู้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและอ่านส่งผลให้เกิดการวางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นระบบโดยอาศัยวิทยาการต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา”^{๕๔}

“การพัฒนาในปัจจุบันยังอาศัยหลักทางศาสนาหลักทางพระพุทธศาสนากิจกรรมความเชื่อของชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนการพัฒนามนพื้นฐานของคุณธรรมชุมชน

^{๔๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๔๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

คุณธรรมการส่งต่อคุณธรรมที่เป็นลักษณะของผู้มีจิตใจงามมีจิตอาสาช่วยให้เกิดการวางพื้นฐานการพัฒนาที่มีได้มุ่งประโยชน์ส่วนตน”^{๕๕}

“การพัฒนาจิตใจ และได้รับผลจากการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมจัดการชุมชน อาศัยประโยชน์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน โดยชุมชนเป็นชุมชนคุณธรรม สมาชิกชุมชนมีจิตอาสาพัฒนาชุมชน”^{๕๖}

“หลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพเป็นการมองมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนขุนน้ำนางนอน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ภาพการพัฒนาชุมชนรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมจัดระบบบริการ รถรับส่งนักท่องเที่ยว พัฒนab้านให้สามารถรับนักท่องเที่ยว นักการเมืองสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ทั้งการจัดหางบประมาณและการเข้าร่วมกิจกรรม”^{๕๗}

“ชุมชนและหน่วยงานรัฐ ร่วมวางแผนจัดการกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันลักษณะบูรณาการสนับสนุนกันและกัน ได้รับประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน แต่ช่วงแยกผู้ประกอบการคาดหวังต่อรายได้จนเกินไป ผลประกอบการไม่ได้ดังที่คาดการณ์ไว้ ปิดตัวลงหลายร้าน แต่ร้านค้าจำนวนมากยังดำเนินการได้ มีการพัฒนาและจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง นำรายได้เข้าสู่ชุมชน”^{๕๘}

“ชุมชนมีนักท่องเที่ยวเข้ามาตลอดปี โดยเฉพาะช่วงวันหยุด มีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก ช่วยให้เกิดรายได้เข้าสู่ชุมชน เช่น ร้านถ่ายรูป รถรับส่งนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร ห้องพักรักษาหลายรูปแบบ กิจกรรมวัดและชุมชน เป็นต้น”^{๕๙}

“วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพเพื่อช่วยเหลือ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวงให้ออกจากถ้ำหลวง ภาพที่เป็น คือ พลังจิตอาสาของคนทั้งโลก สังคมของ การพัฒนาชุมชนนำไปสู่การสร้างความร่วมมือในชุมชนและสังคม ผ่านการสื่อสารหลายช่องทาง ช่วยให้เกิดการพัฒนาชุมชน การจัดการชุมชนร่วมกันในสังคมมีเคลื่อนไหวทางสังคมไม่จำกัดเพียงพื้นที่ถ้ำหลวง อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน หรือแม้แต่ จำกัดอยู่เพียงสังคมชาวจังหวัดเชียงรายเท่านั้น แต่ขยายเป็นสังคมโลก การพัฒนาต่างๆ จึงเกิดจากพื้นฐานความร่วมมือในสังคมโลก”^{๖๐}

“ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ลำดับแรกเกิดจากความร่วมมือในชุมชน ความร่วมมือจากนักท่องเที่ยว และชุมชน หน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการร่วมสนับสนุนการพัฒนาชุมชน แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านการสื่อสารทางสังคม”^{๖๑}

“มหัศจรรย์แห่งมิตรภาพเป็นการมองมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนขุนน้ำนางนอน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ชุมชนและนักท่องเที่ยวเข้ามาตลอดปี โดยเฉพาะช่วงวันหยุด การพัฒนาจึงต้องอาศัยพลัง

^{๕๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๖๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๖๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

สังคมร่วมมือพัฒนา ไม่มอบหน้าที่ให้บุคคล กลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง นักท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้ ช่วยช่วยตระหนักผลกระทบจากการท่องเที่ยว ช่วยลดขยะ และชุมชนช่วยดูแลและพัฒนาชุมชน ช่วยประสานเครือข่ายเข้าสู่ชุมชนช่วยให้เกิดรายได้เข้าสู่ชุมชน”^{๖๒}

“มหัศจรรย์แห่งมิตรภาพที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน เป็นความสัมพันธ์อย่างน้อย ๓ ส่วน ที่แสดงความเป็นมิตรภาพระหว่างกัน เริ่มต้นการพัฒนาต้องอาศัยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามช่วยให้เกิดการนำรายได้เข้าสู่ชุมชน ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน นำไปสู่ความร่วมมือในชุมชนและในสังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน”^{๖๓}

“การพัฒนาที่ยั่งยืนขุนน้ำนางนอน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เกิดจากจิตใจของคนในสังคม ความมีคุณธรรมในจิตใจ สมาชิกชุมชนมีจิตอาสา ชุมชนช่วยดูแลและพัฒนาชุมชน ช่วยประสานเครือข่ายการพัฒนาในมิติต่างๆ”^{๖๔}

“การพัฒนาขุนน้ำนางนอนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันตามลักษณะภูมิประเทศ และการพัฒนาอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ซึ่งภาพพื้นที่เป็นภูเขาหินปูนขนาดใหญ่หลายลูกติดต่อกัน สลับซับซ้อน วางตัวในแนวเหนือ-ใต้โดยลาดชันมาทางทิศตะวันออก มีลักษณะคล้ายกับผู้หญิงนอนจึงเรียกกันโดยทั่วไปว่า“คอยนางนอน ” หรือคอยย่าเฒ่ามีความลาดชันประมาณ ๓๐-๗๒ องศา มีความสูงจาก ระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ ๓๐๐-๑,๔๑๐ เมตร เป็นต้นกำเนิดลำห้วยหลายสาย เช่นห้วยน้ำตื้น ห้วยเหมืองดง ห้วยปากตีนไฟ เป็นต้นนั้น มีชุมชน การเคลื่อนไหวทางสังคม การแสดงจิตใจของคนในสังคม ความมีคุณธรรมในจิตใจ เพื่อระดมพลังพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน การพัฒนาชุดความรู้ที่เกิดจากการถอดบทเรียน ให้สมาชิกชุมชน สังคมจิตอาสา ชุมชนช่วยดูแลและพัฒนาชุมชน ช่วยประสานเครือข่ายการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง”^{๖๕}

กล่าวโดยสรุป ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพเป็นการมองมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนขุนน้ำนางนอน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ภาพการพัฒนาชุมชน กิจกรรมการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รูปแบบวิธีการพัฒนา สมาชิกชุมชนจะเน้นการพัฒนาแบบพึ่งพิงอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และส่งต่อไปยังสมาชิกชุมชนรุ่นต่อไป เพื่อให้กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มคนในสังคม หน่วยงานรัฐกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่ขุนน้ำนางนอนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และชุมชนจัดทำแผนงานกิจกรรมชุมชน การปฏิบัติตามวิถีชุมชน มีกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลาย มีแกนนำชุมชน นำจัดกิจกรรม และกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้น ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสร้างงาน สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มและจัดกิจกรรมทางสังคม สร้างความร่วมมือบูรณาการกับกิจกรรมเครือข่ายทางสังคม จัดทำแผนงานกิจกรรมประจำปี ร่วมกับแผนงานพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนชน องค์กรภาคประชาชน ดังแผนภาพที่ ๔.๔

^{๖๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๖๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๖๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

แผนภาพที่ ๔.๑๓ มิติการพัฒนาที่ยั่งยืนชุมนานางนอน
ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

๔.๒ พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย

ข้อมูลชุมชน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพพื้นที่ภายในถ้ำเข้าถึงยากและค่อนข้างอันตราย ข้อมูลสำคัญความรู้เรื่องถ้ำเป็นการเฉพาะนำไปสู่การกำหนดพัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย มิติการพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อม รักษาธรรมชาติ นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน ผู้มีส่วนได้เสียร่วมแสวงหาแนวทางการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวถ้ำหลวง ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก แต่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติประเภทถ้ำมีระบบนิเวศค่อนข้างเปราะบางและสภาพพื้นที่ภายในถ้ำมีความยากลำบากในการเข้าชม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพิจารณากำหนดขอบเขตพื้นที่บริการการท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ ทั้งนี้ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและความยั่งยืนของทรัพยากร นำไปสู่การสร้างกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงรายแบ่งขั้นของการพัฒนาออกเป็น ๕ ขั้นได้แก่

ขั้นตอนการพัฒนาลำดับที่ ๑ การพัฒนาจากรากฐานทางสังคมแบบดั้งเดิม วิถีชุมชนแบบดั้งเดิมโดยเฉพาะตำนานเกี่ยวกับพระธาตุดอยตุงปรากฏอยู่ในตำนานพื้นเมืองของล้านนาเป็นความเชื่อปรัมปราของจารีตการสืบทอดประวัติความเป็นมาแห่งดินแดนที่แสดงให้เห็นถึงการเสื่อมสลาย ความรุ่งโรจน์ของอาณาจักร และชุมชนในบริเวณอันกว้างใหญ่ของกลุ่มแม่น้ำโขง แม่น้ำกกและแม่น้ำสายเกี่ยวเนื่องกับอิทธิพลของพุทธศาสนาที่แพร่ขยายเข้าสู่ดินแดนบริเวณนี้ และการพัฒนาหลังเกี่ยวกับปฏิบัติการค้นหาและกู้ภัยถ้ำหลวง เป็นปฏิบัติการค้นหาและกู้ภัยผู้ประสบภัย ๑๓ ชีวิต ที่ติดภายในถ้ำหลวง วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

พร้อมกับการพัฒนาค่านึงถึงสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมที่ให้ผลการพัฒนาเชิงบวก สัมพันธ์กันและกัน มีการขยายตัวเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนสู่เศรษฐกิจนอกชุมชน ผลการพัฒนา ได้ผลิตผลทางเกษตร การปรับปรุงพันธุ์พืชและระบบชลประทาน การจัดการภัยพิบัติต่าง ๆ โดยประชาชน สังคมมีส่วนร่วมทางความคิดพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนาลำดับที่ ๒ การเตรียมการพัฒนา เลือกใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคมนำมาวางแผนเตรียมการพัฒนา เริ่มตั้งแต่การประกาศกำหนดให้วนอุทยาน ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน การเตรียมชุมชน การสะสมทุนและความรู้ทางวิชาการ การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่สนับสนุนการพัฒนาจนนำไปสู่การปฏิบัติตามแผนงาน สร้างการมีส่วนร่วมในสังคม

ขั้นตอนการพัฒนาลำดับที่ ๓ การพัฒนาโดยคำนึงถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในทุกด้าน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาสนับสนุนการพัฒนาทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ชุมชน การจัดภาคเกษตรกรรมเปลี่ยนให้เป็นเกษตรกรรมชุมชนเชิงพาณิชย์ รวมถึงการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น การจัดการพัฒนาหลังเกิดเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีการบูรณาการหลายภาคส่วน เกิดเป็นชุมชนวงกว้างติดประสานงานอย่างเป็นระบบนำไปสู่การแสดงบทบาทพัฒนาชุมชน มีทุนทางสังคมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน พัฒนาววนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนสู่ความยั่งยืน

ขั้นตอนการพัฒนาลำดับที่ ๔ การพัฒนาสู่ความอุดมสมบูรณ์ การผลักดันพลังร่วมทางสังคมให้เกิดการพัฒนารักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม การนำนวัตกรรมปฏิบัติการค้นหาและกู้ภัยผู้ประสบภัย ๑๓ ชีวิต ที่ติดภายในถ้ำหลวง วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายมาต่อยอดให้เกิดการเรียนรู้พัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งยังพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เจริญเติบโตเต็มที่ จนประสบความสำเร็จทุกด้าน ประชาชนมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ขั้นตอนการพัฒนาลำดับที่ ๕ ชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียมีการถอดบทเรียนผลกระทบจากการพัฒนาเพื่อจัดทำแผนการพัฒนา จัดการสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมมีความมั่นคง มีความอุดมสมบูรณ์ มีการพัฒนาผลิตสินค้าชุมชน ผลิตสินค้าทางการเกษตรและอุตสาหกรรม ช่วยประชาชนมีรายได้เหลือเก็บ เกิดการสะสมทุนทางทรัพยากรและทุนทางสังคม เชื่อมต่อสังคมโลก ลดการว่างงาน การแก้ไขปัญหาความยากจน การรวมกลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาวัดบ้านจ้อง ผลิตโคมโไฟ ล้านนา เครื่องจักสาน ชะลอม ตระกร้าจากเศษสมุดโทรศัพท์การทำบายศรี และงานใบตอง และสมุนไพร เพื่อการพัฒนาแบบพึ่งตนเองในชุมชน

ภาพที่ ๔.๓๗ การพัฒนาชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาบูรณาการกิจกรรมชุมชนพึ่งพาตนเอง
ที่มา : ผู้วิจัย

กล่าวโดยสรุป ถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัทศจรย์แห่งมิตรภาพเกิดพัฒนากระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงรายตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ภาพการพัฒนาชุมชนจากฐานเดิมต้นทุนเดิมของชุมชน มีการเตรียมการสำหรับวางแผนพัฒนาชุมชน วางแผนทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุง จัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนรูปแบบวิธีการพัฒนา คำนึงถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับวิถีชุมชน สมาชิกชุมชนจะเน้นการพัฒนาแบบพึ่งพิงอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไว้ส่งต่อไปยังสมาชิกชุมชนรุ่นต่อไป โดยสามารถพึ่งพาตนเองในชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาสร้างความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จนเกิดแผนงานกิจกรรมชุมชน การปฏิบัติตามวิถีชุมชน มีกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลาย มีการเตรียมการพัฒนาเลือกใช้ทุนได้อย่างเหมาะสม มีแกนนำชุมชนนำจัดกิจกรรม และกิจกรรมต่างๆ ลักษณะร่วมบริหารจัดการ ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสร้างงาน สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน ทั้งนี้ มีการทบทวนผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาที่รวดเร็ว ส่งเสริมการร่วมกลุ่มและจัดกิจกรรมทางสังคม สร้างความร่วมมือบูรณาการกับกิจกรรมเครือข่ายทางสังคม จัดทำแผนงานกิจกรรมประจำปี ร่วมกับแผนงานพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชน และถอดบทเรียนใช้เรียนรู้สร้างนวัตกรรมชุมชน พัฒนากระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดังแผนภาพที่ ๔.๕

แผนภาพที่ ๔.๕ กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย
ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

๔.๒.๑ รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนตามตำนานพระธาตุดอยตุง

จากการวิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนตามตำนานพระธาตุดอยตุง ความสัมพันธ์กับการพัฒนานอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า

ตำนานพระธาตุดอยตุงจุดเริ่มต้นพัฒนาชุมชน

ตำนานพระธาตุดอยตุงเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน รูปแบบการพัฒนาจากการรับรู้และศรัทธา เมื่อประชาชนมีศรัทธารับรู้เรื่องราวตำนานพระธาตุดอยตุง แร่งศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาการแสดงบทบาทผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มจากชุมชนเล็กๆ การเชื่อมโยงชุมชนเป็นเครือข่ายช่วยทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ผู้มีศรัทธาเข้าร่วมกิจกรรมบุญ เกิดเป็นชุมชนส่งต่อกิจกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพราะ การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จะต้องพัฒนาบนพื้นฐานรากฐานความต้องการของชุมชนการพัฒนา ที่สอดคล้องกับประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ศาสนา ศรัทธา ความเชื่อในภูมิภาคแห่งนี้ ปัจจุบันชุมชนมีการปฏิบัติตนเอง ร่วมพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะช่วงนี้ชุมชนร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

ภาพที่ ๔.๓๘ รูปแบบพัฒนาชุมชนด้วยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
พัฒนาชุมชนเป็นหมู่บ้านรักษาศีล๕
ที่มา : ผู้วิจัย

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในภาคเหนือเกี่ยวข้องกับความศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนาและความเชื่อในท้องถิ่นมีการจัดกิจกรรมที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับตำนานพระธาตุ เมื่อสมาชิกชุมชนจัดกิจกรรมดูแลรักษาพระธาตุคอยตุงเชื่อมโยงกับกิจกรรมพัฒนาต่างๆ การถ่ายทอดกิจกรรม องค์ความรู้จากประชาชนทั้งในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดอื่น ๆ รวมถึงภายนอกประเทศ ช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชนเกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ การพัฒนาที่ส่งต่อกันอย่างต่อเนื่อง ชุมชนคำนึงถึงสังคม การร่วมกลุ่มตามศรัทธาของชุมชน การพัฒนาตามประเพณีต่างๆที่ชุมชนได้จัดกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเหล่านั้นส่งผลให้เกิดกิจกรรมเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจจำนวนมาก เช่น การบูรณะทำนุบำรุงรักษาพระธาตุทำให้เกิดการจ้างงาน การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนในชุมชนและต่างชุมชนเข้าร่วมจัดกิจกรรมดูแลรักษาพระธาตุคอยตุง และการจัดกิจกรรมอื่นๆ การใช้ทรัพยากรทั้งภายในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่นการทำนุบำรุงรักษาพระธาตุคอยตุง ควบคู่กับการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ช่วยให้ชุมชนนี้มีความอุดมสมบูรณ์สามารถพึ่งพาตนเองได้

แม้ว่า การพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน การพัฒนาชุมชนนั้นยังคงเน้นพัฒนาจากพื้นฐานดั้งเดิมที่ชุมชนมี ความเชื่อความศรัทธา การรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในปัจจุบันที่ส่งผลไปยังการพัฒนาในอนาคต เช่น เชื่อมโยงกับสมาชิกชุมชนหลังเกิดเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ผ่านสื่อออนไลน์ นำบทเรียนต่างๆ มาจัดกิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกชุมชน สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้ และจัดกิจกรรมระลึกถึงเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง การร่วมมือกันของคนที่หลากหลายที่ต่างรวมใจเป็นหนึ่งเดียว เพื่อช่วยทีม "หมู่ป่า" ออกจากถ้ำหลวง จ.เชียงราย กิจกรรมต่างๆ การบวชของ ๑๓ หมู่ป่าที่เชื่อมโยงตำนานพระธาตุคอยตุง

การกำหนดแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ เน้นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตามสภาพภูมิประเทศ การรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมกับการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การพัฒนายังเน้นการพัฒนาตามลักษณะอาชีพดั้งเดิมของชุมชน การทำนา การทำอาชีพการเกษตร การส่งต่อพัฒนาอาชีพการเกษตรสร้างสรรค์สู่ยั่งยืนเพื่อให้การประกอบอาชีพหลักทางด้านเกษตรกรรมที่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ

ภาพที่ ๔.๓๙ การส่งเสริมสัมมาชีพและคุณธรรมในชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย

การพัฒนาที่พัฒนาจากพื้นฐานดั้งเดิมยังต้องพัฒนาให้เกิดการเชื่อมโยงกับตำนานพระธาตุดอยตุง นำทุนทางสังคมมาใช้เป็นรากฐานการพัฒนา เกิดเป็นผืนแผ่นดินธรรม คนโป่งงามมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข ระบบบริหารจัดการ ทุกระดับในโป่งงามมีธรรมาภิบาล ส่งเสริมระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

รูปแบบวัดถ้ำปลากับการพัฒนาชุมชน

วัดถ้ำปลาเป็นสถานที่สำคัญของชุมชน และช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนาจิตใจ พัฒนาสิ่งปลูกสร้างในชุมชน มีกิจกรรมพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะว่า ชาวพุทธศรัทธาช่วยให้ประชาชนร่วมทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม อีกทั้งวัดถ้ำปลาเป็นพื้นที่ ที่มีสภาพภูมิประเทศสวยงามประกอบด้วย ทิวเขา ป่าไม้ ตลอดจนแหล่งต้นน้ำและสภาพทางธรรมชาติอันสมบูรณ์โดยพื้นที่ดอยนางนอนเชื่อมยาวต่อกับพื้นที่ดอยตุงและประเทศพม่านอกจากนี้ยังมีสัตว์ป่าประเภทลิงอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีถ้ำขนาดใหญ่ที่สวยงามเป็นที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวสะดวกสบายจากถนนพหลโยธิน มีถนนลาดยางตัดเชื่อม ระยะทาง ๒ กิโลเมตร ประชาคมตำบลโป่งงาม ได้มีความเห็น

และมีข้อสรุปร่วมกันให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมตำบลโป่งงามเป็นหนึ่งในตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมีดังนี้

ประวัติวัดถ้ำปลา ตามตำนานกล่าวว่า ในราวพรรษาที่ ๑๙ หรือ ๒๐ หลังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสัตว์เสด็จออกบิณฑบาต ณ เมืองโยนกนาคนครไชยบุรีช้างแสน ทรงโปรดพระเจ้าสิงหนวัติราชผู้ครองนครและปู่เจ้าลางจก ทรงบิณฑบาตในเมือง แล้วเสด็จจึงไปฉันทเพล ที่ถ้ำปุม จากนั้นได้ ทรงดำเนินเลียบตีนเขา ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มายังถ้ำเปลวปล่องฟ้า ทรงนำเอา ปลาห่อหมก (ปลาห่อนึ่ง) และปลาไม้หีบปิ้ง ที่ทรงได้รับจากการบิณฑบาต มาอธิษฐานให้มีชีวิต โดยให้พระอานนท์เท้าน้ำจากบาตรพร้อมทั้งปลาเหล่านั้นลงในรูเหวนบนถ้ำเปลวปล่องฟ้า ด้วยทรงทราบว่า ภายใต้อถ้ำเปลวปล่องฟ้าลงไปเบื้องล่าง มีสระน้ำใหญ่อยู่ น้ำนั้นไหลออกทางหน้าผา ไปทางทิศตะวันออกด้วยเหตุนี้ถ้ำนี้จึงได้ชื่อว่า “ถ้ำปลา” พระพุทธองค์ทรงอธิษฐาน เอาก้อนหินใหญ่ ก้อนหนึ่งปิดรูเหวนที่ทรงเทน้ำลงไปนั้นเสียเอาพระหัตถ์ลูบคลำพระเศศามาเส้นหนึ่ง ทรงอธิษฐานบรรจุไว้ในก้อนหินนั้นเพื่อให้ไว้เป็นที่สักการะแก่เทพยดาทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ในก้อนหินใหญ่ในถ้ำนี้เคยมีพระพุทธเจ้าในอดีต ทุกพระองค์ ที่ลงมาเกิด ในภพนี้ คือ พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ พระพุทธเจ้ากัสสปะ เราตถาคตนี้ และต่อไป พระพุทธเจ้าศรีอริยะเมตไตร ก็จะมาเสด็จมาให้พระเกศาธาตุ ที่นี้เช่นเดียวกัน” ตามปรากฏ ในตำนานโยนกฯ พระเจ้าอติลาเจ้าผู้ครองเมืองเชียงแสน ได้ทรงรับสั่งให้สร้างพระสถูป ครอบหินที่บรรจุพระเกศาธาตุนี้ไว้ ทั้งที่ปากถ้ำปุม ที่บนถ้ำเปลวปล่องฟ้า ตรงกับ ศักราช ๘๒ ปีกัดไส้/กัดไ้ โดยเริ่มการก่อสร้าง วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ เสร็จวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ ตรงกับเดือนมีนาคม ปัจจุบันทรงทำการฉลองถวายทานไว้กับพระพุทธศาสนา ต่อมาพระสถูปเจดีย์นี้ได้ชื่อว่า พระธาตุเจดีย์เปลวปล่องฟ้า

วัดถ้ำปลา ถ้ำปลาตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ บ้านห้วยปุมแกว บริเวณที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม อยู่ติดกับบริเวณวัดถ้ำปลา ซึ่งเป็นปูชนียสถานของชาวตำบลโป่งงามมานานเป็นถ้ำที่มีลักษณะเป็นอุโมงค์มีธารน้ำไหลทะลุผ่านภูเขาหลายเส้นทางไหลออกทางหน้าปากถ้ำ ด้านทิศตะวันออกสายน้ำเหล่านี้มีต้นกำเนิดมาจากน้ำตกห้วยแล้ง ถ้านวัดความกว้างได้ประมาณ ๒.๕๐ เมตร ความสูงวัดจากฝั่งน้ำขึ้นไปสูงประมาณ ๑.๕๐ ม. น้ำลึกประมาณ ๐.๕๐ เมตร ซึ่งบริเวณน้ำเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวอย่างมาก เนื่องจากเป็นที่อยู่อาศัยของปลาดั้งเดิม คือ ปลาพวงเงิน ปลาปลาหีบไม้ ตลอดจนปลาที่นักท่องเที่ยววันนั้นนำมาปล่อย ได้แก่ ปลาดุก ปลาครีฟ ปลาไหล ปลาหีบขี้เหล็ก ปลา ฯลฯ เป็นต้น อีกทั้งยังมีลิงป่าอาศัยอยู่จำนวนมาก บางครั้งจะลงมาบริเวณนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูปและให้อาหาร

ถ้ำเปลวปล่องฟ้า เป็นถ้ำที่อยู่ถัดจากถ้ำปลาไปทางทิศใต้ ถ้ำนี้ ตั้งอยู่บนยอดเขา มีลักษณะเป็นถ้ำทะลุสู่ท้องฟ้า การขึ้นไปชมถ้ำนี้ นักท่องเที่ยวจะต้องเดินขึ้นบันได ซึ่งวัด ระยะทาง จากทางขึ้นบันได ขึ้นแรก ถึงปากถ้ำประมาณ ๑๘๐ เมตร ก่อนถึงหน้าถ้ำ ในระยะประมาณ ๙๐ เมตร ด้านซ้ายมือมีจุดชมวิว ซึ่งมีความสูง ประมาณ ๑๗ เมตร บริเวณนี้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์บริเวณตำบลโป่งงาม เมื่อเดินลงมาจากจุดชมวิวแล้ว จะเป็นทางเดินเรียบระยะทาง ประมาณ ๑๑ เมตรจะถึงบริเวณปากถ้ำ ช่วง แรก ซึ่งมีช่วงกว้างที่สุด วัดได้ ประมาณ ๔.๔๐ เมตร ช่วงแคบที่สุด วัดได้ ประมาณ ๒.๕๐ เมตร ความสูงของถ้ำช่วงนี้วัดได้ประมาณ ๑.๙๐ เมตรภายในถ้ำได้รับการ บูรณะตกแต่งด้วยการปูพื้นถ้ำด้วยหินอ่อนมีพระพุทธรูปขนาดกว้างตักกว้าง ๒ เมตร สูง ๒.๕๐ เมตร ประดิษฐานไว้ให้บูชาภายในถ้ำวัดความกว้างประมาณ ๒๑ เมตร ลึก ประมาณ ๓๒.๒๐ เมตร ส่วนด้านบนสุด เป็นช่อง (ปล่อง) ทะลุ

ท้องฟ้า แสงอาทิตย์สามารถลอดผ่านได้ถึง ๒ ช่องช่องที่ ๑ กว้างที่สุด อยู่ทางทิศตะวันออกวัดความกว้างได้ประมาณ ๘ เมตร สูงประมาณ ๑๕ เมตรช่องที่ ๒ อยู่ทางทิศตะวันตกวัดความกว้างได้ประมาณ ๓ เมตรสูงประมาณ ๒๐ เมตร ช่องหรือปล่องที่แสงสามารถส่องลงมาภายในถ้าทำให้เกิดความมืดงาม เมื่อแสงสว่างส่องลงมากระทบกับพระพุทธรูปและสลูปะเจดีย์ ที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ถ้ำนี้ชาวบ้านจึงเรียกว่า ถ้ำเปลวปล่องฟ้า

ถ้ำกูแก้ว เป็นถ้ำที่มีขนาดใหญ่และลึกที่สุดของบริเวณนี้ ทางขึ้นถ้ำเป็นบันได ๒๙ ขั้น วัดความกว้างของปากถ้ำได้ประมาณ ๔.๖๐ เมตรความสูงประมาณ ๒.๑๖ เมตร ลึกประมาณ ๕๐๙ เมตร ภายในถ้ำเป็นทางเดินคดเคี้ยว บางแห่งเป็นโพรงขนาดใหญ่ บางแห่งเป็นทางเดินแคบๆต้องคลานไประหว่างหิน ทางเดินจะพบ หินงอกหินย้อย ที่สวยงามละลานตา มีหยดน้ำตลอดทางเดินภายในถ้ำจึงชื้นและลื่น ประมาณกึ่งกลางถ้ำ จะพบหลุมโพรงหินลึก ๒ หลุมซึ่งนักท่องเที่ยว ควรระมัดระวัง ขณะเที่ยวชม เป็นอย่างมาก นอกจากนี้จะพบหินงอก ที่ก่อตัวขึ้นใหม่ ชาวบ้านเรียกว่า นมสาวและมีบ่อน้ำเล็กๆภายในถ้ำเป็นระยะๆ บริเวณจุดที่ลึกที่สุดจะพบห้องพระร้อยองค์ซึ่งครุบาบุญชุ่ม ได้ปั้นไว้เมื่อครั้งที่ท่านเคยปฏิบัติกรรมฐานอยู่เรียงรายอย่างสวยงาม

ถ้ำตุ๊ปู อยู่ถัดจากถ้ำกูแก้วทางด้านทิศเหนือ ประมาณ ๕๐๐ เมตรซึ่งอยู่ในบริเวณโรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม ซึ่งมีอยู่ ๒ จุด คือจุดที่ ๑เป็นถ้ำที่มีขนาดกว้างประมาณ ๔.๕ เมตร สูงประมาณ ๒ เมตร ลึกประมาณ ๔.๘๐ เมตร ถ้ำแห่งนี้เคยได้รับการบูรณะ ให้เป็นอาศรม ของพระที่ธุดงค์และจำพรรษามาก่อน จุดที่ ๒ เป็นถ้ำที่ทะลุผ่านภูเขา ทางทิศตะวันออก ถึงทิศตะวันตก หน้าถ้ำทาง ทิศตะวันออกประดิษฐานมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ ขนาดถ้ำกว้างประมาณ ๔.๔๐ เมตร สูงประมาณ ๒.๖๐ เมตรภายในถ้ำเป็นทางเดินเล็กและแคบบางแห่งสูงชันประกอบด้วยหินงอกหินย้อยระยิบระยับสวยงามตลอดทางเดินเมื่อทะลุถ้ำทางทิศตะวันตกจะพบทางเดินสู่ สวนสุขภาพและ สวยงามซึ่งคนในชุมชน ใช้เดินทางออกกำลังกาย ในตอนเช้า และตอนเย็นทุกวัน

พระธาตุเจดีย์นพบุรุษกาเยอด เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นโดย พระคุณเจ้าหลวงพ่อดมโนดาบส ท่านได้เป็นประธานก่อสร้างโดยอาศัยผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่านเป็นผู้ช่วยกันก่อสร้าง โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น แม้วัสดุที่ใช้ก่อสร้างก็มีผู้มาบริจาค อาหารเลี้ยงดูผู้ศรัทธาใน ตัวท่าน พระเจดีย์องค์นี้ ก่อสร้างด้วยศิลาแลงทั้งองค์ ภายในบรรจุพระสารีริกธาตุที่มีผู้นำมาถวายจากที่ต่างๆ เป็นต้นว่า อินเดีย พม่า สุโขทัย สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ใช้เวลาก่อสร้าง ๒ ปี ค่าก่อสร้างไม่ได้บอกไว้เพราะสำเร็จด้วยความศรัทธาของประชาชน และยังเป็นปูชนียวัตถุที่มีผู้คนมาสักการะกราบไหว้เป็นประจำและจัดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญแห่งหนึ่งในวัดถ้ำปลาแห่งนี้

พระธาตุเจดีย์อินทร์แปลง เป็นพระเจดีย์ที่ตั้งอยู่บนหน้าผาบริเวณบนวิหารวัดถ้ำปลา โดยประวัติประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๕๖ มีภิกษุองค์หนึ่งเดินทางมาจากประเทศพม่าชื่อ อูส่วยหล่า มีอิทธิฤทธิ์ได้มานแก่กล้าได้สร้างเจดีย์นี้ไว้โดยอาศัยคนช่วยนำไม้ไผ่มาทำเป็นนั่งร้านขึ้นไปยึดกับหน้าผา ส่วนตัวท่านได้หิ้วปูนทรายไต่ขึ้นนั่งร้านขึ้นไปอย่างคล่องแคล่ว ทำการโบกฉาบพระเจดีย์เองจนเสร็จโดยที่ใครๆไม่กล้าที่จะขึ้นไปได้เพราะกลัวความสูงชัน ผู้คนส่วนมากต่างพากัน ชะแแงดูท่านทำเอง ด้วยความแปลกใจ และระทึกไปตามๆกัน หลังจากสร้างพระเจดีย์บนยอดผาเสร็จแล้วท่านภิกษุองค์นี้ก็ได้ออกจากถ้ำปลาหนีไป โดยไม่มีใครทราบร่องรอยว่าท่านอยู่แห่งใด ท่านได้ฝากพระเจดีย์นี้ไว้ดูต่างหน้าท่านจนบัดนี้

พระเจดีย์องค์นี้จึงถูกเรียกว่า พระเจดีย์อินทร์แปลง อันหมายถึงพระอินทร์แปลงตัวเป็นฤาษีมาทำการก่อสร้างเพื่อผู้คนได้สักการบูชา

ถ้ำห้อง(ถ้ำก้อง) เป็นถ้ำที่มีทางเดินขึ้นร่วมกับถ้ำเปลวปล่องฟ้าคือเมื่อถึงระยะทางประมาณ ๖๕๐๔ เมตร ด้านซ้ายมือของทางขึ้นนักท่องเที่ยวสามารถ เดินลัดเลาะไปตามโขดหินด้านทิศใต้ระยะทางประมาณ ๓๐ เมตร จะพบ ถ้ำห้องภายในถ้ำจะมีเสียงดังก้องทะลุออกทางโพรงของถ้ำ ชาวบ้าน จึงขนานนามถ้ำนี้ว่า ถ้ำห้อง (ก้อง)

ถ้ำน้อย เป็นถ้ำที่อยู่ห่างจากจุดทางขึ้นถ้ำเปลวปล่องฟ้าไปทางทิศใต้ประมาณ ๑๐๐ เมตร มีลักษณะเป็นโพรงเล็กๆมีลำธารทะลุไหลผ่าน มี ๒ จุดซึ่งธารน้ำที่ไหลออกจากโพรงมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๐.๖๐ เมตร บริเวณนี้มีจุดเด่น คือ ด้านหน้ามีเถาวัลย์ของสะบ้าใหญ่(มะบ้าใหญ่) ซึ่งแต่เดิมเคยมีค้างคาวมาอาศัยเป็นที่อยู่อาศัยและป็นป่าเล่น

วัดถ้ำเสาหินพญานาค วัดถ้ำเสาหิน ตั้งตามชื่อของถ้ำที่อยู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งในถ้ำนั้นมีลักษณะเป็นหินย้อยลงมาจรดเบื้องล่าง มีสันฐานคล้ายเสาบ้านมีหลายๆต้น ในถ้ำนั้นลึกเข้าไปประมาณ ๕๐-๗๐ เมตร(เคยเป็นที่เก็บวัตถุโบราณ)ที่สุดของถ้ำเป็นที่โล่งกว้าง ณ ที่ตรงนี้จะเรียก ว่า ลาน(ช่วง)พญานาค อันเป็นที่มาของคำว่า"ถ้ำเสาหินพญานาค"ดังกล่าว ปัจจุบันนี้เนื้อที่ของวัดมีอยู่ ๘๐ ไร่ ๓ งาน ๖๐ ตารางวา มีพระครูประภัสร์จิตสังวร เป็นเจ้าอาวาส

ประวัติวัดถ้ำเสาหินพญานาค สภาพวัดแต่เดิมก่อนสร้างวัด มีลักษณะเป็นเนินดินมีคูน้ำล้อมรอบบริเวณ คล้ายกับที่ตั้งของเมือง(เวียง)ในสมัยก่อนๆ ด้านทิศตะวันตกติดกับภูเขา มีลำห้วยเล็กมีน้ำไหลออกจากภูได้ถ้ำ ไหลมารวมที่เดียวกันกับลำน้ำที่มาจากถ้ำปลาและถ้ำน้อย แล้วไหลออกไปสู่ในหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ หลวงพ่อนิรมล สุทธิญาณ ได้ย้ายมาจากพุทธสถานถ้ำปาลามาพัฒนาที่นี้ ตอนแรกนั้นยังไม่มีประชากรอุปถัมภ์ ต่อมาภายหลังเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๑๙ ชาวบ้านที่เคยอุปถัมภ์พุทธสถานถ้ำปลาได้แยก หมู่บ้าน มาขออุปถัมภ์บำรุงกับหลวงพ่ ท่านจึงอนุญาตให้มาบำเพ็ญบุญได้ ต่อจากนั้นก็ได้เริ่มสร้างเสนาสนะขึ้นหลายอย่าง อาทิเช่น กุฏิ วิหาร ศาสนา และห้องน้ำ เป็นต้น

อ่างเก็บน้ำวัดถ้ำเสาหินพญานาค อ่างเก็บน้ำถ้ำเสาหินพญานาค ตั้งอยู่ในพื้นที่วัดถ้ำเสาหินพญานาค สภาพวัดแต่เดิมก่อนสร้างวัด มีลักษณะเป็นเนินดินมีคูน้ำล้อมรอบบริเวณ คล้ายกับที่ตั้งของเมือง(เวียง)ในสมัยก่อนๆ ด้านทิศตะวันตกติดกับภูเขา มีลำห้วยเล็กมีน้ำไหลออกจากภูได้ถ้ำ ไหลมารวมที่เดียวกันกับลำน้ำที่มาจากถ้ำปลาและถ้ำน้อย แล้วไหลออกไปสู่ในหมู่บ้านชื่อวัดถ้ำเสาหิน ตั้งตามชื่อของถ้ำที่อยู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งในถ้ำนั้นมีลักษณะเป็นหินย้อยลงมาจรดเบื้องล่าง มีลักษณะคล้ายเสาบ้านมีหลายๆต้น ในถ้ำนั้นลึกเข้าไปประมาณ ๕๐-๗๐ เมตร(เคยเป็นที่เก็บวัตถุโบราณ)ที่สุดของถ้ำเป็นที่โล่งกว้าง ณ ที่ตรงนี้จะเรียก ว่า ลาน(ช่วง)พญานาค อันเป็นที่มาของคำว่า"ถ้ำเสาหินพญานาค"ดังกล่าว ปัจจุบันนี้เนื้อที่ของวัดมีอยู่ ๘๐ ไร่ ๓ งาน ๖๐ ตารางวา มีพระครูประภัสร์จิตสังวร เป็นเจ้าอาวาส การเดินทางไปถึงนี้ต้องข้ามผ่านอ่างเก็บน้ำถ้ำเสาหินพญานาค สามารถไปได้ทั้งทางน้ำและทางบก โดยการพายเรือและเดินข้ามทางสะพานไม้ ปากถ้ำวัดความกว้างได้ประมาณ ๔.๗๐ เมตร สูงประมาณ ๒.๔๐ เมตร ซึ่งมีลักษณะเป็น ๓ ชั้น ชั้นที่ ๑ คือถ้ำจากปากถ้ำเข้าไปประมาณ ๒๐ เมตร มีลักษณะเป็นแท่งนี้มีทางเดินทะลุเป็นช่อง (ปล่อง) เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑.๕๐ เมตร แสงอาทิตย์สามารถทะลุผ่านได้ทำให้มองเห็นทิวทัศน์ภายในถ้ำแห่งนี้ให้สวยงามตระการตาอย่างยิ่ง ชั้นที่ ๒ มีลักษณะเป็นหน้าผาสูงชันต้องปีนป่ายขึ้นบันไดระยะทางประมาณ ๑๐ เมตร เป็น

แท่งหินสวยงามและเด่นชัดกว่าชั้นที่ ๑ ด้านทิศตะวันออกมีทางเดินสามารถทะลุผ่านเป็นทางออกของถ้ำทางหนึ่งซึ่งมีความกว้างประมาณ ๔ เมตร ชั้นที่ ๓ สามารถปีนป่ายไปตามแท่งหินขึ้นไปประมาณ ๑๕ เมตร เป็นแท่งหินสูงต่อ จากนั้นจะเป็นเหวลึกประมาณ ๔๐ เมตร และทางขึ้นลงชันประมาณ ๘๐ องศา การเดินทางช่วงนี้ควรใช้อุปกรณ์ช่วยจึงจะปลอดภัยถ้ำแห่งนี้เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบผจญภัยและท้าทายให้ไปพิสูจน์ยิ่งนัก

จุดชมวิวดอยช้างมูบ “ดอยช้างมูบ” ตั้งอยู่ในพื้นที่ทหารม้าที่ ๒ เป็นจุดชมวิวที่สวยงามมากอีกจุดหนึ่งในเขตพื้นที่ตำบลโป่งงามจังหวัดเชียงราย ซึ่งที่นี่ได้เป็นหน่วยกำลังป้องกันชายแดน ไทย-พม่า ตั้งอยู่ชิดแนวเขตชายแดนไทยพม่า โดยได้จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว จุดชมวิวและพักผ่อนทางเดินที่ให้กับนักท่องเที่ยวโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ และเป็นจุดชมความงามของทะเลหมอก พระอาทิตย์ตก ที่สวยงามชัดเจน ระหว่างทางไปยังสามารถแวะเที่ยวชมสวนกุหลาบพันปี พระธาตุดอยช้างมูบและวัดพระธาตุดอยตุงใช้เส้นทางดอยตุง บนทางหลวง ๑๑๔๙ จุดชมวิว-ดอยช้างมูบ ซึ่งอยู่ห่างจากพระธาตุดอยช้างมูบไปทางทิศเหนือเพียง ๘๐๐ เมตร

ภาพที่ ๔.๔๐ การพัฒนาตามเส้นทางศรัทธาพระธาตุดอยช้างมูบ

ที่มา : ผู้วิจัย

ชุมชนท่องเที่ยวบ้านอาข่าผาอี หมู่ ๑๐ ตำบลโป่งงาม ประวัติความเป็นมาของบ้านผาอีราวปี พ.ศ. ๒๔๖๕ แต่เดิมบ้านอาข่าผาอี ได้อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา ในประเทศจีน มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศพม่ารัฐฉานประมาณ ๒๐ ปี ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านปาก่ออยู่ตรงข้ามบ้านผาขาวประเทศพม่ามีอาชีพทำไร่เลื่อนลอย ต่อมาไม่นานก็ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ชาวบ้านจึงได้อพยพจากบ้านปาก่อ ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ย้ายถิ่นฐานมาอยู่บ้านห้วยน้ำริน บริเวณสร้างเจดีย์พระนเรศวรปัจจุบัน ซึ่งมีชาวบ้านมาอาศัยอยู่ประมาณ ๑๑ ครอบครัว ชาวบ้านยังยึดอาชีพ ทำไร่เลื่อนลอย และเลี้ยงสัตว์ จนประมาณ ๗ ปี พื้นที่ทำกินลดน้อยลง สภาพพื้นที่ก็ไม่สมบูรณ์ ลำบากในการทำมาหากินจึงมีความคิดที่จะหาถิ่นที่อยู่ใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๔

โดยมี นาย อาเพียว พรจรัสโชติ (เขมมื่อ) และนางอาบะพรจรัสโชติ(เขมมื่อ)สองสามีภรรยาจึงได้พาครอบครัวและพี่น้องประมาณ ๗ ครอบครัวมาก่อตั้งหมู่บ้านใหม่บ้านจะโคอาข่า คือมา

ตั้งถิ่นฐานครั้งแรกของหมู่บ้านผาอี การทำมาหากินทำสวนทำไร่ ปลูกฝิ่น ทำการค้าขายไม่ค่อยดี ผู้นำหมู่บ้านกับราษฎรในหมู่บ้านได้ปรึกษาหารือกันว่าขยับตั้งถิ่นฐานเพื่อจะได้เป็นสิริมงคลกับหมู่บ้านจากนั้นได้ขึ้นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ตั้งหมู่บ้านผาอีปัจจุบัน เพราะเหมาะสำหรับปลูกข้าวปลูกฝิ่น ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้มีชาวบ้าน จำนวน ๑๐ หลังคาเรือนมาอาศัยอยู่ด้วยซึ่งเป็นญาติพี่น้อง ต่อมาปีพ.ศ. ๒๕๑๑ มีชาวบ้านจากบ้านแม่หม้อและบ้านพญาไพรย้ายเข้ามา ประมาณ ๒๖ หลังคาเรือน ต่อมาอีก ๒ ปี มีประชากรย้ายมาจากบ้านแม่หม้ออีก ประมาณ ๒๐ หลังคาเรือน

ชาวบ้านประกอบอาชีพปลูกฝิ่น ทำไร่ข้าวโพด ข้าว ถั่วเหลือง เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆทำให้มีพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงได้ย้ายออกไปอยู่ที่อื่น เช่นอำเภอเชียงแสนประมาณ ๒๐ หลังคาเรือน อำเภอแม่สรวย ๕ หลังคาเรือน และจังหวัดตาก ประมาณ ๑๕ หลังคาเรือน ผู้นำหมู่บ้านผาอีคือ นายอาเพียว พรจรัสโชติ (เขมมื่อ) ซึ่งได้เสียชีวิตแล้ว

ผู้นำหมู่บ้านคนปัจจุบันคือ นายสรพงษ์ พรจรัสโชติ(เขมมื่อ) ซึ่งเป็นบุตรชายคนสุดท้องของนายอาเพียวและนางอาบะรับสืบทอดเป็นผู้นำต่อจากบิดา ที่มาของบ้านผาอี เมื่อย้ายเข้ามาอยู่แรกๆชาวบ้านจะเรียกบ้านผาอีปัจจุบันว่า บ้านจะโคอาซ่า หมายถึงดอยช้างมูบ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นทีเคารพบูชา ของชาวบ้าน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านผาอี เนื่องจากมีชาวพื้นที่ราบขึ้นมาเที่ยว และพบว่าไม้ต้นชนิดหนึ่งที่รับประทานได้มีจำนวนมาก คือ ไม้เสี้ยวป่า(ภาษาพื้นเมือง เรียกว่า ต้นผักอี)

ประกอบกับมีหน้าผามาก ชาวพื้นราบในบริเวณนั้น จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านผาอี ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน สภาพแวดล้อมบ้านผาอีมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าอดีต เพราะอดีตหมู่บ้านแห่งนี้ เคยเป็นหมู่บ้านที่มีการล่าเลี้ยงหัวเชื้อเพื่อผลิตยาเสพติด และปลูกฝิ่นเป็นอาชีพหลักในการดำรงชีพ ปัจจุบันปลูกกาแฟ อาราบิก้า เป็นอาชีพหลัก มีรายได้เข้ามาในหมู่บ้านผาอี ในแต่ละปีรายได้จากการขายกาแฟ ไม่ต่ำกว่า ๓ ล้านบาท แต่เดิมบ้านผาอี เป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านดงม่วงคำ ตำบลโป่งผา พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมาย ชื่อหมู่บ้านผาอี หมู่ที่ ๑๗ ตำบลโป่งผา ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ทางอำเภอแม่สายได้ตั้งตำบลใหม่ คือตำบลโป่งงาม

หมู่บ้านผาอีก็เลยอยู่ในเขตของตำบลโป่งงามที่อำเภอประกาศตั้งแต่นั้นมา พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ปชต. ชาวบ้านได้เลือก นายวิชัย พรถาวรทรัพย์ (นายสะเคอะ เขมมื่อ) ได้เป็นผู้ประสานงานระหว่างหมู่บ้านกับหน่วยงานทางราชการ พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้เกิดเหตุไฟไหม้บ้านเรือนของราษฎรบ้านผาอีรวมทั้งหมด ๒๔ หลังคาเรือน ทั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาและหน่วยงานราชการต่างๆในการก่อสร้างบ้านเรือนและเครื่องนุ่งห่ม ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๑ ทางราชการ ได้จัดตั้งหมู่บ้าน ถาวรอย่างเป็นทางการ เป็นหมู่บ้านผาอี หมู่ที่ ๑๐ ต. โป่งงาม อ. แม่สาย จ. เชียงราย และพ.ศ. ๒๕๓๑บ้านอาข่าผาอีได้เข้าอยู่ในเขตพื้นที่โครงการพัฒนาออยตุง และเขตปกครองอำเภอแม่สาย ต. โป่งงาม

ภาพที่ ๔.๔๑ การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวบ้านอาข้าผาอี
ที่มา : ผู้วิจัย

วัฒนธรรมอาข้าไล่ชิงช้า วัฒนธรรมอาข้าไล่ชิงช้า เดือนสิงหาคม พื้นที่หมู่ ๑๐ ประเพณีไล่ชิงช้า แยก ชู อา ผั่ว งานเทศกาลประเพณีไล่ชิงช้า เป็นเทศกาลที่ศักดิ์สิทธิ์ สืบสานตำนานหลายพันปีมาแล้ว ถือว่าเป็น “วันแม่ชนเผ่าอาข้า” และประเพณีไล่ชิงช้าจัดขึ้นเพื่อเป็นการฉลองพืชพรรณที่จะเก็บเกี่ยวไว้บริโภค เนื่องจากพืชไร่พืชสวนต่างๆ ที่ปลูกลงไปพร้อมที่จะได้ผลผลิตแล้ว โดยมีสุภาพิตกล่าวไว้ว่า “ซูจ่า หม่าโบะ หม่าโบะ” ซึ่งมีความหมายว่า ประเพณีไล่ชิงช้ามีอาหารหลากหลาย และสมบูรณ์นั่นเอง แต่เดิมจัดงานเป็นเวลา ๓๓ วัน ปัจจุบันเหลือ ๔ วัน

ประเพณีไล่ชิงช้าชาวอาข้า หรือที่พี่น้องชาวอาข้าเรียกว่า “แย้ซูอาผั่ว” ประเพณีไล่ชิงช้า ถือว่า เป็นการให้ความสำคัญกับผู้หญิง ฉะนั้น ผู้หญิงชาวอาข้ามีการแต่งกายด้วยเครื่องประดับที่มีสวยงามและมีเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่าตัวเอง ชาวอาข้าได้สืบทอดประเพณีนี้มาเป็นเวลา ๒,๗๐๐ กว่าปีแล้ว ซึ่งในปัจจุบันประเพณีไล่ชิงช้าจะจัดขึ้นในช่วงปลายเดือนสิงหาคม และต้นเดือนกันยายน ตรงกับช่วงที่ผลผลิต กำลังงอกงาม และพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวในอีกไม่กี่วัน ในระหว่างนี้พี่น้องชาวอาข้าจะตายห้อยในไร่นาเป็นครั้งสุดท้าย หลังจากตายห้อยแล้วก็รอสำหรับการเก็บเกี่ยว ตรงกับเดือนของอาข้าคือ “ฉ่อลาบาลา” ประเพณีไล่ชิงช้าของพี่น้องชาวอาข้า ถือเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่ามากด้วยภูมิปัญญาที่ใช้ในการส่งเสริมความรู้แล้ว ยังเกี่ยวพันกับการดำรงชีวิตประจำวันของอาข้า

วันที่ ๑ “จ่าแบ” ผู้หญิงอาข้าอาจเป็นแม่บ้านของครัวเรือน หรือถ้าแม่บ้าน ไม่อยู่อาจเป็นลูกสาวไปแทนก็ได้ ก็จะแต่งตัวด้วยชุดประจำเผ่าเต็มยศแล้วออกไปตักน้ำที่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อจะนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา น้ำที่ตักมาจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์อาข้าเรียกว่า “อีจู้ซ้อ” การเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วของแต่ละครอบครัว และในวันนี้ก็มีการตำข้าวปึก “ห่อถ่อง” ข้าวปึก หรือห่อถ่อง คือข้าวที่ได้จากการตำอย่าง ละเอียดโดยก่อน ที่จะตำก็จะนำข้าวสาร (ข้าวเหนียว) แช่วัประมาณ ๑ คืน พอรุ่งเช้าก็นำมานึ่ง หลังจากนั้นเสร็จ หรือได้ที่แล้วก็จะมีการโปรยด้วยน้ำอีกรอบหนึ่ง แล้วก็ทิ้งต่อระหว่างที่รอข้าวสุก ก็จะมีการ ตำงาดำผสมเกลือไปด้วย เพื่อไม่ให้ข้าวเหนียวที่ตำติดมือเวลานำมาปั้นข้าวปึกซึ่งต้องใช้ในการทำพิธีเช่นกัน

วันที่ ๒ วันสร้างชิงช้าเป็นวันที่ทุกคนจะมารวมตัวกันที่บ้านของ “โจ้วมา” ผู้นำศาสนา เพื่อจะปรึกษา และแบ่งงานในการจะปลูกสร้างชิงช้าใหญ่ของชุมชน หรืออาข้า เรียกว่า “หล่าเผอ” ในวันนี้จะไม่มีการทำพิธีใดๆ ทั้งสิ้น แม้กระทั่งสัตว์ก็จะมีฆ่า หลังจากการสร้างชิงช้าใหญ่ของชุมชนเสร็จ ก็

จะมีพิธีเปิดโล่ชิงช้าโดยโจวมา ผู้นำศาสนา จะเป็นผู้เปิดโล่ก่อนจากนั้นทุกคนก็สามารถโล่ได้หลังจากที่สร้างชิงช้าใหญ่ของชุมชนเสร็จ ต้องมาสร้างชิงช้าเล็กไว้ ที่หน้าบ้าน ของตนเองอีกเพื่อให้ลูกหลานของตนเล่น ทุกครัวเรือนจะต้องสร้างเพราะถือว่าเป็นพิธี

วันที่ ๓ “วัน ล้อดา อาเผ่ว” วันนี้ถือเป็นวันพิธีใหญ่ มีการเลี้ยงฉลองกันทุกครัวเรือนมีการเชิญผู้อาวุโส หรือแขกต่างหมู่บ้านมาร่วมรับประทานอาหารในบ้านของตน ผู้อาวุโสก็จะมี การอวยพรให้กับเจ้าบ้านประสบแต่ความสำเร็จในวันข้างหน้า

วันที่ ๔ “จ่าสา”สำหรับในวันนี้จะไม่มีการประกอบพิธีกรรมอะไรทั้งสิ้น นอกจากพากันมาโล่ชิงช้าแต่พอตะวันตกดิน หรือประมาณ ๑๘.๐๐ น ผู้นำศาสนาก็จะทำการเก็บเชือกของชิงช้าโดยการมัดติดกับเสาชิงช้า ถือว่าบรรยากาศในการโล่ชิงช้าก็ได้จบลงเพียงเท่านี้ และหลังอาหารค่ำก็จะทำการเก็บเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ เข้าไว้ที่เดิม หลังจากเก็บเครื่องเซ่นไหว้เหล่านี้แล้วถือว่าเสร็จสิ้นพิธีกรรมประเพณีโล่ชิงช้า

กิจกรรมสร้างสรรค์ ได้แก่ การสาธิตการโล่ชิงช้า, การแสดงกระทงกระบอกไม้ไผ่, การละเล่นชิงช้าสวรรค์, การแสดงวิถีชีวิตชาติพันธุ์และการจัดสินค้าผลิตภัณฑ์ชนเผ่าและกิจกรรมอื่นๆ เป็นต้น

รูปแบบวิถีชีวิต ปฏิทินชุมชนและชีวิตประจำวัน หมู่บ้านอาฮาผาหมีในปัจจุบันถือเป็นชุมชนที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเต็มรูปแบบ ทำให้ชาวอาฮาผาหมีมีโอกาสพบเจอสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกอยู่ตลอด ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาภายในชุมชน ทั้งยังมีชาวอาฮาบางส่วนที่ออกไปศึกษาและประกอบอาชีพนอกชุมชน ทำให้มีโอกาสพบเจอผู้คนหลากหลายและสร้างโอกาสในการเลือกคู่ครองขณะเดียวกัน “ลานสาวกอด” ซึ่งเป็นสถานที่ในการเลือกคู่ครองของชาวอาฮาผาหมีจึงลดบทบาทความสำคัญลง

ด้านศาสนาและความเชื่อของชาวอาฮาหมู่บ้านผาหมี สามารถจำแนกความเชื่อในการนับถือศาสนาออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ยังคงนับถือความเชื่อดั้งเดิมหรือศาสนาผี เป็นประชากรส่วนใหญ่ของชุมชน และกลุ่มที่สอง คือกลุ่มที่ยังคงความเชื่อดั้งเดิมควบคู่ไปกับการนับถือศาสนาใหม่ (ศาสนาคริสต์) หรือเปลี่ยนความเชื่อจากศาสนาเดิมไปโดยสิ้นเชิง ทว่ายังคงร่วมกิจกรรมบางอย่างตามประเพณีของชาวอาฮาที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาใหม่

อาฮา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการดำรงชีวิตด้วยการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงมีความเชื่อที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวได้สะท้อนผ่านประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ เช่น ประเพณีกินข้าวใหม่ การจับตักแตน โล่ชิงช้า โดยประเพณีดังที่กล่าวมานี้จะปรากฏพบในกลุ่มอาฮาผาหมีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในขณะเดียวกันอาฮาบางกลุ่มที่เริ่มมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับคนพื้นราบหรือคนนอกชุมชนก็ได้เปิดรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา ซึ่งส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของอาฮาเปลี่ยนแปลง

ในอดีตชาวอาฮาผาหมีมีประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอถึง ๒๓ ประเพณี แต่ภายหลังการอพยพเข้ามาในหมู่บ้านผาหมีของชาวอาฮาจากประเทศเมียนมา กอปรกับการถูกหน่วยงานภายนอกเข้ามาควบคุมสอดส่องวิถีชีวิต การเปิดชุมชนผาหมีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้ชาวอาฮาผาหมีต้องปรับลดวัฒนธรรมบางประการเพื่อให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในชุมชน

ในปัจจุบันประเพณีอาข่าผาหมี่ที่ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้โดยไม่ขัดต่อหลักศาสนา จาก ๒๓ ประเพณี ถูกลดเหลือเพียง ๓ ประเพณีหลักเท่านั้น ได้แก่ งานชนไข่แดง ประเพณีไล่ชิงช้า และประเพณีฉลองการเริ่มต้นใหม่

๑. งานชนไข่แดง ภาษาอาข่าเรียก “ซึ่มซึ อ่าโฝ่ว จาแบ” จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน เป็นประเพณีแห่งการฟื้นฟูซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มีการไหว้ผีบรรพบุรุษ โดยแต่ละครอบครัวจะต้มไข่แล้วย้อมสีแดงแจกจ่ายให้กับลูกหลาน ในอดีตพิธีชนไข่แดงจะจัดตลอดทั้งเดือนเมษายน เพราะถือว่าเป็นเดือนแห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน แต่ปัจจุบันลดเวลาเหลือเพียง ๔ วันเท่านั้น ทั้งยังไม่เน้นการถ่ายทอดความรู้ในการประกอบพิธีกรรมดังเช่นอดีต

๒. ประเพณีไล่ชิงช้า หรือในภาษาอาข่าเรียกว่า “แยะซู่ อ่าโฝ่ว จาแบ” จัดขึ้นในเดือนสิงหาคมของทุกปี ใช้เวลา ๔ วัน ประเพณีไล่ชิงช้าเป็นการบูชาบรรพบุรุษ เรียกขวัญข้าวที่กำลังออกรวง การไล่ชิงช้า เป็นประเพณีที่หญิงสาวชาวอาข่าทุกคนต้องเข้าร่วม เนื่องจากประเพณีไล่ชิงช้ามีนัยในการเฉลิมฉลองให้หญิงสาวในชนเผ่ามีความสุข ความรุ่งเรือง แต่ภายหลังการปรับเปลี่ยนบ้านผาหมี่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว อาข่าผาหมี่จะจัดประเพณีไล่ชิงช้าโดยให้ความสำคัญเรื่องความสนุกสนานเป็นสำคัญ และอำนวยความสะดวกให้ผู้เข้าร่วมประเพณีไล่ชิงช้าทุกคน

๓. ประเพณีฉลองการเริ่มต้นใหม่ เรียกในภาษาอาข่าว่า “คะท้อ อ่าโฝ่ว ล้อตะ” จัดขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี เป็นประเพณีที่มีนัยการแสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงฤดูกาลทำมาหากิน ภายหลังการเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์จากท้องไร่ท้องนา เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ช่วงเวลาแห่งการพักผ่อน หากประเพณีการไล่ชิงช้าเปรียบเป็นประเพณีของผู้หญิง ประเพณีฉลองการเริ่มต้นใหม่ก็เปรียบเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อผู้ชาย โดยผู้ชายทุกช่วงวัยในชุมชนจะมีการเล่น “ลูกข่าง” หรือ “ฉ่อง” เพื่อเปลี่ยนแปลงสู่ช่วงวัยที่มากขึ้น มีการร่วมดื่มเหล้า เริ่มต้นกินข้าวใหม่ ส่วนผู้หญิงจะเล่นสะบ้า ทว่าปัจจุบันหมู่บ้านผาหมี่ไม่มีการเล่นลูกข่างและสะบ้าแล้ว มีเพียงการร่วมดื่มกินเฉลิมฉลองของคนในชุมชนเท่านั้น

สำหรับประเพณีอื่น ๆ อาข่าผาหมี่จะไม่จัดในรูปแบบของประเพณีชุมชน แต่จะจัดภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ละครอบครัวจะมีจำนวนประเพณีที่จัดไม่เท่ากัน โดยขึ้นอยู่กับความเคร่งครัดของการนับถือศาสนาเดิมของสมาชิกในแต่ละครอบครัว ในอดีตจะมีวันหยุดเป็นการเฉพาะในช่วงของการประกอบกิจกรรมแต่ละประเพณี แต่เมื่อชุมชนผาหมี่ตอบรับการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชาวอาข่าบางส่วนติดภารกิจเนื่องจากนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนในช่วงเทศกาลไม่สามารถหยุดงานตามวัฒนธรรมได้ ซึ่งขัดต่อหลักความเชื่อและวัฒนธรรมของอาข่า เป็นเหตุให้ความเคร่งครัดของศาสนาดั้งเดิมหรือการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวอาข่าผาหมี่ถูกลดบทบาทลงเรื่อย ๆ

รูปแบบพัฒนาทุนชุมชน

ทุนทางกายภาพ จากลักษณะพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านผาหมี่ ที่ตั้งอยู่บนยอดเขา ถูกล้อมรอบไปด้วยภูเขาน้อยใหญ่ ป่าไม้หนาทึบ เมื่อมองไปโดยรอบจะพบกับทัศนียภาพที่งดงามของทรัพยากรธรรมชาติและแสงอาทิตย์อุทัยในยามเช้าตรู่และพลบค่ำ อีกทั้งยังอยู่ใกล้กับอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศ ปัจจัยดังที่กล่าวมาคือต้นทุนที่ชาวอาข่าผาหมี่ได้รับมาจากธรรมชาติ ซึ่งชาวอาข่าผาหมี่ได้

นำมาพัฒนาต่อยอดปรับเปลี่ยนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สร้างงาน สร้างอาชีพ และรายได้ให้กับชาวอาข่าในชุมชน

ภาษาพูด : ภาษาธิเบต-พม่า ไม่มีภาษาเขียน ปัจจุบันมีชาวอาข่าผาหมี่บางส่วนสามารถพูดและเขียนภาษาไทยได้ อันมีสาเหตุมาจากการสัมผัสวัฒนธรรม และอิทธิพลที่ได้รับจากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนพื้นราบ รวมถึงการเปิดชุมชนหมู่บ้านผาหมี่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และความสามารถในการเข้าถึงการศึกษาซึ่งเป็นรัฐสวัสดิการ ทำให้ชาวอาข่าบ้านผาหมี่สามารถใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารได้ โดยเฉพาะกลุ่มอาข่าผาหมี่ที่เป็นเยาวชน

สถานการณ์ การเปลี่ยนแปลง ความท้าทาย และการมีส่วนร่วม ด้านวัฒนธรรม จากนโยบายของภาครัฐที่มีความต้องการกระจายความเจริญสู่ชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทำให้ชุมชนผาหมี่มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของชุมชน จากแต่เดิมที่เป็นผู้เพาะปลูกเมล็ดกาแฟจำหน่ายแก่พ่อค้าคนกลาง มาเป็นเจ้าของร้านกาแฟ อันเป็นผลมาจากนโยบายการกระจายความเจริญสู่ชุมชน อีกทั้งกระแสความเจริญยังได้ผลักดันให้หมู่บ้านผาหมี่กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนหันมารับจ้าง และประกอบอาชีพในภาคธุรกิจและงานบริการมากกว่าภาคเกษตร ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นสาเหตุให้วัฒนธรรมและประเพณีของชาวอาข่าผาหมี่เกิดความเปลี่ยนแปลงสูญหายตามกระแสสังคมภายใต้ภาวะสมัยใหม่ที่เข้ามาในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความทันสมัยและสามารถเปิดพื้นที่ทางสังคมของชาวอาข่าให้บุคคลภายนอกเข้ามาท่องเที่ยวและร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวอาข่าผาหมี่ได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า อนาคตในอีก ๑๐-๒๐ ข้างหน้า ชาวอาข่าผาหมี่อาจไม่สามารถต้านทานต่อกระแสความเจริญจากวัฒนธรรมภายนอกที่หลั่งไหลเข้ามาในชุมชน อันจะนำมาสู่การลดการจัดประเพณีพิธีกรรมตามวัฒนธรรมของชาวอาข่า รวมถึงวัตถุประสงค์ในการจัดประเพณีพิธีกรรมที่กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวมากกว่าเป็นการประกอบประเพณีพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอดีต จนอาจเกิดภาวะ “สูญสิ้นวัฒนธรรม” ของตนเองในที่สุด วิกฤตการณ์การคงอยู่ของวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านการประกอบประเพณีพิธีกรรมของชาวอาข่าผาหมี่ จึงนับว่าเป็นความท้าทายอีกประการหนึ่งซึ่งตั้งคำถามต่อตัวชุมชนว่าจะสามารถดำเนินการสืบทอดวิถีชีวิตของตนเองอย่างไร จะมีรูปแบบหรือวิธีการดำรงวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด และกลุ่มใดจะทำหน้าที่รณรงค์ให้เกิดการอนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมของชาวอาข่าบ้านผาหมี่ให้ดำรงอยู่ต่อไป (ไกรสิทธิ์ จามรจันทร์สาขา และคณะ, ๒๕๖๔: ๑๗๙-๑๘๐)

วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวอาข่าบ้านผาหมี่ ชาวอาข่าบ้านผาหมี่จะรับประทานข้าวดอย ซึ่งอาหารที่สำคัญของชาวอาข่าที่บริโภคในทุกมื้อ ประกอบด้วย หมู ผักต่าง ๆ รวมถึงน้ำพริกและผักสดหรือผักต้มอาหารพื้นบ้านของชาวอาข่ามีรสชาติที่หลากหลาย เนื่องจากมีวัตถุดิบที่หลากหลาย เนื่องจากในบริเวณชุมชนนั้นล้อมรอบไปด้วยป่าไม้ จากการที่ในหมู่บ้านนั้นมีพื้นที่ป่าชุมชนทำให้ชาวอาข่าในชุมชนสามารถออกไปหาอาหารในพื้นที่ป่าชุมชนได้ แต่ เมื่อชุมชนมีความเจริญมากขึ้น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการที่ชาวบ้านนิยมปลูกพืชเศรษฐกิจกันมากขึ้น และการที่พื้นที่บริเวณหมู่บ้านนั้นเป็นพื้นที่ของอุทยาน ทำให้แหล่งอาหารตามธรรมชาติได้ลดลงไป ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวอาข่าในพื้นที่ไม่สามารถหาอาหารตามธรรมชาติได้จำนวนมากเหมือนในอดีต จึงจำเป็นต้องผลิตอาหารเองและซื้ออาหารจากตลาดมากขึ้น การประกอบอาหาร แต่ละ

ครัวเรือนมีวิธีการปรุงอาหารที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยชาวอาข่าจะใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และผสมผสานกับวัตถุดิบที่สามารถหาได้ตามท้องตลาด รวมถึงอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนของชาวอาข่า ก็มีการใช้แบบสมัยใหม่มากขึ้น ในปัจจุบันชาวอาข่า บ้านผาหมื่นนั้นยังบริโภคแบบชนโตกเหมือนเดิม มีตะเกียบเป็นอุปกรณ์ในการรับประทานอาหาร ทั้งนี้แตกต่างกันไปในแต่ละครัวเรือน ซึ่งเวลาในการบริโภคอาหารของชาวอาข่านั้น จะบริโภคอาหารเช้า อาหารกลางวัน และอาหารเย็น อาหารในพิธีกรรมนั้นส่วนใหญ่ในทุกพิธีกรรมจะใช้อาหารแบบเดียวกัน ชนิดเดียวกัน รวมถึงการใช้อาหารพื้นบ้านหรืออาหารชาติพันธุ์ในการประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้นับแต่อดีตชาวอาข่าจะยึดถือความเป็นอาวุโสสูงสุดซึ่งปัจจุบันก็เช่นกัน ทุกคนสามารถรับประทานอาหารได้ไม่มีการแบ่งชนชั้น แต่จะจัดแบ่งระหว่างเพศและวัยเท่านั้น และเมื่อมีพิธีกรรมชาวอาข่าจะรับประทานอาหารนั้นก่อนไม่ได้ เนื่องจากอาหารทุกอย่างต้องมีการเซ่นไหว้ก่อน ส่วนสิ่งที่ถูกกำหนดในพิธีกรรมนั้น ชาวอาข่าต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ส่วนการสืบทอดวัฒนธรรมการบริโภคอาหารส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดผ่านสมาชิกในครอบครัว และส่วนความมั่นคงด้านสุขภาพนั้น (๑) สุขภาพทางกาย ด้วยวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบต่อชาวอาข่าในชุมชน ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ โดยมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการรับประทานอาหารของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าใครกินสิ่งที่ดีหรือไม่ ซึ่งเราไม่สามารถไปบังคับให้เขาเปลี่ยนแปลงได้ (๒) สุขภาพทางใจ อาหารบางชนิดที่ชาวอาข่านำมารับประทานนั้น บางครัวเรือนจะรับประทานเฉพาะในโอกาสพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นในงานประเพณีหรืองานเลี้ยงสังสรรค์ต่าง ๆ (๓) สุขภาพทางสังคม ในปัจจุบันนี้หมู่บ้านผาหมื่นมีการยกระดับอาหารชาติพันธุ์ของตน เนื่องจากมีการนำอาหารชาติพันธุ์มาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน รวมถึงอาหารยังสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ให้กับคนในครอบครัวและคนในชุมชน (๔) สุขภาพทางปัญญา ในปัจจุบันนี้ชุมชนบ้านผาหมื่นยังเกิดการถ่ายทอดความรู้เรื่องอาหาร แต่อย่างไรก็ตามความมั่นคงด้านสุขภาพไม่อาจเกิดขึ้นได้จากการบริโภคอาหารเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นอีกด้วย"

การจัดการชุมชนสร้างสรรค์หลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ ชุมชนตามตำนานพระธาตุดอยตุง ชุมชนใหม่กับการพัฒนานวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน พื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ในตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ร่วมเป็นเครือข่ายจัดการชุมชน

ทุนทางทรัพยากรและทุนทางสังคมถูกนำมาใช้จัดการเชิงสร้างสรรค์ รักษาประเพณีวัฒนธรรมชุมชน รักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม นำเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” สร้างสรรค์ให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีการบูรณาการหลายภาคส่วนหวังผลทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

แบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวงจังหวัดเชียงรายการพัฒนาชุมชนมีรูปแบบการพัฒนาที่เกิดจากปัจจัยสำคัญภายในชุมชนเริ่มตั้งแต่ วัดทรัพยากรทางศาสนาในชุมชนมีส่วนช่วยในการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนตามลักษณะของความเชื่อความศรัทธาได้แก่การพัฒนาวัดกิจกรรมการพัฒนาวัดตามความเชื่อและความศรัทธาก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานพัฒนาชุมชนการระดมทรัพยากรในชุมชนมาร่วมพัฒนาชุมชนและส่งผลการพัฒนาชุมชน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมรวมถึงการสนับสนุนสืบสานตำนานพระธาตุดอยตุง เกิดจากความศรัทธาและกิจกรรมของวัดนำไปสู่การสืบสานทำนุบำรุงปกป้องรักษาพระธาตุดอยตุงและพระธาตุในภูมิภาคแห่งนี้

พระธาตุตอดตุงเป็นศูนย์รวมศรัทธาและความเชื่อส่งผลต่อการร่วมกิจกรรมพัฒนาและสืบสานตำนานสงฆ์วิสุทธิ การทะนุบำรุงปกป้องดูแลพระธาตุตอดตุงสืบต่อมา ช่วยให้เกิดการรวมพลังของชุมชน การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทะนุบำรุงพระธาตุ เกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพุทธและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในมิติ ต่างๆ ตามลักษณะของวัฒนธรรมชาวพุทธ วัฒนธรรมท้องถิ่นรวมถึงกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นำไปสู่การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์และประเพณีวัฒนธรรมการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน

ผลจากการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนาชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นโดยสมาชิกชุมชน แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชน ทำให้เกิดการระดมพลังทางสังคมช่วยพัฒนาชุมชน และเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และนำทรัพยากรของชุมชนไปบริหารจัดการส่งผลให้เกิดรายได้และกิจกรรมทางเศรษฐกิจช่วยให้สมาชิกชุมชนมีรายได้มีความมั่นคงในชีวิตและนำไปปัจจัยเข้าสนับสนุนศาสนสถานวัดและสถานที่ทางความเชื่อของชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนตามรูปแบบที่สมาชิกชุมชนต้องการ

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังนี้

“วัดได้สร้างผลงานการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับการพัฒนาตามวิถีชุมชนเชื่อมโยงกับตำนานพระธาตุตอดตุง ทรัพยากรและทุนทางสังคมมาใช้เป็นรากฐานการพัฒนา เกิดเป็นผืนแผ่นดินธรรม ชุมชนอื่นๆ และคนไปงามมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข มีระบบบริหารจัดการ และศรัทธาต่อสถาบันกัตริย์ ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”^{๖๖}

“รูปแบบการพัฒนาชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนในภาคเหนือ มีความเป็นอัตลักษณ์ในลักษณะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีป่าไม้ ชุมชนอาศัยพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในชุมชนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มีวัดสวยงามแบบวัดภาคเหนือ”^{๖๗}

“การพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการพัฒนาวัดตามตำนานพระธาตุ และการพัฒนาชุมชนตลอดอดตุงนางนอน ที่ตั้งของวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เทือกเขาขนาดใหญ่เรียงติดกันหลายลูก มีสภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณ เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย พื้นฐานการพัฒนาส่วนหนึ่งเริ่มต้นจากวัดในชุมชนช่วยพัฒนาชุมชนจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในลักษณะบูรณาการทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนาต่างๆที่เริ่มจากวัดเป็นฐานการพัฒนาชุมชนและเป็นฐานการพัฒนากิจกรรมอื่นๆในรูปแบบของศาสนาความเชื่อของสมาชิกในชุมชนส่งผลให้แต่ละชุมชนตามเส้นทางการท่องเที่ยวสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนก่อให้เกิดรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ต่างๆมากมาย”^{๖๘}

^{๖๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๖๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๖๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

“ตำนานพระธาตุคุดยตุงเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน สามารถระดมประชาชน กำลังทรัพย์ เข้ามาช่วยทำนุบำรุงรักษาพระธาตุคุดยตุง ต่อมามีการจัดกิจกรรมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจนกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนจัดขึ้นทุกปี”^{๖๙}

“เมื่อประชาชนมีศรัทธารับรู้เรื่องราวตำนานพระธาตุคุดยตุง แรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาการแสดงบทบาทผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มจากชุมชนเล็กๆ การเชื่อมโยงชุมชนเป็นเครือข่ายช่วยทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุคุดยตุง ผู้มีศรัทธาเข้าร่วมกิจกรรมบุญ เกิดเป็นชุมชนส่งต่อกิจกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชน รูปแบบการพัฒนาชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนในภาคเหนือ แต่ละชุมชนจะมุ่งพัฒนาวัดให้สวยงาม มีกิจกรรมบุญตลอดปี ช่วยสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน”^{๗๐}

“วัดยังช่วยให้เกิดการดูแลสมาชิกชุมชน สมาชิกชุมชนมาเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บางท่านบวชในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันวัดในภาคเหนือมีผู้บวชทั้งพระส.ส.และสามเณรจำนวนมาก”^{๗๑}

“วัดมีกิจกรรมสร้างสรรค์ งานบุญช่วยให้สมาชิกมาทำบุญ กิจกรรมทางเศรษฐกิจช่วยให้ดูแลสมาชิกชุมชน สมาชิกชุมชนบางกลุ่มสามารถมีรายได้จากการร่วมกิจกรรมภายในวัด”^{๗๒}

“วัดมีกิจกรรมสร้างสรรค์ งานหมู่บ้านรักษาศีล๕ งานบุญระวีต งานบุญบำเพ็ญช่วยให้สมาชิกสร้างผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของภาคเหนือ ทั้งการวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย การละเล่นพื้นบ้าน และอาหาร ฯลฯ ถูกนำมาจัดกิจกรรมในงานบุญที่วัด เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน ยิ่งเป็นงานบุญใหญ่มีนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของภาคเหนือ มาอวดสายตาแก่ผู้มาเยือน ก่อให้เกิดการจ้างงานและรักษารูปแบบการพัฒนาวัดตามแบบชาวภาคเหนือ”^{๗๓}

“งานบุญภายในวัดมีกิจกรรมสร้างสรรค์ที่มีใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตรงถูกนำมาปรับใช้กับกิจกรรมงานบุญของวัดและของชุมชน โดยกลุ่มวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งมีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมเก่าแก่เป็นของตนเองมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สำเนียงการพูดต้อนรับแบบชาวเหนือ การขับร้อง ฟ้อนรำ การดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณของบรรพบุรุษ ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท การแสดงออกของความรู้จักคิดและอารมณ์โดยผ่านภาษาวรรณกรรม ดนตรี และงานฝีมือ การจัดงานฉลองสถานที่สำคัญของวัดและของชุมชน การส่งต่อประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ”^{๗๔}

“อาหารงานบุญสู่การจำหน่ายอาหารเชิงธุรกิจ เนื่องชาวเหนือมีวัฒนธรรมการกินคล้ายกับคนอีสาน คือ กินข้าวเหนียวและปลาร้า ซึ่งภาษาเหนือเรียกว่า "ข้าวนึ่ง" และ "ฮ้า" ส่วนกรรมวิธีการปรุงอาหารของภาคเหนือจะนิยมการต้ม ปิ้ง แงก หมก ไม่นิยมใช้น้ำมัน ส่วนอาหารขึ้นชื่อเรียกว่า

^{๖๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

ถ้าได้ไปเที่ยวต้องไปลิ้มลอง ได้แก่ น้ำพริกหนุ่ม, น้ำพริกอ่อน, น้ำพริกน้ำปู, ใส่อั่ว, แกงโฮะ, แกงฮังเล, แคบหมู, ผักกาดจอบ ลาบหมู, ลาบเนื้อ, จิ้นส้ม (แหนม), ข้าวซอย และขนมจีนน้ำเงี้ยว เป็นต้น ผู้มาเยือนนิยมซื้ออาหารเป็นของฝากจากชุมชน”^{๗๕}

“วิถีชีวิตที่ยังคงผูกผันอยู่กับการนับถือผีสง ผีบรรพบุรุษ มีหน้าที่คุ้มครองเครือญาติและครอบครัว ผีอารักษ์ หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชน ผีขุนน้ำ มีหน้าที่ให้น้ำแก่ไร่นา ผีฝาย มีหน้าที่คุ้มครองเมืองฝาย ผีสบน้ำ หรือผีปากน้ำ มีหน้าที่คุ้มครองบริเวณที่แม่น้ำสองสายมาบรรจบกัน ผีวิญญาณประจำข้าว เรียกว่า เจ้าแม่โพสพ ผีวิญญาณประจำแผ่นดิน เรียกว่า เจ้าแม่ธรณี และด้วยตำนานเจ้าแม่นางนอนกับเหตุการณ์ช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่าออกจากถ้ำหลวง หากจำกันได้ครั้งนั้นก็รอดชีวิตมาได้กันทุกคน ซึ่งก็เป็นสิ่งที่น่าเหลือเชื่อ การช่วยเหลือเด็กติดถ้ำ ยืนยันเจ้าแม่ฯ ท่านศักดิ์สิทธิ์มานานแล้ว ชุมชนจะร่วมจัดพิธีทำบุญตักบาตรและบวงสรวงเจ้าแม่นางนอน เพื่อความเป็นสิริมงคลในการเปิดแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานฯ โดยจะเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ ๑๖ ตุลาคม เป็นต้นไป เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ มีพระสงฆ์ ชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ นักท่องเที่ยวเข้าร่วมงานบุญ”^{๗๖}

“กิจกรรมสำคัญของชุมชนร่วมกับจัดงานรำลึก ครบรอบ ๕ ปี ภัยถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และมีนางวลีพร กุณัน ภรรยาของนาวาตรี สมาน กุณัน หรือจ่าแซม ผู้ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมฟุตบอลเยาวชนหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน เมื่อ ๕ ปีก่อน พร้อมสมาชิกทีมหมูป่า ที่ต่างเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ก็เดินทางไปร่วมงานเช่นเดิม ส่งผลให้มีกิจกรรมสร้างสรรค์ต้อนรับนักท่องเที่ยว”^{๗๗}

“กิจกรรมช่วงเช้ามีการทำบุญตักบาตรพระสงฆ์จำนวน ๓๙ รูป บวงสรวงเจ้าแม่นางนอน และพิธีเจริญพระพุทธมนต์ จากนั้นมีการแสดงความรำลึกถึงผู้เสียสละ ได้แก่ ผู้ว่าฯหมูป่า-นายณรงค์ศักดิ์ โอสถธนากร อดีตผู้ว่าฯ เชียงราย นาวาตรี สมาน และเรือโท เบรุต ปากบารา รวมถึงนายดวงเพชร พรหมเทพ หรือน้องดอม หนึ่งในสมาชิกทีมหมูป่า ที่เสียชีวิตขณะเดินทางไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษ”^{๗๘}

“กิจกรรมทางประเพณียังช่วยให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนหลายรูปแบบ นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ระหว่างเดินแวะชม ร่วมกิจกรรมกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบกิจกรรมต่างกันส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน”^{๗๙}

“กิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน เลือกเที่ยวชมวนอุทยานถ้ำหลวง ขุนน้ำนางนอนเป็นสถานที่เที่ยวอีกแห่งหนึ่งของเชียงรายมานาน แต่ถ้าว่ หลังเกิดเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมฟุตบอลเยาวชนหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน เมื่อ ๕ ปีก่อน ช่วยให้เกิดกระแสดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าชุมชนมากขึ้น ในช่วงหลังคนมาเยอะมากๆ”^{๘๐}

^{๗๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๘๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

“เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน มีกิจกรรมบริการให้เที่ยวในชุมชนและเที่ยววนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน พื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ในตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เมื่อมาถึงวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน

ให้ไปจอดรถตรงลาดจอดรถ ชุมชนจัดบริการดูแลและจัดให้นักท่องเที่ยวนั่งรถสองแถวของชาวบ้านเข้าไป มีเจ้าหน้าที่แจ้งห้ามขับรถเข้ามาเที่ยวด้วยตนเอง เมื่อนั่งรถสองแถวจะไปส่งบริเวณปากถ้ำ มีรถไฟฟ้าเข้าไปอีก ๑ ต่อ การจัดการสถานที่ถือว่าทำค่อนข้างดีเลยครับ สะดวกสบาย และปลอดภัยมีเจ้าหน้าที่ตลอด”^{๘๑}

“คณะสงฆ์และชุมชนร่วมจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประเพณีส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน จัดทำป้ายข้อความ เอกสารสารให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ผสมผสานกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน อาจเลือกพูดคุยกับผู้ประกอบชุมชนก็ได้”^{๘๒}

“ทรัพยากรธรรมชาติอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถูกนำมาใช้จัดกิจกรรมท่องเที่ยว แต่พื้นที่มีรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนแตกต่างกัน เดินทางท่องเที่ยวตลอดวัน”^{๘๓}

“ตำนานพระธาตุดอยตุงเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธจาริกบุญจาริกธรรม การเดินทางเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวตำนานพระธาตุดอยตุง แรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาการแสดงบทบาทผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มจากชุมชนเล็กๆ การเชื่อมโยงชุมชนเป็นเครือข่ายช่วยทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ผู้มีศรัทธาเข้าร่วมกิจกรรมบุญ ร่วมถึงการปฏิบัติธรรมเป็นหมู่คณะ”^{๘๔}

“วัดสวงามในจังหวัดเชียงรายมีกิจกรรมวิถีพุทธ วิถีชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประเพณีชุมชน กิจกรรมชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและชม ร่วมกิจกรรมกับแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนได้ และวัฒนธรรมชนเผ่า ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประเพณีชุมชน กิจกรรมชุมชน แหล่งจำหน่ายสินค้าชุมชนชวนให้นักท่องเที่ยวได้แวะชม เลือกซื้อสินค้าชุมชน และร่วมกิจกรรมกับแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนที่จัดกิจกรรมเฉพาะต้อนรับนักท่องเที่ยว”^{๘๕}

“กิจกรรมท่องเที่ยววิถีพุทธ วิถีชุมชน เส้นทางศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เรียนรู้พุทธสถานสำคัญกับตำนานพระธาตุดอยตุง พระธาตุที่วัดในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น และชมวัฒนธรรมชนบ้านผาฮี้ บ้านผาหมี ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และนอนโฮมสเตย์ ชมวิวจากยอดดอยที่เป็นแหล่งปลูกกาแฟชั้นยอด วิถีชุมชนที่สวงามตลอดเส้นทาง”^{๘๖}

^{๘๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๘๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๘๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๘๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

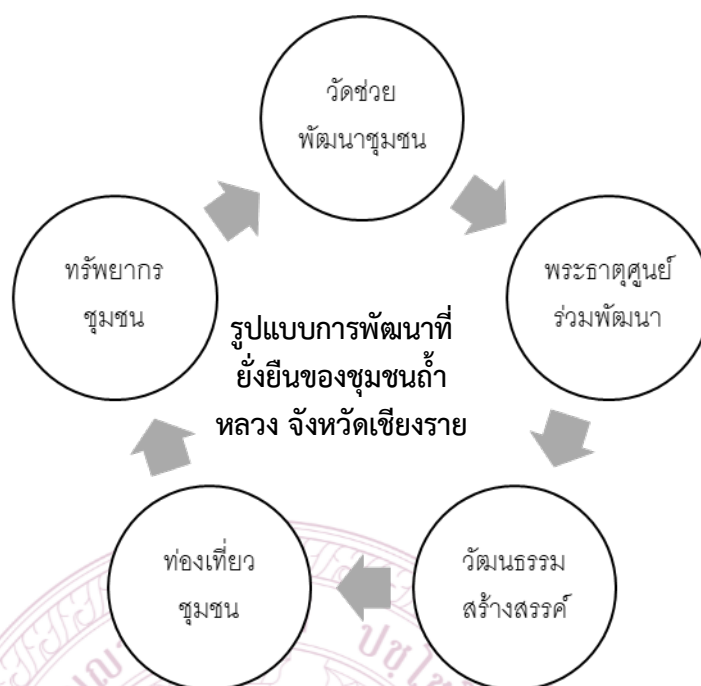
^{๘๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๘๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

“ทรัพยากรธรรมชาติอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง มีกิจกรรมไหว้สักการะเจ้าแม่นางนอน กิจกรรมท่องเที่ยว ชื่นชมธรรมชาติ, ถ่ายภาพธรรมชาติ หลังเดินทางจากบ้านผาหมี รูปแบบท่องเที่ยวที่น่าจดจำ และเดินทางต่อ เยี่ยมชมถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน จุดที่น้องๆ หนูป่าติดถ้ำกัน ร่วมสักการะเจ้าแม่ขุนเขา นางนอน ชมรูปปั้นจำแช่ม ถ่ายรูปป้ายถ้ำขุนน้ำนางนอน โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนหน่วยงานรัฐตามเส้นทางท่องเที่ยวอัยยรักษ์เหตุการณ์ช่วยเหลือทีมฟุตบอลเยาวชนหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน เพื่อร่วมดูแลและส่งเสริมการพัฒนาตามบริบทชุมชน บริบทองค์ก่อให้เกิดการพัฒนาเรียนรู้ร่วมกันสู่ความยั่งยืน”^{๘๗}

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนตามตำนานพระธาตุดอยตุง ความสัมพันธ์กับการพัฒนายุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และตำนานพระธาตุดอยตุงเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน เมื่อประชาชนมีศรัทธารับรู้เรื่องราวตำนานพระธาตุดอยตุง แร่ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาการแสดงบทบาทผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มจากชุมชนเล็กๆ การเชื่อมโยงชุมชนเป็นเครือข่ายช่วยทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ผู้มีศรัทธาเข้ามาร่วมกิจกรรมบุญ เกิดเป็นชุมชนส่งต่อกิจกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชน รูปแบบการพัฒนาชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนในภาคเหนือมีความเป็นอัตลักษณ์ในลักษณะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและในชุมชนจะมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นคือการพัฒนาชุมชนพัฒนาวัดตามตำนานพระธาตุและการพัฒนาชุมชนขุนน้ำนางนอนในจังหวัดเชียงราย ยังอาศัยพื้นฐานการพัฒนาที่เริ่มต้นจากวัดในชุมชนช่วยพัฒนาชุมชนจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในลักษณะบูรณาการทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนาต่างๆ ที่เริ่มจากวัดเป็นฐานการพัฒนาชุมชนและเป็นฐานการพัฒนากิจกรรมอื่นๆ ในรูปแบบของศาสนาความเชื่อของสมาชิกในชุมชนส่งผลให้แต่ละชุมชนตามเส้นทางท่องเที่ยวตามเส้นทางที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนก่อให้เกิดรูปแบบและกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ มากมาย จนเกิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนำทรัพยากรชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบดังแผนภาพที่ ๔.๖

^{๘๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๖.

แผนภาพที่ ๔.๖ สัเคราะห์รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย

ที่มา : สัเคราะห์โดยผู้วิจัย

๔.๒.๒ รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนความร่วมมือเครือข่ายชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนความร่วมมือเครือข่ายชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ความสัมพันธ์รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย พบว่า รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนความร่วมมือเครือข่ายชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงรายนั้น อาศัยการพัฒนาชุมชนควบคู่กับแสวงหาความร่วมมือการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวถ้ำหลวง – ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่โดยรอบต้องอาศัยการพัฒนาที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมพื้นที่ สังคมที่เชื่อมโยงกันและกัน อีกทั้งผลการพัฒนาก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อมกับการรักษา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เนื่องจากถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เป็น อุทยานประวัติศาสตร์ การพัฒนาเพื่อยกระดับความสำคัญของสถานที่ดังกล่าวให้เป็นที่รู้จักกันอย่าง แพร่หลายทั่วโลก ผลการพัฒนาอาจทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงอาศัยเครือข่ายร่วมบูรณา การวางแผนพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

รูปแบบการพัฒนาของกรมป่าไม้ โดยการประกาศกำหนดให้วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำ นางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียงในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอนท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อกำหนดให้เป็น อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน มีเนื้อที่รวมประมาณ ๑๒,๐๐๐ ไร่ หรือ ๑๙.๒๐๐๐ ตาราง กิโลเมตร อาณาเขต

ทิศเหนือจดตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้จดตำบลห้วยไคร้ ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออกจดตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตกจดตำบลเวียงพางคำ และตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย อาศัยชุมชน สังคม ผู้มีส่วนได้เสียเข้าร่วมจัดการพัฒนา สะท้อนผลการพัฒนา และร่วมศึกษาวิจัยและพัฒนาสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนน่านอง

รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอแม่สาย เนื่องจากมีธรรมชาติที่สวยงามร่มรื่น มีร้านอาหารบริการ การเดินทางสะดวก เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน มีจุดเด่น คือ บึงน้ำจืดขนาดเล็กที่มีน้ำสีมรกตไหลออกจากกรอยแยกของหินใต้ถ้ำทรายทอง ที่เป็นภูเขาหินปูนมีน้ำไหลตลอดทั้งปี บนหน้าผาเหนือบึงน้ำยังเป็นที่ตั้งของถ้ำทรายทอง เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจแหล่งศึกษาธรรมชาติ คุณก และจัดการพัฒนาคำนึงความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน สมาชิกสังคมทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ตามแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืนของชุมชน กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน การระดมความคิดจากผู้มีส่วนได้เสียจัดการชุมชน

รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย โดยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นที่การพัฒนาอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน พื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน และอาศัยพลังชุมชนตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ร่วมเป็นเครือข่ายจัดการชุมชน มีการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เพื่อรองรับการเข้ามาเยี่ยมชมและมาใช้บริการของนักท่องเที่ยว

รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ให้เป็นสถานที่เรียนรู้ซึ่งอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และเรียนรู้บทเรียนเหตุการณ์ระหว่างวันที่ ๒๓ มิถุนายน – ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑ นักฟุตบอลทีมหมูป่า อะคาเดมี แม่สาย จำนวน ๑๓ คน ได้พลัดหลงภายในถ้ำหลวง ในช่วงระหว่างปฏิบัติการค้นหาและกู้ภัยดังกล่าวนั้น กิจกรรมต่างๆเป็นประวัติศาสตร์ของการช่วยเหลือ ที่มีชื่อเสียงลือลั่น ก้องไกล ทำให้เป็นแหล่งที่ผู้คนให้ความสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาเยี่ยม ในสถานที่และเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ มีการจัดทำเอกสารประกอบการเรียนรู้เก็บไว้ในชุมชนวัดบ้านจ้อง “ถอดบทเรียนถ้ำหลวงกู้ภัยระดับโลก” มีบทเรียนแบ่งเป็น ๔ เล่ม ได้แก่ เล่ม ๑ กลัว เล่ม ๒ หวัง เล่ม ๓ ศรัทธา เล่ม ๔ พลัง เนื้อหาโดยสังเขปปรากฏการณ์วิกฤติ “ถ้ำหลวง” เป็นเรื่องราวการกู้ภัยระดับโลก ลำดับที่ ๑ โดยไม่ต้องลงกินเนสส์บุ๊ก เพราะสุดยอดของนักกู้ภัยระดับโลก ผู้เชี่ยวชาญแบบคลังไคล้สุดๆ ได้มา “รวมดาว” เข้าร่วม “กิจกรรมดำน้ำถ้ำ” ครั้งนี้ และเป็นกุญแจสำคัญในการปฏิบัติ “ภารกิจ” ที่ถูกเรียกว่า “Mission Impossible” หรือ “Incredible Mission” กระทั่งประสบความสำเร็จ ช่วยชีวิต “ทีมหมูป่า” ๑๓ ชีวิต ออกจากถ้ำหลวง ด้วยเวลา “๑๗ วัน ๑๘ คืน ทุกคนปลอดภัย ๑๐๐%”

บทเรียนการปฏิบัติการครั้งนี้ แม้จะมีหลายองค์กรและหน่วยงานได้ “ถอดบทเรียน” กันไปบ้างแล้ว อย่างไรก็ตามได้มีกลุ่มนักเขียนอิสระที่มี “จิตอาสา” กลุ่มหนึ่ง ได้รวมตัว และได้พูดคุยกัน

ครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐ มีข้อสรุปว่า ควรจะได้รวบรวมข้อมูลที่ถูกวางกระจายกระจายเหล่านั้น มาไว้เป็น “ส่วนกลาง” เป็นของสาธารณะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกู้ภัยในอนาคต เมื่อได้ข้อสรุปดังกล่าว “นักเขียน” ทุกคน จึงได้เริ่มงานเขียน แล้วส่งเข้ามาไว้ “ส่วนกลาง” มีนักเขียน ไม่น้อยกว่า ๕๐ ท่าน ต่างทยอยส่งงานเขียนเข้ามาเป็นระยะๆ ผ่านการประชุมอย่างน้อย ๔ ครั้ง มีโรงเรียนเสนาธิการทหารบกเป็นสถานที่ประชุม และเดินทางไป “ถ้าหลวง” เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑ เพื่อสัมผัสบรรยากาศที่นั่น ด้วยเนื้อหาที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ ทุก “การถอดบทเรียน” บนความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจริงๆ มีคุณค่าในองค์ความรู้มาก คณะผู้จัดทำหนังสือ จึงเห็นพ้องกันว่า ควรจะแบ่งหนังสือออกเป็น ๔ เล่ม คือ

เล่มแรก กลัว...เรื่องเล่า-ความเป็นมา ข้อมูลธรณีวิทยา

เล่มที่สอง หวัง...การค้นหา

เล่มที่สาม ศรัทธา...การช่วยเหลือ

เล่มที่สี่ พลัง..การถอดบทเรียนปฏิบัติการ “ถ้าหลวง” ทุกกรณี และภาคผนวก เป็นลำดับเหตุการณ์ตาม Timeline ของการปฏิบัติการ

การรวมตัวจัดทำหนังสือครั้งนี้ เป็นการทํางานแบบ “จิตอาสาล้วนๆ” จึงมีความหลากหลายในสไตล์งาน เขียน มีตั้งแต่บทความวิชาการสุดโต่ง จนถึงการเล่าเรื่องประสบการณ์ในสนามจริงแบบสบายๆ ไม่กึ่งหน้า รวมถึง นักเขียนมืออาชีพเป็นหนังสือเล่มน้อยๆ

วัตถุประสงค์สำคัญของการจัดทำหนังสือนี้ ก็เพื่อให้องค์ความรู้ บทเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติการ ซึ่งได้เกิดขึ้นในประเทศไทยครั้งนี้ ควรได้มี “หนังสือ” สักเล่มที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย มีการเล่าเรื่อง และถอดบทเรียนออกมาด้วยภาษาไทยเป็น “บันทึกแผ่นดิน” ซึ่งเป็นศาสตร์เฉพาะให้เห็นธาตุแท้ ความรู้สึกแบบไทยๆ

คาดหวังไว้ว่า สักวันหนึ่งข้างหน้า ถ้าจะมีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย หรือถอดบทเรียนในแง่มุมอื่นๆ เอกสารเล่มนี้ ก็น่าจะเป็นอีกเล่มหนึ่งที่ถูกนำไปใช้ และที่สำคัญ “ถ้าปรากฏการณ์ถ้าหลวงเป็นเรื่องราวของคนไทย ภาษาไทยจะเป็นภาษาคู่โลกที่โลกต้องมาศึกษา” และผู้รวบรวมได้แสดงความขอบคุณ นักเขียน “จิตอาสา” ทุกคน ที่ได้สละแรงกาย แรงใจ “ถอดบทเรียน-ถ้าหลวง” มาสู่สายตาของผู้อ่านได้อย่างสมบูรณ์แบบ สมความตั้งใจ ขอขอบคุณที่ได้กระทำร่วมกันนี้ จึงเป็นบทเรียนอีกชั้น หนึ่งให้ “คนไทยรักกัน สละตัวตนเป็นจิตอาสา” มากๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป และเอกสารชุดนี้เมื่อนักท่องเที่ยว ผู้สนใจสามารถเรียนรู้ ศึกษาข้อมูลในสถานที่จริง สามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากพระสงฆ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องได้

นอกจากนี้ นักวิชาการบางท่านได้ศึกษาและถอดบทเรียน รวบรวมเป็นหนังสือเล่มเล็ก “ถ้าหลวงขุนน้ำนางนอน ต้นกำเนิดพระญามังรายและ “๑๓ หมู่ป่า” ติดถ้ำที่นี่ และอธิบายเหตุผลงานบวชที่หมู่ป่าอะคาเดมี ๑๒ คน เลือกที่จะบรรพชาอุปสมบทที่วัดพระธาตุดอยตุง เพราะที่วัดแห่งนี้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระรากขวัญเบื้องซ้ายหรือกระดูกไหปลาร้า ปุชนียสถานที่พุทธศาสนิกชนทั้งไทยและเมียนมาเลื่อมใสศรัทธา เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเก่าแก่ของล้านนาและเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในจุดสูงสุดบนดอยนางนอน ซึ่งเป็นดอยที่หมู่ป่าไปติดอยู่ในถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน สถานที่เรียนรู้ผสมผสานการพัฒนาพื้นที่ การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน การเรียนรู้วิถีพุทธ วิถีชุมชน

รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย โดยการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ภาคเอกชน บูรณาการณักริจกรรมเครือข่าย โดยสำรวจพื้นที่ร่วมกับสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๒ (เชียงราย) กรมป่าไม้ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก ได้นำเนื้อที่รวมประมาณ ๑๒,๐๐๐ ไร่ หรือ ๑๙.๒ ตร.กม. ครอบคลุมท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และยกฐานะพื้นที่จากวนอุทยานเป็นอุทยานแห่งชาติ พร้อมกับพัฒนายกระดับมาตรฐานอุทยานแห่งชาติของไทยไปสู่ระดับสากล โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีการบริการที่ดีกับนักท่องเที่ยวมีการดำเนินงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการปกป้องฟื้นฟูความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน

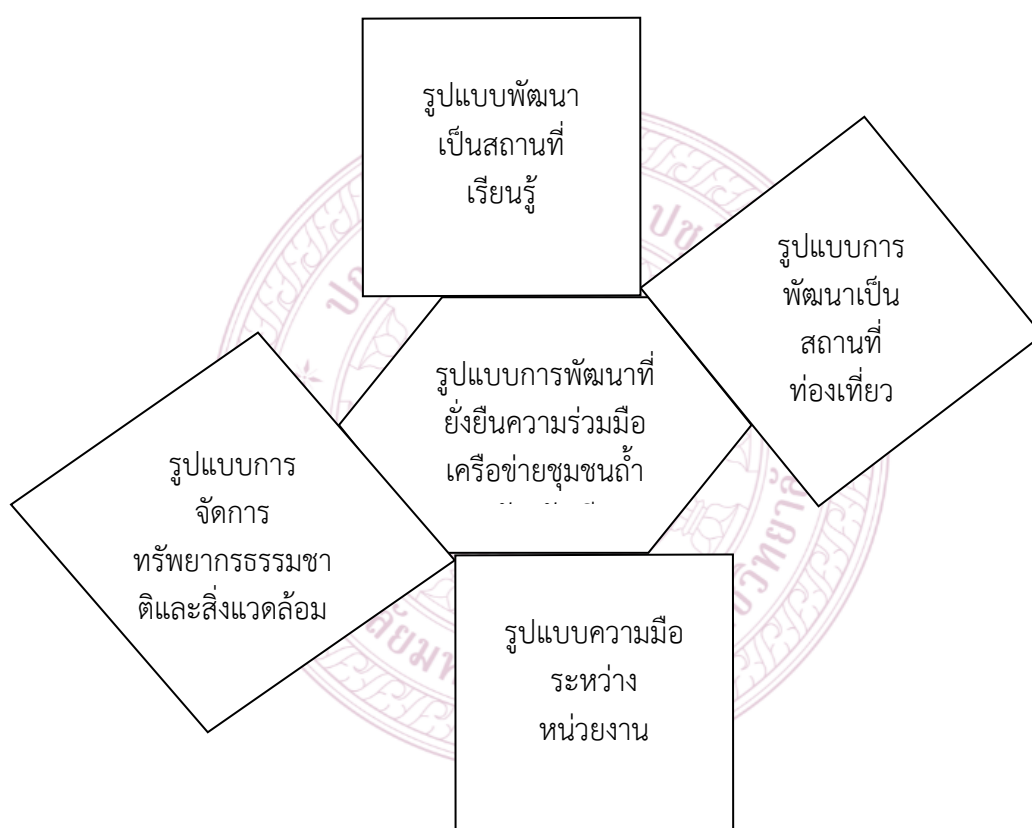
สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๕ (เชียงราย) โดยอุทยานแห่งชาติ ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน (เตรียมการ) ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ เพื่อรองรับการเข้ามาใช้บริการของนักท่องเที่ยว โดยได้จัดทำป้ายอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ด้วยแนวคิดการนำลักษณะของภูมิประเทศที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ จึงจำลองเป็นเทือกเขาดอยนางนอน โดยใช้เทคนิคปูนปั้นหินเทียม ซึ่งป้ายมีความยาว ๓๐ เมตร สูง ๕ เมตร เพื่อสร้างเป็นจุดแลนด์มาร์ก จุดเช็คอินแห่งใหม่ ของอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และได้มีพิธีเปิดป้ายอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนขึ้น ในวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๒ โดยได้รับเกียรติจากนายวรวิทย์ ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธาน มีนายภาสกร บุญญลักษม์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย กล่าวต้อนรับ และนายธัญญา เนติธรรมกุล อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กล่าวรายงาน ความเป็นมาของโครงการ ทั้งนี้ ในการจัดงานดังกล่าวได้มีการตรวจ ติดตาม ความก้าวหน้าการพัฒนา และฟื้นฟูพื้นที่ในบริเวณถ้ำหลวงและขุนน้ำนางนอนด้วย

ภาพที่ ๔.๔๒ การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน
ที่มา : ผู้วิจัย

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ความสัมพันธ์รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย พบว่า รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงรายนั้น อาศัยการพัฒนาชุมชนควบคู่กับแสวงหาความร่วมมือ การขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวถ้ำหลวง – ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่โดยรอบ

ต้องอาศัยการพัฒนาที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมพื้นที่ สังคมที่เชื่อมโยงกันและกัน โดยกำหนดรูปแบบพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นที่การพัฒนานอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน พื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน รูปแบบสถานที่เรียนรู้ซึ่งอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และเรียนรู้บทเรียนเหตุการณ์ระหว่างวันที่ ๒๓ มิถุนายน – ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑ นักฟุตบอลทีมหมูป่า อะคาเดมี่ แม่สาย จำนวน ๑๓ คน ได้พลัดหลงภายในถ้ำหลวง รูปแบบความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ภาคเอกชน บูรณาการณกิจกรรมเครือข่าย ดังแผนภาพที่ ๔.๗

แผนภาพที่ ๔.๗ รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนความร่วมมือเครือข่ายชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย
ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

๔.๓ บุรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน อำเภอ จังหวัดเชียงราย

เหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดอำเภอ “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีการบูรณาการงานร่วมกันหลายภาคส่วน เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมชุมชน รูปแบบชุมชนเป็นสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชน รูปแบบองค์กรภายนอกสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชนและพัฒนาสังคม

๔.๓.๑ รูปแบบชุมชนเป็นสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอำเภอ จังหวัดเชียงราย เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนวนอุทยานอำเภอ-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิกชุมชน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ระหว่างสมาชิกชุมชนกับองค์กรในชุมชน แต่บางเครือข่ายอาจมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมลักษณะเครือข่ายมีกิจกรรมร่วมกันเป็นบางครั้งตามที่นัดหมายในชุมชน

ความสัมพันธ์เครือข่ายการพัฒนาชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอำเภอ จังหวัดเชียงรายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันเครือข่ายทางสังคม ส่งผลให้เกิดการสะสมเป็นทุนทางสังคม เพิ่มความสำเร็จให้กับตัวบุคคลและองค์กร เช่น การเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชน แกนนำอาสาสมัครชุมชน เป็นต้น ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทำให้บุคคลในองค์กรมีการเชื่อมโยงประสานงานกันดีขึ้น ทั้งยังสามารถดึงทรัพยากรของแต่ละองค์กรมาประสานเชื่อมโยงกันเกิดประโยชน์ต่อชุมชนตามมิติต่าง ๆ ดังนี้

๑. เครือข่ายตามพื้นที่ดำเนินการป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เช่น เครือข่ายคณะสงฆ์ เครือข่ายหมู่บ้านรักษาศีล๕ เครือข่ายประชาชนจิตอาสา เครือข่ายองค์กรชุมชน เครือข่ายอุทยานแห่งชาติ อำเภอ-ขุนน้ำนางนอน สนับสนุนร่วมมือจัดการพัฒนาพื้นที่เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดเชียงราย

๒. เครือข่ายตามประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายด้านเด็ก สตรี เครือข่ายงดเหล้าในวัด เครือข่ายปัจจัยเสี่ยง เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายทรัพยากร

๓) เครือข่ายอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายอสม. เครือข่ายหมู่บ้านรักษาศีล๕ เครือข่ายสาธารณสุข เครือข่ายผู้นุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณีท้องถิ่น เครือข่ายอาชีพงานฝีมือ เช่นช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะสลัก หัตถกรรม จักสาน ทอผ้า ได้แก่

๑. นายวิมล รินนารักษ์ ที่อยู่ ๖๘/๒ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๒. นายแสวง วงศ์ตะกาศ ที่อยู่ ๗๒/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

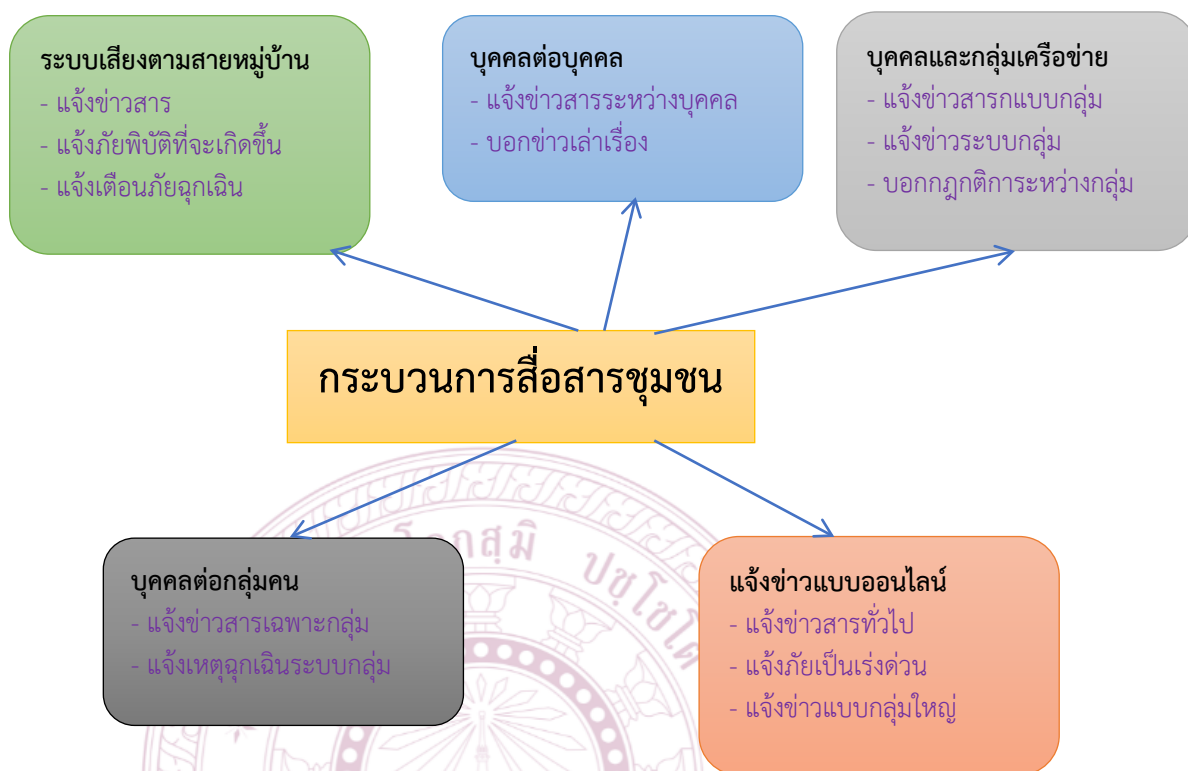
๓. นายบุญวาท เรือนอ่อน ที่อยู่ ๖๗/๓ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย

เครือข่ายผู้มีความรู้ด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ การปรับใช้เทคโนโลยี ได้แก่ ๑. นายคำปัน สมณี ที่อยู่ ๑๖ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความรู้เรื่อง การปลูกพืชผักสวนครัว ๒. นายขวัญชัย เตปินใจ ที่อยู่ ๒๓/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความรู้เรื่องการปลูกสตอเบอรี่ ๓. นางวิมล เชื้อนงาม หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความรู้เรื่องการปลูกสตอเบอรี่ ผู้มีความรู้ด้านการแปรรูปอาหาร ได้แก่ ๑. นางยุพา หอมนาน ที่อยู่ ๔๗/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความรู้ด้านการทำแคบหมู

เครือข่ายผู้มีความรู้ด้านความเชื่อ/โหราศาสตร์ ได้แก่ ๑. นางยุพา หอมนาน ที่อยู่ ๔๗/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความรู้ด้านโหราศาสตร์

เครือข่ายสถาบันการเงินชุมชนและบริหารจัดการ ได้แก่ นายมณี ปฏิเสน ที่อยู่ ๖๙ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นผู้มีความสามารถบริหารจัดการสถาบันการเงินความสามารถบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน นางนภาสรณ์ ทาตุการ ที่อยู่ ๕๙/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นผู้มีความสามารถบริหารจัดการตลาดชุมชนนายชูชาติ ทาตุการ ที่อยู่ ๒/๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ช่วยเชื่อมโยงสมาชิกชุมชนกับองค์กรภายนอก และยังมีเครือข่ายผู้มีความสามารถด้านอื่นๆ ได้แก่ ๑. นางสมนึก ใจหล้า ที่อยู่ ๒๐/๓ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความสามารถด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า ๒. นางจิตติรัตน์ สุรินเปา ที่อยู่ ๗๑ หมู่ ๙ ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความสามารถด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า

เครือข่ายชุมชนบ้านผาหมี สมาชิกชุมชนร่วมกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์พัฒนาชุมชนรองรับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาหมี แกนนำชุมชนได้นำเอาต้นทุนทัศนียภาพโดยรอบหมู่บ้านและวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามาประยุกต์ร่วมกับนโยบายการกระจายความเจริญของภาครัฐ พัฒนาปรับเปลี่ยนพื้นที่ชุมชนบ้านผาหมีเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมเปิดรับนักท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ ปัจจุบันเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวและเครือข่ายทางสังคม สื่อสารออนไลน์แนะนำต้องการมาท่องเที่ยวในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ให้เข้าเที่ยวชุมชนบ้านผาหมี และเดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทางเชื่อมโยง ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ร่วมจัดกิจกรรมเชื่อมโยงประสานงานสามารถดึงดูดทรัพยากรในชุมชนมาประสานเชื่อมโยงกันเกิดประโยชน์ต่อชุมชนบ้านผาหมี และเครือข่ายการสื่อสารในชุมชน สมาชิกชุมชนร่วมเป็นส่วนหนึ่งระบบสื่อสารชุมชน มีการจัดกิจกรรมติดต่อข่าวสารระหว่างกัน

การพัฒนาลักษณะการบูรณาการกิจกรรมชุมชนในลักษณะแผนงานชุมชนตลอดปี ช่วยให้แกนนำชุมชน สมาชิกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมได้เหมาะสม

ปฏิทินชุมชน

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม / รายการ	ผลการบูรณาการ
มกราคม ๒๕๖๕		
๐๕/๐๑/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	ประชาชนมีเงิน หมุนจากการมี รายได้และความ พันธ์ในชุมชน
๐๖/๐๑/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๐๘/๐๑/๖๕	ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน	
๐๙/๐๑/๖๕	ประชุมประจำเดือนมกราคม ๒๕๖๕	
๑๐/๐๑/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๑/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๑/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๐๑/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
๒๕-๒๖/๐๑/๖๕	กิจกรรมกีฬาตำบลโป่งผา	
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕		
๐๕/๐๒/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	ประชาชนมีเงิน

๐๖/๐๒/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	หมุนจากการมี รายได้และความ พันธึนในชุมชน
๑๐/๐๒/๖๕	ประชุมประจำเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๕	
๑๐/๐๒/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๒/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๒/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๐๒/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
มีนาคม ๒๕๖๕		
๐๕/๐๓/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	หน่วยงานรัฐสร้าง ความพันธึกับ ชุมชน
๐๖/๐๓/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๑๐/๐๓/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๑๙/๐๓/๖๕	ประชุมประชาคม เพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕)	
๒๐/๐๓/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๓/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๐๓/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
เมษายน ๒๕๖๕		
๐๕/๐๔/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	ประชาชนมีเงิน หมุนจากการมี รายได้และความ พันธึนในชุมชน
๐๖/๐๔/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๑๐/๐๔/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๔/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๔/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๐๔/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
พฤษภาคม ๒๕๖๕		
๐๕/๐๕/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	ประชาชนมีเงิน หมุนจากการมี รายได้และความ พันธึนในชุมชน
๐๖/๐๕/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๑๐/๐๕/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๕/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๕/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๐๕/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
มิถุนายน ๒๕๖๕		
๐๕/๐๖/๕๖	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	ประชาชนมีเงิน หมุนจากการมี รายได้และความ
๐๖/๐๖/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๐๘/๐๖/๖๕	ประชุมประจำเดือนมิถุนายน ๒๕๖๕	

๑๐/๐๖/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	พื้นที่ในชุมชน
๒๐/๐๖/๕๖	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๖/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๐๖/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
กรกฎาคม ๒๕๖๕		
๐๕/๐๗/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	หน่วยงานรัฐ สนับสนุนการ พัฒนาชุมชน
๐๖/๐๗/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๑๐/๐๗/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๑๑/๐๗/๖๕	ประชุมประจำเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๓	
๒๐/๐๗/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๗/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๐๗/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
๒๕/๐๗/๖๕	ประชุมคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน	
สิงหาคม ๒๕๖๕		
๐๕/๐๘/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	ชุมชนเข้มแข็งมี ผลงานแสดงการ พัฒนาชุมชน
๐๖/๐๘/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๑๐/๐๘/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๑๑/๐๘/๖๕	พัฒนาหมู่บ้าน เนื่องในวันแม่แห่งชาติ	
๒๐/๐๘/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๘/๖๓	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๐๘/๕๖	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
๒๙/๐๘/๖๕ - ๐๗/๐๙/๖๕	กิจกรรมเทลานอเนกประสงค์	
กันยายน ๒๕๖๕		
๒๙/๐๘/๖๕ - ๐๗/๐๙/๖๕	กิจกรรมเทลานอเนกประสงค์	ชุมชนเข้มแข็งมี ผลงานแสดงการ พัฒนาชุมชน
๐๕/๐๙/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๐๖/๐๙/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๑๐/๐๙/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๑๕/๐๙/๖๕ - ๑๘/๐๙/๖๕	ศึกษาดูงานกองทุนหมู่บ้าน	
๒๐/๐๙/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๐๙/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	

๒๓/๐๙/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
ตุลาคม ๒๕๖๕		
๐๕/๑๐/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	ชุมชนเข้มแข็งมี ผลงานแสดงการ พัฒนาชุมชน
๐๖/๑๐/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๑๐/๑๐/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๑๗/๑๐/๖๕	สลากรัก	
๑๙/๑๐/๖๕ - ๒๑/ ๑๐/๖๕	ประเพณีตั้งธรรม	
๒๐/๑๐/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๑๐/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๑๐/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
พฤศจิกายน ๒๕๖๕		
๐๑/๑๑/๖๕	ประเพณีลอยกระทงประจำหมู่บ้าน	ชุมชนเข้มแข็งมี ผลงานแสดงการ พัฒนาชุมชน
๐๒/๑๑/๖๕ - ๐๘/ ๑๑/๖๕	แจ้งหนังสือติดตามเงินกู้กองทุนหมู่บ้าน	
๐๕/๑๑/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๐๖/๑๑/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๑๐/๑๑/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๑๕/๑๑/๖๕	ประชุมสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	
๒๐/๑๑/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๒๐/๑๑/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๑๑/๖๓	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	
ธันวาคม ๒๕๖๕		
๐๕/๑๒/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	หน่วยงานรัฐ สนับสนุนการ พัฒนาชุมชน
๐๖/๑๒/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๐๘/๑๒/๖๕	ประเพณีหมู่บ้านศีล ๕	
๑๐/๑๒/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	
๑๕/๑๒/๖๕	ส่งคืนเงินกู้ กองทุนหมู่บ้าน	
๑๖/๑๒/๖๕	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน รับคำขอกู้	
๑๗/๑๒/๖๕	พิจารณาคำขอกู้	
๑๘/๑๒/๖๕	ทำสัญญาเงินกู้และรอพิจารณาเพื่ออนุมัติเงินกู้ กองทุนหมู่บ้าน	
๒๐/๑๒/๖๕	ธนาคารหมู่บ้าน (เปิดทำการ)	

๒๐/๑๒/๖๕	ชำระค่าบริการประปาหมู่บ้าน	
๒๓/๑๒/๖๕	สำรวจป้องกันและกำจัดลูกน้ำยุงลาย (กลุ่ม อสม.)	

๔.๓.๒ รูปแบบองค์กรภายนอกสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคมส่งผลต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งส่งผลต่อสมาชิกชุมชนโดยตรง ส่งผลต่อการพัฒนาถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน โดยดำเนินการประกาศ จัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน

วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน กรมป่าไม้ได้ประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยาน เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๔ มีเนื้อที่ ๕,๐๐๐ ไร่ ต่อมาเกิดเหตุการณ์ระหว่างวันที่ ๒๓ มิถุนายน – ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑ นักฟุตบอลทีมหมูป่า อะคาเดมี่ แม่สาย จำนวน ๑๓ คน ได้พลัดหลงภายในถ้ำหลวง ในช่วงระหว่างปฏิบัติการค้นหาและกู้ภัยดังกล่าว เป็นประวัติศาสตร์ของการช่วยเหลือ ที่มีชื่อเสียงลือลั่น ก้องไกล มีการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ จัดการให้ผู้คนสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาเยี่ยม ในสถานที่และเหตุการณ์ประวัติศาสตร์

ถ้ำหลวง เป็นถ้ำที่เกิดจากการกัดเซาะของน้ำใต้ดินเป็นเวลานาน มีความยาวประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ปากถ้ำเป็นโถงใหญ่กว้างขวางมาก ลักษณะภายในถ้ำเป็นทางน้ำลำธารขนาดกว้างและแคบสลับกันไป มีหินงอก หินย้อย สะท้อนแสงมีความงดงามทางธรรมชาติเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการผจญภัย

ถ้ำพระ เป็นถ้ำขนาดเล็ก ชาวบ้านได้สร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ไว้ภายในถ้ำ มีหินงอก หินย้อย งดงามแปลกตา อากาศบริเวณปากถ้ำเย็นสบายตลอดทั้งปี

ถ้ำพญานาค เป็นถ้ำขนาดเล็ก มีหินงอกหินย้อย และมีรูปร่างตามจินตนาการเป็นรูปพญานาค และกล่าวกันว่าครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ปฏิบัติธรรมของพระอริยบุคคล

ถ้ำเลียงผา เกิดจากการยุบตัวของแผ่นดิน จึงทำให้เกิดลักษณะที่เป็นหลุมขนาดใหญ่ มีหุบเหวล้อมรอบ กว้างประมาณ ๖๐-๘๐ เมตร สูงกว่า ๓๐ เมตร ภายในถ้ำยังพบฟอสซิลหอยฝาเดียวและหอยสองฝาโบราณอายุหลายร้อยปี และเนื่องจากมีลักษณะหินงอกหินย้อยคล้ายเลียงผา จึงเป็นที่มาของชื่อ ถ้ำเลียงผา

อนุสาวรีย์จำแช่ม เป็นอนุสรณ์สถาน เพื่อรำลึกถึงวีรบุรุษผู้กล้า ” จ.อ สมาน กุนัน ” หรือ ” จำแช่ม ” เป็นนักทำลายใต้น้ำจู่โจมหรือ หน่วยซีล รุ่นที่ ๓๐ อายุ ๓๖ ปี ที่ได้เสียชีวิตระหว่างการปฏิบัติการค้นหาและกู้ภัยถ้ำหลวงถูกออกแบบและสร้างโดยอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปินแห่งชาติชาวเชียงรายที่สร้างวัดร่องขุน

ภาพที่ ๔.๔๓ วีรบุรุษผู้กล้า " จ.อ สมาน กุนัน " หรือ " จำแถม "

ที่มา : ผู้วิจัย

รูปแบบชุมชนกับสระขุนน้ำมรกต เป็นบึงน้ำจืดขนาดเล็กที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี อยู่ที่บ้านจ้อง ต.โป่งผา ห่างจากถ้ำหลวง ๒ กิโลเมตร เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่สำคัญของแม่สาย เนื่องจากมีธรรมชาติที่สวยงามร่มรื่นและหลังจากเกิดเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่า ก่อให้เกิดการบูรณาการช่วยเหลือจากทุกภาคส่วน ทั้งไทยและต่างชาติกว่า ๗๐๐๐ คน ดำเนินการสูบน้ำเพื่อระบายน้ำออกจากถ้ำหลวงไปยังขุนน้ำนางนอนจนเกิดปรากฏการณ์การน้ำเป็นสีเขียวมรกต ทำให้มีการพัฒนาปรับปรุงจนเป็นสระขุนน้ำมรกต

ขุนน้ำนางนอน อยู่ห่างจากถ้ำหลวงประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ เต็มอิ่มกับความสวยงามของบึงน้ำจืด ที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี และยังเป็นที่ตั้งของ "ถ้ำทรายทอง" ตั้งอยู่ด้านบนของสระขุนมรกต ถ้ำนี้มีความพิเศษตรงที่เป็นถ้ำหินอ่อน ถ้ำบนหน้าผาเหนือบึงน้ำ ซึ่งภายในยังไม่ได้มีการสำรวจ จึงยังคงความเป็นธรรมชาติที่สวยงาม ปราศจากการรบกวน

ชาวจังหวัดเชียงรายสามารถสร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว กิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยความสัมพันธ์กับกับตำนานดอยนางนอน มีการเรียนรู้ข้อมูล อธิบายลักษณะภูเขาที่ทอดตัวเป็นแนวยาว คล้ายกับผู้หญิงที่นอนทอดกายยาวนานไปกับถนนในเขตอำเภอแม่จันและอำเภอแม่ฟ้าหลวง แนวภูเขาที่เห็นมีชื่อว่า "ดอยนางนอน" มีลักษณะเป็นภูเขาหินปูนขนาดใหญ่หลายลูกติดต่อกันเป็นชั้นๆ เป็นที่ตั้งของพระธาตุดอยตุง และมีแหล่งท่องเที่ยวถ้ำอยู่หลายแห่ง หนึ่งในนั้นคือ "ถ้ำหลวง" ทั้งนี้ ตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับดอยนางนอน มีอยู่ด้วยกันหลายตำนาน และได้สร้างกิจกรรมต่างร่วมกัน สมาชิกชุมชนและหน่วยงาน องค์กรต่างเข้าร่วมกิจกรรมตามตำนาน

ภาพที่ ๔.๔๔ การพัฒนาชุมชนตามตำนานดอยนางนอน

ที่มา : ผู้วิจัย

การส่งต่อคำบอกเล่าตำนานดอยนางนอน ชุมชนจัดกิจกรรมร่วมกันทุกปี และนักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวเรียนรู้ทั้งจากคำบอกเล่าและเอกสารมีหลายตำนาน ได้แก่

ตำนานที่ ๑ เจ้าหญิงเมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา แอบรักกับชายเลี้ยงม้าในวัง และหนีตามกันมาถึงที่ราบใกล้แม่น้ำโขง เมื่อเดินทางถึงที่นั่น เจ้าหญิงก็ทรงครรภ์ได้หลายเดือน และเดินทางต่อไม่ไหว และบอกกับสามีว่าจะรออยู่ที่นี้ สามีได้อาสาไปหาอาหารมาให้ จนหายไป รอเท่าไรก็ไม่กลับมาเสียที นั่นเป็นเพราะถูกฆ่าโดยทหารของพระราชบิดา และด้วยความเสียใจ นางจึงใช้ปิ่นปักผมแทงพระเศียรของพระองค์จนเลือดไหล กลายเป็นแม่น้ำสาย และตัวพระองค์ที่นอนทอดกายยาว เป็นดอยนางนอนจนถึงปัจจุบันนั่นเอง

ตำนานที่ ๒ เจ้าหญิงเมืองพุกามกรีธาทัพออกตามหาเจ้าชายที่นางรัก และขยายอาณาเขตมาเรื่อยๆ จนมาถึง "เวียงสีทอง" จึงพบกับเจ้าชาย แต่ปรากฏว่าเจ้าชายหนีหายไปกับสาวสวยชาวเวียงนี้อีกครั้ง นางรู้สึกเศร้าสลดจนตรอมใจตาย ก่อนตายได้ตั้งจิตอธิษฐานให้ร่างของนางกลายเป็นเทือกเขาที่ชาวบ้านพากันเรียกว่า "ดอยนางนอน" น้ำตาที่ไหลรินกลายเป็น "ขุนน้ำนางนอน" ส่วนไพร่พลของนางก็กลายมาเป็นชนเผ่าหลากหลายชาติพันธุ์บนภูเขาแห่งนี้

ตำนานที่ ๓ พญาครุฑลักพาลูกสาวพญานาค มาซ่อนอยู่ในเทือกเขาแห่งนี้ พญานาคผู้พ่อออกตามหา ก็พบลูกสาวนอนอยู่กับพญาครุฑในบริเวณที่เป็นต้นน้ำ ปัจจุบันเรียกว่า "ขุนน้ำนางนอน" พญานาคขอลูกสาวคืน แต่พญาครุฑขอแลกกับทองคำ ทุกวันนี้แหล่งน้ำที่พญานาคนำทองคำขึ้นจากบาดาล มาแลกลูกสาวนั้นเรียกว่า "หนองตานาค" บริเวณที่พญานาคส่งทองคำให้พญาครุฑนั้นเรียกว่า "หนองละกา" และทองคำถูกนำไปเก็บไว้ที่ "ถ้ำทรายทอง"

ภาพที่ ๔.๔๕ การประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ

ที่มา : ผู้วิจัย

ลักษณะเด่นของ "ถ้ำหลวง" เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ และเชื่อกันว่ามีความยาวมากที่สุดในประเทศไทย โดยมีระยะทางประมาณ ๗ กิโลเมตร ปากถ้ำเป็นห้องโถงกว้าง ภายในถ้ำนักท่องเที่ยวจะพบกับความงดงามของเกล็ดหินสะท้อนแสง หินงอก หินย้อย เป็นสถานที่ที่ทำการสำรวจจากนักท่องเที่ยว เพราะเป็นสถานที่ที่จะพบอุปสรรคความยากลำบากภายในถ้ำตลอดระยะทางจากบริเวณปากถ้ำ เมื่อเดินลงไปแล้วต้องข้ามลำธารขนาดเล็ก ก่อนจะไต่ระดับขึ้น-ลง มีช่องลมทำให้มีอากาศหายใจได้สะดวก แต่ในฤดูน้ำหลาก หรือช่วงฤดูฝนหากมีปริมาณน้ำมาก บริเวณลำธารก่อนเข้าไปในถ้ำจะถูกปิดกั้นด้วยน้ำ ทำให้ไม่สามารถเข้า-ออกได้ ต้องรอให้ระดับน้ำลดลงเท่านั้น

ช่วงเวลาเหมาะสมของการเที่ยวถ้ำหลวง จะปิดไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าชมพื้นที่ตั้งแต่ช่วงฤดูฝน (เดือนกรกฎาคม-พฤศจิกายน) เพราะเป็นช่วงที่น้ำจะไหลเข้าท่วมภายในถ้ำ โดยช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเที่ยวถ้ำหลวงจะอยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน-เมษายน ทั้งนี้ภายในถ้ำหลวงไม่ได้มีการติดตั้งไฟส่องสว่าง รวมถึงป้ายแสดงเส้นทางหรือรายละเอียดต่าง ๆ ภายในถ้ำที่ไม่ค่อยชัดเจน ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่เข้าเที่ยวชมถ้ำหลวงจำเป็นต้องติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

รูปแบบความสัมพันธ์และร่วมการพัฒนากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเป็นแกนกลางเครือข่ายบูรณาการร่วมกับหน่วยงาน องค์กร องค์กรภาคประชาชน และประชาชนในพื้นที่ โดยสำรวจพื้นที่ร่วมกับสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๒ (เชียงราย) กรมป่าไม้ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก ได้เนื้อที่รวมประมาณ ๑๒,๐๐๐ ไร่ หรือ ๑๙.๒ ตร.กม. ครอบคลุมท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และยกฐานะพื้นที่จากวนอุทยานเป็นอุทยานแห่งชาติ พร้อมกับพัฒนาระดับมาตรฐานอุทยานแห่งชาติของไทยไปสู่ระดับสากล

โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีการบริการที่ดีกับนักท่องเที่ยวมีการดำเนินงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการปกป้องฟื้นฟูความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๕ (เชียงราย) โดยอุทยานแห่งชาติ ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน (เตรียมการ) ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ เพื่อรองรับการเข้ามาใช้บริการของนักท่องเที่ยว โดยได้จัดทำปายอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน สร้างเป็นจุดแลนด์มาร์ก จุดเช็คอินแห่งใหม่ ของ

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยวร่วมพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ในบริเวณถ้ำหลวงและขุนน้ำนางนอน

สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเที่ยวถ้ำ แนะนำว่าควรสวมเสื้อผ้าที่รัดกุม รองเท้าหุ้มส้น เพื่อที่ว่าจะได้เดินบนพื้นถ้ำได้อย่างมั่นคง สวมหมวกเพื่อป้องกันศีรษะชนกับโขดหิน รวมถึงควรเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ไปให้พร้อม อย่างไฟฉาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ห้ามใช้คบไฟ เทียนไข หรือตะเกียงที่มีเปลวไฟ เพราะจะทำให้เกิดควันและเขม่าไฟลอยไปจับผนังถ้ำ และหินงอก หินย้อย ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายได้

สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ไม่มีบ้านพักบริการ นักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางไปพักแรม แนะนำให้เตรียมเต็นท์ไปกางเอง โดยมีห้องน้ำและห้องสุขา แยกหญิง-ชาย ไว้คอยอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับการเดินทางมายังวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน อยู่ห่างจากถนนจังหวัดเชียงราย-อำเภอแม่สาย (ถนนพหลโยธิน) ๒.๒ กิโลเมตร และอยู่ระหว่างอำเภอแม่จัน-อำเภอแม่สาย ถนนลาดยางตลอดสายจนถึงวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน (สามารถดูเส้นทาง GPS : วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน)

การมีส่วนร่วมของชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อจัดให้บริการรถรางเข้าชม (จุดหน้าทางเข้าอุทยานฯ) ถึงปากทางเข้าถ้ำหลวง สร้างรายได้แก่ชุมชน พร้อมกับให้ข้อมูลท่องเที่ยว “อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย และเพิ่มช่องทางขอข้อมูลและติดต่อกับอุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน (เตรียมการ) ตั้งอยู่บ้านจ้อง หมู่ ๙ ต.โป่งผา อ.แม่สาย จ.เชียงราย สามารถโทร. ๐๙๔ ๖๐๓ ๓๕๑๑, ๐๙๙-๙๑๗๔๗๗๐ , ๐๘๐-๗๙๒๕๐๙๕ , ๐๘๑-๕๕๕๑๐๙๕ ช่วงเวลาเปิด-ปิด เวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ของทุกวัน ทั้งวันปกติและวันหยุดนักขัตฤกษ์ และสามารถติดต่อเพจ : อุทยานแห่งชาติถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน เตรียมการ<https://www.facebook.com/profile.php?id=๑๐๐๐๖๙๕๑๙๗๘๖๘๑๐>

โรงเรียนบ้านป่าเหมือด ร่วมกับกรมทรัพยากรธรณี กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และมูลนิธิควีนส์ฟอเรสต์พาร์คทรัสต์ ได้นำนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๗๘ คน ลงพื้นที่แหล่งเรียนรู้ถ้ำหลวง - ขุนน้ำนางนอน จังหวัดเชียงราย เพื่อทำการทดสอบชุดการเรียนรู้ถ้ำหลวงกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา ซึ่งแบ่งออกเป็น ๘ ฐานการเรียนรู้ โดยแต่ละฐานนั้นสามารถเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้แกนกลางเข้ากับสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เช่น การกำเนิดถ้ำ ลักษณะภูมิประเทศแบบภูเขาหินปูน ถ้ำหลวง ถ้ำพระ ดินที่ถ้ำหลวง สระขุนน้ำมรกต ระบบน้ำในถ้ำ และน้ำบาดาล เป็นต้น

นอกจากนี้ครูโรงเรียนบ้านป่าเหมือดและครูแกนนำในพื้นที่ วิทยากรพิเศษจากกรมทรัพยากรธรณี นำโดยอาจารย์ชัยพรศิริพรไพบุลย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านถ้ำ นายอนุกุล วงศ์ใหญ่ ผู้อำนวยการกองเทคโนโลยีธรณี และทีมงานสำรวจถ้ำหลวง พร้อมด้วยวิทยากรจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และองค์กรภายนอกสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคมการดำเนินกิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ให้กับเยาวชน เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย

อันควร และป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ทำให้เยาวชนในพื้นที่มีความรู้และความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับช่วงอายุและวัยของตนเอง และจัดกิจกรรมส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของหมู่บ้าน

ภาพที่ ๔.๔๖ การพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน
ที่มา : ผู้วิจัย

องค์กรพัฒนาสตรี ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมกลุ่มพัฒนาสตรีเพื่อสร้างความอบอุ่นให้ครอบครัว โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย จัดกิจกรรมเครือข่ายส่งคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ตามหลักศาสนาและความเชื่อชุมชน สนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีชุมชน

สนับสนุนให้ชุมชนร่วมกันจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนเกี่ยวกับ"ปัญหาที่ยากแค้นและความดีที่ยากทำ" เพื่อประโยชน์สุขของชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมประชุมประชาคมจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนโดยมีการมอบหมายผู้รับผิดชอบชัดเจน และชุมชนคุณธรรมวัดบ้านจ้องได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาภายในชุมชน จัดทำโครงการที่"ปัญหาที่ยากแค้นและความดีที่ยากทำ" ครอบครัวหรือสวดคล้องคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาหรือคุณธรรม จำนวน ๗ ปัญหา / ๗ ความดีที่ยากทำ

จัดทำแผนปฏิบัติการของ วัดบ้านจ้อง ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โครงการชุมชน คุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ถึง ๒๕๖๔

จัดทำแผนชุมชนคุณธรรมฯ : จิตอาสา "ทำความดีด้วยหัวใจ" และแผนปฏิบัติการโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร แผนส่งเสริมและพัฒนาชุมชนคุณธรรม ระยะ ๕ ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ – ๒๕๖๔

คณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายและคณะสงฆ์ตำบลโป่งผา ร่วมกับเครือข่ายชุมชนคุณธรรมวัดบ้านจ้อง จัดให้มีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคลผู้ทำความดีและหรือบุคคลผู้มีคุณธรรมในชุมชนและ

หรือบุคคลอื่นที่ทำความดีให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดบ้านจ้อง และคนในชุมชน ได้รับยกย่องเชิดชูจากหน่วยงาน องค์กร ทั้งในระดับ อำเภอ และระดับจังหวัด

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมยกย่องเชิดชูบุคคลต้นแบบในการงดเหล้าเข้าพรรษา ประจำปี ๒๕๖๒ จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๒ ณ วัดบ้านจ้อง ตำบลโปงผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้ มีเครือข่ายรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษาของอำเภอดอยหลวง อำเภอแม่จัน อำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอเวียงชัย เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว และการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมความร่วมมือของเครือข่ายการบูรณาการระหว่างองค์กรต่างๆมีการจัดทำแผนงานงบประมาณที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนตามบริบทขององค์กรตามบริบทของพื้นที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในภาพรวมตามเส้นทางโดยนางนอน และเชื่อมโยงกับกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตำนานพระธาตุดอยตุงกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องรวมถึงศาสนาอื่นๆที่อยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมชุมชนให้เกิดการพัฒนาเชื่อมโยงกับกิจกรรมหลังหลังเกิดเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมฟุตบอลเยาวชนหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน บูรณาการการกับการพัฒนาชุมชนที่หลากหลาย แม้แต่ปรับเข้ากับการดูแลสุขภาพประชาชนร่วมกับเครือข่าย

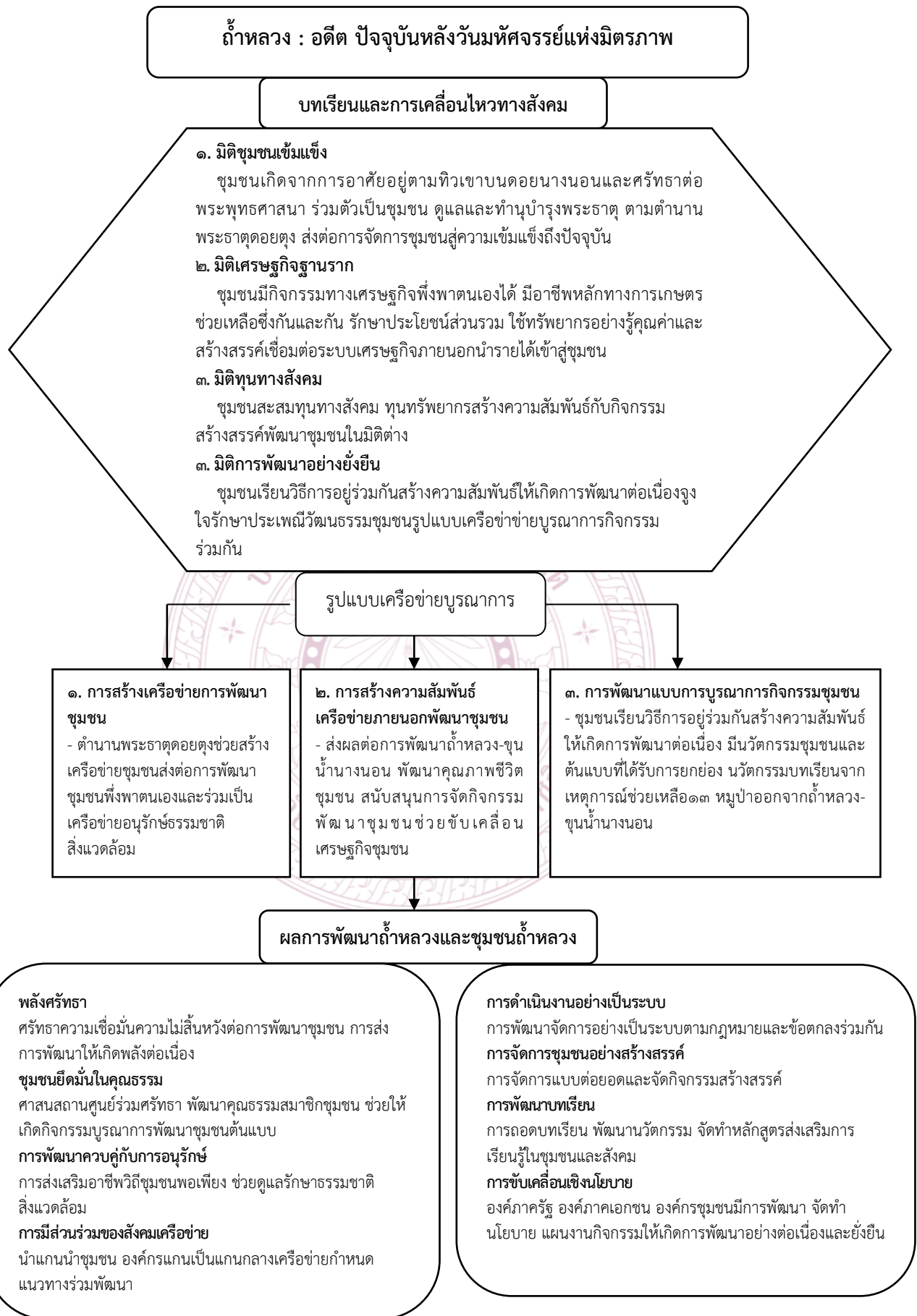

ภาพที่ ๔.๔๗ การพัฒนาชุมชนโดยองค์กรเครือข่าย

ที่มา : ผู้วิจัย

๔.๔ องค์ความรู้

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย โดยการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน นำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ “ถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบัน ภายวัน มหัตศจรรย์แห่งมิตรภาพ” เพื่อสังเคราะห์บทเรียนถ้าหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ เพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และเพื่อบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ดังแผนภาพที่ ๔.๘

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย

เหตุการณ์ที่ถ้ำหลวงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแสดงความมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพจิตอาสาที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในประเทศไทย แต่ถ้าว่าได้เชื่อมโยงจิตอาสาของคนทั้งโลก ที่ทุ่มเทเสียสละร่างกายแรงใจระดมสรรพกำลังช่วยค้นหาจนช่วยเหลือ /๓ ชีวิตออกถ้ำหลวงสำเร็จมีการถอดบทเรียนถ้ำหลวงกู้ภัยระดับโลก ถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน และการถอดบทเรียนหลายรูปแบบ เห็นพลังขับเคลื่อนต่อการช่วยเหลือ ๑๓ หมูป่าออกจากถ้ำหลวง อีกทั้งยังย้อนรอยถึงอดีตความมีจิตอาสาที่ซ่อนอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคลที่ซ่อนอยู่ในชุมชน การเคลื่อนไหวทางสังคมพัฒนาการชุมชน สังคมเชื่อมต่อกันอดีตและปัจจุบัน ความหวัง ความศรัทธา พลังชุมชนการยึดมั่นในคุณธรรม การพัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายให้เกิดการพัฒนาชุมชนส่งต่อความยั่งยืนมายังพลังชุมชนปัจจุบันเชื่อมต่อกับพลังชุมชนในอนาคต และอีกบทเรียนหนึ่งผ่านมุมมองมิติ ๔ มิติ ได้แก่ มิติชุมชนเข้มแข็ง มิติเศรษฐกิจฐานราก มิติทุนทางสังคม มิติการพัฒนาอย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดรูปแบบเครือข่ายบูรณาการที่ส่งผลต่อการพัฒนาถ้ำหลวงและชุมชนถ้ำหลวง

ชุมชนที่เข้มแข็งนั้น คุณธรรมชุมชนเป็นรากฐานจิตอาสาพัฒนาชุมชนมาตั้งแต่ในอดีต กล่าวคือ การรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนขนาดเล็กตามตำนานพระธาตุดอยตุงการรวมกลุ่มของจิตอาสาที่มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาได้ช่วยกันทำนุบำรุงดูแลพระธาตุ เกิดการก่อตั้งชุมชน พัฒนาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและชุมชนปัจจุบันได้แสดงถึงความมีจิตอาสา คล้ายกับชุมชนในอดีตที่ช่วยเหลือดูแลปกป้องดูแลลูกชายทั้ง ๓ ของปู่เจ้าลาวจกที่รอคอยพ่อคืนดอยลูกนี้ และคล้ายสิ่งที่นำมาให้ศรัทธาแห่งมิตรภาพทิม ๑๓ หมูป่า รอความช่วยเหลือจากนอกกลุ่มคนนอกถ้ำ รอจนได้รับการช่วยเหลือสำเร็จ สอดคล้องกับลูกชายทั้ง ๓ ของปู่เจ้าลาวจกได้พบกับพ่อ และขยายไปตั้งถิ่นฐานพัฒนาชุมชนเกิดเป็นชุมชนแข็ง กิจกรรมชุมชนเชื่อมโยงกับตำนานพระธาตุดอยตุง พลังศรัทธาเริ่มจากปู่เจ้าลาวจกกับย่าเจ้าลาวจกสองผู้เฒ่าอยู่ดูแลพระธาตุเจ้าบนดอยตุง น่าสังเกตว่าการอยู่ดูแลพระธาตุนั้นไม่สามารถจะอยู่ได้เพียงสองผู้เฒ่า อาจมีเครือญาติหรือบุคคลอื่นๆ ร่วมศรัทธาเป็นชุมชนช่วยดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ทำให้เกิดเป็นชุมชนเล็กๆ จัดกิจกรรมทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุง ส่งต่อกิจกรรมการดูแลกิจกรรมทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุงก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน

เส้นทางพัฒนาชุมชนตามทิวเขาดอยนางนอนจึงมีชุมชนกระจายโดยรอบ สนับสนุนการเดินทางระหว่างชุมชน มีกิจกรรมส่งเสริมทั้งทางเศรษฐกิจและความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขยายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งตามตำนานดอยนางนอนที่ส่งต่อด้านานและการจัดการชุมชนตามความเชื่อ ความศรัทธา ความเชื่อมั่นต่อกันและกัน แม้แต่การแก้ปัญหาเสพติดของประเทศไทยส่งบลง การแก้ปัญหาความขัดแย้งของประเทศไทยส่งบลง “ในหลวง” ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านดอยสะเกว้ ตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อปี ๒๕๑๒ ซึ่งประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า และตั้งอยู่ใกล้สามเหลี่ยมทองคำชายแดนไทย-สปป.ลาว และพม่า เป็นแหล่งยาเสพติดใหญ่ โดยเฉพาะฝิ่น พื้นที่นี้เป็นป่าดงดิบหนาทึบไม่มีการพัฒนาใดๆ และปัจจุบันพัฒนามีกิจกรรมพัฒนาหลายรูปแบบ รวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยวตลอดปี การพึ่งพาอาศัยกันและกันตามทิวเขาบนดอยนางนอนมีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันก่อให้เกิดความเข้มแข็งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในมิติของชุมชนเข้มแข็ง

ลักษณะชุมชนบนดอยนางนอน นอกจากสมาชิกชุมชนที่เป็นไทย กลุ่มชาติพันธุ์ก็ยังเป็นสมาชิกชุมชนอีกกลุ่มที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ชาวเขาเผ่าอ้าก้อ และมุเซอแดง เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่บนดอยนางนอน สมัยโบราณเรียกว่าดอยท่าหรือดอยต้า กล่าวกันว่าจุดเริ่มต้นชุมชนตามตำนานพระธาตุดอยตุง โดยลูกชายทั้ง ๓ ของปู่เจ้าลาวจก ที่สามารถใช้ชีวิตรอดคอยพ่อ อาศัยชุมชนจิตอาสา ชุมชนคุณธรรมช่วยดูแลปกป้องคุ้มครองมีชีวิตอยู่จนได้พบกับพ่อ จุดที่รอดคอยพ่อได้น่าจะเป็นชุมชนในอดีต เป็นเส้นทางผ่านของนักเดินทางสมัยโบราณ นักเดินทางมาพบกันและทำกิจกรรมต่างๆ ณ จุดนี้ แสดงความสัมพันธ์ชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน กิจกรรมชุมชนในลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน

การส่งต่อศรัทธา รัชชาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การจัดการชุมชนอย่างสร้างสรรค์รูปแบบเก่าใหม่ แสดงกิจกรรมชุมชนบูรณาการกับกิจกรรมศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา การนำนาหลักธรรมไปสร้างความสามัคคีในชุมชน กำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม และในปัจจุบันเน้นไปที่พัฒนาเป็นหมู่บ้านรักษาศีล๕ รวมถึงศาสนาอื่นๆ ใช้เป็นรากฐานการพัฒนาชุมชน สมาชิกชุมชนมีความเชื่อ ความศรัทธาที่แตกต่างกัน การอยู่ร่วมกัน การร่วมพัฒนาชุมชน ส่งผลให้เกิดพลังชุมชนมีการจัดสร้างศาสนสถาน โดยเริ่มจากแกนนำ นำการช่วยพัฒนาชุมชน สมาชิกชุมชนทุกศาสนาทุกความเชื่อ เป็นผู้ที่มีความเสียสละและดำรงตนอยู่ในศีลธรรมมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดที่จะทำให้ท้องถิ่นมีความเจริญก้าวหน้าตามหลักธรรม การเสริมสร้างวัฒนธรรมชุมชน เกิดหมู่บ้านรักษาศีล๕ ต้นแบบ หมู่บ้านคุณธรรม แสดงผลการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง พัฒนาสู่ชุมชนยั่งยืน เกิดเครือข่ายชุมชนเครือข่ายทางสังคม

การบูรณาการเครือข่ายความสัมพันธ์ในการพัฒนาชุมชน กิจกรรมชุมชนตามตำนานพระธาตุดอยตุง การบูรณาการกับเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ลักษณะการบูรณาการงานร่วมกันหลายภาคส่วน เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมชุมชน รูปแบบชุมชนเป็นสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชน รูปแบบองค์กรภายนอกสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชนและพัฒนาสังคม ความสัมพันธ์อันมาจากวิถีประเพณี วัฒนธรรม และค่านิยมชุมชนในการปฏิบัติต่อกันมา โดยเฉพาะเครือข่ายทางศาสนาเกิดเครือข่ายตามธรรมชาติระหว่างสมาชิกชุมชน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาทางสังคมในรูปกิจกรรมชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ กิจกรรมทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ เชื่อมโยงเครือข่ายนอกชุมชนมีความสัมพันธ์กับมิติชุมชนเข้มแข็ง มิติเศรษฐกิจฐานราก มิติทุนทางสังคม มิติการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถขับเคลื่อนจัดการชุมชนไปได้ด้วยระบบโครงสร้างของสังคมที่มีกันมาในอดีตจากความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนปัจจุบัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายสู่ภายนอกชุมชนได้อย่างนามหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ นั่นคือ เครือข่ายชุมชนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิกชุมชน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ระหว่างสมาชิกชุมชนกับองค์กรในชุมชน แต่บางเครือข่ายอาจมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมลักษณะเครือข่ายมีกิจกรรมร่วมกันเป็นบางครั้งตามที่นัดหมายในชุมชน ยังก่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนนอกพื้นที่ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ มีกิจกรรมเชื่อมโยงในระดับโลก

ความมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพชุมชนเกิดรูปแบบการพัฒนาจากทุนทางสังคมตามตำนาน พระธาตุดอยตุง รูปแบบการพัฒนาจากความเชื่อความศรัทธาของสมาชิกชุมชน รูปแบบการพัฒนา รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับจัดการอย่างเป็นระบบ รูปแบบท่องเที่ยวเรียนรู้จากสถานที่จริงและ มีการถอดบทเรียนถ้าหลวงปู่ภัยระดับโลกไว้ที่วัดบ้านจ้อง พระสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องพร้อมบอกเล่า เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีเอกสารถอดบทเรียนให้ชนรุ่นหลังได้อ่านในรูปแบบรูปเล่ม งานวิจัย และรูปแบบ การพัฒนาจากการถอดบทเรียนชุมชนและเหตุการณ์ ๑๓ นักฟุตบอลเด็กและโค้ชทีมหมูป่าอะคาเดมี ติดถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน โรงเรียนบ้านจ้อง จังหวัดเชียงรายได้สร้างหลักสูตรถ้ำหลวง ขุนน้ำนางนอน ได้แก่ หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย สารการเรียงจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการใช้สื่อ และแหล่งการเรียนรู้ รูปแบบการพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชน เป็นต้น

บทเรียนและการเคลื่อนไหวทางสังคม อาจมอง ๔ มิติ

๑. มิติชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเกิดจากการอาศัยอยู่ตามทิวเขาบนดอยนางนอนและศรัทธา ต่อพระพุทธศาสนา ร่วมตัวเป็นชุมชน ดูแลและทำนุบำรุงพระธาตุ ตามตำนานพระธาตุดอยตุง ส่งต่อ การจัดการชุมชนสู่ความเข้มแข็งถึงปัจจุบัน

๒. มิติเศรษฐกิจฐานราก ชุมชนมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจพึ่งพาตนเองได้ มีอาชีพหลักทาง การเกษตรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รักษาประโยชน์ส่วนรวม ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและสร้างสรรค์ เชื่อมต่อระบบเศรษฐกิจภายนอกนำรายได้เข้าสู่ชุมชน

๓. มิติทุนทางสังคม ชุมชนสะสมทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรสร้างความสัมพันธ์กับ กิจกรรมสร้างสรรค์พัฒนาชุมชนในมิติต่าง

๔. มิติการพัฒนาอย่างยั่งยืน ชุมชนเรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดการ พัฒนาต่อเนื่องจงใจรักษาประเพณีวัฒนธรรมชุมชนรูปแบบเครือข่ายบูรณาการกิจกรรมร่วมกัน

และการเคลื่อนไหวทางสังคมมักมีลักษณะสัมพันธ์ต่อกันและกัน บูรณาการกิจกรรม ร่วมกันอาจเป็นรูปแบบเดียวกัน รูปแบบคล้ายคลึงกัน รูปแบบแตกต่างกัน

๑. การสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชน ตามตำนานพระธาตุดอยตุงช่วยสร้างเครือข่าย ชุมชนส่งต่อการพัฒนาชุมชนพึ่งพาตนเองและร่วมเป็นเครือข่ายอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

๒. การสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายภายนอกพัฒนาชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาถ้ำหลวง- ขุนน้ำนางนอน พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน สนับสนุนการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนช่วยขับเคลื่อน เศรษฐกิจชุมชน

๓. การพัฒนาแบบการบูรณาการกิจกรรมชุมชน โดยชุมชนเรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันสร้าง ความสัมพันธ์ให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่อง มีนวัตกรรมชุมชนและต้นแบบที่ได้รับการยกย่อง นวัตกรรม บทเรียนจากเหตุการณ์ช่วยเหลือ๑๓ หมูป่าออกจากถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน

เมื่อการพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมต่อเนื่อง มีการสะสมทุนต่างๆ จึงส่งผลต่อการพัฒนาถ้ำ หลวงและชุมชนถ้ำหลวง ได้เห็นพลังศรัทธา ศรัทธาความเชื่อมั่นความไม่สิ้นหวังต่อการพัฒนาชุมชน การส่งการพัฒนาให้เกิดพลังต่อเนื่อง ชุมชนยึดมั่นในคุณธรรมมีศาสนสถานศูนย์ร่วมศรัทธา พัฒนา คุณธรรมสมาชิกชุมชน ช่วยให้เกิดกิจกรรมบูรณาการการพัฒนาชุมชนต้นแบบ การพัฒนาควบคู่กับการ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ถ้ำหลวง : อดีต ปัจจุบัน หลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. สืบเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ ๒. พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ๓. บูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผลจากการศึกษาสรุปได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สืบเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ ภาพการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มชนทั้งชุมชนในท้องถิ่นตามตำนานพระธาตุดอยตุง แสดงบทบาทผู้นำชุมชน ทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ผู้มีศรัทธาเข้าร่วมกิจกรรมบุญ เกิดเป็นชุมชนส่งต่อกิจกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชน ลักษณะบูรณาการหลายภาคส่วนร่วมพลังศรัทธาดูแลทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุงตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักศาสนาอื่นๆ เกิดเป็นพลังของชุมชน ความสามัคคี สามารถดูแลรักษาประเพณีวัฒนธรรมชุมชน จัดกิจกรรมทางสังคมได้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลชุมชนเอกสารเกาละบุชุมชนอาศัยอยู่บนดอยนางนอนมีชุมชนไม่น้อยกว่า ๓๐ ชุมชนหรือชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มคนท้องถิ่นและชุมชนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคแห่งนี้ แต่ถ้าว่ หลังเกิดเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีการบูรณาการหลายภาคส่วน เกิดเป็นชุมชนวงกว้าง ติดประสานงานอย่างเป็นระบบนำไปสู่การแสดงบทบาทพัฒนาชุมชน มีทุนทางสังคมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน พัฒนาวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนสู่ความยั่งยืน สำหรับการจัดการชุมชนให้อยู่ร่วมพร้อมกับใช้ทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติ เนื่องจากพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ความเชื่อ ความศรัทธาชี้นำแนวทางพัฒนาชุมชน แม้รูปแบบการพัฒนาต่างกัน แต่กิจกรรมเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เห็นได้จากการสร้างศาสนาสถานในชุมชน เมื่อเริ่มต้นอาจมองเห็นความสำเร็จเลือนราง บางครั้งดูไร้ความหวัง แต่ชุมชนก็ร่วมพลังศรัทธา ดังชุมชนในตำนานพระธาตุดอยตุง และชุมชนอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพ จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกันนำพลังชุมชนไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา รวมถึงศาสนาอื่นๆ มีการสร้างศาสนาสถานในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง แสดงมิติความเข้มแข็งของชุมชน

๕.๑.๒ พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง ภาพการพัฒนาชุมชนจากฐานเดิมต้นทุนเดิมของชุมชน มีการเตรียมการสำหรับวางแผนพัฒนาชุมชน วางแผนทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุง จัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนรูปแบบวิธีการพัฒนา คำนึงถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การขยายตัวทางเศรษฐกิจสอดคล้องกับวิถีชุมชน สมาชิกชุมชนจะเน้นการพัฒนาแบบพึ่งพิงอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไว้ส่งต่อไปยังสมาชิกชุมชนรุ่นต่อไป โดยสามารถพึ่งพาตนเองในชุมชน ก่อให้กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาสร้างความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จนเกิดแผนงานกิจกรรมชุมชน การปฏิบัติตามวิถีชุมชน มีกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลาย มีการเตรียมการพัฒนาเลือกใช้ทุนได้อย่างเหมาะสม มีแกนนำชุมชนนำจัดกิจกรรม และกิจกรรมต่างๆ ลักษณะร่วมบริหารจัดการ ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสร้างงาน สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน ทั้งนี้ มีการทบทวนผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาที่รวดเร็ว ส่งเสริมการรวมกลุ่มและจัดกิจกรรมทางสังคม สร้างความร่วมมือบูรณาการกับกิจกรรมเครือข่ายทางสังคม จัดทำแผนงานกิจกรรมประจำปี ร่วมกับแผนงานพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชน และถอดบทเรียนใช้เรียนรู้สร้างนวัตกรรมชุมชน พัฒนาระบบการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๕.๑.๓ บูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย รูปแบบชุมชนเป็นสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิกชุมชน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ระหว่างสมาชิกชุมชนกับองค์กรในชุมชน แต่บางเครือข่ายอาจมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมลักษณะเครือข่ายมีกิจกรรมร่วมกันเป็นบางครั้งตามที่นัดหมายในชุมชน ความสัมพันธ์เครือข่ายการพัฒนาชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงรายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันเครือข่ายทางสังคม ส่งผลให้เกิดการสะสมเป็นทุนทางสังคม เพิ่มความสำเร็จให้กับตัวบุคคลและองค์กร เช่น การเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน แกนนำอาสาสมัครชุมชน เป็นต้น ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทำให้บุคคลในองค์กรมีการเชื่อมโยงประสานงานกันดีขึ้น ทั้งยังสามารถดึงทรัพยากรของแต่ละองค์กรมาประสานเชื่อมโยงกันเกิดประโยชน์ต่อชุมชนตามมิติต่าง ๆ

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ สังเคราะห์บทเรียนถ้ำหลวงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบบูรณาการ ภาพการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มชนทั้งชุมชนในท้องถิ่นตามตำนานพระธาตุดอยตุง แสดงบทบาทผู้นำชุมชน ทำนุบำรุงดูแลรักษาพระธาตุดอยตุง ผู้มีศรัทธาเข้าร่วมกิจกรรมบุญ เกิดเป็นชุมชนส่งต่อกิจกรรมชุมชนและพัฒนาชุมชน ลักษณะบูรณาการหลายภาคส่วนร่วมพลังศรัทธาดูแลทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุงตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักศาสนาอื่นๆ เกิดเป็น

พลังของชุมชน ความสามัคคี สามารถดูแลรักษาประเพณีวัฒนธรรมชุมชน จัดกิจกรรมทางสังคมได้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลชุมชนเอกสารเกาละชุมชนอาศัยอยู่บนดอยนางนอนมีชุมชนไม่น้อยกว่า ๓๐ ชุมชนหรือชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มคนท้องถิ่นและชุมชนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคแห่งนี้ แต่ถ้าว่า หลังเกิดเหตุการณ์ ๑๓ หมู่ป่าติดถ้ำหลวง “วันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ” เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ มีการบูรณาการหลายภาคส่วน เกิดเป็นชุมชนวงกว้าง ติดประสานงานอย่างเป็นระบบนำไปสู่การแสดงบทบาทพัฒนาชุมชน มีทุนทางสังคมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน พัฒนาวนนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนสู่ความยั่งยืน สำหรับการจัดการชุมชนให้อยู่ร่วมพร้อมกับใช้ทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติ เนื่องจากพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ความเชื่อ ความศรัทธาชั้นนำแนวทางพัฒนาชุมชน แม้รูปแบบการพัฒนาต่างกัน แต่กิจกรรมเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เห็นได้จากการสร้างศาสนสถานในชุมชน เมื่อเริ่มต้นอาจมองเห็นความสำเร็จเลือนราง บางครั้งดูไร้ความหวัง แต่ชุมชนก็ร่วมพลังศรัทธา ดังชุมชนในตำนานพระธาตุดอยตุง และชุมชนอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพ จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกันนำพลังชุมชนไปทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา รวมถึงศาสนาอื่นๆ มีการสร้างศาสนสถานในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง แสดงมิติตามความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิชฌ พนาสิทธิ์และรัตพงษ์ สอนสุภาพ** ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนานวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หลังเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมหมูป่า อคาเดมี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนานวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน แบ่งเป็น ๓ ส่วนหลัก ได้แก่ ๑) ส่วนแรก คือ “ไข่แดง” หรือ “บริเวณภายในวนอุทยานถ้ำหลวงฯ” แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวควรใช้ทฤษฎี การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นหลัก อาจผสมผสานกับทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นบางส่วน ๒) ส่วนที่สอง คือ “ไข่ขาว” หรือ “บริเวณชุมชนรอบนวนอุทยานถ้ำหลวงฯ” แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวควรใช้ทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผสมผสานกับทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อมบริเวณชุมชนรอบนวนอุทยานถ้ำหลวงฯ เพื่อสามารถตอบโจทย์นักท่องเที่ยวแต่ละประเภท ได้อย่างครบถ้วน และ ๓) ส่วนที่สาม คือ “กระทะใหญ่” ซึ่งก็คือ “ระดับจังหวัด/พื้นที่อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงราย” แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวควรใช้ทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวอย่างผสมผสาน/บูรณาการ ทั้งทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่แต่ละอำเภอในจังหวัดเชียงราย เพื่อสามารถตอบโจทย์นักท่องเที่ยวแต่ละประเภทได้อย่างครบถ้วน*

๕.๒.๒ พัฒนาระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนถ้ำหลวง ภาพการพัฒนาชุมชนจากฐานเดิมต้นทุนเดิมของชุมชน มีการเตรียมการสำหรับวางแผนพัฒนาชุมชน วางแผนทำนุบำรุงรักษาพระธาตุดอยตุง จัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนรูปแบบวิธีการพัฒนา คำนึงถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การขยายตัวทางเศรษฐกิจสอดคล้องกับวิถี

* วิชฌ พนาสิทธิ์และ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, “แนวทางการพัฒนานวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หลังเหตุการณ์ช่วยเหลือทีมหมูป่า อคาเดมี”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔): ๑๙๑-๑๙๙

ชุมชน สมาชิกชุมชนจะเน้นการพัฒนาแบบพึ่งพิงอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไว้ส่งต่อไปยังสมาชิกชุมชนรุ่นต่อไป โดยสามารถพึ่งพาตนเองในชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาสร้างความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จนเกิดแผนงานกิจกรรมชุมชน การปฏิบัติตามวิถีชุมชน มีกิจกรรมการพัฒนาที่หลากหลาย มีการเตรียมการพัฒนาเลือกใช้ทุนได้อย่างเหมาะสม มีแกนนำชุมชนนำจัดกิจกรรม และกิจกรรมต่างๆ ลักษณะร่วมบริหารจัดการ ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสร้างงาน สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน ทั้งนี้ มีการทบทวนผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาที่รวดเร็ว ส่งเสริมการรวมกลุ่มและจัดกิจกรรมทางสังคม สร้างความร่วมมือบูรณาการกับกิจกรรมเครือข่ายทางสังคม จัดทำแผนงานกิจกรรมประจำปี ร่วมกับแผนงานพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชน และถอดบทเรียนใช้เรียนรู้สร้างนวัตกรรมชุมชน พัฒนาระบบการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทวี วัชรเกียรติศักดิ์** ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชน มีความพร้อมต่อการพัฒนา แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ จะต้องสร้างจากภายใน ภายนอก และทั้งภายใน และภายนอกชุมชน ตามปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ความรู้ การยอมรับ ศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมของภาคีสมาชิก และการ มีชุมชนเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความเข้มแข็งโดยที่ผลการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพเชิงรูปธรรมได้ทำให้มีการพัฒนา จัดตั้งดำเนินงานและขับเคลื่อนการจัดหาทุน ของกลุ่มอาชีพในทั้ง ๑๕ หมู่บ้านตามความเหมาะสมและการตัดสินใจของแต่ละชุมชน^๒

๕.๒.๓ บูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย รูปแบบชุมชนเป็นสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน และพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยนางนอน ท้องที่ตำบลห้วยไคร้ ตำบลโป่งผา ตำบลโป่งงาม และตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิกชุมชน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ระหว่างสมาชิกชุมชนกับองค์กรในชุมชน แต่บางเครือข่ายอาจมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมลักษณะเครือข่ายมีกิจกรรมร่วมกันเป็นบางครั้งตามที่นัดหมายในชุมชน ความสัมพันธ์เครือข่ายการพัฒนาชุมชน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนถ้ำหลวง จังหวัดเชียงรายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันเครือข่ายทางสังคม ส่งผลให้เกิดการสะสมเป็นทุนทางสังคม เพิ่มความสำเร็จให้กับตัวบุคคลและองค์กร เช่น การเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน แกนนำอาสาสมัคร

^๒ทวี วัชรเกียรติศักดิ์, “การสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา”, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๙) : ๔๓-๕๔.

ชุมชน เป็นต้น ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทำให้บุคคลในองค์กรมีการเชื่อมโยงประสานงานกันดีขึ้น ทั้งยังสามารถดึงทรัพยากรของแต่ละองค์กรมาประสานเชื่อมโยงกันเกิดประโยชน์ต่อชุมชนตามมิติต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ธวัชชัย คะหะบาน** ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการทรัพยากรน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย ควรตั้งกลุ่มและเครือข่าย อนุรักษ์ประมงพื้นบ้าน ควรมีการจัดระบบเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนที่มีระบบบริหารจัดการมากขึ้น ควรสร้างผู้นำรุ่นใหม่เพื่อให้เด็กและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้และสืบทอดวิถีของชุมชน ควรสนับสนุนความรู้ในด้านการแปรรูป การออกแบบ มาตรฐานผลิตภัณฑ์และการตลาดให้แก่กลุ่มในชุมชน^๓

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๕.๓.๑.๑ หน่วยงานภาครัฐภาครัฐต้องเข้าไปวางโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็น ทั้งรถรับส่ง ที่จอดรถและราคาค่าจอดรถ จุดที่ตั้งบริเวณร้านค้า และอื่นๆ ที่จะส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

๕.๓.๑.๒ ภาครัฐต้องเข้าไปสนับสนุนงบประมาณและองค์ความรู้ในการสร้างอาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวกับท่องเที่ยว และกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างสรรค์ให้ชาวบ้านบริเวณรอบอุทยาน ที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้นได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๒.๑ ควรศึกษาเชิงลึกถึงแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวบริเวณภายในวนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน อย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีคล้ายกันในประเทศ

๕.๓.๒.๒ ควรศึกษาการท่องเที่ยววนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน ในมิติการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สนองประโยชน์ต่อชุมชนสังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน

^๓ธวัชชัย คะหะบาน, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนประมงอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านทับปลา ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์”, วารสารบริหารการปกครอง, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐) : ๔๕-๕๕.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ข. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(๑) หนังสือ :

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ททท. **ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร : ททท, ๒๕๕๘.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **เที่ยวให้รู้ เปิดประตูสมอง**. กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์พลอเรอร์ ซาแนล, ๒๕๕๑.
- กิตติมา ปรีดีติลล. **ทฤษฎีบริหารองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : ธนการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมีเดีย จำกัด, ๒๕๔๓.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. **การท่องเที่ยว โดย ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- จุฑา เทียนไทย. **การจัดการมุมมองนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : แมคกรอฮิล, ๒๕๔๘.
- ชาญชัย อาจิณสมมาตร. **ศัพท์การบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **“การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับพฤติกรรมทางการเมืองของชาวนาในภาคเหนือ”**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.
- ชินสัค สุวรรณอัจฉริย. **เครือข่ายทางสังคม Social Network**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.
- ชูวิทย์ ศิริโชคเวชกุล. **การท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๔๔.
- ดร.ชนัน งามพันธุ์. **การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชน อ่างใน พรพิมล นุ่นปาน. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕.
- ดิน รัชฎาภรณ์. **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : วีอินเตอร์พรีน, ๒๕๕๐.
- ธนา ประมุขกุล. **เครือข่าย**. ขอนแก่น : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๕.
- นฤมล นิราทร. **การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ**. กรุงเทพมหานคร : โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, ๒๕๔๓.
- นิพนธ์ กีนาวงศ์. **หลักการบริหารการศึกษา**. พิษณุโลก : ภาควิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๓.
- บุญช่วย ศิริเกษ. **พฤติกรรมองค์การในการบริหารการศึกษา**. เลย์ : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๐.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : เพรสแอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘.

_____. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว Tourism Industry. กรุงเทพมหานคร : เพรสแอนด์ดีไซน์, ๒๕๕๘.

เบญจมาภรณ์ อิศรเดช. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล, ๒๕๕๒.

ประพันธ์ สุริหาร. หลักและระบบการบริหารการศึกษา. ขอนแก่น : ”มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๖.

พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโอบอุ้น. เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลา, ๒๕๔๗.

_____. พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๒.

พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. การท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓.

พิรสิทธิ์ คำานวนศิลป์. การบริหารจัดการโครงการพัฒนาสังคมแบบก้าวหน้า. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๐.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคนอื่นๆ. ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community – based tourism. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๐.

สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น. องค์กรชุมชน : กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แพลน พรินต์ติ้งจำกัด, ๒๕๔๐.

สนธยา พลศรี. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๐.

สมคิด บางโม. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

_____. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิทย์พัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๘.

สมยศ นาวิการ. การบริหารกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๕๑

_____. การบริหารเพื่อความเลิศ. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๕๓.

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิกัดอักษร, ๒๕๔๒.

สินธุ์ สโรบล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย : เชียงใหม่, ๒๕๕๖.

เสนาะ ดิยาว. หลักการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๕๑.

เสรี พงศ์พิศ. เครือข่าย : ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร : โครงการ
มหาวิทยาลัยชีวิต สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน, ๒๕๔๘.

อเนก นาคะบุตร. เครือข่ายการเรียนรู้ของชาวเขาที่ขายสินค้าในเขตเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๓.

อาภรณ์ ภู่วิทยพันธ์. Competency Based HRM/HRD. กรุงเทพมหานคร : เอช อาร์ เซ็นเตอร์
จำกัด, ๒๕๕๐.

_____. กลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : เอช อาร์ เซ็นเตอร์, ๒๕๕๑.

(๒) บทความ :

เดือนเพ็ญ คาวง “กระบวนการสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนในอำเภอ
ปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”. วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ. ปีที่ ๑๒ ฉบับ
ที่ ๑ ๒๕๕๙ : ๖๕-๙๐.

นิตยา งามยิ่งยงและละเอียด ศิลาน้อย. “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนบริเวณ
ริมฝั่งคลองดำเนินสะดวกในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดราชบุรี”. วารสารวิทยาลัย
ดุสิตธานี. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐ : ๑๔๙-๑๖๖.

พิมพ์ลัส พงศกรรังศิลป์. “การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา บ้านโคกไคร
จังหวัดพังงา” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ กันยายน -
ธันวาคม ๒๕๕๗ : ๖๕๐-๖๖๕.

เพชรศรี นนท์ศิริ. “รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง”.
วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-กันยายน.
๒๕๕๖ : ๔๗-๖๖.

ราณี อมรินทร์รัตน์. “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตกรุงเทพมหานคร”
การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติราชธานีวิชาการ ครั้งที่ ๒
“การวิจัย 4.0 เพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”. วันที่ ๒๖-๒๗
กรกฎาคม ๒๕๖๐ : ๕๓๑-๕๔๐.

สุนีย์ อภิชาติกุลชัย. “การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนสันติสุข : กรณีศึกษาตลาด
น้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๓ ฉบับที่
๑ มกราคม - เมษายน. ๒๕๕๘ : ๑๑๕-๑๒๙.

อาทิตย์ โชติวิริยวานิชย์ ปัญญา หมั่นเก็บ และทิพวรรณ ลิ้มกูร. “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
แบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพุด-ท่านเลี่ยม เขตตลาดกระบี่ กรุงเทพมหานคร”.
วารสารเกษตรพระจอมเกล้า. ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๑ ๒๕๕๕ : ๔๗-๕๗.

(๓) รายงานการวิจัย :

ณัฐพร ดอกบุญนาค. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี”. รายงานวิจัย. กองทุนส่งเสริมการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๕๖.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร และสายชล ปัญญชิต. **รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย”. รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔.

พิเชฐ ภูมิพาณิชย์ และ คณะ. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔.

อำนาจ รักษาพล และคณะ. “แนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร”. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๗.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Bronislow. M. and templin. M. C. **Certain Language Skills in Children**. Minnesota : University of Minnesota, 1957.

Carlisle. Howard M. **Management : Concepts and Situation**. Chicago : Science Research Associates, 1976.

Dessler. G.. **Management : Principles and Practices for Tomorrow's Leaders**. Florida : UG/GGS Information Services. 20. Taylor. F.W. **The Principles of Scientific Management**. New York : Harper, 2002.

Dale. Y. **Personnel Principles and Policies**. fourth printing. Englewood Cliffs : New Jersey Prentice - Hall. Lnc, 1956.

Edwin Flippo and Scott. W.A.. & Wertherimer. M.. **Introduction to Psychological Research**. 4th ed. New York : John Wiley and Son Inc, 1967.

Fayol. Henri. **Industrial and General Administration**. New York : Mc-Graw Hill, 1930.

Henri Fayol. **Industrial and General Administration**. New York : Mc-Graw Hill, 1930.

Koontz. H. **Management : A Global Perspective**. Heinz Wehrich : Mcgraw-Hill, 1993.

Morphet. Edgar L. and others. **Educational Organization and Administrator**. 2nd ed. New Jersey : Prentice -Hall, 1967.

Paul Starkey. **Networking for Development**. London: International Forum for Rural Transport and Development. 997.

แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide)

ถ้าหลวง : อดีต ปัจจุบันหลังวันมหัศจรรย์แห่งมิตรภาพ

คำชี้แจง : ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงตามหัวข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ได้
สอบถามซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็น
รายบุคคลแต่ประการใด

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ การบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของ
ชุมชนถ้าหลวง

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

- ๑) ชื่อ.....
๒) ตำแหน่ง.....
๓) ที่อยู่.....

ตอนที่ ๒ การบูรณาการเครือข่ายมิตรภาพกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
ถ้าหลวง

๑. สภาพทั่วไปของถ้าหลวงขุนน้ำนางนอนเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๒. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนถ้าหลวงขุนน้ำนางนอนอย่างไร

.....
.....
.....
.....

๓. ท่านมีแนวทางในพัฒนาชุมชนถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๔. ปัญหาการพัฒนาชุมชนถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๕. ความต้องการในการพัฒนาชุมชนถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๖. ท่านมีแนวทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจร่วมกับชุมชนถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๗. ท่านมีแนวทางในการพัฒนาสังคมของชุมชนถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๘. ชุมชนของท่านมีการวางแผนดูแลชุมชนถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนร่วมกันอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๙. เครือข่ายในชุมชนถ้าหลวงขุน้านางนอนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑๐. หน่วยงานภาครัฐเข้ามาพัฒนาชุมชนถ้าหลวงขุน้านางนอนอย่างไร

.....

.....

.....

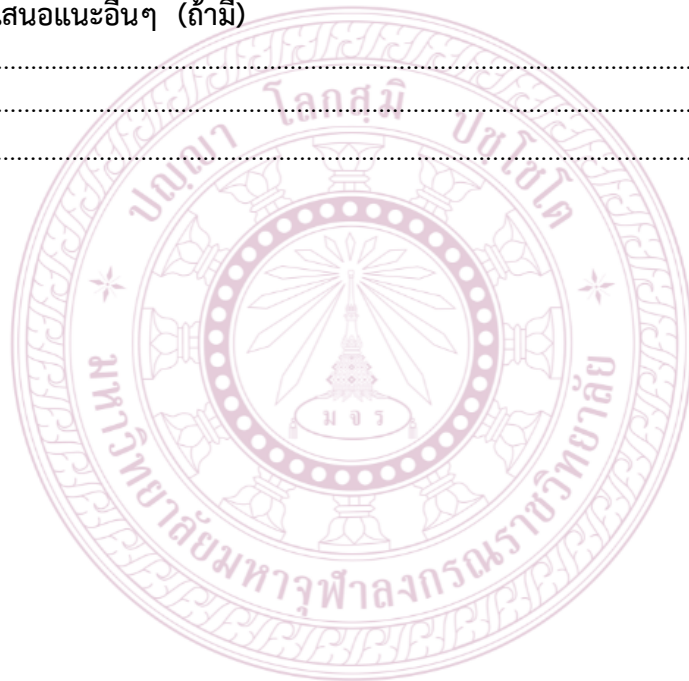
.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล : พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ (สันยคติทัศน์)
วัน/เดือน/ปีเกิด : วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๒
ภูมิลำเนา : เลขที่ ๑๙/๑ ถนนไตรรัตน์ ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย
จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ ๕๗๑๐๐ โทรศัพท์ ๐๘-๗๑๙๒-๒๗๓๗

การศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๔ : เปรียญธรรม ๓ ประโยค สำนักเรียนคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน
พ.ศ. ๒๕๔๔ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พธ.บ.พระพุทธศาสนา)
พ.ศ. ๒๕๕๐ : รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๕๔ : ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู วิทยาลัยเชียงราย

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๑ - ปัจจุบัน : อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
โทร. ๐๕๒-๐๒๐๔๒๐ , โทรสาร ๐๕๒-๐๒๐๔๒๐
พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗ : รักษาการหัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์ บริหารรัฐกิจ
พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒ : ประธานหลักสูตรสาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
พ.ศ. ๒๕๕๕ - ปัจจุบัน : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระแก้วพระอารามหลวง
พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘ : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดเชียงราย

ผลงานทางวิชาการ

: พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ “การพัฒนากลยุทธ์และเกณฑ์ชี้วัดของวัด
พัฒนาตัวอย่างในจังหวัดเชียงราย” วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.
ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม ๒๕๖๑) ๔๗๘-๔๙๕.
: พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ. พื้นที่การท่องเที่ยวในวัดพุทธศาสนา :
วัดร่องขุนและวัดห้วยปลากั้ง. ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓
INC2019 : MCU Nan นครน่าน : นครพระพุทธศาสนา มรดกธรรมสู่
มรดกโลก เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.
: พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ. “อนาคตของการพัฒนาชุมชนสู่ความมั่นคง
มั่งคั่ง ยั่งยืน ในประชาคมอาเซียน” การประชุมวิชาการระดับชาติและ
นานาชาติ การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยขอนแก่น ครั้งที่ ๕
ระหว่างวันที่ ๒๔ - ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๘ ณ โรงแรมเซ็นทารา แอนด์
คอนเวนชัน เซนเตอร์ ขอนแก่น

ที่อยู่ปัจจุบัน

: พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ “ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง:สายเวียงกาหลงสู่เป้าหมายอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชน” วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ E-ISS (2697-4096) (online)ISSN2697 – 3782 (print) ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๒.

: พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ.”นโยบายการบริหารองค์กรแนวใหม่กับกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ New Organization Management With Collaboration Process Efficiently” บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๒.

: พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ. “รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย”. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑. (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๕).

: เลขที่ ๑๙/๑ วัดพระแก้วพระอารามหลวง ถนนไตรรัตน์ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ ๕๗๑๐๐ โทรศัพท์ ๐๘-๗๑๙๒-๒๗๓๗

